A. VLAHUȚĂ

SCRIERI ALESE

Voi. I

Ediție îngrijită, studia introductiv, note, comentarii și bibliografie
de
VALERW RIPEANV

SCRIITORI KOMIK!

EDITURA PENTRU IITERATUM
*3 « c * r e 11 i I i i }*

STUDIU INTRODUCTIV

„Ar fi vrut să scrie în linişte. Avea atîtea de spus. Ce planuri îşi făcuse pentru vremea ***cina*** *va fi liniştit, stăpîn pe ziua lui."*

Aceste cîteva rînduri, scrise de Alexandru Vlahuţă, pe o foaie răzleaţă de hîrtie ne ajută să-i înțelegem mai bine viața, pe care omul a vrut s-o dăruiască în întregime făuririi unei *opere.*

Născut la 5 septembrie 1858 în comuna Pleşeşti, județul Tutova, Alexandru Vlahuţă era fiul unui mic proprietar de pămînt.* *„Bolnăvicios de mic, suferind într-una de friguri şi de dureri de cap",* viitorul poet şi-a petrecut copilăria mai mult înăuntrul orizontului închis al casei. Aceste stări maladive timpurii au dăinuit şi i-au influențat personalitatea. Vlahuţă va fi întotdeauna un om cu sănătatea şubredă, urmărit de spaima bolii.

Tot starea sănătăţii a determinat probabil şi înscrierea lui Vlahuţă la şcoala primară cu doi ani mai tîrziu decît trebuia, şi anume în 1867. Urmează şcoala primară şi liceul la Bîrlad, pe atunci un tîrg lipsit de viaţă culturală. Apărea acolo un ziar, *Semănătorul***, în care foarte rar se publicau lucrări literare. Din

* Date privitoare la familia scriitorului, în nota asupra poeziei *Mamei,* ediţia de faţă, voi. I.

** Ziarul promova în general o atitudine antimonarhică, de simpatie faţă de Alexandru Ioan Cuza. Cu prilejul încetării din viaţă a fostului domnitor se publici scrisoarea cetăţenilor din Bîrlad către doamna Elena, semnată, printre alţii, de profesorii lui Vlahuţă : Ion Popescu, Ştefan Neagoe şi Pagano. Numerele care relatează aspecte de la înmormîntarea lui Alexandru Ioan Cuza conţin atacuri deschise la adresa lui Carol I. Faptul trebuie reţinut, nefiind exclus ca aici să aflăm una din sursele cunoscutei atitudini antimonarhice a lui Alexandru Vlahuţă. Din cercetarea amănunţită a colecţiei am ajuns la concluzia că numai In această direcţie putea să-l influenţeze *Semănătorul* din Bîrlad pe Alexandru Vlahuţă. Asemănarea de nume cu *Semănătorul* din 1901 este o simplă coincidenţă.

cînd în cînd vedeau lumina tiparului fragmente din Plutarh, traduse de profesorul de latină Demetrie Mateescu, din Lamartine şi unele reproduceri de poezii originale, semnate însă de autori obscuri. Singurele surse de informare pentru tinerii dornici de o cultură mai largă erau fie bibliotecile profesorilor, fie revistele pe care le aduceau în oraş unii intelectuali (pentru lecturile lui Vlahuţă din acei ani, vezi, în ediţia de faţă, *Amintiri despre Eminescu,* voi. II, nota la lucrarea respectivă, şi nota la carnetele de însemnări, voi. III). Elevul Vlahuţă era, în genere, sîrguincios.* Cei şapte ani de liceu s-au desfăşurat firesc, netulburaţi de evenimente deosebite.**

Cu anul 1878 se încheie şi viaţa de elev a lui Alexandru Vlahuţă. După un an, în 1879, pleacă la Bucureşti, unde îşi trece examenul de bacalaureat.

Mai avem despre existenţa lui Vlahuţă o imagine falsă. îl privim şi acum ca pe un blajin răzeş moldovean care a trecut senin prin viaţă, îndeplinind conştiincios, cu oarecare voluptate chiar, îndatoriri funcţionăreşti. în realitate, Alexandru Vlahuţă a fost tipul proletarului intelectual. Drama vieţii lui Alexandru Vlahuţă a rezultat din dorinţa lui de a se dedica în întregime scrisului şi neputinţa împlinirii acestui ideal. Nestatornicirea materială a creaţiei literare îl revolta : *„Cînd mă gîndesc să fac iar gazetărie, m-apucă groaza, şi, cu toate astea, n-am încotro [...] Ce rău că n-avem o revistă literară bogată, să poată plăti acolo vro 50 lei pentr-o poezie, vro 150 lei pentr-o nuvelă /"* ***

* Pînă acum nu se cunoştea adevărata sa situaţie şcolară. Cercetări recente ne-au furnizat unele date concludente în acest sens. Notele din clasa a IV-a liceală ne arată că Alexandru Vlahuţă dovedea aplicaţie pentru studiile umanistice : latina, italiana, franceza (fiind printre priraii trei din clasă), dar o înzestrare asemănătoare şi pentru matematici şi ştiinţele naturale, mai puţin pentru istorie şi geografie. în clasa a Vl-a de liceu se afla clasat al patrulea. Datele au fost extrase de Ia Arhivele Statului, fond Ministerul Instrucţiunii, dosarele : 3.555, p. 31, şi 2.860, p. 43 şi 49.

** Asupra acestei perioade au scris în special N. Pctraşcu *(Biografia mea,* în *Studii fi documente literare,* voi. VI) şi Paul Bujor *(Amintiri de[spre] Cara-%iale fi Vlahul).* Amintirile lor, în general reproduse fără discernămînt, trebuie confruntate cu documentele şi folosite cu prudenţă, deoarece conţin inexactităţi şi informaţii uneori de-a dreptul fanteziste.

*** Vezi scrisoarea către Paul Bujor, datată 15 aprilie 1907.

în linii mari, viaţa sa se confundă cu aceea a tuturor scriitorilor contemporani Iui, care au fost nevoiţi să solicite posturi umile de meditatori la institute particulare, de pedagogi, institutori sau profesori suplinitori, slujbe mărunte în administraţia de stat, locuri în redacţiile publicaţiilor cotidiene. Situaţie dramatică, despre care nu o dată au vorbit scriitorii noştri : *„Pînă azi —* spunea în 1918 Gala Galaction — *în ţara noastră nimeni n-a putut să trăiască numai din munca literară, nici Caragiale, nici Coşbuc, nici Vlahuţă".* Vom găsi evocate momente din această dramă a scriitorului-slujbaş în cîteva din capitolele romanului *Dan.*

Scriitor al observaţiei directe, Vlahuţă va transpune în pagini de literatură şi de publicistică multe din impresiile culese din mediile sociale şi împrejurările pe care le-a cunoscut. De aceea vom încerca să rememorăm pe scurt etapele existenţei sale.

Vine în Bucureşti în anul 1879, cînd îşi dă bacalaureatul şi se înscrie la Facultatea de drept. Dar lipsurile materiale îl încolţesc şi este silit să solicite un post de institutor la Tîrgovişte, pe care îl ocupă prin concurs. în 1880 îl aflăm profesor la gimnaziul „Văcărescu" din localitate. (Asupra acestei perioade, vezi nota la poezia *Scrisoare cătră un bătrîn,* voi. I, pp. 330—333.)

De tînăr, Vlahuţă a avut pasiunea ziaristicii. A făcut parte din comitetul de redacţie al ziarului local *Armonia,* unde a publicat, sub diferite pseudonime, poezii satirice şi pamflete Ia adresa fruntaşilor politici din Tîrgovişte, ceea ce i-a adus, pînă la urmă, destituirea din învăţămînt. Tîrgoviştea nu-i oferea lui Alexandru Vlahuţă nici un mediu prielnic dezvoltării literare, nici siguranţă materială. Ameninţat de capriciile politicienilor locali, de desele desfiinţări ale unor şcoli şi de schimbarea profilului lor, împovărat de multe alte obligaţii (conferinţe cu învăţătorii, delegaţii la examenele şcolilor particulare etc), el nu se putea ocupa de literatură. Se hotărăşte să plece din oraş, deşi perspective clare nu i se deschideau în altă parte.

In 1884 rămîne, practic, fără o ocupaţie retribuită. îl cuprinde un sentiment de panică din pricina nesiguranţei materiale, de aceea caută un sprijin pe lîngă Titu Maiorescu. *„Sînt tare îngrijat, pentru ci gimnaziul de aici de la septembrie e şcoală reală, şi deci profesorul de limba latină rămîne pe dinafară",* scrie el la 3 august 1884. Din toamna acestui an se mută la Bucureşti. După penibile solicitări, este angajat profesor la Şcoala normală a Societăţii pentru învăţătura poporului romîn, unde funcţionează

doar cîteva luni (24 octombrie 1884 — 22 martie 1885 *), apoi la Azilul „Elena Doamna", cam din ianuarie 1885.**

Dar acum începe epoca cea mai fecundă a creaţiei sale, astfel că obligaţiile didactice îl apasă. Se retrage pentru lungi perioade la Dobrovăţ. Anii de profesorat la Azilul „Elena Doamna" i-au inspirat cîteva din episoadele primelor capitole ale romanului *Dan.* Nu ştim precis nici cauzele pentru care a părăsit această catedră, nici data plecării sale. Cert este faptul că în anul şcolar 1888—1889 nu mai figurează printre profesorii acestei şcoli. In schimb din anul 1887—1888 îl aflăm profesor Ia liceul „Sfîntul Gheorghe", unde preda limba romînă la clasele a III-a şi a IV-a. *** Aici rămîne pînă în 1893.

Un moment biografic mai interesant este foarte scurta şi pînă acum obscura sa activitate de revizor şcolar pentru Prahova, Buzău, Ploieşti, din vara şi toamna lui 1888. Informaţia cuprinsă într-un anuar şcolar şi laconica referire dintr-o scrisoare către generalul Dona se completează cu materialele găsite recent, care ne dovedesc că acest moment a avut o însemnătate deosebită în orientarea lui Vlahuţă spre socialism. Vom vorbi pe larg despre semnificaţia sa.

Pasiunea publicisticii este mereu prezentă. Revista *Vieaţa,* pe care o tipăreşte între 1893—1896 (avînd o vreme, în calitate de codirector, pe doctorul Urechiă), a fost una dintre publicaţiile literare de prestigiu de la sfîrşitul secolului trecut.

în anul 1893, la propunerea lui losif Vulcan, Alexandru Vlahuţă este ales membru corespondent al Academiei Romîne. Spre surprinderea tuturor, scriitorul refuză această demnitate, fapt care produce vîlvă în rîndurile opiniei publice. Scrisoarea publicată de cîteva reviste şi ziare ale timpului amintea academicienilor faptul că nu cu mulţi ani în urmă cele două volume ale sale de poezie şi proză fuseseră respinse de la premiile acestei instituţii. Mai lămuritoare şi mai interesantă ni se pare scrisoarea către

* Apud : I. Cremer, *Scriitorii noftri clasici fi problemele fcolii,* Bucureşti, 1956, pp. 122—123. Cercetările la Arhivele Statului — Filiala Bucureşti — nu ne-au oferit alte date în această direcţie.

** Presupunerea se bazează pe corespondenţa cu directoarea liceului, publicată mai întîi în *Revista scriitoarelor fi scriitorilor romini,* 1930, aug.—sept.—oct.

*** Pînă acum se credea că Vlahuţă a fost profesor la Liceul ,,Sf. Gheorghe" din anul 1890, funcţionînd la Azilul „Elena Doamna" pînă în 1889. Cercetările pe care le-am întreprins în septembrie 1961 nc-au furnizat însă ca sigure datele pe care le dăm mai sus (vezi Arhivele Statului, fond Ministerul învăţămîntului, dosar 4.488/1888, pp. 182 ţi 340).

losif Vulcan, în care Vlahuţă dă actului său o explicaţie ce merită să fie reţinută : *„D-ta eşti unul din puţinii academicieni cari ne iubesc pe noi cîţiva tineri urgisiţi şi priviţi ca o primejdie pentru literatură, de ceilalţi colegi ai d-tale. Academia n-are premii pentru nimeni din noi. Caragiale a fost respins, Gherea a fost respins, eu am fost respins, Delavrancea va fi probabil respins... Eu eram dator şi faţă de prietenii mei să răspund aşa. în glasul meu strigau şi amărăciunile lor."* Privit din această perspectivă, gestul lui Vlahuţă capătă, desigur, o semnificaţie mai adîncă.

Spre sfîrşitul secolului starea materială a lui Vlahuţă cunoaşte o uşoară statornicire. Ministerul Instrucţiunii îi tipăreşte *Romînia pitorească,* iar din 1901 este numit referendar la Casa Şcoalelor, slujbă pe care o deţine pînă la sfîrşitul vieţii. Timp de un an (1901—1902) a fost, împreună cu G. Coşbuc, director al revistei *Semănătorul.* îndatoririle unui referendar nu presupuneau respectarea riguroasă a orelor de birou. Pe lîngă referatele * ce trebuiau întocmite asupra cărţilor prezentate spre tipărire editurii Casei Şcoalelor, Alexandru Vlahuţă ţinea şi anumite conferinţe la cercurile culturale săteşti. Mai interesant pentru el, ca scriitor, se pare că era acest aspect al activităţii. îi dădea prilejul să cunoască problemele ţărăneşti, dar viziunea sa, denaturată de optica semănătoristă, unită şi cu o scădere a forţei creatoare, nu a mai făcut posibilă fructificarea acestor observaţii în lucrări de artă. *„De trei luni* — spune într-o scrisoare către Nicolae Grigorescu — *n-am avut o zi de odihnă şi de linişte... Colind satele şi vorbesc cu ţăranii şi-mi umplu sufletul de multele lor nevoi. Bieţii oameni, multe mai trag, şi nimeni nu se ocupă de ei cu bunătate şi cu iubire adevărată."* ** Se petrece însă un fapt curios ; deşi numai arareori în lucrările sale Vlahuţă zugrăveşte adevărata viaţă a ţărănimii noastre, şi aceasta din pricina presiunii ideologice semănă-

* I. Cremer a reprodus în lucrarea citată, în facsimil, două referate (din 1901) şi o scrisoare către administratorul Casei Şcoalelor. în dosarele pe care le-am cercetat la Arhivele Statului am afiat şi alte referate întocmite de Alexandru Vlahuţă în această calitate. Succinte, ele dovedesc un gust în general sigur şi o dorinţă de a stăvili tipărirea lucrărilor mediocre, de calitate artistică inferioară. Aceste referate se află la Arhivele Statului, fond Casa Şcoalelor, dosar 179/1915, mapa 6, voi. II, p. 144 ; dosar 207/1915, mapa 6, voi. IV, fila 4 ; dosar 898/1916, mapa 6, voi. II, p. 35, *idem,* p. 60 etc.

Scrisoarea este datată 17 decembrie 1902. în acest timp Vlahuţă a conferenţiat în comunele Ciurea, Podul-Iloaiei, Flumuicşii, Vînători (vezi, pentru aceasta, ziarul *Evenimentul* din Iaşi). Datele ne-au fost comunicate de criticul N, Barbu,

toriste, corespondenţa lui ne dovedeşte că scriitorul vedea totuşi clar situaţia ei tragică. Scrisorile din preajma anului 1906—1907 şi poezia *1907* sînt rodul unor observaţii îndelungate şi al unui proces de înţelegere adîncă a realităţii, de meditaţie asupra unor posibilităţi de îndreptare a situaţiei.

în 1905, Vlahuţă se căsătoreşte din nou, pentru a treia oară *, cu Ruxanda-Alexandrina Gîlcă. ** O bună parte a anului locuieşte în casa soţiei sale, la Dragosîoveni *** (pe care a reconstruit-o mai apoi). întreprinde cîteva călătorii în străinătate, dar viaţa marilor capitale îl descumpăneşte, iar arta modernă din expoziţiile pariziene îl intrigă. Preferă tihna peisajelor nordice şi integritatea morală a oamenilor simpli de acolo.

Pînă în anul 1912 scrie lucrări mai mari *(Pictorul Grigorescu, Din trecutul nostru),* duce şi o activitate publicistică, între 1909—1911, cu o rubrică săptămînală la *Universul,* sporadică la *Viaţa romînească,* dar inegală ca ritm şi vigoare artistică. Un sentiment de tristeţe începe să-l stăpînească. Se simte clin ce în ce mai străin în lumea oraşului. Se înconjoară de cîţiva prieteni, scriitori şi artişti, se izolează în apartamentul său din Palatul funcţionarilor, aflat lîngă Piaţa Victoriei, merge adeseori la Cîmpina, unde locuia pictorul Nicolae Grigorescu, şi la Dragosîoveni. O oboseală timpurie, am spune, dacă nu şi o inadaptabilitate faţă de timpurile moderne. Prietenii şi-l amintesc plimbîndu-se pe Calea Victoriei, gîrbovit, cu un aer absent şi speriat în acelaşi timp, furişîndu-se parcă prin mulţimea zgomotoasă a trecătorilor agitaţi. în anul 1912 se stabileşte la Dragosîoveni. Stă aici în cea mai mare parte a anului. Aici concepe o lucrare de mai mare amploare, piesa de teatru *Ţepeş-vodă,* din care însă nu publică decît un fragment.

La Dragosîoveni vin prietenii săi cei mai apropiaţi, cu care petrece ceasuri îndelungi de lectură şi sfaturi, urzeşte proiecte literare. Gala Galaction considera casa de la Dragosîoveni, unde se întîlneau reprezentanţi ai tuturor generaţiilor de scriitori şi artişti, unul din cenaclurile literare de primă importanţă din istoria culturii romîneşti. * Nu înseamnă însă ca aceşti ultimi ani ai vieţii sale, deşi se desfăşoară sub zodia unei siguranţe materiale şi a fericirii casnice, au atrofiat sensibilitatea de observator a lui Vlahuţă. Vom vedea mai tîrziu că furtunile lăuntrice, provocate de înfăţişarea societăţii romîneşti avute, nu se atenuează nici acum. Numai că puterea de transpunere artistică era cu mult diminuată. Continuă acum activitatea lui culturală. Ne este semnalată prezenţa sa la unele conferinţe ale învăţătorilor, devine directorul publicaţiei săptămînale *Scriitorii romîni* **. Războiul întrerupe brusc aceste îndeletniciri.

Refugiul *** la Bîrlad şi Iaşi îl răscoleşte sufleteşte, întîmplările tragice din timpul războiului îl zguduie şi îi solicită atenţia. Deşi bolnav şi îmbătrînit, are curajul să plece pe front, pentru a vedea mai îndeaproape starea soldaţilor, este din ce în ce mai chinuit de întrebări asupra destinului poporului său, scrie mai des, în carnetele sale strînge date, notează cifre, citate din spusele celor pe care îi întîlneşte, transcrise cu febrilitate, gîndindu-se la eventuala lor publicare : *„In toată vremea asta amară de cînd pribegesc, am văzut şi am notat o mulţime de lucruri urîte şi nespus de urîte, pe cari, la vremea lor, am să le strig în gura mare, să le audă şi morţii din morminte.* ****

Războiul avea să însemne pentru el nu numai o tulburare pe plan moral, ci şi o zdruncinare materială. Casa de la Dragosîoveni îi este devastată, la Bucureşti trebuie să schimbe cîteva locuinţe, în toamna anului 1918 este îndepărtat din funcţia pe care o avea la Casa Şcoalelor. Rămîne deci, în timpuri foarte tulburi, fără un sprijin material. Este nevoit să-şi reia activitatea publicistică. Are din nou, la sfîrşitul vieţii, conştiinţa situaţiei sale de proletar intelectual aflat într-o stare de umilitoare dependenţă faţă de guvernanţii zilei. îşi dă seama că destinul scriitorilor noştri a rămas acelaşi, fără putinţă de îndreptare, că perioada de linişte nu a însemnat pentru el decît o iluzie trecătoare. In ziua

* Prima oară Vlahuţă fusese căsătorit, între 1878 si 1885, cu îda Pagano, iar a doua oară, între 1888 şi 1896, cu Margareta Dona (v. *Tabloul cronologic* voi. III).

** Căsătoria s-a celebrat la *22* aprilie 1905 (fotocopia actului se găseşte la Muzeul ,,Alexandru Vlahuţă" din Dragosîoveni).

*** In această casă se află Muzeul memorial „Alexandru Vlahuţă", inaugurat îa l^-^î cu prilejul ernter>nrujoj naşterii scriitorului.

* Vezi, în ace^t sens, *Acolo s-ar fi cuvenit sa fie mormîntul lui Vlahuţă* şi *Dragoslovenii lui Vlabuţa,* în Gala Galaction, *Opere,* voi. II, ediţie îngrijită de Teodor Vîrgolici, E.P.L., 1961.

** Apărea în fascicule de dimensiuni reduse, circa 30 de pagini, care cuprindeau o lucrare mai amplă sau cîteva schiţe, povestiri, poezii din opera unui scriitor.

*** Amănunte asupra pribegiei se găsesc în cele două carnete de însemnări inedite publicate în volumul al III-lea al ediţiei de faţă.

**** Scrisoare către Paul Bujor, din 3 octombrie 1917.

cînd împlinea 60 de ani, aşterne pe hîrtic aceste cîteva rîndurl deosebit de semnificative pentru a înţelege deziluzia amară ce l-a însoţit în ultima perioadă a vieţii : *„5 sept. 1918. — Bîrlad. Azi împlinesc 60 de ani. In pribegie, bolnav, sărac, de mari greutăţi şi de mari griji împresurat. Gîndul că nu mai am mult de trăit mă întăreşte şi mă înseninează ca o băutură răcoritoare, gîndul «cesta mă înviorează."* De la această constatare personală, Vlahuţă avea să ajungă la conştiinţa dureroasă că, de fapt, loviturile primite nu-l privesc numai pe el, ci sînt semnificative pentru destinul oricărui scriitor romîn : *„...Mă doare gîndul amar că suferinţele şi jignirile noastre n-au făcut nici măcar atîta lucru, ca soarta unui scriitor cinstit şi demn să nu mai fie la discreţia unui Mehedinţi.* (Simion Mehedinţi, ministrul care îl îndepărtase din funcţia de la Casa Şcoalelor, n.n.) *N-aş vrea să închid ochii cu durerea că dacă ar mai veni run Eminescu», tot în casa de nebuni ar trebui să sfirşească",** spunea, în noiembrie 1918, Alexandru Vlahuţă, închizînd în aceste cîteva rînduri constatări tragice privitoare la condiţia scriitorului în societatea burgheză. Unul din cei care cunoscuse din plin aceste *„suferinţe"* şi *„jigniri"* avea dreptul, cu puţin înainte de a se stinge din viaţă, să privească viitorul cu nelinişte şi teamă. A închis pentru totdeauna ochii la 19 noiembrie 1919. Cu puţin înaintea lui muriseră Delavrancea şi Coşbuc. Dispăreau în amurgul acelui deceniu scriitorii cei mai reprezentativi ai secolului trecut. Carul mortuar, urmat de o mulţime imensă — *„foarte mulţi profesori, elevi şi eleve de liceu, ţărani şi muncitori",* spune un ziar al vremii — pleacă de la casa din strada Vissarion, trecînd pe străzile capitalei pînă la cimitirul Bellu. Printre cei ce l-au însoţit pe ultimul său drum se aflau Gala Galaction, Iser, Paul Bujor, Octavian Goga, Ion Agîrbiceanu, dr. S. Irimescu, N. Vermont, dr. I. Borcea, Gh. Petraşcu, Jean Al. Steriadi, Ion Simionescu.

* Scrisoare către Paul Bujor, din 3 octombrie 1917.

„Cel mai cinstit şi mai talentat dintre adversarii mişcării noastre."

(Duiliu Zamfirescu către Titu Maiorescu)

Cu deosebire interesant, atunci cînd urmărim poziţia "i'ji Vlahuţă faţă de curentele literare ale timpului, ni se pare faptul că tribulaţiile lui nu au o semnificaţie de moment, ci definesc căutările, întrebările, neliniştile intelectualului cinstit, frămîntat de durerile contemporanilor săi. Alexandru Vlahuţă a cunoscut într-un scurt răstimp orientări contradictorii, situîndu-se, la distanţă de cîţiva ani, pe poziţii diametral opuse. Să fie oare această linie sinuoasă rezultatul unei naturi capricioase, al unui temperament nestatornic, incapabil să se fixeze pe anumite coordonate ideologice şi artistice ? Hotărît, nu.

Vlahuţă debutează în paginile *Convorbirilor literare* şi rămîne legat de cercul junimist pînă în preajma anului 1886, deci mai bine de şase ani, timp în care şi-a publicat aici cîteva din principalele sale producţii poetice, a citit sau a participat la şedinţele „Junimii", la Bucureşti, a întreţinut corespondenţă cu Iacob Negruzzi şi Titu Maiorescu. Toate aceste date, cercetate superficial, pledează, la prima vedere, pentru încadrarea lui Alexandru Vlahuţă în rîndul junimiştilor cărora, nu o dată, le-a fost anexat de unii critici din trecut. Să urmărim mai îndeaproape care au fost adevăratele raporturi ale lui Vlahuţă cu „Junimea" şi *Convorbirile literare.* Mai întîi se pune întrebarea : de ce şi-a*trimis Vlahuţă primele versuri *Convorbirilor,* şi nu altei reviste ? Desigur pentru că aici se tipăreau versurile lui Eminescu. Pentru elevul liceului din Bîrlad, *Convorbirile literare* era revista prin care cunoscuse opera lui Mihail Eminescu, prima revelaţie de seamă a tinereţii sale. De aceea, în momentul cînd se gîndeşte să încre-

scriitorului, Titu Maiorescu şi Iacob Negruzzi s-au lovit, nu o dată, de rezistenţa îndîrjită a tînărului Vlahuţă. El avea un caracter demn şi nemlădios şi nu renunţa la convingerile sale, oricîte presiuni s-ar fi exercitat asupra lui. Titu Maiorescu a vrut să facă şi din Alexandru Vlahuţă un instrument docil al cercului său literar. Numai că .tînărul poet s-a dovedit a fi o natură independentă, combativă, refractară la concesii.

Nicolae Iorga a subliniat nu numai natura sporadică a legăturilor lui Vlahuţă cu junimiştii, dar şi caracterul antagonic al părerilor scriitorului faţă de ideile susţinute în amintitul cerc literar : *„Alexandru Vlahuţă nu trecuse decît foarte puţin pe la* Convorbiri, *unde altele erau ideile conducătoare"* *.

Conflictul dintre Titu Maiorescu şi Alexandru Vlahuţă începe să se întrevadă din anul 1884 (vezi, în acest sens, nota asupra poeziei *Lui Eminescu,* ediţia de faţă, voi. I, pp. 286—289), cînd junimiştii încep să nu-l mai considere pe Vlahuţă ca pe unul din membrii cercului lor. De aceea, la 3 mai 1885 **, Nicu Gane îi scrie lui Iacob Negruzzi : *„Un copac care a stat douăzeci de ani într-un pămînt* (este vorba de *Convorbiri literare,* n.n.) *ce i-a priit nu poate fi transplantat aiurea fără să tînjească ; de aceea era natural să vezi că i se usucă cîte o creangă, precum : Creangă, Qlănescu, Vlahuţă, Anghel Dimitrescu şi alte crengi. Noroc că mai sîntem noi, rădăcinile din Iassi."* ***

Probabil Iacob Negruzzi a căutat să reia legăturile cu Alexandru Vlahuţă şi să-l determine să colaboreze din nou la *Convorbiri.* Cu tot respectul pe care îl purta celui care i-a publicat primele versuri, Alexandru Vlahuţă îi răspunde în iulie 1885 : *„nu voi putea decît foarte rar să vă trimit cîte ceva"* ****. Ceea ce se va şi întîmpla. După cîteva poezii publicate în anul 1885, Vlahuţă nu mai trimite *Convorbirilor* decît mult mai tîrziu o poezie. Deci, după prima înfruntare serioasă din 1884, anul următor nu va aduce o atenuare a încordării, încă nedeclanşată în mod public. Vlahuţă începe să iasă din ce în ce mai mult din sfera de gravitaţie a cercului convorbirist şi să se orienteze, deocamdată fără o busolă prea sigură, spre alte meridiane. Prezenţa lui la şedinţele „Junimii" este din ce în ce mai sporadică.

* N. Iorga, O *viaţă de om,* Bucureşti, 1934, voi. I, p. 196.

** Vezi *Studii şi documente literare,* voi. I, p. 128.

De la 1 aprilie 1885 revista *Convorbiri literare* nu a mai apărut la Iaşi, ci la Bucureşti.

**** Vezi *Studii ţi documente literare,* voi. I, p. 336.

Conflictul deschis între Vlahuţă şi Maiorescu izbucneşte la începutul anului 1886. Cum s-au petrecut faptele ? Ziareie bucureştene anunţau o conferinţă a lui Vlahuţă despre poeziile lui Eminescu.* La 11 ianuarie apărea în *Epoca* o cronici la *Despot-vodă* de Vasile Alecsandri, semnată *Era Barbaro* — pseudonimul lui Barbu Delavrancea. Articolul critica în termeni foarte severi piesa lui Alecsandri. *„O analiză amănunţită a piesei, ca dramă istorică şi ca meşteşug de scenă, ar ajunge inevitabil la încheierea că* Despot-vodă *e o mare copilărie",* spunea Delavrancea în ianuarie 1886, nedeosebindu-se prea mult de yechile campanii pe care, cu puţini ani înainte, Alexandru Macedonski le dirija împotriva celui care — credea el — îi uzurpa gloria. Numai că atunci, în 1882—1883, Vasile Alecsandri îşi aflase un apărător în persoana tînărului şi puţin cunoscutului jurnalist Alexandru Vlahuţă, care, în paginile *Romîniei libere,* desfida pe toţi cei ce îndrăzneau să întineze numele şi opera maestrului :

„Ia te uită cu ce linişte dumnezeiască trece bătrînul şi marele Alecsandri prin droaia de mucoşi cari-l hulesc pentru că şi-a iubit poporul cu dragostea neţărmurită şi binefăcătoare a celor aleşi, pentru c-a dat neamului romînesc o poezie curată şi limpede, pentru că, prin munca lui vrednică şi prin darul şi podoaba minţii lui, a ridicat aşa de sus slava literaturii noastre..." **

De data aceasta, însă, Alexandru Vlahuţă nu schiţează nici un gest în apărarea lui Vasile Alecsandri, ci, cîteva săptămîni mai tîrziu, de la tribuna vechiului Ateneu, continuă atacul dezlănţuit de prietenul şi colegul său de redacţie, delimitîndu-i mai clar ţelurile. Contemporanii au înţeles atunci că focul concentric deschis de tinerii combativi de la ziarul *Epoca* nu viza atît deposedarea lui Alecsandri de aura gloriei sale, ci în primul rînd afirmarea superiorităţii nete a lui Mihail Eminescu.

De aceea Titu Maiorescu ripostează. Prin articolul său *Poeţi şi critici,* el recuză dreptul artiştilor la 'aprecieri critice, explicînd apoi — în mod judicios — meritele lui Alecsandri în complexul culturii romîneşti, ironizîndu-1 pe Alexandru Vlahuţă. Deosebirile

* Conferinţa a avut loc în ziua de 28 februarie 1886 ; vezi, în acest sens, *Epoca,* an. I, nr. 82, 27 februarie 1886, p. 3 : *„Prietenul ţi colaboratorul nostru d-l Al. Vlahuţă va face miine la Ateneu o conferinţă asupra poeziilor lui Eminescu".*

* * *Romtnia liberă,* 14 mai 1883.

de vederi s-au precizat acum public, animozitățile s-au declarat fățiș. Prima conferință a lui Vlahuță în fața publicului bucureștcan avea să suiprindă prin îndrăzneala adevărurilor pe care le cuprindea. * Tînărul gazetar și nuvelist mergea acum spre apogeul carierei lui combative. Interesant de reținut este faptul că, în seara cînd Titu Maiorescu și-a citit articolul la ședința „Junimii", Alexandru Vlahuță se afla de față **, dar nu știm ce atitudine a luat. Cert este însă că de atunci numele lui nu mai apare printre cei care frecventau ședințele „Junimii". Ruptura așadar se produsese.

încercînd să tragem concluzia acestui proces literar, putem afirma că, dacă Vlahuță a venit la *Convorbiri* atras de mitul lui Eminescu, despărțirea lui ele „Junimea" se leagă tot de numele lui Eminescu. La capătul acestor șase ani în care Vlahuță s-a aflat în preajma „Junimii", el a înțeles adevărul amar că nici Titu Maiorescu și nici cei aflați în preajma acestuia nu dovedeau o grijă permanentă și sinceră față de marele poet.

Conferința despre poeziile lui Eminescu și articolul-răspuns al lui Titu Maiorescu aduc nu numai sfîrșitul unor relații și așa

* **Un gest de mirare și mai apoi de aprobare rezervată a însoțit expunerea lui Alexandru VlaKuță care, după cît se pare, se bucurase de o caldă apreciere mai ales din partea auditoriului tînăr, fapt ce l~a putut alarma pe Titu Maiorescu. Poziția fermă a lui Vlahuță, deși a stîrnit admirația publicului (este de fapt și începutul receptării numelui și operei sale în masa cititorilor), nu a fost primită cu același entuziasm de presa vremii. Astfel, chiar** *Familia,* **revista de care se leagă debutul lui Eminescu, nu s-a raliat în întregime punctului de vedere susținut de Vlahuță :** *„Despre poeziile lui Eminescu, d-l Al. Vlahuță a ținut la Bucureți, în Ateneul Romîn, o conferința care a stîrnit multe vorbe în lumea literară romînă, de altcum destul de adormită. Cauza principală a fost că conferențiarul a făcut oarecari comparațiuni intre Alecsandri ți Eminescu, în favorul acestuia din urmă. însuți d-l Maiorescu a venit să sprijinească prin articolul său* **Poeți și critici** *pe Alecsandri. D-l Vlahuță a spus multe aprecieri bine cugetate asupra lui Eminescu, dar n-a fost lipsit nici de exageratiuni. A avut însă mare dreptate cînd a combătut indiferentismul publicului romînesc. In sfirțit, a citit ți a analizat mai multe din poeziile lui Eminescu" (Familia,* **an. XX, 13/25 aprilie 1886, p. 186, la rubrica** *Literatura ți arta).* **O mărturie privind reacția publicului merită a fi reprodusă aici :** *„Entuziasmul, deți prea optimist pentru melancolicul poet, îl simțea auditoriul tot atît de accentuat ca fi conferențiarul. Calitățile pe care d-l Vlahuță le presupunea în bucățile citite se proba prin aprecierea publicului. Forma versului pentru care vorbirea conferențiarului arăta atîta simpatie plăcea tot atît de mult fi auditoriului" (Doina,* **an. III, nr. 56, 5 martie 1886, pp. 195—19S).**

„Seara 'Junimea» la mine ; foarte mulți... Vlahuță."

destul de artificial susținute, dar ele declanșează un război):are, cu intensități mai mult sau mai puțin sporite, deschis sau auziv, public sau în corespondență, se va perpetua mulți ani Jupă aceea. Mai întîi printr-o transparentă aluzie Ia adresa lui jf'itu Maiorescu : *„Nu strîngerea precipitată de mină și zîmbctul atectat al celebrităților* patentate, *ce vor să treacă fără multă a\tvncală de patroni și proteguitori ai literaturii acestui veac...,\nu astfel de fleacuri vor putea vrodată să ție de cald unui semănător cinstit și serios în țarina uscată a literaturii noast\f".* Recunoaștem în aceste rînduri maniera caracteristică lui litu Maiorescu de a trata pe membrii cercului său literar (vezi, **i**.în acest sens, și alte mărturii contemporane). Ideea exprimată aței constituie de fapt embrionul poeziilor antijunimiste *Delendur\...* și *Liniște.*

Dar nu trece nici o lună, și Alexandru Vlahuță începe m atac frontal împotriva lui Maiorescu. In timpul acesta, bolnav, internat din toamna anului 18S6 la ospiciul de la Mînăstir^a Neamțului, Eminescu se chinuia în cele mai negre lipsuri matinale. Constantin Miile deschide campania pentru o subscripțe publică. Vlahuță îl urmează prin *Scrisoare către cititori,* publicai în *Lupta* din 25 ianuarie 1887. în primele rînduri el se refiă la un fapt al cărui sprijinitor fusese Titu Maioresiu, în speranța — după cum singur o mărturisise — obținerii ijiei situații politice privilegiate. E vorba de prima dotație a domenijlor coroanei la începutul lunii iulie 1884. Reactualizarea acelei (rușinoase pagini din istoria contemporană a Romîniei, în contentul amintit, nu putea decît să stîrnească nemulțumirea lui Titu Maiorescu. Era un nou act de curaj al lui Alexandru Vlahuță, urjnat, la cîteva săptămîni, de publicarea poeziei *Delendum...,* un adevărat manifest antijunimist. Ca orice poet romantic, Vlahuță a traispus nu numai o dată în versuri idei și teorii literare, definirțiu-și poziția față de curentele literare și pe această cale. *Delendim...* afirmă pe un ton revoltat ruperea lui de idealurile esteticii ale. „Junimii" și dorința de a-și regăsi libertatea spirituală. Imațnea pe care ne-o lasă această poezie, sufocată uneori de indignare, este aceea a unei conștiințe independente, silită ani de zile sj se supună unor restricții ce urmăreau îndreptarea ei pe făgașul jrtei gratuite, lipsite de un puternic fond umari ;

j „Plîngi, urăşte şi blestemă după regula din carte,
j Fii galant — nesocoteşte-ţi patima-n care te zbaţi,
/ Nu cumva să superi nervii criticilor delicaţi :
/ Poezia e «un cîntec dulce, un parfum ceresc !...»

| De-aşa artă *parfumată,* o, vă foarte mulţumesc !"

fonul acesta se păstrează de-a lungul întregii poezii, care, aliuri de *Linişte,* publicată aproape un an mai tîrziu, constituie mărturia dureroasă a experienţei unui scriitor asupra căruia s-au exercitat atîta vreme presiuni ideologice şi artistice. Tuturor acestor afirmări antijunimiste, care nu puteau să-i scape lui Maiorescu, li! se adaugă şi eliminarea din primul volum de versuri tipărite d Vlahuţă a poeziei *La aniversarea „Junimii",* apărută cu trei aii în urmă în paginile *Convorbirilor literare.*

j Şi încă un argument care poate fi adus în sprijinul tezei noastfe îl constituie cîteva cuvinte spuse chiar de Alexandru Vlahuţă îi anul 1895. Vorbind despre marasmul în care se aflau *Convoritrile literare,* fostul lor colaborator releva publicului un fapt esenjal pentru a.înţelege care era sursa prestigiului acestei reviste. [enumele ei se datora aşadar colaborării unor mari condeie ca llecsandri şi Eminescu, care au asigurat altora o glorie nemeritjtă : *„Iar la* Convorbiri literare *bag seama că tot morţii, sireacii, tk rămas cei mai harnici şi mai distinşi colaboratori, tot Vasile Alecsandri şi cu bietul- Eminescu duc greul şi gloria acestei legendare reviste, la care — întocmai ca la război — vitejii au luat ghznţele în piept şi alţii... au cules trofeele".* Sînt cuprinse în ac$t paragraf nu numai constatări judicioase, dar şi explicaţii, afllte printre rînduri, desigur, care ne fac să înţelegem ce 1-a atrls în anii tinereţii pe poet spre paginile *Convorbirilor literare* destre care, într-un articol publicat în anul 1886, vorbea în termeş elogioşi.

îl acelaşi sens se explică şi aprecierile favorabile la adresa lui TitJ Maiorescu aflate în portretul pe care Vlahuţă i l-a dedicat în primele numere ale *Vieţii.* Deşi se situa pe poziţii net opuse *Coroorbirilor,* deşi, cu doi ani înainte, în conferinţa *Curentul Emnescu,* contrazisese categoric părerile lui Maiorescu, iar prin cîtwa articole îşi dovedise adeziunea la principiile lui Gherea, totişi, portretul din *Vieaţa* denotă simpatie şi condescendenţă faţă de fostul mentor. Vlahuţă vorbeşte aici mai mult despre cenaclul „Jnimii", despre modul în care Maiorescu prezida şedinţele, despre cuvintele de încurajare spuse unor debutanţi : *„Mi-adue aminte, acum zece ani, a crezut şi despre mine c-aş da oarecare semne... Acestei credinţe, care —* o *mărturisesc cu durere — nu s-a realizat, datoresc fericirea de a fi cunoscut pe d-nu Maiorescu acasă la d-sa."* * De altfel, în anul 1910, Vlahuţă publică articolul *Un învăţător,* în paginile căruia îl elogiază pe Maiorescu. E vorba oare de o inconsecvenţă, sau de o atitudine oscilantă, ambiguă ? Cred că nu. Vlahuţă era însă un sentimental şi un om corect. De aceea, deşi din punct de vedere ideologic şi artistic s-a despărţit de „Junimea" şi de conducătorii ei, a recunoscut cu obiectivitate sprijinul pe care şi el, ca. şi ceilalţi scriitori îl primiseră în anii începuturilor. Dacă privim cu atenţie textele vom observa că Vlahuţă are cuvinte de laudă mai ales pentru animatorul Maiorescu.

Despărţirea de „Junimea" a fost urmată de un alt proces, cel mai interesant, cred, din cariera lui Vlahuţă : apropierea de socialism. Factorul esenţial în această nouă orientare l-a constituit cunoaşterea operei lui Dobrogeanu-Gherea şi, nu mult după aceea, prietenia cu criticul socialist, care a însemnat un al doilea moment decisiv în viaţa lui Vlahuţă. Primul se produsese în adolescenţă, cînd viitorul scriitor avusese revelaţia versurilor şi prozei lui Eminescu, care l-au uimit şi l-au fascinat. Cel de-al doilea, lectura scrierilor lui Dobrogeanu-Gherea şi prietenia dintre ei, a survenit în pragul maturităţii şi a constituit aflarea unui liman, după lungi şi dramatice căutări.

Cum însă drumul lui Vlahuţă spre socialism a avut rădăcini adînci şi ramificate, precum şi mai multe implicaţii decît se credea pînă acum, el va forma obiectul unei analize separate. Important este faptul că antijunimismul lui Vlahuţă pe plan estetic se defineşte numai după ce el cunoaşte „criticele" lui Dobrogeanu-Gherea.

Vom căuta să urmărim acum riposta lui Titu Maiorescu. După *Poeţi şi critici,* Maiorescu va adopta — în genere — tactica ignorării lui Vlahuţă. Dar nu va putea niciodată să-i ierte atacurile şi aluziile, şi mai ales faptul că, apropiindu-se de Gherea, Vlahuţă îl socotea pe acesta singurul critic al ţării. După 1887, Vlahuţă începe să fie considerat un adversar al „Junimii". Duiliu Zamfi-

* A. Vlahuţă, *Titu Maiorescu,* în *Vieaţa,* an. I, nr. 3, 12 decembrie 1893, p. 4.

rescu — care continua să-i rămînă prieten, apreciindu-l si ca scriitor — arată clar aceasta într-o scrisoare către Titu Maiorescu : *„...pe care eu cu toată lunga depărtare dintre noi, în toate sensurile, urmez a-l crede cel mai cinstit şi mai talentat dintre adversarii* mişcării noastre" * (subliniat D. Z.). Acestei păreri mai trebuie să-i alăturăm şi o mărturie a lui Nicolae Iorga, şi ea deosebit de edificatoare : *„Nemulţămirea neiertătorului critic* (Titu Maiorescu, n.n.) *putea fi determinată de altfel şi de faptul că avusem onoarea 'să fiu legat, în ciuda tinereţei mele, cu acei fruntaşi ai literaturii romîneşti dintre cari doi, o dată membri ai «Junimii», pe care o părăsiseră, stăteau chiar printre cei mai iubiţi, din colaboratorii lui Hasdcu : Vlahuţă, care i-a dat din cele mai frumoase poezii ale lui."* **

Toate încercările lui Duiliu Zamfirescu de a-l apropia pe Vlahuţă de Maiorescu şi de a suda ruptura dintre ei nu au avut nici un rezultat. Duiliu Zamfirescu îi scrie lui Titu Maiorescu în 1890, rugîndu-l să intervină pentru Vlahuţă, aflat atunci într-o perioadă de mari lipsuri materiale. La sfîrşitul rîndurilor sale, Duiliu Zamfirescu îi atrage atenţia lui Titu Maiorescu asupra caracterului inflexibil al lui Vlahuţă : *„Acesta este, ca om, cel mai bun dintre noi toţi. Ştiu că are o fire greu de mînuit, dar nu trebuie mînuit."* *** Ralierea lui Alexandru Vlahuţă la şezătoarea literară din 9 mai 1892 a indispus şi mai mult cercurile junimiste. Cu acest prilej, 1. L. Caragiale a ţinut cunoscuta sa conferinţă antijunimistă *Gâşte şi gîşte literare.* Participarea lui Vlahuţă (a vorbit despre *Publicul romînesc şi scriitorii săi)* constituia şi un evident act de solidaritate cu poziţia lui Caragiale. Succesul de public al conferinţei *{„lume a fost multă, şi conferenţiarii foarte aplaudaţi",* spune *Adevărul* din 13 mai 1892) a sporit iritarea junimiştilor, care, de data aceasta, vor dezlănţui un atac mai susţinut împotriva lui Vlahuţă. Duiliu Zamfirescu îi scrie lui Titu Maiorescu, ironizîndu-i pe Caragiale şi Vlahuţă, căutînd însă cu destulă prudenţă să-l scuze într-un fel pe prietenul său : *„Ceasurile trec, pline de huietul vieţii, şi nimic statornic nu se împînzeşte. M-am hotărît să le las să treacă, fiindcă altfel ajung la "Cînd n-aveam*

* Vezi **DIIÎÎÎH** *Zamfirescu, si Titu Maiorescu în scrisori.* **Bucureşti, 1937, p. 141.**

** **N. Iorga, O** *viată de om. Aţa cum a fost,* **Bucureşti, 1934, pp. 194—195.**

*** *Duiliu Zamfirescu ţi Titu Maiorescu în scrisori,* **ediţia citată, p. 96.**

ce face», fel de literatură la care îmi pare că s-a oprit Caragiale şi Alecu Vlahuţă. Văd din jurnale că cel dintîi a ţinut o conferinţă, Gâşte şi gîşte literare, *în care pare că s-a ocupat de decadenţa «Junimei*. [...] Bietul Alecu* (Vlahuţă, n.n.) *e fire mai bună* (decît Caragiale, n.n.), *dar are şi el slăbiciunea de a se auzi chemat* cel dintîi poet al Romîniei, în viaţă. *Asta îl face să intre în alcătuiri literare cu doctorul Alecu Urechiă, Caragiale şi alţii."* *

Discipolii lui Maiorescu, care atunci păşeau în arena criticii, vor să-şi dovedească zelul şi să anihileze creaţia unuia din inamicii mentorului lor spiritual. Cu prilejul apariţiei volumului *Iubire,* D. Evolceanu publică un lung studiu pătimaş **, care anulează de fapt lirica lui Vlahuţă. *** Articolul scris cu atîta evidentă rea-voinţă stîrneşte nemulţumirea lui Duiliu Zamfirescu, care, cu toate precauţiuniîe, ţine să i-o comunice şi lui Titu Maiorescu : *„Nestatornicia judecăţii d-lui Evolceanu este cu atît mai evidentă cu cit d-sa a fost mai parţial, mai crud şi mai antiestetic cu Vlahuţă, căruia nici chiar în cronica asupra lui Lecca nu-i iartă* In mînăstire, *cea mai bună poezie din ultimul volum".* ****

Pe de altă parte, Titu Maiorescu nu se opreşte să-şi dea pe faţă adevăratele sentimente cu privire la opera lui Vlahuţă. Corespondenţa cu Duiliu Zamfirescu este elocventă în acest sens. Iritat de succesul de public al romanului *Dan* şi mai ales de faptul că Duiliu Zamfirescu îi ceruse sfatul lui Vlahuţă în legătură cu posibilităţile de tipărire a primului său roman, Titu Maiorescu scrie autorului *Neamului Comănestenilor : „La Vlahuţă era furioasa reclamă a socialiştilor (acum s-a stricat cu ei), goana lui proprie după cîştig,* auri sacra fames, *personala stăruinţă aici la ţaţa locului... Mai adaugă că :* Dan *al lui Vlahuţă e stupid"* *****. Termenii în care se exprima Titu Maiorescu vădeau o totală repudiere a omului şi artistului.

* *Duiliu* ***Zamfirescu*** *ţi Titu Maiorescu în scrisori,* **ediţia citată, pp. 102—103.**

** **Vezi** ***Convorbiri*** *literare,* **an. XXIX, nr. 11, 1 noiembrie 1895, pp. 1149—1166.**

*** **Vezi şi aprecierea cuprinsă în scrisoarea lui D. Evolceanu către Simion Mehedinţi :** ***„Vlahutj** a scos **un nou** volum de versuri, inferior **celui vechi'. (Studii ţi documente literare,*** **voi. IX, p. 112.)**

**** **Vezi** *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori,* **ediţia citatî, pp. 166—167.**

***** ***Idem,*** **pp. 343—344.**

Şi cu aceasta se încheie un proces literar, semnificativ atît pentru deruta scriitorilor noştri din a doua jumătate a secolului trecut, cît şi pentru ascensiunea unora din ei — în speţă a lui Vlahuţă — către înţelegerea adevăratei meniri a artei. Deşi în cazul lui Vlahuţă apropierea şi ruptura de „Junimea" a avut o înfăţişare particulară, episodul relevă într-un mod elocvent caracterul relaţiilor dintre acest cerc literar şi scriitorii noştri.

Care au fost mai apoi drumurile literare ale lui Alexandru Vlahuţă vom cerceta în capitolele următoare.

„Astăzi e cea mai însemnată figură în literatura noastră. în talentele care se ridică se întrevede deja înrîurirea criticilor lui" .

(Alexandru Vlahuţă despre C. Dobrogeanu-Gherea)

Cînd Garabet Ibrăileanu propunea drept limite ale perioadei „optimismului umanitar" în opera lui Alexandru Vlahuţă anii 1887—1894, avea în vedere epoca în care influenţa mişcării socialiste s-a exercitat evident şi cu maximum de intensitate asupra scriitorului. Arătam mai sus că factorul determinant în orientarea lui Vlahuţă pe făgaşul „artei cu tendinţă" l-a constituit cunoaşterea lucrărilor lui Dobrogeanu-Gherea. Polemica Gherea-Maiorescu, declanşată în anul 1886 − aşa cum, pe larg şi cu temeinice argumente, a demonstrat G. C. Nicolescu * — a însemnat un moment de răscruce în istoria culturii noastre, determinînd o mai fermă orientare realistă, o lărgire a viziunii critice şi o ascuţire a caracterului polemic în literatură. Atacul pornit de Gherea se îndrepta împotriva bazelor esteticii maioresciene, viza întreg eşafodajul pe care se ridicase, de-a lungul anilor, critica junimistă. Şi pînă atunci Titu Maiorescu şi discipolii săi avuseseră de înfruntat lovituri din partea unor adversari de prestigiu, printre care îi amintim pe B. P. Hasdeu, Al. Macedonski, Şt. Mihăilescu. Gherea însă, prin articolele sale, deschidea oamenilor de cultură noi orizonturi, ajutîndu-i să se ridice la o înţelegere superioară a rostului artei în contemporaneitate. De aceea polemica

* *Consecinţele polemicii Gherca-Maiorescu pentru dezvoltarea literaturii noastre,* **în** *Luceafărul,* **1 iulie 1961, p. 5, şi 15 iulie 1961, p. 11 ; de asemeni şi Al. Dima,** *Propunere pentru o periodizare ştiinţifică a istoriei literaturii romine,* **în** *Studii de istorie a teoriei literare romîneşti.* **E.P.L., 1962, pp. 172—204.**

Maiorescu-Gherca avea să ducă, direct sau indirect, la ruperea unui însemnat număr de scriitori de cercul junimist.

Cînd Duiliu Zamfirescu, unul din cei mai consecvenți junimişti, îi mărturisea lui Titu Maiorescu : *„Trebuie să ştiţi că criticile lui Gherea, sau, mai bine zis, concluziunile criticilor sale nu mă lasă să dorm",* îşi permitea în acelaşi timp să-i atragă atenţia prietenului său şi asupra unui fapt ce trebuie reţinut atunci cînd vrem să definim atît starea de spirit a cercului *Convorbirilor literare* după apariţia studiilor lui Gherea, cît şi caracterul nou al acestei polemici : *„Eu socotesc că problema, astăzi, e mult mai grea, fiindcă avem a face cu oameni inteligenți şi culți, cari pun frumosul în slujba economiei politice"* *. De fapt, cu un an înainte, Duiliu Zamfirescu chiar îi recomandase lui Titu Maiorescu să reîmprospăteze paginile *Convorbirilor literare,* pline de *„povestiri poporane, novelele",* semnate dc Elena Scvastos, prin atragerea unor oameni de talent, indicînd şi cîteva nume în acest sens. In fruntea celor care trebuiau — după părerea lui Duiliu Zamfirescu — să dea un nou prestigiu îmbătrînitelor *Convorbiri* se afla Gherea : *„Oameni culți şi inteligenți, cum îmi pare că e criticul Gherea"* **. Ne aflăm deci în plină şi iremediabilă criză junimistă. Tot Duiliu Zamfirescu, ale cărui mărturii sînt cît se poate de grăitoare pentru definirea impasului prin care trecea „Junimea", ajungea la această concluzie amară într-o scrisoare pe care o trimitea lui Iacob Negruzzi : *„...după 26 de ani de muncă, să fii redus a* inventa *scriitori ca să poți alimenta revista mai departe, e trist".*

Epoca „optimismului umanitar" în opera lui Vlahuţă coincide deci cu începutul disoluțici cercului junimist, disoluție provocată, indiscutabil, de apariţia în literatura noastră a ideologiei socialiste. Aşa cum sublinia Garabet Ibrăileanu, în cazul lui Alexandru Vlahuţă, prin influenţa lui Dobrogeanu-Gherea nu trebuie să înţelegem : *„...numai influența unor cuvinte scrise. Prin ea înțelegem influența mişcării socialiste, a cărei putere culminantă a ținut de la 1888 pînă la 1896."* *** Periodizarea stabilita de Ibrăileanu corespunde în linii mari adevărului. în perspectiva timpului ea are totuşi nevoie de unele corective. După cum se ştie, Ibrăileanu vedea opera lui Vlahuţă încadrată în trei perioade distincte : de

* *Duiliu Zamfirescu* **si** ***Tițu Maiorescu în*** *scriioți,* **edițța citată, p, 98. Scrisoarea este datată 6 decembrie 1891.**

** *Idem,* **p. 87 ; scrisoarea este datată 21 mai J891.**

*** ***G.*** ibrXHţjţiv;, ***Qp"<i lUm'i * i-hi VUth»t>„*** \<*\\ j>. 88,

la începuturi pînă în anul 1887, răstimp a cărui notă dominantă ar fi pesimismul. Din 1887 pînă în 1894 se întinde perioada numită de Ibrăileanu a „optimismului umanitar". Urmează apoi cinci ani (1894—1899) care ar constitui o fază de tranziție spre ultima parte a activităţii sale. Această epocă, „naţional obiectivă", sau — am spune «oi — semănătoristă, începe în anii 1899—1901. Chiar acceptînd această periodizare, nu putem să nu-i vedem şi neajunsurile. Mai întîi, pentru că ea duce la segmentarea operei şi nu ne dă posibilitatea să-i urmărim evoluția dialectică. în opera lui Vlahuţă vom întîlni atitudini contrarii nu numai de la o perioadă la alta, dar adeseori chiar de la o lucrare la alta. Este o părere exprimată, de altfel, de acad. Tudor Vianu, care demonstrează neajunsurile unei rigide înțelegeri a acestei periodizări. * în realitate, trecerile de la o perioadă la alta nu s-au făcut brusc, prin instantanee renunţări la toate trăsăturile aparţinînd etapei anterioare şi prin apariția unora cu totul noi, inexistente pînă atunci. De la bun început vrem să precizăm că în perioada a doua se dezvoltă cele mai bune însuşiri ale operei vlahuțiene, şi anume elementele critice şi realiste prezente încă de la primele sale producţii. Ne aflăm deci pe toate planurile în fața unui proces *ascendent,* care durează pînă în jurul anului 1894, cînd începe să se manifeste un proces *descendent.* Dar ţinem să subliniem că nici una din trăsăturile negative ale acestei ultime perioade — semănătorismul, cu toate corolarele lui: naţionalism**, credinţa în posibilitatea împăcării între clase printr-o atitudine samariteană din partea celor avuți etc. — nu apar brusc, ci le întîlnim exprimate — în embrion — pe parcursul operei lui Vlahuţă. în fiecare din aceste etape coexistă elemente contrarii. Ca să nu dăm deocamdată decît un singur exemplu : în ultima perioadă (1900 pînă la sfîrşitul vieţii) producţiile lirice au un alt mesaj decît cel cuprins în proza sa viciată de semănătorism. *1907, Dreptate, Slăvit e versul..., Valuri..., Supt legea tunului* etc. exprimă o atitudine cetăţenească, patriotică şi artistică înaintată, progresistă, pe cînd cea mai mare parte a prozei sale este închistată, conservatoare.

Acceptînd deci ca epocă a maximei influențe a ideilor socialiste în opera lui Alexandru Vlahuţă anii 1887—1894, trebuie să

* **Acad. Tudor Vianu,** *A. Vlahuță,* **comunicare la Academia R.P.R. cu prilejul centenarului naşterii scriitorului, în** *Viața Romînească,* **nr. 9/1956, p. 80.**

*# **Ibrăileanu arată că** ***„'naționalismul•*** *d-lui Vlahuță din* **Vieața** *nu este* ***nici*** *excesiv,* ***nici obsedant"*** **(studiul citat, p. 119).**

arătăm că apropierea scriitorului de această ideologie s-a produs totuşi mult mai devreme. Ideile socialiste au determinat o cotitură nu numai pe tărîmul părerilor despre artă, ci în toate domeniile activităţii creatoare a lui Alexandru Vlahuţă. Dacă pe plan estetic Vlahuţă a înţeles acum mai clar care este rolul artistului în societate, datoriile lui faţă de cei mulţi, esenţa şi izvorul operei literare, opera lui beletristică răsfrînge toate aceste idei, dezvoltînd şi amplificînd filonul critic realist existent şi pînă atunci în lucrările sale.

Receptarea principiilor estetice cuprinse în articolele lui C. Dobrogeanu-Gherea din *Drepturile omului* şi *Contemporanul* a fost înlesnită de faptul că în opera lui Vlahuţă existau deja toţi germenii unei atare atitudini faţă de artă.

Influenţa *Contemporanului* se exercitase şi asupra lui Vlahuţă, deşi semnătura lui nu apare în paginile acestei publicaţii. Cauzele apropierii lui Vlahuţă de ideile estetice ale socialismului păreau pînă acum inexplicabile şi erau puse mai mult pe seama unor afinităţi personale. Vlahuţă, ca şi alţi scriitori şi oameni de cultură, a fost direct sau indirect înrîurit de şcoala revistei ieşene *Contemporanul,* care a determinat o orientare materialistă, critică, polemică la mulţi din intelectualii vremii. *„Revista cea mai îndrăzneaţă şi cea mai incisivă care a fost vreodată în ţară"* *, cum o denumea savantul N. Leon, a însemnat un factor hotărîtor în formarea intelectualităţii noastre. Prin atitudinea-i severă şi exigentă, prin denunţarea sistematică a imposturii, superficialităţii, lipsei de pregătire, revista a avut — aşa cum a arătat profesorul N. Leon — *„printre multe alte merite",* şi pe acela de a fi contribuit la *„dezvoltarea în tineret a gustului pentru studiu"* **. Pentru mulţi intelectuali ai epocii ideile *Contemporanului* au determinat o orientare materialistă chiar în epoca de formare a personalităţii lor. Aşa a fost cazul unor oameni de ştiinţă ca N. Leon, Grigore Antipa, D. Voinov, a unor scriitori ca Gala Galaction, Dimitrie Anghel, Jean Bart. Alţii, precum Ion Cantacuzino, Emil Racoviţă, Paul Bujor, au cunoscut - şcoala *Contemporanului* şi pe Gherea mai tîrziu, după ce luaseră contact cu ideile socialiste în Franţa sau Elveţia. Sînt grăitoare în acest sens mărturiile cîtorva oameni de ştiinţă şi scriitori : *„Influenţa hotărîtoare asupra drumului pe care l-am apucat a exercitat-o,*

* Vezi prof. dr. N. Leon, *Amintiri,* 1922, p. 29.
** Prof. dr. N. Leon, *Note si amintiri,* 1933, p. 59.

pe lingă şcoala şi întregul mediu cultural ieşan de atunci, şi o serie de articole populare, scrise de Ion Nădejde în Contemporanul, *sub titlul* Ce ştiu despre lume", spunea Grigore Antipa în 1938, fapt confirmat şi de fratele său, dr. N. Leon, care îşi amintea cum : *„Acasă la dînsul* (la Grigore Antipa, n.n.) *n-am găsit decît: revista* Contemporanul, *[...] Karl Marx şi cîteva broşuri socialiste"* *.

Dimitrie Anghel îşi amintea cum, în anii adolescenţei şi tinereţii sale : *„O serie de tineri [...] veneau cu inima deschisă şi plină de umanitarism duios să ia parte la acele întruniri* (ale mişcării muncitoreşti, n.n.). *Tinerimea aceasta, ce nu cunoştea viaţa, în care ambiţiile dormeau încă, dacă ar fi fost în altă ţară, unde i s-ar fi cerut o jertfă imediată cred că n-ar fi stat la cumpănă să-şi sacrifice ce avea mai scump, să rupă cu părinţi şi rude, pentru izbînda cauzei."* Iar în admirabilul portret *Birtaşul Dobrogeanu-Gherea,* Gala Galaction întregeşte această imagine, înfăţişînd ecoul stîrnit de criticile lui Dobrogeanu-Gherea în rîndurile tineretului studios : *„Acum douăzeci şi douăzeci şi cinci de ani, ideile, convingerile sociale, sistemul de critică literară al lui Dobrogeanu-Gherea stăpîneau, luminoase, cerul intelectualităţii romîneşti. Eram de-abia prin clasele a treia, a patra de liceu şi auzisem pe profesorul nostru de limba romînă : «Gherea... Gherea este azi un critic aproape european...» Gherea! Alergam prin oraş, întrebam pe la librari, pe la anticari, şi aduceam în internat — ascunse sub manta —* Criticele *lui Gherea."* ** Chiar şi Eugen Lovinescu, critic ostil lui Dobrogeanu-Gherea, nu putea nega răsunetul pe care l-a avut această istorică înfruntare de opinii : *„Generaţia mea* — spunea în 1915 Eugen Lovinescu — *s-a deşteptat la viaţa literară în zgomotul polemicii dintre d-nii T. Maiorescu şi C. Dobrogeanu-Gherea"* ***. Cît despre Ion Cantacuzino, o amintire a profesorului Al. Slătineanu ni-l evocă pe marele savant care, activînd o vreme în rîndurile mişcării socialiste, mergea adesea la Dobrogeanu-Gherea, împreună cu Dimitrie Voinov şi Emil Racoviţă.

Am citat aceste cîteva fapte pentru a demonstra cît de vastă şi multilaterală a fost influenţa *Contemporanului* şi a operei lui C. Dobrogeanu-Gherea în prima perioadă a activităţii sale, îna-

* *Note ţi amintiri,* p. 59.
** Vezi *Birtaţul Dobrogeanu-Gherea,* în Gala Galaction, *Opere alese,* E.S.P.L.A., 1960, voi. II, pp. 179—ISO, ediţie îngrijită de Teodor Vîrgolici.
*** *Revizuiri literare, Flacăra,* an. V, nr. 3, 31 octombrie 1915, p. 27.

inte ca el să cadă definitiv în mrejele oportunismului, ale ideilor reformiste, care au dăunat în mare măsură mişcării socialiste, clasei muncitoare. Alexandru Vlahuţă nu crescuse în cultul ideilor *Contemporanului,* ca Gala Galaction, Dimitrie Anghel, Nicolae Leon, Grigore Antipa, deoarece, atunci cînd începea să apară revista ieşeană, perioada formaţiei sale spirituale se împlinise. Tînărul scriitor se îndreptase spre *Convorbirile literare,* care-i publicaseră cele dintîi poezii. Debutase în proză, poezie şi publicistică. Dar din 1882, anul în care începe activitatea sa jurnalistică mai intensă şi mai sistematică, temele, preocupările, direcţiile sale de atac sînt în fond comune cu ale *Contemporanului.* Poziţiile de luptă ale revistei din Iaşi se întîlnesc * nu numai printr-un simplu hazard cu cele ale tînărului publicist combativ de la *Romînia liberă* şi *Lupta.* Aceeaşi atitudine critică faţă de manifestările culturale ale timpului, aceeaşi cercetare severă, neîngăduitoare a producţiilor destinate învăţămîntului, instrucţiunii. Cine parcurge paralel revista *Contemporanul* şi foiletoanele lui Alexandru Vlahuţă din *Romînia liberă* sau *Epoca,* între 1882 şi 1886, va constata o identitate nu numai de teme şi preocupări, dar şi de vederi.

Ce-i drept, articolele Iui Alexandru Vlahuţă nu vădesc o concepţie filozofică materialistă şi nu urmăresc principii ideologice ferme. Activitatea lui din acest răstimp se înscrie mai degrabă în sfera acelui paragraf din programul *Contemporanului* care afirma una din direcţiile revistei : *„Noi tindem la : purificarea gustului, la formarea unui public cetitoriu şi a unei opiniuni în ştiinţă şi literatură ; în sfirşit, la nemicirea cărţilor didactice rele şi a numelui de om învăţat pe nedrept căpătat; prin urmare, la mîntuirea culturei noastre de la o pieire sigură"* (vezi *Contemporanul,* **I,** p. 225). *Scrisorile către cititori* ale lui Alexandru Vlahuţă sînt în fond foarte apropiate de aceste idei expuse în articolul prin care, după trei luni de la apariţie, *Contemporanul* îşi preciza obiectivele şi rosturile în cultura romînească. în prima perioadă a activităţii sale publicistice, Alexandru Vlahuţă scrutează cu perspicacitate şi cu un ascuţit simţ critic manualele şi antologiile şcolare, relevînd defectuoasa lor întocmire, lipsa de sistem şi metodă cu care erau alcătuite. Observaţiile sale, chiar aşa fărîmiţate şi îndreptate uneori asupra unor obiective nu de primă

*** Uneori chiar si obiecut atacului este acelaşi : gramatica lui Ion Manliu, scrierile lui Zaharia Antinescu etc.**

importanţă, formează puncte de îeper pentru conturarea atmosferei spirituale a timpului. Articolele lui din *Romînia liberă, Epoca, Lupta* militau pentru o literatură sănătoasă, lipsită de plaga „autorlîcului" *(„autorlîcul la noi e o boală răspîndită",* spunea Vlahuţă în 1886), recomandînd — sporadic, ce-i drept — respectul pentru valorile culturale autentice ale trecutului şi pentru folclor.

Dar esenţial este interesul pentru problemele contemporaneităţii, încă de la început Vlahuţă se defineşte ca un om al timpului său. Urmărea cu minuţiozitate şi perseverenţă manifestările ignoranţei şi lipsei de talent, supunîndu-le uneori în termeni violenţi oprobriului public. *„Urîtâ privelişte — ai dreptate — e lincoreala asta a mormolocilor în băltoaca mlăştinoasă a gazetăriei. Scîrbos e să vezi atîta sumedenie de nemernici, de-abia ieşiţi prin spuza şcolii, plini doldora de ifose şi de pretenţii, făcîndu-ţi ştiinţa, literatura şi politica",* spunea Vlahuţă în 1883, şi rîndurile acestui pamflet juvenil definesc o constantă preocupare a sa. Ceea ce am vrea să mai reliefăm este faptul că în aprecierea sărăciei intelectuale, a lipsei de aspiraţii înalte a generaţiei sale, punctul de vedere al Iui Vlahuţă reproduce fidel ideea dominantă din *Epigonii* lui Mihail Eminescu. Primele sale articole de critică literară sînt construite din perspectiva comparării seriozităţii, temeiniciei cu care a muncit generaţia veche şi a lipsei de cultură, de perspectivă, de profunzime a scriitorilor tineri contemporani cu el. S-a aflat mereu pe poziţii ofensive, pentru stăvilirea inflaţiei culturale, a hipertrofierii scrisului şi a excesivei productivităţi a literaţilor şi publiciştilor de duzină.

Pînă în momentul cînd a luat contact cu concepţia estetică a lui Dobrogeanu-Gherea, Vlahuţă nu-şi ordonase încă ideile într-un sistem bine închegat. Căuta un postament teoretic părerilor sale, exprimate pînă atunci cu argumente de bun-simţ. Dar nu numai spiritul combativ de care era animat a determinat apropierea lui de Gherea, ci şi explicaţiile comune pe care le dădeau fenomenelor majore ale literaturii. în primul rîncl, rolul şi rostul criticii literare. Unul din punctele esenţiale ale disputei Maiorescu-Gherea consta în întrebarea asupra utilităţii criticii literare şi a viitorului ci într-o cultură în care începuse afirmarea cîtorva talente remarcabile. Opera acestor personalităţi avea să ducă, chiar fără ajutorul criticii, la eliminarea din literatură a nonvalorilor, susţinea Titu Maiorescu îu articolul său *Poeţi fi critici : „în proporţia creşterii acutei mişcâri, scade trebuinţa unei cinice gene-*

role. Din momentul in care se face *mai bine, acest fapt însuşi este sprijinul cel mai puternic al direcţiei adevărate.* Poeziile *lui Eminescu,* Pastelurile *şi* Ostaşii *lui Alecsandri vor curaţi de la sine atmosfera estetică viţiată de Macedonski, Ariccscu, Aron Densusianu etc, etc. ...Nu e vorbă, apreţierile critice izolate nu vor lipsi şi nu vor trebui să lipsească niciodată dintr-o mişcare intelectuală... Dar acestea sînt lucrări de amănunte. Sinteza generală în atac, izbirea unui întreg curent periculos o credem acum ştearsă de la ordinea zilei pentru părţile esenţiale în literatura proprie şi în ştiinţa teoretică."* *

In articolul său *Asupra criticii,* Gherea ratifică ironic părerea lui Titu Maiorescu, arătînd că de fapt *„critica judecătorească"* promovată de mentorul „Junimii" este aceea care şi-a dovedit lipsa de perenitate : *„Repetăm, d-l Maiorescu are dreptate. Chiar articolul critic din urmă al d-sale arată că critica, aşa cum se făcea înainte, şi-a trăit traiul. Dar, lipsind critica judecătorească, nu va rămîne nimica în locul ei ? D-l Maiorescu nu ne spune nimic, nici măcar nu face vreo aluzie că ar fi existînd o critică modernă, care nu numai că nu piere pe măsură ce o literatură se dezvoltă, dar, dimpotrivă, ajunge tot mai puternică."* ** Vlahuţă era un partizan al criticii moderne. Am văzut mai sus că ţinta atacurilor sale o constituia în special supraproducţia spirituală, fenomenul de criză literară, cauzat de invazia mediocrităţilor şi a nulităţilor. In felul acesta el socotea că critica literară nu numai că nu este *„ştearsă de la ordinea zilei",* ci rămîne un fenomen absolut necesar. Vlahuţă şi-a expus cu multă stăruinţă această poziţie, de aceea acad. Tudor Vianu afirmă pe bună dreptate : *„Contribuţiile lui Vlahuţă pentru definirea crizei literaturii noastre la sfîrşitul veacului trecut sînt foarte numeroase"* ***. Vlahuţă — şi asupra acestui fapt vrem să insistăm — a fost conştient de existenţa unui fenomen de criză culturală. A căutat sâ-i înţeleagă cauzele, să-1 explice şi, mai ales, să afle soluţii. Chiar la începutul activităţii sale publicistice, Alexandru Vlahuţă ştia că şi atunci cînd ataca aspecte particulare, acestea nu reprezentau fenomene izolate. Dimpotrivă, avea clară conştiinţa că *„ar fi de o imperioasă necesitate de o mînă de oameni înţelepţi şi*

* Titu Maiorescu, *Critice,* 15*7—1892, voi. II, pp- 203—204.

* * C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice,* voi. 1, articolul *Asupra criticii,* Editura de stat pentru literatura şi artă, ediţie adnotată si comentată de Horia Brata, p. 63.

Aesd. Tudor Viaue^, itadinl mat, p. EA

ftiruitvri, cari să înfrunte puzderia dc nemernici, ce cu atita sfruntate se năpustesc şi pîngăresc şi limbă, şi gust, şi artă". Acest deziderat, exprimat într-unui din primele sale articole (1883), este reînnoit de-a lungul anilor şi întărit prin exprimări directe de atitudine în acest sens. Vlahuţă se afla deci în dezacord cu postulatul maioreseian privind dispariţia *„unei critice generale".* De aceea, în 1889, cînd vorbeşte pentru prima dată despre Dobrogeanu-Gherea, Vlahuţă apreciază în primul rînd activitatea criticului din punctul de vedere al consecvenţei sale în cercetarea şi comentarea fenomenului literar contemporan : *„La noi lipseşte cu desăvîrşire un control serios şi neîntrerupt al producerilor artistice. Singurul om care a ştiut la noi să puie critica la înălţimea la care au ridicat-o de cîtva timp marii critici străini, singurul om care ne-a dat în literatură cîteva produse de cercetări profund savante şi uimitor de conştiincioase este I. Gherea."* Iar un an mai tîrziu, recenzînd volumul *Studii critice,* Vlahuţă are prilejul să revină, declarîndu-se adept al „criticii constructive", profesată de Dobrogeanu-Gherea. Vorbind mai întîi despre studiul *Asupra criticii,* îl caracterizează drept *„o cercetare adîncă şi lămuritoare asupra sensului şi rolului însemnat pe care îl are critica modernă în producerile artistice ale spiritului omenesc".* Adeziunea sa clară la părerile lui Gherea privitoare la rolul şi însemnătatea criticii, exprimate de acesta în contradicţie directă cu părerile lui Titu Maiorescu sau ale discipolilor lui, se întăreşte în cadrul aceluiaşi articol prin precizarea : *„D-l I. Gherea este cel dintîi care aduce în literatura noastră critica constructivă, la lumina căreia artistul se desluşeşte şi se arată şi lumei şi sieşi aşa cum e".* Se află în aceste rînduri o tălmăcire proprie a principiilor lui Gherea despre critică, expuse în articolul amintit : *„De unde vine creaţiunea artistică, ce influenţă va avea ea, cit de sigură şi vastă va fi acea influenţă, şi, în sfîrşit, prin ce mijloace această creaţitme artistică lucrează asupra noastră ?* * Un an mai tîrziu, Alexandru Vlahuţă îşi defineşte şi mai categoric punctul său de vedere, de asemeni aflat la antipodul părerilor lui Titu Maiorescu : *„M-arn încercat, nici vorbă, să arăt acestor vrăjmaşi ai lui Gherea că astăzi critica s-a ridicat la rangul unei producţii tot aşa de însemnată, şi de multe ori mai însemnată chiar decît opera care se critică, m-am silit să-i conving că acest cuvtnt nu*

* Vezi td-tia citată, voi. I, p. 6Il.

imramaS de loc o *cJutate de deferit, ci. o adinei ectcct.ue de cauze, un studiu imens de greu si de folositor asupra vieții fi societății din diferite timpuri, ți că rolul criticului de azi este eminamente constructiv, menirea lui este de a lămuri întunecatele şi complicatele procese ale minții şi vieții omeneşti, de a introduce o disciplină binefăcătoare în activitatea noastră intelectuală"...* O concluzie, o afirmare categorică a poziției lui Vlahuță în polemica Gherea-Maiorescu o aflăm în portretul pe care Vlahuță îl dedică, în 1893, criticului marxist : *„Lupta dintre el şi d-nu Maiorescu s-a terminat. Gherea a ieşit triumfător, şi săgețile de carton pe care i le mai aruncă din cînd în cînd cîțiva arcaşi copilăroşi îl fac să zîmbească. Astăzi e cea mai însemnată figură în literatura noastră, în talentele care să ridică se întrevede deja înrîurirea binefăcătoare a criticilor lui constructive."* *

Rîndurile acestea sînt nu numai expresia unui sentiment de adîncă prietenie, ci o foarte elocventă mărturie privitoare la una din luptele cele mai răsunătoare din trecutul literaturii noastre. Cît despre ecoul acestui portret, mai ales în conştiința tineretului, sînt grăitoare aceste rînduri ale lui Gala Galaction : *„Bar dreptatea, avintul, viața şi viitorul erau cu noi! Domnul Vlahuță zugrăvea în revista* Vieața *un neuitat portret al lui Gherea... birtaşul din Ploieşti..."* **

Ceea ce trebuie deci să reținem din această scurtă peregrinare istorică este faptul că ideile lui Gherea privind locul şi rolul criticii în cultura romînă au corespuns unor năzuințe exprimate de Vlahuță chiar de la primele sale manifestări în domeniul publicisticii. De aceea scriitorul şi-a însuşit aceste idei, popularizîndu-le mai ales în perioada 1889—1894, cînd s-a declarat în mod deschis adeptul lor. Cum însă pe această temă s-au formulat deosebirile categorice dintre Dobrogeanu-Gherea şi Titu Maiorescu, ralierea lui Vlahuță la punctul de vedere exprimat de criticul socialist însemna pe de altă parte dezavuarea junimismului.

O altă cauză care l-a determinat pe Alexandru Vlahuță să se apropie de sistemul critic al lui Gherea au fost explicațiile pe care acesta le-a dat esenței fenomenului literar, genezei operei de artă, situației scriitorului în societate. încă în primele sale arti-

* C. *Dobrogeanu-Gherea,* în Viesf», 26 decembrie 1893.

** *Bhtat»l Dobrogeanu-Gherea, In* Gala Galactici), *Opere alese,* voi. I(, td. citată, ɨ>. l«fl.

voie cu modulațiuni pamfletare, Vlahuță va adresa cîteva întrebări în acest sens, la care nu va putea da un răspuns decît mai tîrziu. Atunci cunoaşte îndeaproape condițiile de viață ale scriitorului romîn, adînceşte propria sa experiență literară, şi întrevede, din ce în ce mai clar, cauzele acestei stări de lucruri dezastruoase. Dar acest proces de înțelegere corespunde cu momentul în care Gherea publica primele articole din seria *Studiilor critice.* Sub influența lor, Vlahuță afirmă, spre sfîrşitul anului 1886, interdependența strînsă dintre artist şi societate : *„Arta izvorăşte şi respiră din* aerul *epocei în care se naşte. Artistul este rezultatul, sau, mai bine zis, sinteza spiritului general al societății în care trăieşte".* De aici Vlahuță pătrunde din ce în ce mai adînc în dezbaterea rolului şi locului artistului în societatea contemporană. Tezele pe care le susține el de-a lungul anilor sînt adeseori identice cu cele expuse de Gherea.

în fapt, Vlahuță începe să considere fenomenul literar prin prisma criticii profesate de revistele şi ziarele socialiste ale timpului atunci cînd afirmă, de pildă, în 1893, că *„arta este şi ea una din nenumăratele forme pe cari le îmbracă viața".* El înțelegea literatura ca un reflex al stărilor sociale, rccomandînd inspirația din *„frămîntările zilnice ale societății în care trăim".* Ideea este reluată şi în alte articole, ca şi în numeroase pasaje cu caracter teoretic din *Dan.* Aici Vlahuță pledează pentru o artă realistă, ferită de idilismul căruia, nu peste mulți ani, avea să-i cadă victimă. A cerut cunoaşterea directă a vieții sociale, alegerea subiectelor numai din realitatea înconjurătoare : *„Ce nevoie ar fi să te rătăceşti în neguri de vremi depărtate, să zugrăveşti oameni pe care nu i-ai cunoscut şi obiceiuri de care habar n-ai cînd subt ochii tăi, în lumea în care trăieşti şi. pe care o ştii, găseşti «eroi» mult mai buni de dramatizat şi mai palpitanți decît toți voievozii de carton şi nebuloşii regi antici".* Era de părere că *„trecutul depărtat şi tulbure"* trebuie lăsat pe seama istoricilor, tinerii scriitori avînd datoria să se inspire din *„durerile şi aspirațiile societății noastre de astăzi".* Pînă să cadă în mrejele semănătorismului, Vlahuță nici nu concepea ca scriitorul adevărat să caute în alte timpuri motivele inspirației sale : *„Se petrec alîtca drame palpitante aici, subt - ochii noştri, c aşa de plină de interes şi aşa de puțin exploara/ă viața, societatea noastră de azi, cu patimile şi frăiníntăiile ei" (Iar publicul...).*

Pentru a realiza acest deziderat, Vlahuță aşează în această epocă, la temelia muncii artistice *„observarea şi studierea"* rea-

luaţii. Revine adeseori asupra acestui postulat esenţial al profesiei lui de credinţă. *„Observare adîncă, meditare îndelungată, stăruinţă, studiu, răbdare şi muncă..."* erau, după el, calităţile pe care trebuia să le întrunească un adevărat artist. Că nu era vorba de o recomandare didactică, ci de o convingere adînc înrădăcinată, ne-o mărturisesc şi alte articole ale sale, chiar dacă nu abordează probleme de teorie literară. Aflat într-un loc de odihnă în timpul verii, furnicarul de oameni îl interesează din acest punct de vedere : *„Tipuri de observat cîte pofteşti".* Era mai apropiat de formula balzaciană. Nu ezita să ceară scriitorului să devină un *„spion al sufletelor".* Vlahuţă înţelege că punctul terminus al acestui proces de observaţie trebuie să fie crearea unor tipuri umane care să reflecte, în individualitatea lor, caracteristicile generale ale unor categorii sociale : *„Artistul filtrează lumea cu mulţimea şi varietatea ei de aspecte prin ţesătura nervilor lui. El aruncă la o parte tot ce e străin de impresia lui esenţială."* Este de fapt şi înţelesul pe care îl dă noţiunii de „onestitate în artă", care a format subiectul unei interesante conferinţe publice : *„Această putere de limpezire şi de concentrare a unei emoţiuni sincere şi adunarea tuturor razelor tale de energie intelectuală în acest punct de foc al sufletului tău, iată ce constituie tăria şi onestitatea unei opere de aria".* Vlahuţă se arată adeptul selecţiei artistice : *„Natura* — spune el în aceeaşi conferinţă — *ne prezintă viaţa şi priveliştile ei amestecate şi în dezordine",* în opoziţie cu ea : *„Numai arta are facultatea de a alege în creaţiunea ei".* Şcoala naturalistă, care se afirmase deja în literaturile europene, respingea ideea selecţiei, a intervenţiei creatoare a artistului : *„Un roman experimental* — spunea Emile Zola — *este numai procesul-verbal al experienţei pe care un romancier o repetă sub ochii publicului".* Vlahuţă susţinea ideea „filtrării" impresiilor prime şi renunţarea la tot ce nu ţine de esenţa faptelor ce urmează a fi narate. Principiul şcolii naturaliste prevedea ca artistul *„să nu se îndepărteze niciodată de la legile naturii"* (citatele din Zola au fost extrase din studiul lui, *Le roman experimental).* Vlahuţă se declara de partea acelora care susţineau că *„arta corectează natura".*

Cred însă că trebuie să facem o precizare pentru a înţelege mai clar fondul problemei : şi naturaliştii cercau artistului observarea atentă *(„a lua faptele din natură"*, spunea Zola), dar Vlahuţă nu-l vedea pe artist în postura *„unui «refier cure se fereşte să judece şi să tragă concluzii". VA* se afla şi ia antipodul priu-

ciftuitti impasibilităţii scriitorului. Concepţia iui se exprima integral în această definiţie lapidară : *„Artistul alege, fertilizează, cultivă, pliveşte — şi mai ales pliveşte".* Ideea preluării critice a materialului oferit de realitatea înconjurătoare, a necesităţii de a renunţa la tot ceea ce reprezintă amănunt necaracteristic revine cu insistenţă în publicistica lui Vlahuţă. El cere artistului să cunoască în adîncime viaţa eroului, împrejurările existenţei sale, însă îl sfătuieşte să nu relateze tot ceea ce a adunat în decursul acestei munci prealabile elaborării operei de artă : *„Nouă, însă, nu căuta să ne înşiri toată viaţa lui, toate peripeţiile prin cari a trecut. Alege-ţi un... punct culminant, un moment de emoţiune"...* Scriitorul combate pe cei ce văd în lucrarea literară o simplă fotografie a unui individ sau a unei întîmplărt. Detestă orice identificare a figurilor literare cu persoane reale. Şi Vlahuţă narase uneori direct fapte şi evenimente, fără a selecta, fără a generaliza. Resimte această carenţă a scrisului său şi încearcă astfel să se apere de identificările nedorite la care dusese lipsa lui de fantezie.

El pleda împotriva înţelegerii simpliste a operei de artă. Analizînd procesul de creaţie, Vlahuţă lua ca exemplu modul în care realizase el figura unui parazit, culegînd *„însuşirile de la patru, cinci trîntori eleganţi",* pe care-i cunoscuse, *„sintetizîndu-i"* şi după aceea prezentînd cititorilor *„un parazit naţional".* Preocupat de esenţa procesului de creaţie, Vlahuţă va reuşi, în linii mari, să-i determine mecanismele, deşi atunci cînd vrea să-i explice modul de funcţionare intră în derută, crezînd că este vorba de *„operaţii misterioase".* Academicianul Tudor Vianu consideră că : *„Din punctul de vedere al istoriei comparate a literaturilor, Vlahuţă se leagă deci de momentul reacţiunii antinatumliste".* Observaţie îndreptăţită, care trebuie corelată cu precizarea pe care acad. Tudor Vianu o face imediat, şi anume, că Alexandru Vlahuţă plătise tribut naturalismului în proza sa de pînă atunci. Dar el nu exprimă idei datorate naturalismului, ci, aşa cum am văzut, păreri contrarii. In cîteva din articolele sale, şi mai ales în conferinţa *Onestitatea în artă,* Vlahuţă recomanda scriitorului să studieze cărţi de medicină şi făcea dese raportări la legile biologiei, vorbind, mai ales, despre problemele eredităţii. Dar trebuie să subliniem aici două fapte : mai întîi, Vlahuţă nu identifica travaliul scriitoricesc cu cel al omului de ştiinţă, nu stabilea un semn de egalitate între ei. *„Domeniul nostru este acelaşi ca al Jizhloguhti, dacă nu mai vast. Noi acţionăm ca şi el asupra*

omului", spunea Zoi*. Vlahuţă insa slătuia uu scriitor tinir sâ se documenteze asupra unui caz de boală în cărţile de specialitate, dar fără ca această operaţie prealabilă să fie vizibilă în opera de artă : *„Citeşte, claca vrei, în cărţile de medicină cîteva cazuri de meningită, dar nu lăsa în nuvela ta să se bage de scamă. Ceea ce ne interesează ţi ne mişcă e sufletul, ţi pe acesta să nu-l cauţi prin cărţi."* Chiar atunci cînd vorbeşte de factorii ereditari, Alexandru Vlahuţă îşi manifestă îndoiala că aceştia ar putea furniza explicaţii suficiente pentru determinarea specificului artei şi al personalităţii artistului. în al doilea rînd, credem că aducerea în dezbatere a unor noţiuni şi termeni aparţinînd ştiinţei nu se datoresc influenţei şcolii naturaliste. O cercetare atentă a complexului vieţii noastre culturale ne relevă faptul că aceste referiri din opera lui Vlahuţă apar într-un moment în care la noi încep să-şi desfăşoare activitatea o pleiadă strălucită de naturalişti, biologi, medici, chimişti. Am aminti în acest sens numele cîtorva din figurile proeminente : medici — Victor Babeş, Assaky, Kalinderu, Toma Ionescu şi Ion Cantacuzino ; naturalişti — N. Leon, Voiuov, Emil Racoviţă, Paul Bujor ; chimişti — C. Istrati etc. Ceea ce au însemnat pentru dezvoltarea literaturii europene teoriile şi descoperirile unor savanţi ca Geoffroy de Saint-Hilaire sau Claude Bernard, au reprezentat pentru evoluţia scriitorilor noştri oamenii de ştiinţă amintiţi. Credem că adîncirea analizei psihologice — vizibilă şi în opera lui Vlahuţă şi a lui Caragiale în special — tendinţa de a afla explicaţii mai nuanţate reacţiilor sufletului omenesc, de a vedea în corelaţie fenomenele normale şi patologice — în proza lui Delavrancea mai ales — îşi află una din surse în această dezvoltare a şcolii ştiinţifice romîneşti. Este un fenomen de influenţă care va trebui pus în valoare, dîndu-ne astfel posibilitatea să vedem şi să înţelegem evoluţia unei culturi în unitatea ei dialectică. Restrîngînd sfera cercetării, trebuie să arătăm că Alexandru Vlahuţă a început să folosească datele mai noi ale ştiinţei după ce a cunoscut lucrările acestor savanţi, colaboratori, unii dintre ei, ca şi scriitorul, la unele reviste socialiste (D. Voinov scrie la *Literatură ţi ştiinţă),* aflaţi în apropierea lui Dobrogeanu-Gherea (Paul Bujor, Emil Racoviţă, Ion Cantacuzino), colegi de învăţămînt sau prieteni apropiaţi ai săi (Paul Bujor, C. Istrati, Ştefan Hepites).

Am căutat pînă acum să vedem care anume erau, după părerea lui Alexandru Vlahuţă, izvoarele care dau naştere operei de artă şi factorii care trebuie să concure la alcătuirea ei. El a reuşit să aducă, pini in jutul anului 1900, un cuvint lenn în **4**{Miac«* fi promovarea metodei realiste şi în special în direcţia adîncirii analizei psihologice. Acest fapt trebuie reţinut cu atît mai »ult cu cît prestigiul lui în lumea literară şi mai cu seamă în rîndurile scriitorilor tineri a influenţat atunci în mod pozitiv dezvoltarea literaturii romîne.

Trebuie să ţinem seama şi de faptul că un scriitor cu renumele lui Vlahuţă a dus, între 1890 şi 1894, o adevărată campanie pentru popularizarea operei lui Gherea, pentru răspîndirea ideilor acestuia. Este unul din meritele sale esenţiale în această perioadă. Atunci cînd analizăm influenţa lui Gherea în cultura noastră şi căile ei de pătrundere, trebuie să avem în vedere rolul pozitiv pe care l-a avut Alexandru Vlahuţă în această direcţie.

Dar Vlahuţă nu şi-a pus numai întrebarea : *„De unde vine opera literară f",* ci şi care este rostul şi locul scriitorului în societate şi cum trebuie să acţioneze lucrarea de artă asupra oamenilor.

»A, nu-ţi tăvăli talentul prin saloanele bogate"...

De la început trebuie să facem o precizare : întrebarea privind locul şi rolul artistului în societate începe să-1 frămînte pe Vlahuţă după ce parcursese cîteva etape ale vieţii sale de scriitor. Va trebui să treacă prin purgatoriul experienţei junimiste, să înţeleagă mai întîi unde *nu* trebuie să ducă drumurile artistului, ca să. poată afirma un ideal în acest sens.

De aceea, cea dintîi afirmare a credinţei sale pe acest tărîm o va constitui un manifest liric ce conţine ideea fundamentală a operele lui : incompatbilitatea dintre arta adevărată şi clasele avute. A exprimat-o cu consecvenţă de-a lungul întregii sale cariere, lucrările lui beletristice sau publicistice aducînd numeroase probe în această direcţie. Alexandru Vlahuţă a avut clară conştiinţa faptului că păturile conducătoare ale societăţii vremii sale nu înţeleg arta romînească. Chiar atunci cînd în aparenţă ele manifestau un interes pentru producţiile spirituale autohtone, aceasta nu era decît expresia snobismului. Scriitorul, care cunoscuse avatarurile acestei false preocupări pentru frumos şi trăise umilinţele artistului chemat să slujească drept element decorativ unei seri mondene, atrage atenţia confraţilor săi asupra acestor periculoase sunete de sirene, care mutilează sufletul creatorului şi îl duc la sterilitate. *Delendurn...,* poezie apărută în 1887, avea să exprime revolta lui la adresa acelor cercuri literare care căuta» să încorseteze şi să schilodească gîndirea artistului în formulele unei literaturi graţioase, lipsite de autentic suflu uman, de amprenta unei personalităţi proprii :

Trebui s» respe«ţi bentonul, să-ţi găseşti versul în frac,
Baeă ţii ea prin saloane să poţi fi lurnii pe plac.
Nu-ţi lăsa simţirea ealdă, plină, vie şi întreagă
Să zbucneasca, şi veşmîntul, care-i vine, să-şi aleagă ;
Ci ţi-o-mbracă-n floricele..."

Ideea revine cu şi mai multă pregnanţă în perioada cînd — după cum am văzut — conflictul dintre Vlahuţă şi „Junimea" căpătase forme ireconciliabile. *Linişte,* o altă poezie cu valoare de manifest şi document, reia aceeaşi temă, apelînd de data aceasta mai copios la arsenalul satirei. Tabloul preţioaselor ridicole din capitala Romîiiiei burghezo-moşiereşti este urmat şi de concluziile pe care cel ce a simţit, se pare, amărăciunea unui asemenea spectacol, este îndreptăţit să le expună public. Din păcate, poeziile în care Vlahuţă şi-a exprimat părerile sale despre artă nu au înălţimea spirituală şi filozofică a celor scrise de Eminescu, ci se apropie, prin caracterul lor didactic, mai degrabă de satirele pe această temă ale lui Grigore Alexandrescu. Şi totuşi versurile acestea exprimă vibraţia autentică a sufletului ultragiat de dispreţul şi ignoranţa unei lumi insensibile la orice formă de manifestare artistică :

„Dar ar fi să te cutremuri de dizgust şi de ruşine
Cînd ai şti cu ce-ngîmfare, ce de sus privesc la tine
Toţi neghiobii ce-ţi dau mîna, socotind că-ţi face onoare !"

De aceea tînărul artist este sfătuit să nu facă nici o concesie : *„A, nu-ţi tăvăli talentul prin saloanele bogate".* Recomandarea revine în opera lui Vlahuţă : „Şuţuleştii" (prin ei Vlahuţă înţelege*întreaga aristocraţie „de neam") nu se numără printre cei ce se interesează, de producţiile originale : *„Pentru aceştia literatura romînească nu există".* Aici stătea, după părerea lui Vlahuţă, şi cauza crize! culturale din acea vreme : în lipsa unui public cititor real, în faptul că majoritatea celor care aveau acces la cultură, datorită unei situaţii materiale privilegiate, dovedeau un total dispreţ faţă de valorile naţionale : *„Cine-ar stărui să mai producă o marfă dacă n-ar avea consumatori* f *Şi să se noteze că la noi se citesc foarte multe cărţi străine, mai ales franceze. Sunt mulţi romîni cari habar n-au că s-ar putea găsi si-n limba noastră cîte ceva vrednic de luare-aminte" (Cititorii literaturei romîne).*

Dar, în acelaşi timp, el intuise cu multă pătrundere şi faptul că indiferenţa cititorilor interesaţi de producţiile romîneşti se explica şi prin aceea că în operele scriitorilor noştri nu trăiau subiectele şi conflictele contemporaneităţii (vezi, în special, articolul *Teatral Naţional,* din volumul II al ediţiei de faţă).

Vlahuţă dcmonsuea/.ă. aigumemat iapiul că artistul nu aie *ce* căuta alături de aristocraţia care dispreţuieşte valorile romîneşti. Deci locul artistului nu este *„în saloanele bogate",* alături dc clasele parazitare, chiar dacă unii reprezentanţi ai acestora îşi revendică în mod făţarnic rolul de mecenaţi. în destrămarea acestui mit, contribuţia lui Vlahuţă este deosebit de importantă, mai ales pînă în jurul anului 1900.

Dar publicistica lui Vlahuţă oferă sugestii pentru o înţelegere fi mai largă a peisajului literar al epocii lui. Ceea ce fixează el cu deosebită acuitate — şi aceasta începînd tot din jurul anului 1886 − este contradicţia de fond dintre situaţia artistului cinstit, integru, şi alcătuirea socială strîmbă a vremii lui. Vlahuţă afirmă deschis că într-o asemenea atmosferă viciată nu se poate dezvolta un talent autentic. Autorul romanului *Dan* are meritul de a fi adus primul dovezi elocvente şi categorice asupra ostilităţii cu care alcătuirea burghezo-moşiercască priveşte arta şi scriitorul onest. Spiritul său atent de observaţie l-a făcut să înţeleagă principalele cauze care generau o asemenea stare de lucruri : lipsa oricărui sprijin material pentru artistul adevărat, care nu se arăta dispus la concesii înjositoare, mai apoi răsturnarea scării valorilor şi absenţa oricăror criterii de selecţie şi de apreciere judicioasă. Cazul cel mai reprezentativ pentru destinul tragic al scriitorului romîn îl reprezenta Eminescu. De aceea, paralel cu Gherea şi împotriva părerilor lui Titu Maiorescu, Alexandru Vlahuţă a susţinut ideea că drama lui Eminescu se datoreşte împrejurărilor social-economice care l-au ţinut pe marele poet într-o sure de adîncă şi perpetuă sărăcie. Acad. Tudor Vianu a demonstrat convingător, pe baza unor texte paralele, cum părerile lui Vlahuţă, exprimate în conferinţa *Curentul Eminescu,* privind destinul celui ce a scris *Luceafărul,* se aflau la antipodul ideilor susţinute de Titu Maiorescu. Conferinţa din 1892 sublinia de fapt concluziile unor adevăruri pe care cu destulă energie Vlahuţă le expune încă în 1S86 : *„Dar într-o societate în care trîndăvia leneşe, linguşitoare si vicleană este mai bine plătită decît munca cea mai cinstită şi mai inteligentă [...] într-un timp în care un neruşinat spion al poliţiei se găseşte în mai bune condiţii de existenţă decît un profesor de universitate...* într-o astfel dc ţară şi pe aşa vremuri, desigur, un Eminescu nu poate trăi" (s.n.). Iar cîteva luni mai tîrziu, Vlahuţă revine în patetica lui „scrisoare" din ianuarie 18H7. insistînd din nou asupra mizeriei în care se zbătea poetul ; *„Lminacit e sthai. Aceaita nu. c » rutine pentru el, dar e o marc nenorocire şi pentru el, şi pentru noi."*

Mai mult, Vlahuţă denunţă pe cei *vinovaţi* de starea degradantă în care se afla cel mai mare poet al ţării. Cei doi factori răspunzători erau, după părerea lui, *guvernul* şi *palatul ;* primul *„hărăzeşte moşii bogaţilor" ;* cît priveşte regele, el este *„lacom de bani şi cumplit de avar".* Dar numai o dată cu apariţia articolelor lui Gherea despre *Decepţionismul în literatura romînă* şi *Eminescu,* Vlahuţă va reuşi să explice pesimismul poetului, pornind de la situaţia lui socială şi materială.

De aceea în articolul scris cu prilejul încetării din viaţă a lai Eminescu, Alexandru Vlahuţă înfăţişează imagini ale existenţei nenorocite a poetului, arătînd că aceasta i-a cauzat nefericirea îa viaţă şi a dus la timpuriul său sfîrşit : *„A adormit în sfîrşit această jertfă glorioasă a unei societăţi frivole şi nepăsătoare,* spunea Vlahuţă în 1889. *Intr-o ţară cu atîtea nulităţi triumfătoare, un poet atît de mare şi de cinstit nu putea să moară decît într-un spital de nebuni" (Amintiri despre Eminescu).* Trei ani mai tîrziu, în conferinţa *Curentul Eminescu,* îşi însuşeşte pe deplin concluziile lui Gherea şi afirmă : *„...Eminescu a fost toată viaţa lui adevăratul tip al proletarului intelectual în societatea noastră burgheză".* Dezvoltînd această idee fundamentală în înţelegerea cauzelor pesimismului eminescian, Vlahuţă angajează cunoscuta polemică, despre care am vorbit, cu Titu Maiorescu, spulberîndu-i afirmaţiile cu ajutorul unor documente şi mărturii autentice.

Concluzia acestei demonstraţii este expusă într-o frumoasă imagine cutremurătoare prin adevărul ei : *„Un palton vechi peste cămaşă ş-o pereche de galoşi în casa de nebuni, iată tot ce a avut în cele din urmă Eminescu".* Ne aflăm pe culmea cea mai înaltă atinsă de Vlahuţă pe tărîmul înţelegerii şi definirii locului şi poziţiei artistului în societatea burgheză. Şi nu-i mai puţin semnificativ faptul că, dacă Gherea a statornicit din punct de vedere teoretic această noţiune (proletarul intelectual), Vlahuţă este primul care o ilustrează artistic, mai întîi în nuvele, dintre care *Din durerile lumii* ni se pare cea mai interesantă, şi în special prin romanul *Dan.*

In primul deceniu al secolului nostru Vlahuţă trece în această privinţă de la atitudinea de negare la aceea de afirmare. Acum nu întâlnim numai imprecaţii violente, demascări categorice ale unui sistem social ce ţuica artistul îutr-o stare de înjositoare pau-

periate, ci şi unele propuneri pentru remedierea acestei stări de lucruri. în sprijinul inițiativelor sale citează convorbiri avute cu ani în urmă cu Eminescu, care visa, de pildă — în timp ce se adăpostea de frigul năprasnic din camera lui, într-o cafenea sordidă — o casă a artiştilor.

Lansează apeluri pentru înființarea unei case de editură a scriitorilor. Planuri generoase, dar nerealizabile în acele împrejurări ! De aceea, după cîteva asemenea chemări în pustiu, Vlahuță s-a resemnat şi el, dîndu-şi seama că nu clasa diriguitoare de atunci avea să creeze artiştilor condiții omeneşti de viață şi lucru.

Dar am avea încă o imagine incompletă asupra activității lui Vlahuță dacă nu am arăta că, paralel cu demascarea condițiilor de viață pe care artistul trebuia să le înfrunte în acea vreme, el a întreprins şi o consecventă operă de denunțare a acelor scriitori ce se serveau dc mijloace necinstite pentru a-şi asigura o existență tihnită, călduță. I-a displăcut scriitorul nevertebrat, dispus la concesii dezgustătoare, de dragul comodității mic-burgheze, sau a unei ascensiuni în ierarhia politică şi socială. A repudiat cu vehemență umilința, linguşirea, prosternarea în fața mai-niarilor zilei. A cerut cu intransigență scriitorului să-şi manifeste independența față de „sacul cu aur" al burgheziei şi să privească cu maximum de prudență şi de suspiciune orice tentație, oricît de ademenitoare ar fi ea. Adresîndu-se în 1895 unor tineri scriitori care fondaseră o revistă purtînd numele reginei, Vlahuță îi stigmatizează, readucînd înaintea lor exemplul de demnitate pe care l-a dat Mihail Eminescu : *„Gindiți-vă la poetul vostru iubit şi spuneți dacă el ar fi primit vreodată să facă parte dinlr-o societate de tineri cari îşi pun entuziasmul sub protecția palatului".* în concluzie, Vlahuță afirmă categoric un crez de viață pe care l-a respectat întotdeauna : **„A/b,** *scumpii mei, nu e demn să faceți din literatură un taler de cerşitorie. Arta n-are ce căuta în palat. In orice caz, ea trebuie să intre în picioare acolo, nu pe brînci."* în această direcție scriitorul a desfăşurat un foc concentric.

I-a descalificat pe publiciştii slugarnici (vezi *„Rîndunica inspirată" sau hop şi noi cu „sărutarea"* şi *Bene-merenti),* nc-a creionat chipul parazitului şi al şarlatanului intelectual, ajuns prin procedee detestabile pe treptele înalte ale vieții culturale *(Un triumfător),* pe cei care transformau publicistica literară într-un negoț trivial, într-o ocupație imundă *(O idee mare, Parazitul nr. 2)* etc.

i!

„Splendidă-naintea noastră
să ne-arate-o lume nouă"

Dacă nu acestea sînt căile artistului în societate, atunci care este misiunea şi rolul său ? Pînă în preajma îiuîlnirii cu Dobrogeanu-Gherea, Vlahuță s-a menținut numai la atitudinea critică în această privință. După ce va cunoaşte mai îndeaproape ideile socialiste, el va adopta o atitudine constructivă. Situîndu-se pe linia celor mai nobile tradiții ale culturii noastre militante, Alexandru Vlahuță, alături de George Coşbuc şi precedat de Alexandru Macedonski, au întărit în ultimele decenii ale secolului al XlX-lea crezul literaturii romîneşti, inspirate din viața poporului, din suferințele lui. Dar, spre deosebire de înaintaşii săi, scriitorii anului 1848 şi Macedonski, Vlahuță a trebuit întîi să respingă, după cum am văzut, mrejele artei fără finalitate şi mesaj, pe care i le întindea „Junimea". A crezut la început că soluția nu este decît retragerea în sine, atitudinea rezervată în fața vieții : *„Lumea ce ai fost visat-o neaflînd-o nicăirea, ICaută-ți în tine însuți liniştea şi fericirea".* Aceasta era concluzia poeziei *Linişte,* apărută în 1888. De aici şi pînă Ia punctul de maximă al afirmării poziției sale militante — conferința *Curentul Eminescu* şi poezia *Unde ni sînt visătorii f...* — au trecut puțini ani. Dar părerile lui Vlahuță evoluează în urma influenței lui Gherea în direcția înțelegerii artistului ca un participant activ la viața socială şi un deschizător de drumuri. în lupta pentru „o viață nouă". Este poate momentul cel mai însemnat al activității lui Alexandru Vlahuță. După cum am văzut pînă acum, pe Vlahuță l-au preocupat la începutul activității sale în special problemele atitudinii morale a scriitorului şi tainele procesului de creație. Aceste două noțiuni sc prezentau într-o strînsă unitate. Elaborarea şi constituirea opi reprezentau treptele superioare,

chintesenţa poziţiei etice a scriitorului. Dar Vlahuţă, deşi lovise cu destulă vehemenţă în mediocritatea artistică, în contrafacerile literare, nu reuşise pînă în jurul anului 1892 sî dea o imagine sintetică asupra poeziei vremii sale. Articolele sale de pînă la cunoscuta conferinţă *Curentul Eminescu* surprindeau numai instanta»ec reale din viaţa literară a epocii. *Curentul Eminescu* însumează dc fapt toate aceste luări de poziţie pe care le-am analizat şi în capitolele precedente. Alexandru Vlahuţă *t* intuit şi a descris primul caracteristicile „curentului Eminescu", dîndu-i numele sub care el a şi rămas în istoria literaturii noastre. Prin acest termen Vlahuţă nu definea un *curent literar,* ci o stare de spirit creată în lirica romînească, ca urmare a unei false înţelegeri st sensului poezjei lui Eminescu.

Lirica noastră cunoştea după moartea marelui Eminescu un moment de involuţie şi derută. Macedonski, poetul atît de hulit, nu era cunoscut decît în cercul admiratorilor şi discipolilor săi literari. După epigrama adresată Iui Eminescu, influenţa sa în rîndurile publicului trecea printr-un moment de criză. Vitalitatea, energia şi suflul optimist al versului său nu aveau o înrîurire puternică asupra tinerimii aspirante la gloria muzelor din pricina izolării în care se afla pe atunci poetul. In afară de aceasta, în perioada istorică la care ne referim încep, după cum vom vedea mai jos, să se afirme elementele negative ale esteticii lui Macedonski. Coşbuc, proaspăt venit de peste munţi, nu reuşise încă să sc impună atenţiei publice.

Intr-un fel, se întîmpla la noi ceea ce cu un secol şi mai bine în urmă se produsese şi în literatura germană, ca urmare a apariţiei *Suferinţelor tînărului Wertber.* „Febra wertheriană" — cum a fost numită — se soldase chiar cu sinucideri. „Eroii" acestor drame purtau în buzunar un exemplar din cartea lui Goethe !

Bineînţeles, la noi „febra eminesciană" nu luase asemenea proporţii şi nu avusese urmări atît de tragice. Cei care-l imitau pe Eminescu şi îl demonetizau prin falsificare împrumutau numai elemente exterioare, pentru a cînta o durere imaginară, confecţionată. O astfel de literatură, compusă din litaniile unor improvizaţi versificatori, care mimau sentimente profunde, se caracteriza printr-o desăvârşită platitudine artistică. Ceea ce arată de la bun început şi Alexandru Vlahuţă : *„...stocul nostru de producţ'mni litemire sunt o mare parte de copilării, imitaţii şi ţlagieri şcolă-*

reşti, cari-n adevăr an ajuns nesuferite prin mulţimea şi a: uficialitalea lor".

Atunci, de ce meritau truda declanşării unei ofensive împotriva kw?

Mai întîi, pentru că — aşa cum spunea şi Vlahuţă — ameninţau ca o adevărată plagă literatura noastră, dîndu-i un colorit sumbru, dueînd-o la sterilitate şi stagnare. Dar nu numai caracterul ei contagios trebuia combătut, ci şi ideile greşite privind sursa acestei stări de lucruri. Se considera mai întîi că poezia lui Eminescu ar fi avut o influenţă nefastă asupra tineretului, i-ar fi picurat în suflet otrava disperării, a dezgustului de viaţă. Vlahuţă demonstra faptul că în versurile imitatorilor nu-i vorba de însuşirea creatoare a moştenirii eminesciene, ci de o *„combinare de cuvinte şi de forme ale* maestrului, *care-a suferit în adevăr şi a gemut pe coardele lirei lui".* Această precizare este urmată de o constatare esenţială : *„Eminescu şi-a trăit versurile — ele izvorăsc din adîncul vieţii lui, carc-n adevăr a fost nenorocită".*

Ceea ce aduce cu adevărat nou şi revelator conferinţa *Curentul Eminescu* este afirmarea deschisă a unui punct de vedere militant, înaintat în înţelegerea artei. Dacă pînă acum aceste imperative se materializau mai ales în îndemnul adresat scriitorului de a fi cu deosebire atent la problemele timpului său, la „durerile lumii" care îl înconjoară, acum ele capătă un înţeles şi o semnificaţie mult mai clară. El vedea „chemarea" şi „viitorul" poeziei în atenţia pe care scriitorul o va acorda omului : *„Omul, mobil şi perfectibil, devine din ce în ce mai interesant; condiţiile de trai, poziţiunea lui în societate, patimile şi bătăile inimii lui încep din ce în ce mai mult să atragă şi să preocupe pe artistul modem".*

De aceea Vlahuţă consideră îndreptăţit „pesimismul" provocat de tablourile dramatice ale vieţii sociale contemporane lui (de pildă o explozie de grizu care aduce moartea unui mare număr de mineri), care este *„şi moral, şi eminamente artistic".* Consecvent acestui principiu, Vlahuţă vede pe artistul viitorului, care *„<e va umple de seva puternică a vieţii timpului său"* şi *„va căta blînd şi iubitor în juru-i, şi va vedea pe cei umiliţi şi nedreptăţiţi, V4 pipăi rănile societăţii noastre, va vedea relele şi dezordinea lumii şi vieţii de acum".* Versul acestui artist al viitorului îl asemăna cu *„o trompetă de lupta",* care va arăta omenirii *„un splendid, un grandios răsărit de soare, peste o lume ş-o viaţă nouă 1"*

Ceea ce VlaltuţS exprimă în versuri patetice şi în poezia citită la sfîrşitul conferinţei, cunoscută sub numele *Unde ni sînt visătorii* care se încheie cu vibrantul îndemn adresat artiştilor:

„Valurile de-ntuncric despicîudu le în două,
Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume nouă !"

Mulţi au considerat conferinţa *Curentul Eminescu* şi poezia *Unde ni sînt visătorii* ca un moment de răscruce în literatura noastră. Afirmaţia arc partea ei de adevăr. Nu trebuie să înţelegem de aici că această manifestare publică a determinat o schimbare radicală a peisajului liricii romîneşti din acea vreme. Dar ca reprezintă un moment în istoria ideilor despre artă, o afirmare deschisă a unui crez militant, o pledoarie pentru literatura socială. *Curentul Eminescu* şi *Unde ni sînt visătorii* se înscriu în istoria esteticii noastre, descinzînd din programul *Daciei literare,* alături dc *Misiunea poeziei* — articolul lui Cezar Bolliac — şi de *Epigonii* lui Mihail Eminescu, ca cele mai ferme profesiuni de credinţă ale literaturii realiste romîneşti din secolul al X1X-lea,

Dar conferinţa şi poezia lui Vlahuţă mai trebuie privite şi dintr-o altă perspectivă. Ne aflăm în perioada în care Macedonski şi scriitorii aflaţi în jurul său încep să agite din ce în ce mai insistent steagul „poeziei noi", să caute „alte orizonturi" în literatura decadentă a Apusului. în 1392 Macedonski publică *Poezia viitorului,* manifestul simbolismului autohton, în care se afirma : *„Poezia viitorului nu va fi decît muzică şi imagină".* Mărturiile contemporane ne demonstrează că atare teorii începuseră să aibă circulaţie în rîndurile tinerimii. Dimitrie Anghel, vorbind despre aceeaşi perioadă (în portretul *Eduard Gruber),* îşi amintea de faptul că : *„In literatură, Occidentul francez, cu versurile şi manifestele în care se propaga doctrina nouă a simbolismului, mijise misterios, ca o auroră viitoare".* Deci conferinţa *Curentul Eminescu* nu este numai o vehementă luare de atitudine împotriva pesimismului posteminesclan, ci şi o afirmare a poziţiilor artei realiste romîneşti într-un moment îu care simbolismul începuse să-şi caute o platformă teoretică.

Curentul Eminescu a fost cea mai deplină şi mai complexă înţelegere de către Vlahuţă a locului şi rolului pe care îl arc artistul în societate. A fost momentul în care influenţa ideilor socialiste asupra artei s-a manifestat cu cea mai mare pregnanţă asupra scriitorului. Dar nu mult după aceea va începe şi mamei!rol involuţiei. Pentru că Vlahuţă, ca orice intelectual mic-burghez, nu a înţeles că împlinirea acelui vis al său — *„un splendid şi grandios răsărit de soare, peste-o lume şi-o viaţă nouă"* — nu se poate realiza decît prin angajarea fermă a artistului în lupta socială.

De aici încep limitele gîndirii lui artistice, care au ieşit în evidenţă doi ani mai tîrziu, cu prilejul cunoscutei sale polemici cu publicaţiile socialiste. Ruptura lui de ideile şi oamenii care determinaseră o orientare atît de fertilă în scrisul său a pornit de la atitudinea negativă pe care Vlahuţă a avut-o faţă de conferinţa lui Anton Bacalbaşa, *Artă pentru artă,* s-a agravat cu prilejul sărbătoririi zilei presei din 10 mai 1S94 şi a degenerat în insulte personale, în campanii cu caracter xenofob şi antisemit, duse cu înverşunare de Alexandru Vlahuţă.

Dar nu amănuntele acestei discuţii interesează, mai ales dacă ne gîndim la faptul că *Vieaţa,* revista care a fost portstindardul ideilor lui Vlahuţă, a încheiat polemica cxprimîndu-si regretul faţă de cele întâmplate. Esenţial este un alt fapt : cu acest prilej s-a dovedit neputinţa iui Alexandru Vlahuţă de a înţelege sensul artei angajate, datoria artistului de a se situa pe poziţiile proletariatului, singura clasă care lupta consecvent pentru triumful ideilor de dreptate socială, al căror partizan era şi el.

A reieşit clar faptul că Vlahuţă nu vedea în artist mai mult decît un generos „semănător" de idealuri. Dar el credea, naiv, că pentru împlinirea acestor idealuri artistul nu trebuie să adopte o atitudine hotărîtă, dc luptător. îu focul polemicii, Vlahuţă denaturează' cerinţele artei militante, prezentîndu-le de-a dreptul caricatural. După el, esteticienii artei socialiste ar fi impus scriitorului normative de-a dreptul absurde : *„Nu trebuie să cînţi frumuseţile naturii, freamătul codrului, pajiştea cîmpului... Nu trebuie să-ţi iubeşti patria, nu trebuie să lupţi pentru ridicarea şi cinstea neamului tău."* * Contradicţiile şi confuziile gîndirii sale sînt acum evidente. El nu putea să înţeleagă perspectivele pe care le deschidea scriitorului angajarea în lupta proletariatului, sensul major al operei artistului dăruit clasei celei mai înaintate din societate. Simplificînd în mod vulgar estetica marxistă, Vlahuţă se declara partizan al unei arte „libere", care să nu fie pusă în slujba nici unui partid politic : *„Viaţa e aşa de complexă, priveliştile ei sînt aşa de variate, încît un poet care şi-ar pune sufletul subt epiiropia unui program şi s-ar încăpăţîna să privească lumea*

Arta sociaî'sla, ÎÎÎ soiuriM,! f/:) *an de* «piă, ⊳. 105.

numai dinti-uti anumit punct de vedere, U>& ci *ar vede*-o /<»/«. dar şi operele lui ar deveni dc o monotonie insuportabilă. Talentul lui, pus în serviciul unui partid, ar fi negreşit un preţios organ de propagandă..."* * Este clar că un asemenea mod de a dezbate esenţa artei „cu tendinţă se transforma într-o, invectivă care nu putea duce la clarificarea unei poziţii estetice. Vlahuţă nega ceea ce afirmase cu puţin timp înainte, contrazicea principii pentru care, după cum ani văzut, luptase cu atîta ardoare şi respingea idei ce-i călăuziseră perioada cea mai bogată a scrisului său. Dobrogeanu-Gherea a sesizat cu ascuţime limitele gîndirii social-artistice a lui Vlahuţă, dîndu-i o explicaţie adevărată. Pornind dc la o metaforă a lui Vlahuţă, Gherea definea esenţa ideologică a atitudinii scriitorului, caracteristică pentru intelectualul entuziast şi generos care porneşte la drum alături de cei mulţi, dar se opreşte în cale, descurajat de greutăţile şi obstacolele întîmpinare. De aceea, la întrebarea lui Vlahuţă : *„Unde duci corabia, domnule Gherea t"* acesta va răspunde : *„Povestea navei e veche. Sînt mii de ani de cînd călătoreşte ea spre ţintă îndepărtată ce se cheamă* ideal social. *Sînt mulţi care se îmbarcă pe ea, ademeniţi de farmecul călătoriei şi de frumuseţea ţintei. Dar nu fiecare poate să reziste furtunilor şi nenumăratelor primejdii ale călătoriei; de aceea, mulţi rămîn în drum."* **

Şi Vlahuţă a fost unul din aceia care n-a rezistat nici furtunilor, nici primejdiilor. S-a pierdut din pricina neputinţei sale de a înţelege care forţă socială a istoriei i-ar fi dat posibilitatea să-şi afirme din plin idealurile generoase şi democratice susţinute pînă atunci. Aici aflăm sursa polemicii sale cu socialiştii. Vlahuţă a crezut în falsul mit al existenţei unei aşa-zise „independenţe" a artistului în societatea burgheză. Dar sorgintea unei atare atitudini o aflăm nu numai în limitele obişnuite ale gîndirii intelectualului mic-burghez, ci şi în anumite trăsături particulare, specifice gîndirii lui Alexandru Vlahuţă.

Scriitorul, care la începutul activităţii sale lucrase în redacţiile oficioaselor partidelor burgheze, ajunsese să identifice noţiunea de „politică" cu sistemul practicat de conducătorii celor două „facţiuni", cum le numea Caragiale.

* *Sectari,* în *Un an de luptă,* p. 188.

*a *Artă peniru artă ţi artă cu iciidinţi,* o convorbire a iui C. D. Am;l:<rl cu Gheii.'d, iu O. iJobi'o^canu-Gîs^i ^a, *Studii cruiut,* voi. 1, ti S.P.L.A., p. 2Ş£j.

Tragedia lui Eminescu, consumată îu încăperile mizei abile ala ziarului conservator *Timpul,* între şpaitele şi telegramele externe care i-au răpit anii cei mai frumoşi ai vieţii, i-au furnizat lui Vlahuţă argumentele pentru a susţine retragerea artistului din această luptă. Sesizînd cu ascuţime un fenomen real în societatea burgheză — situaţia artistului silit să îndure umilitoare funcţii în presa partidelor „cu pretenţii istorice", care-i stăvileau inspiraţia şi-1 istoveau — Vlahuţă generalizează pripit şi trage concluzii complet false. Avea dreptate să spună — în 1909 − gîndindu-se care ar fi fost soarta lui Eminescu dacă marele poet ar mai fi trăit pînă la 60 de ani : *„Ar fi prim-redactor la* Epoca *sau la* Conservatorul. *Atît, şi nimic mai mult. Politica ar fi avut de la el o sumă de articole admirabile, pe cari mai tîrziu tot. literatura ar fi trebuit să le culeagă, peniru ca să se mai despăgubească de poeziile pe cari poetul n-ar fi avut vreme să i Is dea... Şi încolo, nimic: Canon mai lung. Decepţii mai multe. Iată ce ar fi avut Eminescu de la «politică», pînă-n cele din urmă" (Eminescu în politică).*

Dar de la această adevărată şi amară constatare a rolului nefast al politicii burgheze, în care el vedea, pe bună dreptate, *„toată istoria dureroasă a ticăloşiilor noastre",* pînă la recomandarea dată artistului, de a nu fi prin scrisul său de partea celcr care acordă acestei noţiuni un înţeles radical opus, este o deosebire categorică. Aceeaşi limitare a puterii sale de înţelegere, aceeaşi absolutizare a înţelesului noţiunii de „politică" o aflăm şi în corespondenţa publică, pe tema *Politică şi literatură,* pe care o poartă în 1910 cu I. L. Caragiale. Vlahuţă se întreba din nou : *„Poate un artist, un literat, bunăoară, să se coboare in arena luptelor politice fără nici un neajuns pentru seninătatea lui, pentru mîndria lui, pentru arta lui V* El considera că *„atmosfera în care trebuie să trăiască un gladiator politic nu ar putea să convină plămînilor unui artist".* Vlahuţă credea că artistul este deprins *„să respire acrul curat al înălţimilor".* lat din aceste scrisori reiese clar ceea ce am arătat mai sus : Vlahuţă avea în vedere sistemul politic burghez, întruchipat de *„palpitantele certuri politice dintre lordăchel Gudurau şi Râul Gregoraschco".* Lui Vlahuţă îi era teamă ca artistul să nu se *„înhame la furgoanele opoziţiei pentru scopuri de acelea cari nu scuză mijloacele".* în. acest sens înţelegea, spre sfîrşitul carierei sale, ideea incompatibilităţii artistului cu lupta politică.

A înţeles caracterul odios al politicii burgheze din timpul iui, arătînd elocvent ce urmări nefaste a avut pentru artiştii *siliţi* de împrejurările vieţii să-i slujească, într-un fel sau altul, şi a re-comandat cu justeţe scriitorilor să nu alunece în această mocirlă. Dar a făcut greşeala să privească totul prin această prismă şi să nu vadă mai departe, să nu înţeleagă şi sfera adevărată a acestei noţiuni, să creadă că, indiferent în slujba cărui partid sau clase sociale s-ar afla scriitorul, aceasta ar însemna pierderea libertăţii, a independenţei sale. De aceea îndemnurile lui sînt unilaterale, iar atunci cînd nu fac distincţiile necesare, fapt întîmplat în timpul amintitei polemici cu revistele şi ziarele socialiste, ele sînt profund eronate.

Nu trebuie să tragem concluzia falsă că autorul poeziei *1907* ar fi predicat izolarea artistului de societate. Mai întîi, întreaga sa operă dovedeşte contrariul celor afirmate de dînsul. Nevrînd să facă „politică" în lucrările sale literare, Vlahuţă s-a aflat în cea mai mare parte a vieţii sale — în ciuda consideraţiilor teo-retice din timpul acestei polemici — pe poziţii ofensive împotriva politicii partidelor burgheze. Faptul a fost relevat şi de publica-ţiile socialiste chiar în timpul polemicii din 1894. Pentru că ceea ce caracterizează atitudinea lui Vlahuţă faţă de artă este credinţa că ea nu poate fi departe de viaţa poporului, de suferinţele şi aspiraţiile lui. El nu voia să-i vadă pe literat la remorca partidelor politice burgheze, dar niciodată n-a crezut că scriitorul trebuie să cultive o artă lipsită de suflul vieţii adevărate : *„Departe ţi indiferent,* nu, *Doamne fereşte. Mai întîi că asta nici nu-i cu putinţă, ş-apoi... nici n-ar fi bine. Seminţi din floarea care în-colţeşte într-un pahar cu apă se pot scutura pe pămînt, dar nu mai încolţesc. Aşa se întîmplă şi cu gtndurile poetului care a pierdut atingerea cu viaţa cea mare şi plină de frămîntări a neamului său",* spunea în amintita corespondenţă cu I. L. Cara-giale. Este idealul exprimat şi în poeziile sale de după 1900, în marea lor majoritate dedicate misiunii artistului în societate. Numai că acum, pe fondul didactic al acestor versuri programa-tice, se altoieşte şi o notă mistică, scriitorul înţelcgînd uneori „cuvîntul" ca expresia unei puteri magice. Dar important este faptul ca, într-o epocă de afirmare a simbolismului şi a altor tendinţe decadente, .Alexandru Vlahuţă continuă să fie partiza-nul artei adevărate, a! artei puse în, slrtjba celor mulţi. El era conştient de faptul că *„mulţimea cere-o poezie nouă",* şi de aceea iron';.a în *Slăvit e -versul...* j>c literaţii care n-aveau, *„nimic dc spus"* şi pe criticii *„ce-n gol vad adîncimea".* Se reîntoreca la vechile convingeri exprimate în *Linişte, Delendum..., Unde ni sînt visătorii* parafrazînd în mod ironic poezia simbolistă din acei ani. Satiriza, în primul rînd, pe poeţii care voiau să treacă drept *„profunzi"* pentru că scriau versuri neinteligibile. îi numea *„amă-gitori de gînduri"* pe cei ce luau aminte *„doar la crestarca sila-belor".*

Dar în aceste ultime rînduri ale cercetării noastre privi-toare la poziţia lui Vlahuţă faţă de curentele literare şi la atitu-dinea sa estetică, este necesar ca tot spiritul de obiectivitate să completăm imaginea pe care îndeobşte o aveam pînă acum asupra scriitorului. Cum am spus, Vlahuţă a fost un apărător consecvent al artei realiste, respingînd infiltraţiile literaturii de-cadente apusene. Dar şi el, alături de Caragiale şi Delavrancea, a avut totuşi o optică restrînsă asupra fenomenului literar, n-a ţinut întotdeauna pasul cu evoluţia artei. Ne referim la acele ele-mente de real progres pe care arta în general le-a cucerit în secolul nostru şi faţă de care Vlahuţă a rămas uneori opac. Mai ales după 1900, a fost şi el unul din aceia care a contribuit prin scrisul şi prin atitudinea sa la crearea confuziei de valori caracteristică şcolii critice a semănătorismului. A apreciat atunci scriitori cu totul neînsemnaţi, lipsiţi de orice înzestrare, ca Ion Gorun sau Constanţa Hodoş, a crezut, că Ion Bîrseanul va fi *„un al doilea Eminescu".*

în cercetările de pînă acum asupra lui Vlahuţă s-a creat o confuzie. Pornindu-se de la omenia cu care Vlahuţă şi-a privit confraţii mai tineri, de la spiritul de înţelegere pe care l-a arătat faţă de *toţi* scriitorii oneşti, s-a ajuns la o generalizare care nu corespunde întocmai adevărului. *Omul* a privit cu simpatie şi căldură pe scriitorii şi artiştii tineri. *Scriitorul* a avut un orizont limitat, mai ales după 1900, cînd a rămas pe poziţii estetice în-vechite şi nu a înţeles tot timpul că literatura este un fenomen în evoluţie. Dar în acelaşi timp trebuie să-i recunoaştem un merit esenţial : a combătut aspectele într-adevăr negative ale literaturii noastre, chiar şi în ultimii ani ai vieţii sale. Din prudenţă, poate, dîndu-şi seama cit nu este pregătit să înţeleagă tendinţele literare înnoitoare cu caracter pozitiv, nu a comis eroarea dc a se situa împotriva lor, ci aşa cum dovedesc răspunsurile date la „Poşta redacţiei" din *Semănătorul* — a militat pentru o artă apropiată de viaţă, încurajînd talentele şi căutând să stăvilească pătrunderea nonvalorilor în literatură. A preferat tăcerea, şi numai atunci

cînd a comutat pericolul îndepărtației de viața poporului a iuat pana si i-a arătat cu multă prietenie lui Brîncuşi pericolele care îi pîndeau creația (vezi, în acest sens, articolul *Cumințenia, pămîntului,* publicat în 1910). Vlahuță a rămas mereu credincios artei realiste şi a manifestat o mare simpatie față de tinerii scriitori, pe care i-a încurajat cu căldură. O scrisoare a Hortensiei Papadat-Bengescu * ne dovedeşte că Vlahuță a sprijinit şi a încurajat începuturile ei literare. Este interesant de ştiut că spre Vlahuță s-au îndreptat în ultimii ani ai vieții lui scriitori tineri, care aduceau un suflu nou în literatura noastră (Tudor Vianu, Camil Petrescu, Tudor Teodorescu-Branişte). Dacă subliniem sinuozitățile, greşelile, exagerările, ca şi opacitatea pe plan estetic de care a dat dovadă după 1900, nu putem uita nici rolul însemnat al lui Vlahuță în promovarea literaturii realiste.

1

„O prăpastie pururea deschisă a stat între popor şi conducătorii lui. De-o parte, numai datării — de alta, numai drepturi."

Capitolele de pînă acum au căutat să prezinte unul din aspectele esențiale ale moştenirii literare lăsate de Alexandru Vlahuță : contribuția sa la definirea rolului artei şi a misiunii scriitorului în societate şi la cunoaşterea luptei ce s-a dat după 1886 între cele două principale curente din cultura romînească : junimismul şi socialismul. Participant pasionat la marile dezbateri de idei din ultimele două decenii ale secolului trecut, lui Alexandru Vlahuță îi datorăm una din cele mai exacte mărturii despre frămîntările literare ale acestui timp. Rămîne să vedem, în rîndurile care urmează, în ce măsură scriitorul a fost consecvent acestor principii, cît de fidel şi de nuanțat răsfrîng scrierile lui Alexandru Vlahuță imaginea realității şi cît de mari sînt deformările şi erorile. Numai analizînd atitudinea sa față de societate, față de partidele politice, numai înțelegînd în adevărata lui lumină patriotismul scriitorului şi limitele lui, vom reuşi să explicăm căile prin care Vlahuță a devenit primul teoretician al semănătorismului. Pentru că, aşa cum va reieşi din argumentele ce le vom aduce în continuare, semănătorismul şi-a avut izvoarele, în cazul lui Alexandru Vlahuță, nu în atitudinea sa literară, ci în cea social-politică, în modul în care înțelegea el raporturile dintre clase şi modul de rezolvare a situației dramatice a țărănimii noastre. Am văzut în capitolele precedente faptul că, de pildă, una din părerile literare ale lui Vlahuță de pînă în preajma anului 1895, nu prevesteau ideologia semănătoristă. Ca să dăm numai un exemplu : paseismul literar, predicat cu atîta ardoare în articolele programatice ale lui Vlahuță la *Semănătorul,* era repudiat cu consecvență la începutul carierei sale artistice. Dar toate trăsăturile

dclinilorii ale scmânăiorismului pe plan social şi politic Ic aflăm în optica sa asupra societăţii romîneşti. în acelaşi timp noi trebuie să judecăm opera literară şi în funcţie de intenţiile autorului, de ceea ce a vrut să realizeze el şi de modul în care s-au concretizat aceste dorinţe. Or, Vlahuţă a năzuit ca arta lui să izvorască din frămîntările societăţii contemporane lui. Acad. Tudor Vianu sublinia această trăsătură esenţială a literaturii lui Alexandru Vlahuţă, la care *„apare mai izbitoare... aplecarea de a oferi cititorilor «documente omeneşti» : un motiv pentru care opera lui Vlahuţă păstrează valoarea unei mărturii foarte exacte asupra oamenilor şi împrejurărilor din timpul său" *.*

Ibrăileanu a observat cel dintîi faptul că în opera lui Vlahuţă *„găsim toate simpatiile şi antipatiile intelectualului de după 1880"* **. într-adevăr, Vlahuţă a făcut parte din familia spirituală a lui Caragiale şi Delavrancea, observînd în general aceleaşi mari racile ale societăţii romîneşti. Dar el a fost cu precădere sensibil la fenomenul de parvenitism şi parazitism social. O notă protestatară şi pamfletară însoţeşte scrisul său chiar de la primele lucrări publicate. Vlahuţă nu a devenit un adept al partidelor politice burgheze. Iar dacă la un moment dat a nutrit din eroare o efemeră simpatie pentru fruntaşul de atunci al partidului liberal, Ion I. Brătianu, peste cîţiva ani şi-a dat seama cît de odios era acest om, calificîndu-l drept un *„negustoraş de vinuri şi de fraze goale".* Critica lui la adresa burgheziei nu şi-a avut sursa în simpatia faţă de clasa aristocratică, aşa cum s-a întîmplat, într-o bună măsură, cu Macedonski, el nu repudiază parvenitismul din punctul de vedere al lui Dinu Murguleţ, boier de viţă veche, aşa cum o va face, cam în acelaşi timp, Duiliu Zamfirescu. Critica sa pornea din nemulţumirea intelectualului lovit chiar de la începutul carierei lui de nedreptăţile orînduirii burghezo-moşiereşti. Pe măsură ce se apropie de mişcarea socialistă, orizontul său devine mai larg, de aceea putem spune că în perioada anilor 1888—1894 Vlahuţă vorbeşte din punctul de vedere al maselor populare. Urmează apoi o scurtă şi neconcludentă perioadă de iluzii, după cate Alexandru Vlahuţă îşi dâ seama din nou de adevărata faţă a lucrurilor, mai ales atunci cînd izbucnesc răscoalele din 1907. Dar acum atitudinea sa nu mai. este aceea a pamfletarului, ci a moralistului. A unui moralist care priveşte cu superioritate o societate rău întocmită, o dezaprobă, fără a lovi cu violenţă. Amărăciunea acumulată se va cristaliza însă în forme mai active abia în timpul primului război mondial. Ceea ce vrem să precizăm este faptul că, dacă după 1900 filonul critic cunoaşte momente de istovire, de temporară secătuire în opera publicată, nu înseamnă că Vlahuţă s-a împăcat cu situaţia politică şi socială. Carnetele de însemnări şi scrisorile dovedesc zbuciumul sufletesc al omului preocupat de problemele vieţii sociale cărora din păcate el nu le-a mai putut da expresia literară cuvenită.

* **Tudor Vianu, studiul cirar, p. 78.**
** **G. IbraiUiinu, studiul cirst, p,** *W.*

După ce am stabilit această curbă sinuoasă, se mai face necesară încă o distincţie. Spre deosebire de I. L. Caragiale, Vlahuţă nu a intuit cu aceeaşi ascuţime ţesătura încîlcită a vieţii politice burgheze. Din opera lui putem extrage mai ales caracterizări, definiţii succinte ale politicianismului burghez, dar nu şi situaţii, tipuri memorabile. Bineînţeles, atunci cînd parvenitismul include, fie ca ţel final, fie ca una din etapele ascensiunii, maşinaţiunile politice, Vlahuţă nu ocoleşte aceste aspecte. Dar el nu are ascuţitul simţ politic al lui I. L. Caragiale.

Aici trebuie stabilită, ca şi în cazul lui Delavrancea, de pildă, contribuţia -sa la definirea societăţii romîneşti. Poezii ca *Mă visasem într-un nor** sau *Cîrmacii,* ** ca şi două scurte lucrări în proză, *Banul* şi *Paralela,* sînt expresia unui sentiment de nemulţumire provocat de nedreapta orînduire socială. Violenţa atacului din poezia *Cîrmacii,* descinde din *Scrisoarea III* a lui Eminescu. Numai că tînărul poet confunda încă plasticitatea cu expresia crudă, uneori aproape neliterară, prozaic introdusă în ţesătura versului. Dc aceea, poezia cuprinde mai puţin versuri de mare profunzime şi conciziunc în acelaşi timp, cît constatări expuse cu indignare***.

„Voi, cucoane mari, avute, ce-n mătăsuri şi dantele
Vă-nvăliţi a voastră carne, voi, ce-n cîteva inele
Purtaţi hrana ce lipseşte unei jumătăţi de ţară..."

* **Datată** ***1S79.***
** **Datată** *mt,* ***iunie,*** **publicat» postum.**
*** C«« « a <|U-Kre,in«, probsbi), şi nfftuWS.

Contrastul dintre opulenţa acestor oameni şi starea de neagră sărăcie a celor mulţi este exprimat şi în alte versuri de aceeaşi factură artistică :

„Cînd îi vezi cu ce mîndric, cu ce ochi semeţi şi crunt
Privesc azi din înălţime spre norodul tăvălit
în mizeriile-n care ci, călăii, l-au trîntit..."

Rod probabil al unor lecturi din poezia romantică tîrzic, *Mă visasem într-un nor* conţine în fond aceleaşi constatări, dar într-un fel ele par mai temperate, mai lipsite de o adresă directă. De aceea ea se compune dintr-o enumerare a unor păcate generale ale societăţii vremii lui :

„Am văzut talcute-n zdrenţe, Cinstea dc foame murind.
Am văzut Puterea mîndră pe Dreptate pălmuind,
Sărăcia-n jgheab de rele ca în guri de lei zvîrlită ;
Ş-Avuţia nemiloasă, în orgie tăvălită."

Cît priveşte cele două încercări în proză amintite mai sus, dacă sînt generoase ca intenţie, ele nu sc situează, din păcate, decît în sfera publicisticii. Sînt notabile numai pentru a marca punctul de plecare al operei lui Vlahuţă : conştiinţa inegalităţii sociale, a opulenţei unui mănunchi de oameni, realizată pe seama celor mulţi. Consecinţele acestei stări de lucruri vor genera o atitudine critică în proza şi publicistica lui Vlahuţă şi o accentuată stare de tristeţe în poezia lui. Că nu-i vorba de o înflăcărare tinerească, ci de o atitudine constantă, ne-o dovedeşte consecvenţa cu care el a denunţat tipul parvenitului,- al triumfătorului.

La Vlahuţă, noţiunea de parvenitism este indisolubil legată de aceea de parazitism social. Aceste două trăsături defineau, după Vlahuţă, fizionomia morală a înaltei societăţi burghezo-moşiereşti şi a celor ce căutau să-şi croiască un drum în viaţă prin orice mijloace : „Ce *credeţi, iubiţi cititori* — întreba el în 1886 — *că generaţia care se ridică nu se va resimţi de toate acestea ţi nu va trebui să se mlădie după calapoadele vieţii aceştia f înţelegeţi bine cît farmec poate să aibă asupra tinerilor cari deschid ochii în lume această frumoasă perspectivă de a lipguşi pe. cei puternici, de a fi slugarnici şi tîrîtori, pentru a trăi bine ş-a cîşliga cît se poate mai mult, muncind cit se poate mai puţin."* De aici trebuie să pornim atunci cînd vrem să precizăm contribuţia specifică a lui Vlahuţă la caracterizarea acestui tip social.

Un j.vmenc» individ îl *„inlilncslt pretutindeni'.* îu şcoaî.i *‚A jost un elev leneş, tembel şi greu de cap"* (Parazitul nr. 5), *„cu cartea nu s-a prea împăcat, dar cu cărţile... lucru mare"* (Parazitul nr. 4), uneori a *„trecut patru clase de gimnaziu" (Chimiţă).* Dacă a ajuns să stea ceva mai mult în şcoală, urmarea este aceeaşi : *„A fost un leneş ş-un dezmăţat, şi... directorul seminarit-lui[...J nu l-a mai putut ţinea şi l-a dat afară din şcoală" (O carieră într-un potcap).* Drumul unora începe modest : sînt, ca Fănuţă, funcţionari într-o *„cancelarie"* din provincie, sau ca Dincă C. Bulcandră, *„scriitoraş la tribunalul din Tîrgovişte".* Alţii, precum Chimiţă, au un punct de plecare mai ferm, mai spectaculos, au moştenit *„vro cincizeci de mii de franci",* au *„petrecut doi ani la Paris",* de unde s-au întors, ca Tiberie Piscupescu, *„doctor în drept[...J doctor în ştiinţele politice, economice şi administrative, colaborator la mai multe reviste..."*

De aici drumurile se ramifică. Fiecare dintre ei va alege altă cale de parvenire. Dincă C. Bulcandră ajunge din trepăduş al tribunalelor... avocat (cu o diplomă cumpărată la Tîrgovişte). Inşală pe ţăranii naivi care cred că el le va da pămînt, îşi închiriază o casă pe strada Dionisie, primeşte clienţii cu o poză marţială, aranjează ca, în timpul convorbirii cu cîţiva săteni, feciorul să-i anunţe vizita unuia din *„slujitorii domnitorului",* pentru ca la sfîrşit bieţii oameni să pună *„pe biuroul avocatului tot ce au asupra lor şi se duc să facă rost şi de alte parale".* Graţie acestui mod de „a lucra", Dincă are acum *„douăzeci de mii franci venit[...J casă frumoasă, nevastă de neam ş-un băiat la Paris".* Frecvente sînt însă şi alte două căi : parvenitismul prin politică şi prin cultură. Pentru aceasta trebuie să fii *„linguşitor ca o pisică şi mlădios ca un şarpe",* cum era Chimiţă, sau sigur pe tine, arogant, ca Tiberie Piscupescu. Altă cale trece obligatoriu prin alcovul unor femei bătrîne, care vor să-şi ofere graţiile veştejite : *„L-am văzut dăunăzi într-o trăsură de casă cu patru cai înaintaşi — o bunică sulimenită sta măreaţă lingă el... No. 5 venea de la moşie."* Este una din ipostazele cele mai tipice ale parvenitului burghez. *„Fantele"* ştie să facă *„pe gingaşul"* şi îşi închipuie că este *„irezistibil" (Chimiţă).* Altul este *„Sander, fantele de tobă"* (Profilul nr. 4), care : *„Tînăr, frumuşel, bogat, I în saloane, printre rochii, I E copilul răsfăţat".* Unui astfel de specimen : *„Fără muncă, fără zbucium, I Toate cele-i merg în plin..."* Asemenea *„însuşiri"* îi asigură o ascensiune nelimitată, în ilea lui nu se ni.JîeS nici o piedici : *„Nici o* ***poartă, spre Mă-***

rirc ! Pentru el închisă nu i. I Alții luptă şi asudă, I Iar izbinda e a lui." îl aflăm multiplicat în zeci de ipostaze ; poate fi întîlnit la teatru : *„dichisit, pomădat tăia cu ochii damele din loji. Era crai rău în antracte" (Numărul lui... Legiune).*

Dar mai este *„parazitul cultural",* cel care foloseşte revista, cartea, conferința de Ia tribuna Ateneului, articolul de literatură pentru a-şi putea asigura fie o căsătorie foarte avantajoasă, fie un venit sigur, fie o ascensiune rapidă în ierarhia politică. Am mai vorbit în capitolele precedente despre indignarea pe care i-a stîrnit-o lui Vlahuță literatul lipsit de demnitate, aflat în situația dezgustătoare de a face din scrisul lui o penibilă negustorie şi cerşetorie publică. In seria celor şapte portrete de paraziți, dar şi în *Tiberie Piscupescu,* în O *schiță,* Vlahuță caută să surprindă această formă de arivism. Un asemenea individ îți oferă *„o diplomă de preşedinte, sau cel puțin dc membru* fundator *al unei societăți fictive, care lucrează de se prăpădeşte, pentru* «cultura poporului roinîn»" (Parazitul nr. 2). Pentru aceasta va trebui, bineînțeles, să plăteşti *„de la 40 de lei în sus".* Altul (Parazitul nr. 3) *„zice că-i jurnalist"* şt are pentru fiecare laudă din articolele lui un anume *„tarif" : „«Simpaticul prefect»... costă un pol"* etc.

Acestea, sînt exemplarele umane care alcătuiau pătura conducătoa;e din timpul lui Vlahuță. Mijloacele pe care le folosesc aceste jalnice exemplare sociale pentru a ajunge la situații şi demnități politice şi sociale sînt, după cum vedem, profund necinstite. Aici cred că trebuie căutată contribuția originală a lui Vlahuță în contextul literaturii epocii sale. El a surprins, după N. Filimon, dar în alte împrejurări sociale, dinamica ridicării unor exemplare din clasele conducătoare, firele aparent nevăzute ale evoluției acestor indivizi care reuşesc să dețină mari privilegii materiale, să ajungă deputați, miniştri, să devină figuri importante ale vieții culturale sau, pur şi simplu, să ducă o viață parazitată.

Dar se naşte întrebarea : a dovedit oare Vlahuță în opera sa dispreț numai față de *„clasele nouă, produs al formelor nouă şi ridicate pe ruina celor vechi",* aşa cum credea Ibrăileanu * ? Teza marelui critic, şi anume, simpatia lui Vlahuță față de clasa boierească, nu se poate susține, în întregime, după o atentă cercetare a textelor. Am văzut de la bun început că, încă din producțiile sale juvenile, Alexandru Vlahuță respingea asemenea distincții.

* *C<.* îUi'iikviiU; lini *-ca* i ilari, p. 4:,

Dimpotrivă, el avea în vedere pe „cîrmacii" țării, deci pe toți cei ce reprezentau oligarhia burghezo-moşierească. „Paraziții", despre care am vorbit, sînt în egală măsură progenituri ale claselor „nouă" şi „vechi", între care Vlahuță nu făcea, în prima perioadă a activității sale, nici o deosebire. Dar atitudinea sa față de aristocrație cunoaşte, la un moment dat, o notă deosebită, ce se cuvine a fi relevată. Alexandru Vlahuță se află printre scriitorii care au surprins fenomenul descompunerii boierimii minate de patimi, de vicii, de incapacitatea funciară de a munci, coruptă prin lipsa oricărei activități şi prin trîndăvie. în felul acesta Alexandru Vlahuță se deosebeşte, aşa cum am arătat, de Duiliu Zamfirescu şi de Alexandru Macedonski şi precede pe scriitorii care ne-au dat romanele dedicate boierimii decrepite, dintre cele două războaie mondiale, cum ar fi, de pildă, *Sfîrşit de veac in Bucureşti* de I. M. Sadoveanu şi *Prințul* de Tudor Teodorescu-Branişte. Vlahuță fixează în romanul *Dan,* momentul ruinării unei boierimi nu numai pe plan material, dar şi în structura ei morală. Şi demn de reținut este faptul că şi în romanul *Dan şi* în cunoscuta nuvelă *în viitoare,* eroii proveniți din alte medii sociale privesc la început cu îngăduință această lume, pe care, practic, nu o cunosc. Pentru că schițele inspirate din acest mediu au toate o desfăşurare care converge spre aceiaşi final : aflarea adevărului. Eroi cinstiți, neîntinați moraliceşte, care, precum Dan, au iluzii, înțeleg la capătul unei experiențe dureroase, cît de amarnic s-au înşelat. Dinu, tînăr profesor de pian într-una din casele bogate de pe strada Batistei, nutreşte o dragoste curată pentru eleva lui. Iluziile se vor destrăma datorită intervenției brutale a mamei acesteia, femeie depravată, al cărei simț moral este cu desăvîrşire atrofiat. Vlahuță foloseşte acelaşi procedeu pentru a denunța pustiul sufletesc al celor ce aparțin acestei lumi corupte. Confesiunea îndurerată a eroinei din O *viață* aruncă o lumină cutremurătoare asupra consecințelor dezastruoase pe care huzurul, modul de viață aristocratic îl au pentru tinerii crescuți într-un asemenea mediu. De aceea unii ajung criminali, devorîndu-se cu sadism pentru o sumă oarecare de bani. Gavrilă, nepotul coanei Profira, *„cel mai iubit, cel mai stricat din neam : un tînăr brun, slăbuț, cu ochii mari, bulbucați, strînşi de insomniile cafenelii — cartofar pasionat",* îşi omoară bunica. Spectacolul oferit de *„cei din urmă scoborîto'i ai unei glorioase familii domnitoare"* este *âi-i* dreptul sinistru. BStrfou castelană, iu vrrstă de 90 de

ani, *„e mică, slabă si tremură din cap",* iiica ei este *„o babă surdă şi idioată",* cei doi feciori : unul — *„cu picioarele moi din naştere",* al doilea — *„o figură încruntată, de beţiv furios, cu nasul roş, cu ochii injectaţi, cu barba încîlcită şi părul vîlvoi, buza de jos îi atîrnă vînătă şi monstruos de mare"* etc. *(Schiţe).*

Noua generaţie a clasei boiereşti creşte pervertită de lux şi trîndăvie. Privind vitrina cunoscutului Mandi, fotograful de pe atunci al protipendadei bucureştene, scriitorul zăreşte copii costumaţi în vederea balurilor organizate în „lumea bună" a capitalei : *„Figurine mici, palide şi bucălate, sub largi tricornuri panaşatef...] ţînci de abecedar, fuduli şi zăpăciţi, în peruci pudrate..."* Acest spectacol tragi-comic îl face să se întrebe : *„Ce vor deveni aceşti copii răsfăţaţi, ale căror simţuri se blazează aşa de timpuriu, a căror atenţie e absorbită de splendoarea luxului şi gătelilor* ***feme-*** *ieşti şi ai căror nervi delicaţi îşi deschid gurile şi pompează din atmosfera caldă a buduoarelor toată moliciunea şi frivolitatea unei rase decăzute* ***f"*** Ei sînt „paraziţii" de mai tîrziu, cei coborîţi cu „hîrzobul din cer", „viitorii miniştri". Atitudinea de permanentă denunţare a pustiului vieţii sufleteşti, a vieţii frivole, a ratării şi ruinării morale în împrejurările unei totale lipse de preocupare şi de ţel major a claselor avute a fost caracteristică operei lui Vlahuţă.

După 1900, autorul părăseşte modalitatea obiectivă şi critică, pentru a exprima aceeaşi dezaprobare prin articole sau nuvele în care finalitatea moralizatoare este precumpănitoare. Avem impresia că aceste bucăţi de proză nu urmăresc în primul rînd intenţii artistice, crearea de tipuri şi situaţii, ci promovarea mai ales a unor norme morale. Tăişul critic al prozei sale se toceşte acum, deşi recunoaştem sub acest ton de predică o atitudine consecventă a scriitorului : dezavuarea unei lumi comparate de el cu o *„cetate a urîtului".* Dar autorul crede totuşi în mod eronat într-un destin implacabil, care îi va face pe toţi cei care s-au pomenit *„în huzur şi-n răsfăţ"* de cum au *„deschis ochii"* şi au privit pe semenii lor ca pe nişte *„simpli procuratori de plăceri"* şi care au văzut lumea *„din temniţa strimtă a egoismului",* să înţeleagă că sînt în fond nefericiţi. Mai mult, Vlahuţă se crede dator chiar să-1 avertizeze pe cel incriminat asupra finalului necontenitei măriri : *„Dus la groapă cu marc pompă şi, o dată cohorît acolo şi acoperit cu pornit», uitat. Uitat, ca şi cînd nici n-ai ji foit vreodată" (le-ai ameţit).*

Realitatea i-a demonstrat însă lui Vlahuţă că s-a înşelat şi că toate chemările sale n-au fost decît simple strigăte în pustiu. De aceea carnetele de însemnări, scrisorile şi notaţiile pe foi răzleţe din ultimii trei ani ai vieţii reprezintă o întoarcere la atitudinea iniţială. Nu numai adevărurile cuprinse aci sînt cutremurătoare, dar şi din punct de vedere artistic Vlahuţă află acum caracterizări concise, sintetice, pline de adevăr, privitoare la adevărata fizionomie morală a burghezo-moşierimii. Şi, ca o concluzie a acestui capitol, am vrea să cităm cîteva rînduri — aflate de noi pe o foaie răzleaţă de însemnări — deosebit de grăitoare nu numai pentru evoluţia lui Vlahuţă, dar şi pentru configuraţia unei viitoare opere literare :

„Petrecem: A înşira sub titlul acesta toate durerile noastre, toată spoiala şi ticăloşia în care trăim : lipsă de patriotism, lipsă de cinste, lipsă de orice solidaritate şi de orice grijă pentru ce se va întîmpla mîine cu ţara asta, nici o legătură cu trecutul, nici o vedere în viitor, nici un respect de oamenii mari [...] nici un ideal. [...] Şi pe fundul trist (Baltazar — ospăţ) a se arăta risipa, chefurile, veselia cocoanelor şi tineretului cu dare de mînă. *Setea nebună de a petrece.*

Orgie pe mormînt."

Asupra acestui sinistru spectacol avea să închidă ochii Alexandru Vlahuţă. Cu mulţumirea că în tinereţea sa literară a scris cîteva pagini care au fixat ascensiunea deşănţată a unor oameni lipsiţi de scrupule. Cu tristeţea, poate, că vreme de cîţiva ani a crezut cu atîta naivitate că îi va putea îndrepta prin sfaturile sale pe cei ce au oferit fără pic de ruşine un spectacol sardanapalic în momente de grea încercare pentru poporul nostru.

*

Politica burghezo-moşiercască i-a stîrnit o asemenea repulsie, încît, cu excepţia unei scurte perioade de activitate în paginile ziarelor *Epoca, Romînia liberă, Lupta,* între 1883—1887, Vlahuţă nu se va pronunţa asupra fenomenului curent şi va căuta numai să definească sistemul, să-l caracterizeze lapidar. A avut faţă de politicianismul burghez mai ales atitudinea moralistului, a omului care priveşte cu superioritate un spectacol nedemn.

La început, critica lui, ca şi a lui Caragiale de altfel, s-a îndreptat împotriva vizitatului lui Ion Brătianu. Vlahuţă debutează ca tînăr gazetar în paginile acelor ziare de opoziţie care duceau ofensiva pentru surparea guvernului Brătianu, venit la cîrma ţării

încă din 1876. Dar cu deosebire interesant este faptul că Vlahuță nu-şi făcea iluzii în ceea ce priveşte cinstea şi integritatea morală a partidelor în slujba cărora scria. El se afla în opoziție nu pentru că ar fi fost în solda unui partid sau altul, ci pentru motivul că nedreptățile comise de „vizirul" Brătianu, de „ostaşii cneazului Moruzi" îl indignau în mod sincer. Aşa încît articolele sale politice au un. înțeles mai larg. în persoana lui Ion Brătianu, de pildă, el nu vedea numai întruchiparea ideilor partidului liberal, ci ale politicianismului romîncsc în genere. De aceea c! şi ajunge mai repede la concluzii generale privind situația politică a țării noastre. Un fapt destul de obişnuit în acel timp — doi deputați care foloseau drept „argumente" pumnii, împărțiți cu dărnicie în chiar incinta Parlamentului — îl duce la constatări dureroase privitoare la esența demagogică a politicianismului burghez : *„Degeaba toate fraxele solemne pe cari ni le declamați c» atîta emfază în momentele voastre de linişte si de patriotism calculat, toate ifosele şi rodomonladelc voastre de gravi şi profunzi politiciani azi na mai fac două parale".* Că Alexandru Vlahuță nu s-a limitat la simple hărțuieli de moment cu partidul aflat la putere ne-o dovedeşte şi faptul că, încă din primii ani ai activității sale publicistice, el a țintit cu îndrăzneală şi spre vîrful oligarhiei politice romîneşti : monarhia. Literatura noastră cunoscuse şi pînă atunci vehemente poezii antimonarhice, aparținînd lui Hasdeu, Macedonski, N. T. Orăşanu, C. Miile etc. Din primii ani ai activității lui, Vlahuță se remarcă drept un viguros pamfletar pe acest tărîm. Cînd începea el ofensiva sa anitmonarhică era încă foarte proaspătă *„dottțiunca domeniilor coroanei"* *, actul parlamentar prin care casa regală devenea principalul exploatator al țărănimii noastre, fiind înzestrată cu douăsprezece mari moşii. Pe Vlahuță l-a impresionat desigur faptul că această considerabilă sporire a averii regale se realiza într-un timp de pauperizare a celor mulți şi în vremea cînd cel mai mare poet al țării — Eminescu — se zbătea într-o groaznică mizerie. De aceea — aşa cum arăta şi Barbu Lă/.ărcanu — *„această aviditate după aur* ***a*** *regelui e obiecția nu al unei simple admonestări, ci ia caracterul unei adevărate osînde... în cronicile şi foiletoanele lui Vlahuță tipărite în* Lupta *din 1887"* ** Afirmația este pe deplin adevă-

*** Vc?i pc larg nota la *Scrisoare c'âtre cetitori din* 25 ianuarie 1SS7, în voi. III.**

Barbu La-zăreanu, *Inivtulucere* !a *Din literatura antimonarhică* (ediția a Il-a), 1956, E.S.P.L.A., p. 47.

rată, cu adăugirea că nici un alt scriitor — aşa cum am văzut — nu a cerut cu atîta insistență confraților săi să fie demni în fața dinastiei şi a camarilei sale. Ofensiva antimonarhică din prima perioadă, 1886—1894, se concretizează nu numai prin cunoscutele sale pamflete şi poezii, dar şi prin numeroase aluzii risipite (mai ales după 1890) în articole pe teme culturale. Pamfletele lui au înfruntat şi au depăşit timpul şi se ridică deasupra interesului documentar deoarece —- aşa cum vor face la un nivel artistic superior N. D. Cocea şi Tudor Arghezi — Vlahuță a sintetizat cu pregnanță principala trăsătură dc caracter a dinastiei Hohenzollern : rapacitatea. *Auri sacra fames* şi-a intitulat el unul din cele mai izbutite pamflete, şi aceste trei cuvinte ar putea fi gravate în locul cunoscutelor : *„Nihil sine deo"* pe stema care a apăsat timp de opt decenii ființa noastră națională.

Dar mai trebuie relevat şi un alt fapt : Vlahuță a fost cel dintîi scriitor care a demonstrat cu argumente convingătoare că familia regală nutrea un profund dispreț față de scriitorii noştri, față de arta romînească. Şi cea mai patetică întruchipare a acestui adevăr o aflăm în vibranta *Scrisoare către cetitori* din 25 ianuarie 1887, în care Vlahuță înfățişează țării întregi mizeria materială a lui Eminescu, în contrast cu bogăția familiei regale, ce privea fără nici o strîngere de inimă sfîrşitul tragic al celui mai mare poet al țării.*

Iar cînd a apărut *1907,* Vlahuță a dat contemporanilor nu numai un exemplu de atitudine civică, dar — surprinzător pentru starea de confuzie şi impas ideologic în care se afla el atunci — a dovedit şi o pătrundere ascuțită a fenomenului social, arătînd fără greş cine era cel care patronase cu bună-ştiință masacrul. El a intuit cu o exactitate uimitoare, comunitatea de interese dintre casa regală şi partidele liberal şi conservator. Este ideea poeziei *1907,* care a stîrnit în momentul apariției atîte* furtuni. Este ideea conținută, direct, şi în scrisorile pe care le-a trimis în această vreme unora din prietenii săi : *„Mi-a spus cineva în tren* ***ca*** *regele, adresîndu-se profesorilor universitari, le-ar fi spus : «Formați* caractere *!...» Dacă nu s-a gîndit un om să-i răspundă : «Caractere ?... Dar ce să faci cu ele, măria-ta ? Să le strici f în patruzeci de ani, ce om acter țt-a puiuț raintnea prteter!n.*

*** Vezi, pentru aceasra, textul scrisorii în voi. II al ediți *de* față, si nota asupra ei.**

Pe cine-ai iubit dintre oamenii într-adevăr cinstiți ți mîndri ai țării acesteia ?>" * Ceea ce afirmă şi în poezia *1907,*

Discuția care s-a încins cu prilejul apariției poeziei, larma presei guvernamentale care a cerut sancționarea severă a lui Vlahuță, a avut o semnificație ce depăşeşte momentul respectiv sau simplele simpatii şi antipatii personale. De ce oare toate forțele progresiste, presa şi mişcarea muncitorească, au salutat şi au apărat această poezie, asigurîndu-i o largă răspîndire? Pentru că în paginile ei se concretiza cu forța artei autentice imaginea „vieții de minciuni" din țara noastră. Erau denunțați adevărații vinovați, cu vigoarea pe care o vom întîlni, începînd din 1910, în paginile revistelor *Viața socială* şi *Facla,* era dezvăluit întregul angrenaj de fapte care a făcut să izbucnească răscoalele din 1907. Perpcssic'uis stabileşte valoarea acestei poezii arătînd că Ca *„este o preaiubițiită operă de artă"* "*. Pentru susținerea acestei afirmații, acad. Perpessicius vorbeşte despre *„vigoarea conturului, succesiunea dramatică a fabulației, verbul gravat ți variata naturalețe a tonului, după cum tablourile reclamă în schimbarea lor".* Poezia aceasta a fost creată din dorința unei *conştiințe* de a spune adevărul. L-a frămîntat acest gînd timp de mai bine de un an, din zilele în care se pregătea „tămbălăul monstru", cum numea el Expoziția jubiliară din 1906, consacrată aniversării a patruzeci de ani de la urcarea pe tron a lui Carol I. Imagina o scenă biblică : în mijlocul acelui dezmăț să se ridice şi să citească rînduri profetice dintr-o scrisoare — din păcate azi pierdută — a lui I. L. Caragiale : *„Mă gîndesc la tămbălăul monstru cate se-ncepe la Bucureşti, mă gîndesc la o masă întinsă... Regele, regina, miniştrii de azi şi toți toboşarii şi trîmbițaşii măririi celor de sus... toaste, linguşiri, exagerații − ş-odată să se facă tăcere, să mă ridic şi eu să-nchin, ca din partea tagmei noastre, şi. ...să le citesc^ scrisoarea ta."* Iar atunci cînd „marele tămbălău" a trecut, după ce *„au defilat toți vicleimiştii"* şi *„s-au schimbat binețuri de sărbătoare",* ideea poeziei începe să se concretizeze : *„De sute, de mii de ori s-au spus zilele astea cuvintele : «domnie glorioasăD... «progrese uimitoare»... şi toate bărbile solemne, şi toate cheliile guvernamentale moțăiau în tactul cădelniță : «Aşa e, aşa eh*

* Scrisoare din mai 1906, în A1. Bojin, *A. VlabuțX. Studiu biobibliografic* E.S.I.P., p. 439.

** Perpessicius, *Alexandru Vlahuță, 29 de ani după moarte,* în *Mențiuni de istoriografie literară ți folclor,* E.S.P.L.A., p. 35.

Tot vechile, scîrbos de-nvechitele şiretlicuri de «auguri»."

A fost acest an, pînă la definitiva elaborare a poeziei *1907,* an de adevărat şi creator chin sufletesc, provocat de mascarada „expoziției jubiliare" şi de marea suferință pe care o ascundeau fastuoasele alcătuiri „de mucava şi carton". De aceea în toate scrisorile sale de acum, revolta, convertită în ironie amară, apare necontenit : *„Un proiect pentr-un «panou» decorativ la Expoziția jubiliară : Un car de triumf — relege-n picioare — miniştrii trag. Sub roțile carului se aruncă poporul trențăros şi bolnav, poporul care moare de ignoranță, de foame şi de pelagră."* * Astfel s-a plămădit poezia *1907.*

Se cunoaşte atitudinea cetățenească pe care au avut-o cei mai ' mulți dintre scriitorii, artiştii şi oamenii noştri de ştiință în anul 1907. Destul să reamintim nume ca Nicolae Iorga, Dimitrie Voinov, I. L. Caragiale, N. D. Cocea, Ion Cantacuzino, Mihail Sadoveanu, Ştefan Luchian, Octav Băncilă, Iser, Panait Cerna, D. Anghel, şi vom avea imaginea cea mai elocventă a unirii tuturor forțelor intelectualității romîneşti, aşa cum pe alt plan se întîmplase în 1848 şi cu prilejul unirii Țărilor Romîne.

Dar dintre toate aceste impresionante manifestări ale spiritului civic al intelectualității noastre progresiste, trei au stîrnit un ecou deosebit : pateticul pamflet *Ascundeți țăranii* al lui Nicolae Iorga, *1907 − din primăvară pînă-n toamnă* de I. L. Caragiale şi poezia *1907* de Vlahuță. Care era sensul acestor versuri ? Ele acuzau întreaga otînduire socială, denunțau pe adevărații vinovați : regele şi clasa conducătoare. în versurile acestea, de o sobrietate aproape clasică, Vlahuță a atins una din cele mai fericite expresii ale scrisului său. Discursul Minciunii nu este altceva decît o incisivă şi concentrată parodie a tuturor frazelor demagogice şi convenționale repetate de-a lungul a patruzeci de ani de domnie a lui Carol I :

„Dar faci un semn, şi-ncep să se ridice
Oştiri, cetăți, palate — lume nouă,
Izvoarele vieții se desfundă ;
De pretutindeni bogății inundă..."

Discursul Adevărului reprezintă o replică tăioasă, „închinarea" pe care Vlahuță se gîndea cu un an înainte să o rostească la banchetul sărbătoririi celor patru decenii de domnie.

* Scrisoare către Virgil Cioflec, în i A!. Bojin, lucrarea c.tată, p. 407.

„N-ai vrut decît spinări încovoiate
Şi guri deschise laudelor talc.

Că de-a fost om să-ţi steie *drept* în faţă,
Ca pe-un vrăjmaş, l-ai depărtat de tine."

si concluzia amară, dureroasă, adevărată :

„Nu ţi-ai iubit poporul, maiestate !
Sau nu l-ai înţeles, şi e totuna."

In imaginea apocaliptică a răscoalelor, ce urmează, regăsim nota mistică, caracteristică pentru Vlahuţă în acel moment :

„Se-nalţă flăcări, braţe desperate,
Spre ceru-ntunecat, pustiu şi rece.
Năprasnic vîntul nebuniii trece
Şi spulberă noianul de păcate."

Dar, spre deosebire de Caragiale, Vlahuţă nu credea în sinceritatea monarhului şi a camarilei sale. Versurile finale ne lasă să întrevedem clar acest fapt :

„Deschide ochii mari bătrînul rege
Şi, tremurind, din jilţu-i se ridică.
Au cine liniştea lui scumpă-i strică ?

Ş-al vremii rost el tot nu-1 înţelege."

îi spune acelaşi lucru şi lui Caragiale atunci cînd îşi arată admiraţia faţă de *„minunatui, lapidarul" 1907 — din primăvară pînă-n toamnă.* întîmpina cu scepticism credinţa lui Caragiale că regele ar avea măcar de gînd să întreprindă o acţiune de asanare a ţării : *„Credinţa mea, însă, e că nu ne deşteptăm nici de data asta. Cu toate tunurile cîte s-au tras!*

Se pare că doctorii «curanţi» au tot interesul de a lungi boala pacientului, căci doar din boala lui trăiesc. Ce-ar mai însemna cutare «bărbat de stat», cutare ministru de ieri ţi de azi... în ţara pe care o vrei ? Şi cine să o facă ? Regele r Cu cine, zău i" * Este de fapt întrebarea care îl solicită cel mai adesea în timpul expoziţiei jubiliare şi al răscoalelor din 1907 : *„De patruzeci de ani ne gargarisim cu vorbe; iar expoziţia, cu palatele ei de mucava, a fost încoronarea ji cel mai minunat simbol al «civilizaţiei» şi «uimitoarelor progrese» pe care le proclamăm în toate discursurile şi la toate banchetele. /.../ O, banchetele. Mult am mai benchetuit noi. Doamne!*

* Scrisoare către I. L. Caragiale, datata 7 *noiembrie 1907.*

tjş.

Oare ne vom deştepta de data asta ? Nu prea văd semne." *
Sînt oare aceste rînduri expresia unui scepticism, a unui pesimism incorigibil ? Privind mai îndeaproape evoluţia părerilor lui Vlahuţă despre societatea romînească şi partidele politice ale timpului, vorn vedea că aceste păreri dovedesc o atitudine consecventă. Nu a crezut — iar atunci cînd a nutrit o speranţă în acest sens, realitatea i-a dovedit că sc înşelase amarnic — nici în dorinţa reală, nici în posibilităţile politicienilor noştri de a realiza o schimbare a stării de lucruri, a situaţiei dezastruoase în care se afla ţara. Cel mai aspru rechizitoriu al politicianismului burghez avea să-I scrie Alexandru Vlahuţă cu un an înaintea morţii sale. Sînt în rîndurile acestui articol, intitulat *Strigătul vremii* — apărut în *Dacia* an I, nr. 20, 28 decembrie 1918 − cuprinse atîtea adevăruri pe care numai o conştiinţă lucidă putea să le desluşească şi numai un caracter integru să le afirme cu atîta tărie : *„Noi n-am stat niciodată să ne întrebăm ce-a urmărit politica noastră, ce-au vrut să facă din ţara asta cîrmuitorii noştri. A fost vrun plan de muncă susţinută, în vro direcţie' Au avut partidele noastre politice vro ţintă lămurită, vro continuitate de acţiune, în afară de acea nenorocită pînză a Penelopei, care trebuia să fie organizarea ţării, şi pe care au ţesut-o şi au destrămat-o, că parcă numai pentru isprava asta se succedau la putere.*

In şcoală, în administraţie, în armată n-a fost nici un fel de îndrumare, nici un fel de pregătire indicată şi cerută de însuşirile, nevoile şi aspiraţiile neamului nostru.

O prăpastie pururea deschisă a stat între popor şi conducătorii lui. De-o parte, mimai datorii -— dc alta numai drepturi."

A visat mereu o schimbare, dar nu a întrezărit nici forţele şi nici căile de realizare a dorinţei sale. *„Oare totdeauna ţara asta o să fie încălecată de impotenţi Eu sper, aştept vremuri bune",* îi scria lui Dumitru Kiriac în 1896. îl revolta şi îl îngrijora incapacitatea oamenilor noştri politici : *„Rămîi aşa, discordat, strivit de imensa, ineluctabila prostie a cîrinacilor noştri, cari nu ştiu, zău, unde au să ne ducă",* notează în filele unui caiet din anul 1911. Pentru că dacă în operă protestul împotriva politicianismului burghez apare mai rar după 1900, scrisorile şi jurnalele sale conţin mărturii clare asupra poziţiei ireconciliabile dintre scriitor şi înalta societate a timpului său. De aceea apropierea războiului

* Scrisoare către Paul Bujor, datată /5 *aprilie 1907.*

mondial îi surneşte o puternică frămîntare, îl face să urmărească avid evenimentele.

în atitudinea lui faţă de primul război mondial aflăm puntea care l-a unit pe Vlahuţă cu scriitorii generaţiei tinere : Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Perpessicius. Solicitat — ca şi în 1907 — de marea dramă prin care trecea poporul său, Vlahuţă i s-a alăturat şi de data aceasta, acuzînd înalta societate a vremii, sistemul social şi politic corupt. Pentru el războiul n-a însemnat un prilej de propagandă naţionalistă, patriotardă, ci un eveniment tragic, din experienţa căruia — credea el — va ieşi o altă lume, o nouă alcătuire socială. La capătul atîtor suferinţe îndurate, toţi aceşti scriitori sperau o regenerare şi o purificare morală. Vlahuţă a fost aproape de generaţia tînără şi, deşi nu a reuşit să ne dea atunci o operă literară amplă, totuşi îi putem reface itinerarul sufletesc din articolele, carnetele de însemnări şi scrisorile sale. Socotea că *„cea mai mare nenorocire ne găseşte în cea mai mare decadenţă morală"*. Este ideea conţinută şi de o îndurerată poezie, *In zile grele :*

„Şi-atunci tresar sub gîndul că prea am trăit bine ;
Prea mult am rîs ; prea-n toate vedeam numai un ioc...
Şi trebuia să vie acest năprasnic foc,
în larg să ne deschidă drum nou, printre ruine."

Războiul îi dezvăluie şi mai adînc cangrena socială. Vede fapte pe care nu le ştia pînă acum, le notează cu gîndul publicării lor peste ani : *„E atîta jaf în averea publică ş-atîta destrăbălare, că parc-ar fi sfîrşitul lumii. Şi de fapt e un sfîrşit. Sfîrşitul lumii lor. In toată vremea asta amară, de cînd pribegesc, am văzut ţi am notat o mulţime de lucruri urîte şi nespus de urîte, pe care, la vremea lor, am să le strig în gura mare, să le audă şi morţii din morminte... Uneori parcă mi-e frică să nu-nnebunesc de cîtă revoltă se îngrămădeşte zilnic în mine"*, îi scrie lui Paul Bujor, la 3 octombrie 1917. Şi tot atunci conchide cu această constatare lapidară, adevărată : *„De la vechii noştri conducători, nici o nădejde de îndreptare"*. Era concluzia peregrinării prin ţară, prin tranşee, în timpul cărora văzuse fapte rcvoitătoai e : orgiile clasei conducătoare, huzurul potentaţilor, în timp ce pe stradă mureau înfometaţi şi îngheţaţi de vii soldaţi şi oameni, fără adăpost, refugiaţi din teritoriile ocupate.» De aceea, privind cu in-

* în voi. III, al ediţiei de faţă, cititorul află aceste fapte relatate în carnetele dc însemnări.

dignare acest îngrozitor spectacol, Vlahuţă avea să spună : *„Mă durea. Dar îmi ziceam că după asta are să vie trezirea, îndreptarea noastră."* Iar în finalul poeziei din care am mai citat, nădejdea răzbate peste suferinţa îndurată :

„M-ai învăţat, durere, ce e să ai o ţară.
Şi-n inima-mi rănită adînc ţi-ai scris cuvîntul,
Cu sînge şi cu lacrimi va să frămînţi pămăntul
Din care-aştepţi viaţa cea nouă să răsară."

Această „viaţă nouă" a dorit-o Vlahuţă, ca şi tinerii săi confraţi pe care i-am amintit rr..ai sus. Cei tineri aveau să trăiască şi deziluzia neîmplinirii acestui ideal. Dar mai ales să-şi dea seama de cîtă dreptate avusese Vlahuţă spunînd la sfîrşitul războiului : *„Vom fi aceiaşi ticăloşi, pe o suprafaţă mai mare".*

Vlahuţă era un bun observator al vieţii, de aceea ne-a şi dat cîteva judecăţi adevărate, cu caracter de maximă pătrunzătoare, asupra vieţii politice şi sociale. în fraze lapidare el a definit esenţa societăţii burghezo-moşiereşti. S-a apropiat din acest punct de vedere de Caragiale, care a dovedit însă în pamfletul *1907 — din primăvară pînă-n toamnă* un spirit sintetic, o viziune mai largă, mai cuprinzătoare, asupra societăţii contemporane lui.

Spuneam mai sus că Vlahuţă a dorit o lume nouă. Privirile lui se îndreptau însetate spre *viitor,* deşi această noţiune era pentru el nebuloasă, neclară, lipsită de contur. Gherea a observat cel dintîi că idealul Iui Vlahuţă nu a mers spre trecut. * A fost un scriitor cu ochii deschişi în prezent şi viitor (cartea *Din trecutul nostru* nu reprezintă decît o lucrare de compilaţie didactică) şi nu şi-a aflat decît arareori puncte de sprijin şi comparaţie în trecutul ţării. De aceea, chiar atunci cînd, în ultima perioadă a activităţii sale, a scris despre trilogia istorică a lui Delavrancea, simţim în rîndurile sale, înainte de toate, o nemărginită admiraţie faţă de Ştefan cel Mare, izvorîtă dintr-un sentiment de puternic patriotism, şi nu o laudă a unor vremuri patriarhale. îl înfiora această mare figură a istoriei noastre şi a dovedit că a înţeles esenţa personalităţii lui Ştefan, în poezia *Dreptate.* Apărută în 1908, ea este un ecou al răscoalelor ţărăneşti, constituind un revers al imaginii „monarhului" care n-aude *„cîntecul de jale I Cu care-şi adorm foamea prăsitorii".* Atunci Vlahuţă procedează ca şi Eminescu, invocînd figura lui Ştefan, cel care a fost *„domn*

* Studiul lui Gherea a apărut înainte ca Vlahuţă să fi căzut în mrejele sămănătorisruului.

Moldovei mele, şi norodului, părinte". Ştefan este domnitorul conştient că toată gloria lui se datoreşte poporului (aceeaşi idee o întîlnim de fapt şi în articolul despre piesa *Apus de Soare) :*

„Cine-n pace duce greul bogăţiei şi luminei,
Şi-n război cine-i viteazul fără slavă, fără nume ?
Domnul milostiv de-a pururi, cel mai darnic domn din lume
li săracul. El palate şi biserici şi podoabe
Fără preţ a dat Moldovei — *El,* cu mîinile lui roabe."

Poezia are mai degrabă un caracter de parabolă şi continuă, prin antiteză, atacul la adresa monarhului străin de popor — Carol I, stigmatizat cu un an înainte — care ucisese unsprezece mii de ţărani. Am putea spune că influenţa lui Eminescu s-a manifestat, din acest punct de vedere, tardiv asupra lui Vlahuţă. Este semnificativ faptul că încercările de a afla în trecut răspuns întrebărilor sale nu i-au reuşit artistic. De aceea o piesă istorică, *Ţepeş-vodă,* elaborată în perioada ultimă a vieţii sale, cînd constatăm această privire dezorientată spre trecut, nu a fost terminată sau, în orice caz, nu a fost adusă în stadiul de publicare. Alături de Caragiale, Vlahuţă rămîne prin excelenţă un scriitor al timpului său.

Am văzut mai sus atitudinea lui Vlahuţă faţă de clasele sociale parazitare, faţă de partidele politice care întruchipau interesele lor. Am determinat astfel antipatiile lui, direcţiile de atac ale satirei sale. Compasiunea lui s-a îndreptat către toţi cei năpăstuiţi, către toate victimele societăţii.

De aici a izvorît latura dramatică, tragică a operei lui Vlahuţă, care a coexistat alături de vîna satirică. Nemulţumirea sa împotriva nedreptăţilor orînduirii burghezo-moşicreşti s-a manifestat — ca şi la Caragiale sau Delavrancea — nu numai prin satirizarea nemiloasă a moravurilor protipendadei, ci şi prin dezvăluirea stării de mizerie în care se afla ţărănimea noastră.

Gîndurile scriitorului Dan, eroul romanului cu acelaşi nume, ne dau posibilitatea să refacem nu numai itinerarul spiritual al autorului, să înţelegem nu numai care erau temele sale favorite, dar şi să descifrăm bogăţia de sentimente pe care Vlahuţă le nutrea faţă de mulţimea celor asupriţi : simpatie, admiraţie, înţelegere. Dan, care trăia necontenit, ca şi autorul său, drama neputinţei de a se dedica scrisului, se gîndea mereu la vremea

cînd avea să elaboreze *„pe fiecare an cîte un volum",* în care să vorbească despre *„viaţa celor asupriţi, ticăloşiile oraşelor mari, triumful parveniţilor, toată dezordinea, toate nedreptăţile cari se petrec zilnic şi nimeni nu le vede, şi nimeni nu le spune".* Uneori, punctul lui dc vedere se afirmă polemic faţă de cei care nu considerau lumea ţărănească demnă de a furniza subiecte pentru opere literare. Soţia lui Dan, Ana Racliş, împărtăşea părerea că *„din viaţa unor* oameni de rînd *nu se poate trage un subiect frumos de roman ; ţăranul trăieşte aproape ca un animal; ce sentimente, ce gîndiri ?..."* Dan îi arată *„cît de mult se înşeală ea, şi cît de rău îi face s-o audă vorbind astfel; el îi dovedea că aceşti oameni de jos sunt cu mult superiori şi, din toate punctele de vedere, mai interesanţi decît acei nobili paraziţi din pătura zisă aristocratică".*

Începutul pe care îl făcuse Creangă, primul nostru scriitor care aduce viaţa autentică a ţărănimii în literatura romînă, nu a aflat un ecou prea puternic în inima lui Alexandru Vlahuţă. Răzeşul moldovean de pe dealurile Tutovei nu a dovedit o sensibilitate deosebită faţă de opera confratelui său mai în vîrstă de pe malurile Ozanei. Pe Vlahuţă nu l-au impresionat „amintirile" lui Ion Creangă, pentru că el a văzut încă de la început cît este *„de prăpădit şi de vlăguit bietul locuitor de la sat"* şi s-a îndreptat spre întîmplări dramatice din viaţa ţăranului nostru. Satul copilăriei i se pare *„mic şi trist",* iar *„bordeiele rari, lăsate mai în pămînt, tăcute in bătătura lor acoperită de dudău, aveau un aer de bătrîneţe chinuită".* îşi aminteşte întîmplări tragice : o dragoste incestuoasă împinge la crimă un tînăr din sat, care, sub influenţa alcoolului, sfarmă cu lovituri de topor capul tatălui său. Povestirea prevesteşte *Păcat,* dar îi lipseşte fiorul dramatic şi, mai ales, adîncimea psihologică — ce caracterizează nuvela Iui Caragiale — fiind tributară — pe alocuri naturalismului.

Şi aceste „amintiri", ca şi nuvelele lui Delavrancea, urmate apoi de producţiile de acelaşi gen ale lui Slavici şi Caragiale, marchează momentul în care ţăranul romîn devine personaj literar în adevăratul înţeles al cuvîntului, eroul unor drame psihologice autentice. Generaţia anului 1848 a înscris pagini emoţionante despre tragedia ţăranului romîn, spoliat după cele mai abuzive şi mai înrăite obiceiuri orientale. Militanţi sociali, oameni de ştiinţă, literaţi, scriitorii anului 1848 vor vorbi cu mîndrie şi admiraţie despre ţăranul romîn — pentru a cărui ridicare au şi

luptat — şi vor rosti cuvinte patetice despre alesele sale însuşiri morale. Referirile la starea socială a muncitorilor plugari sînt mai degrabă realizate din perspectiva sociologică. Drama ţărănimii noastre nu se converteşte încă în opere de artă. în afara unui scriitor mai aplecat către realitatea concretă, cum ar fi Cezar Bolliac, ţăranul are în literatura epocii de la 1848 − ca şi în artele plastice ale timpului — o valoare de simbol. Ceea ce se va întîmpla şi în literatura lui Alexandru Odobescu, care rămîne la aceeaşi viziune în articolul său *Muncitorul romîn.* Drama ţăranului romîn începe să fie privită cu mijloacele artei realiste abia de la N. Filimon şi de la B. P. Hasdeu încoace. Primul — în cele cîteva tablouri de un realism zguduitor din romanul *Ciocoii vechi şi noi,* cel de ai-doilea — prin cîteva din schiţele şi instantaneele satirice, publicate mai ales în *Aghiuţă.* Unele din aceste miniaturi prevestesc direct *Arendaşul romîn* al lui Caragiale ri *Socoteala* de Vlahuţă. Cu Ion Creangă abia, ţăranul devine un personaj literar, lumea lui sufletească începe să fie investigată din perspectiva unei cunoaşteri adînci a vieţii sale. Dar Vlahuţă, Delavrancea, Caragiale, Slavici nu vor merge pe drumul lui Creangă, ci vor fi cu precădere sensibili la aspectele tragice ale lumii satului, redate de Vlahuţă cu o insistenţă exagerată asupra aspectelor terifiante, în „amintirile" despre care am vorbit.

După povestirea amintită şi după cele cîteva scurte referiri răspîndite prin articolele de la începutul carierei sale, Alexandru Vlahuţă nu mai dovedeşte o vreme — pînă în jurul anului 18S9 — un interes deosebit pentru lumea satului. Orientarea sa mai fermă spre viaţa ţăranului nostru se explică prin fertila influenţă pe care a avut-o asupra lui şcoala *Contemporanului,* ideile lui Dobrogeanu-Gherea şi ecoul răscoalelor ţărăneşti din 1888. Ibrăileanu, dovedind o clară intuiţie a istoriei, afirma acest adevăr, fără să poată aduce atunci argumente în susţinerea tezei sale : *„Un eveniment al cărui răsunet nu-l pot dovedi prin nici un text, prin nici o mărturisire a vreunui scriitor de atunci, dar care probabil trebui să fi avut vreo influenţă asupra intelectualilor vremii, deci şi asupra d-lui Vlahuţă, sînt răscoalele ţărăneşti din 188S' *.*

Ibrăileanu omisese din discuţie un fapt care ne arată că ecoul răscoalelor ţărăneşti din ace! an este consemnat chiar în opera

O. Ibrăileanu, ^ci'area ciiată p. 57.

lui Vlahuţă. Finalul povestirii *Conu Dumitrache Petcu,* care ironizează subtil şi dispreţuitor „argumentele" boierimii întru apărarea privilegiilor sale, ni se pare elocvent în acest sens : *„Speriat de revoluţia ţăranilor din primăvara anului 1888, şi-a vîndnt moşiile, şi-a prefăcut toată averea în bonuri şi s-a aşezat în Bucureşti, oraş sigur şi bine păzit în contra «ticăloşilor de ţărani» cari căutau să-l despoaie de «averea lui* muncită»".

Dar această mărturie datează din anul 1894. Ne lipseau pînă acum elemente mai sigure privitoare la atitudinea sa din chiar timpul răscoalelor. în 1888 Vlahuţă a fost numit revizor şcolar pentru Ploieşti, Prahova şi Buzău. După cum se ştie, mai ales în satele din sudul judeţului Prahova, răscoalele s-au declanşat cu mare intensitate la începutul lunii aprilie. Aici a fost unul din centrele mişcării care a cuprins cea mai mare parte a ţării. Chiar după reprimarea răscoalelor, ecoul lor nu s-a stins. Petiţiile pentru eliberarea celor arestaţi, încercările unor grupuri de ţărani de a pătrunde în oraşe au continuat tot timpul anului. Aceasta era atmosfera în care s-au desfăşurat conferinţele învăţătorilor din respectivele judeţe pe care trebuia, în calitate de revizor, să le conducă Vlahuţă în luna august. Aparent, acest amănunt biografic nu ar avea prea mare importanţă. Dar, după mărturiile unui participant, Alexandru Vlahuţă — care a fost însoţit la aceste conferinţe de Gherea — a avut o atitudine categorică în sprijinul învăţătorilor socialişti, veniţi mai ales din satele din sudul judeţului. Motiv pentru care a şi fost nu peste multă vreme destituit. * Faptul merită a fi reţinut. Apropierea lui de Dobrogeanu-Gherea în perioada frămîntărilor din 1888, contactul cu învăţătorii din satele răsculate, iată cîţiva factori care ne fac să ne explicăm mai clar influenţa mişcărilor ţărăneşti despre care vorbea Ibrăileanu.

De atunci Vlahuţă începe să privească mai îndeaproape realitatea vieţii ţărănimii. Notele de călătorie scrise cu prilejul unei vilegiaturi în Moldova nu mai au un caracter ocazional. Scriitorului i se relevă o umanitate trăind în condiţii de-a dreptul înspăimântătoare. Locuitorii unui sat izolat, de munte, *„duc o viaţă grea, întunecată dc nevoi şi de sălbătecie".* Molimile bin-

* Subiectul pus în discuţie era : *Cum putem face]coaU mai plăcută ^ sătenilor.* Descrierea atmosferei din sala conferinţei o aflăm în *Spovedanie* de C. Ionescu-Lungu, Ploieşti, 1934.

tuîe fără încetare secerînd viaţa celor mai mulţi copii din sat, sub privirile neputincioase ale părinţilor, care nu mai prididesc cu îngroparea. Tabloul, mai concentrat şi mai dens, aminteşte *Ciuma lui Caragea.* Este epoca în care regăsim aceeaşi preocupare de viaţa ţărănimii şi în opera lui I. L. Caragiale. Viaţa la ţară, văzută de Vlahuţă şi de Caragiale, este aspră, dominată de legile bunului-plac. O lume încovoiată sub povara biciului boieresc, apăsată de datorii imaginare, mereu sporite, mereu mai nemiloase şi mai ucigătoare. Oamenii sînt mutilaţi, aduşi în stare de demenţă din pricina cruzimii cu care sînt trataţi. *La arie* cuprinde un asemenea episod zguduitor : femeia însărcinată, lovită cu sălbăticie în pîntece de vechil, naşte un monstru. *Arendaşul romîn* şi *Socoteala* formează un memorabil diptic tragic. Ele sînt mai degrabă *documente de viaţă* decît lucrări de artă în adevăratul înţeles al cuvîntului. în acest sens cred că trebuie să le înţelegem. Ele reprezintă expresia unei atitudini civice, democratice.

Ne aflăm într-un moment de iradiere a influenţei *Contemporanului,* care nu se manifestă numai pe planul concepţiilor despre literatură, dar şi în atitudinea generală faţă de realităţile sociale. Temele scriitorilor de la *Contemporanul* încep, mai ales după 1892, să fie temele lui Vlahuţă. Cu pătrundere psihologică, uneori cu o notă dramatică mai puternică, deşi edulcorată pe alocuri de unele efuziuni sentimentale, Vlahuţă se numără printre cei ce au ilustrat ideile curentului pornit din paginile revistei *Contemporanul.* De aceea, după 1888, şi mai ales după conferinţa *Curentul Eminescu,* centrul de greutate al operei lui Vlahuţă suferă o deplasare : nu am putea spune că vina satirică slăbeşte, dar acum apare cu mai multă pregnanţă filonul dramatic care evidenţiază — spre deosebire de începuturile prozei sale — tragediile generate de inegalităţile sociale, de starea de mizerie a ţărănimii. Dacă *Socoteala* rămîne o veridică înfăţişare a cruzimii boiereşti, tabloul mizeriei se completează cu acea scenă a suferinţei ţăranului care îşi trăieşte ultimele zile într-o casă mizeră, copleşită de necazuri. în *De la ţară* ne întîmpină o lume cufundată în bezna sărăciei şi ignoranţei. Noaptea, satul *„părea un cimitir. Nu se auzea un lătrat de dine."* Oamenii locuiesc în condiţii de primitivitate : *„Cînd am intrat în bordei, am rămas cîteva minute ameţit, orbit de fum ; un miros greu, bolnav, îmi înecă respiraţia".* Un muribund îşi trăieşte ultimele clipe chinuit de o boală necruţătoare (pelagră), al cărei leac cei

din jurul său nici cel puţin nu-l bănuiesc. Sub ochii copiilor, bolnavul îşi dă sufletul : *„Deodată se auzi un horcăit, un gemăt cavernos, oribil".* Dar tragedia nu se sfîrşeşte : familia nu dispune nici de puţinul necesar îngropării celui mort. Nu am putea înţelege aşa cum se cuvine particularităţile acestei perioade, cînd Vlahuţă s-a apropiat cel mai mult de adevărurile vieţii, pe care mai tîrziu le va percepe deformat şi unilateral, dacă nu am sublinia şi o altă influenţă ce sc exercită acum asupra lui. Ne gîndim anume la efectul pe care l-a avut asupra scriitorului apropierea de universul operei lui Nicolae Grigorescu. Dacă ideile socialiste l-au ajutat să vadă mai îndeaproape mizeria maselor de ţărani, să surprindă viaţa oamenilor de la sate în momentele ei de aprigă încleştare, pînzele lui Grigorescu i-au arătat frumuseţea fizică şi morală a acestor oameni, puritatea lor sufletească. De aceea, în *Ion, Fraţi de cruce* sau *In străini,* chipurile de ţărani au trăsături energice, viguroase, luminoase. Credem că de data aceasta scriitorul a înţeles arta lui Grigorescu în esenţa ei şi nu i-a denaturat sensul. Opera marelui pictor a însemnat pentru Vlahuţă o adevărată revelaţie, care a contribuit la fertilizarea artistică a direcţiei critice amintite mai înainte.

După 1895 începe însă un proces de involuţie. Vlahuţă nu mai priveşte cu aceeaşi perspicacitate fenomenele sociale şi ajunge pe poziţii diametral opuse celor afirmate înainte. Dar despre acestea vom vorbi atunci cînd vom analiza contribuţia lui Vlahuţă la definirea ideologiei sămănătoriste. însă nici după 1895, cînd începe să privească dintr-un unghi de vedere deformat realitatea vieţii ţărăneşti, Alexandru Vlahuţă nu a încetat să surprindă cu acuitate adevărul. Am vorbit în capitolele precedente despre poezia *1007.* Dacă am privi această poezie numai ca pe un manifest antidinastic, cred că i-am restrînge semnificaţia. Pentru că *1907* a marcat în mod clar o atitudine hotărîtă, răspicată, adoptată de Vlahuţă într-un moment de grea cumpănă pentru ţara întreagă. în momentul acela Vlahuţă nu mai credea în iluziile la răspîndirea cărora contribuise după 1895. Şi oare strofa în care *„gureşa minciună"* ridică osanale regelui nu o putem înţelege şi ca o parodie a literaturii sămănătoriste ?

„Ia uită-te, pămîntu! ce-mbrăcat e...
Cresc flori pe unde calci, şi rîde firea.
Tu-mparţi norocul numai cu privirea.
Incai ţăranii zburdă pe la sate !..."

Ni se pare semnificativ faptul că, în 1907, ••Vlahuţă nu s-a aflat alături de cei ce întreţineau iluzia împăcării între clase şi, în special, alături de foştii săi confraţi de la *Semănătorul,* care de altfel s-au şi grăbit să dezavueze poezia lui, ci a luat deschis apărarea cauzei ţărăneşti. Şi avem toate motivele să afirmăm că emoţionanta poezie *1907* nu reprezintă un moment izolat în creaţia lui Vlahuţă. Un an mai tîrziu, publică într-o revistă cîteva *Fărîmături,* în care revine asupra tragediei din 1907. Aici trebuie semnalată în special perspicacitatea cu care autorul pateticei poezii afirmă un adevăr aflat la antipodul sloganurilor oficiale care încercau să acrediteze ideea falsă a unei depline „rezolvări" a problemei ţărăneşti. Spune Vlahuţă, pe bună dreptate : *„Despre un oarecare biruit din primăvara anului 1907 : Nu cumva e un leu învins care s-a retras să-şi lingă rănile f"* Adeseori, chiar în această epocă întunecată de semănătorism întîlnim, în scrisori sau în'unele articole, constatări lucide, înţelepte, realiste asupra vieţii *adevărate* a ţăranului romîn. Ceea ce cred că trebuie în primul rînd să reţinem este faptul că scriitorul se află mereu solicitat de aspectele dramatice ale realităţii : *„Dar ce an afurisit a fost acesta şi ce jălanie pe bieţii oameni, cari nici nu şi-au putut ridica de pe cîmp ce brumă au făcut! Am văzut alaltăieri un ţăran care de vro zece zile trăia, cu nevasta şi copiii, într-o colibă de coceni, în marginea drumului, — venise de la munte să-şi culeagă porumbul şi-l apucase potopul la jumătatea lucrului, aşa că nici să muncească nu mai putea, nici să plece de lingă grămăjuia de ştiuleţi, la care se uita cu jale, fără nici o putere. Şi cîţi or fi şi mai necăjiţi ?"* scria el unui prieten în 1912.

Războiul îi dezvăluie din nou realitatea tragică a vieţii ţărăneşti. Cei ce duc greul şi înfruntă urgia cu vitejie sînt oamenii simpli : *„Săracii ostaşi, cari s-au luptat aşa de frumos... ! Oameni de la ţară, împresuraţi de nevoi, şi ce nobili sunt în faţa morţii! Nu suntem vrednici nici talpa bocancilor să le-o sărutăm",* scrie el în 1916. Iar după un an, cînd în timpul pribegiei prin Moldova cunoaşte spectacolul unei ţări ruinate, cînd veştile care îi veneau erau numai de natură să-1 alarmeze, Vlahuţă se hotărăşte să plece prin sate pentru a cunoaşte mai bine starea de mizerie în care se afla o ţărănime jefuită, asupra căreia apăsa toată povara războiului : *„Din judeţele Vaslui şi Tutova* — îi scria el Iui N. Iorga — *îmi vin felurite plîngeri: jandarmii rurali cari necinstesc nevestele şi fetele celor duşi pe front; sate întregi sărăcite şi pustiite de grămădiri de trupe cari au încuibat pe unde au sta-t, boli molipsitoare şi viţii tot aşa de ucigaşe. Vite furate, gospodării părăduite, copii rămaşi pe drumuri."* Impresionat, notează în carnetele sale intime fapte, gînduri, momente grăitoare despre tragedia ţărănimii noastre în acei ani de urgie. Din nou Vlahuţă se dovedeşte un observator atent şi lucid al realităţii — facultăţi dominante ale personalităţii sale. * Şi dacă bătrîncţea, vicisitudinile vieţii nu i-au oferit răgazul să topească aceste însemnări într-o operă literară de sine stătătoare, ele rămîn grăitoare pentru atitudinea scriitorului, reprezentînd documente autentice, cu ajutorul cărora putem înţelege mai bine suferinţele maselor ţărăneşti în anii primului război mondial. Ele dovedesc simpatia consecventă cu care Vlahuţa a privit întotdeauna ţărănimea noastră, faptul că, necontenit, s-a aflat alături de ca.

*

Ca şi alţi scriitori ai generaţiei sale, deşi a fost influenţat de mişcarea socialistă, Vlahuţă nu a surprins în opera lui literară prezenţa clasei muncitoare. Orizontul său politic-social se reducea la viaţa .ţărănimii şi a păturilor mic-burgheze, aflate în proces de pauperizare. E drept, în opera sa apar, nu o dată, pagini despre existenţa mizeră a oamenilor simpli de la oraşe. O notă sentimentală însoţeşte aceste pagini şi va fi destul să amintim aici *De-a baba oarba* sau *Anul nou,* două instantanee din viaţa unor oameni sărmani, siliţi să ducă în capitala marelui desfrîu şi a marelui huzur o existenţă chinuită de mari lipsuri. In *Anul nou,* de pildă, scriitorul se înduioşează de soarta prostituatei, nevoită să-şi vîndă trupul pentru a-şi întreţine o familie numeroasă, lipsită de mijloace. Tema este în fond una dintre cele preferate ale *Contemporanului,* frecventă, de pildă, în literatura Sofiei Nădejde. Vlahuţă nu a reuşit să depăşească în această privinţă orizontul scriitorilor de la *Contemporanul,* rămînînd deci departe de oglindirea pregnantă şi viguroasă a vieţii proletariatului romîn. Numai în mod indirect, atunci cînd a tradus din opera

A Aceste dramatice întîmplări aflate în carnetele de însemnări conţin, fiecare, sîmburele unei lucrări literare. A se vedea voi. III al ediţiei de faţă.

poetică a scriitoarei italiene Ada Negri, Vlahuţă s-a apropiat mai mult de muncitorii industriali, de suferinţele lor.

Să urmărim acum care au fost relaţiile lui Vlahuţă cu partidele clasei muncitoare. Aşa cum am căutat să demonstrăm în capitolele precedente, această apropiere a avut ca punct de plecare înţelegerea pe care atît socialiştii, cît şi Vlahuţă o dădeau artei şi misiunii ei în societate. Dc aceea contactul lui Vlahuţă cu mişcarea socialistă s-a realizat numai pe plan estetic, nu şi pe acela al ideilor politice. Dar, aşa cum observa acad. G. Călinescu în 1941, socialiştii au îmbrăţişat cu căldură opera lui Vlahuţă. Faptul îşi are, desigur, explicaţii, iar cercetările pe care le-am întreprins recent ne arată că aria prezenţei lui Vlahuţă în periodicele mişcări muncitoreşti a fost mult mai amplă decît se credea pînă acum. înainte dc primul război mondial numele lui Vlahuţă se bucura dc cea mai largă circulaţie în presa muncitorească şi socialistă a timpului. Şi ceea ce trebuie îndeosebi să reţinem este faptul că prezenţa lucrărilor lui Vlahuţă în amintitele ziare şi reviste nu încetează după polemica din 1894. Care sînt cauzele ? Caracterul critic, demascator al multora din versurile lui Vlahuţă, accesibilitatea lor, faptul că unele, cum a fost în special poezia *1907,* răspundeau unor imperative stringente ale momentului, serveau în mod direct agitaţiei politice în masă. Informaţii din ziare, mărturii ale contemporanilor * vorbesc despre faptul că la şezătorile şi întrunirile muncitoreşti erau adeseori recitate poezii ca *1907, La icoană, Triumful aşteptării* **, ca şi traducerile lui din Ada Negri. Deci publicarea unor opere ale lui Vlahuţă în paginile presei socialiste nu-i un paradox, ci un fapt pe deplin explicabil. Clasa muncitoare îşi însuşea tot ceea ce slujea idealurilor ei în lupta dc demascare a orînduirii burghezo-moşiereşti.

Din păcate, însă, Alexandru Vlahuţă nu a reuşit să tragă concluziile care se impuneau din aceste fapte. Intelectual zuic-burghez, cu un orizont limitat, el nu a înţeles că aceşti oameni, care îşi însuşeau opera lui şi îi acordau atîta sinceră preţuire, care îi înţelegeau mesajul, aveau să realizeze acea *„scadenţă generală* ***st*** *irevocabilă a minciunilor"* pe care el o dorea în 1912. De aceea, deşi opera sa a fost folosită dc proletariatul roraîa în lupta sa

* Vezi, în acest sens, Ion Pas, ***Carte dt-spre vremuri multe,*** P.P.L., 1963, p. 52.

** Vezi notele la aceste poezii a!e lui Vlahuţă, în volumul 1 ai ediţiei de faţă.

împotriva orînduirii burghezo-moşlereşti, Alexandru Vlahuţă nu s-a aflat niciodată în rîndurile celor ce au militat pentru o viaţă mai bună. Dar nu numai atît : într-un moment hotărîtor, atunci cînd, după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, şi în ţara noastră s-a intensificat valul mişcării revoluţionare a proletariatului, Alexandru Vlahuţă s-a aflat prin scrisul său de cealaltă parte a baricadei. Cît de contradictorie, de confuză şi dc dureroasă a fost această scurtă perioadă din viaţa lui A. Vlahuţă putem înţelege abia astăzi, cînd avem la îndemînă scrisori, însemnări din jurnalele intime, frînturi din notaţiile de atunci. Ce l-a determinat pe Vlahuţă, care prevedea în 1917 *„sfîrşitul lumii lor"* (a exploatatorilor), care, tot în aceiaşi timp, mărturisea : *„Mi-e teamă să nu-nnebunesc de cîtă revoltă se îngrămădeşte zilnic în mine",* cel care nota pe o foaie de hîrtie faptul că : *„Nici o coroană nu va mai sta la locul ei",* să dezavueze demonstraţia paşnică a muncitorimii, de la 13 decembrie, înecată în sînge de aparatul de stat burghezo-moşieresc ? Vom recunoaşte îu articolul *Solidarizări primejdioase* o bună parte din calomniile pe care aparatul de propagandă al burghezo-moşierimii începuse să le declanşeze împotriva mişcării muncitoreşti şi a primului stat socialist din lume. Cauzele pot fi puse pe seama conducerii reacţionare a ziarului *Dacia,* căreia i se alăturase şi Vlahuţă. Ce motive l-au îndemnat să-şi pună condeiul în slujba acestei publicaţii de tristă memorie ? Oare lipsa materială în care se zbătea în acei ani ? * Este o ipoteză pe care o supunem discuţiei, bazată, aşa cum vom vedea, pe contradicţiile între activitatea lui publicistică din acea perioadă şi între afirmaţiile din scrisori şi carnetele de însemnări şi chiar din unele articole tipărite în *Dacia.* Această atitudine din ultimii uni ai vieţii îşi are izvorul în poziţia structural negativă pe care Alexandru Vlahuţă a avut-o faţă de ideea de revoluţie, ca şi în presiunea unor cercuri reacţionare asupra lui. Prima cauză îşi are rădăcinile în încrederea naivă pe care scriitorul a avut-o întotdeauna în posibilitatea înţelegerii între clasele sociale, în puterea filantropiei, a exemplului bun, idee permanentă în opera sa, şi asupra căreia vom insista în capitolul dedicat relaţiilor sale cu mişcarea

* Cu cîteva luni înainte îi scria lui V. G. Morţun în legătură cu indemnizaţia pentru funcţia de corector la ***Analele parlamentare : „Nu s-ar putea face o excepţie pentr-un biet scriitor devastat, sărăcit ţi aruncat pe druucri, la vreme de bătrîncţe*** f"

sămănătoristă. El a repudiat mijloacele radicale de schimbare a stării sociale. Contradicția fundamentală a atitudinii sale din această perioadă de aici pornește. Chiar din primul număr al *Daciei* afirma că : *„îndărătul nostru c o lume pe care se lasă amurgul, cel din urmă amurg. Înaintea noastră mijesc zorii zilei ție o lume nouă",* şi nu mult mai tîrziu avea să afirme, în paginile aceluiaşi ziar : *„O altă lume, cu alte întocmiri, cu alt fel de conducători — iată ce e în aşteptarea tuturora".* Rostea aspre rechizitorii la adresa politicianismului burghez, dar în alte articole nu făcea decît să-i apere.

A doua cauză a obtuzității sale ideologice stă, aşa cum spuneam, în influența cercurilor reacționare în mijlocul cărora s-a aflat în acea vreme. In timpul refugiului la .Bîrlad şi la Iaşi era mereu înconjurat de viitorii exponenți ai celui mai reacționar curent din cultura romînească, „gîndirisimil", Nichifor Crainic şi Vasile Voiculescu. La ziarul *Dacia* era codirector I. Al. Brătescu-Voineşti, iar proprietar şi inspirator al acestei publicații — una din odioasele figuri ale reacțiunii romîneşti. Nu-i poate o întîmplare faptul că, peste douăzeci de ani, I. Al. Brătescu-Voineşti (pe care Vlahuță făcuse eroarea să-1 considere ca *„om la înălțimea operei")* devine instigatorul moral al multor crime făptuite de huliganii legionari, iar proprietarul ziarului, un criminal feroce, a condus cu sînge rece masacrele dezlănțuite de cămăşile verzi în anii 1940—1941. Dacă avem în vedere toate aceste considerente, vom înțelege de ce glasul lui Vlahuță a răsunat strident şi jalnic la 13 decembrie 1918, iar condeiul lui nu a fost alături de acela al mai tinerilor săi confrați, Gala Galaction, N. D. Cocea sau N. Tonitza. E drept, cerea şi el o anchetă asupra celor petrecute atunci, dar sfătuia cu naivitate pe muncitori, a căror cauză o credea „sfîntă", la cumințenie şi resemnare. *„Sîngeîe vărsat zilele trecute în strada Cîmpineanu să fie nu începutul unui proces de înveninare şi întunecată învrăjbire între frați, ci sfîrşitul unei dureroase experiențe, a carii învățătură să ne poată feri pe noi şi pe urmaşii noştri de rată' ciri şi mai grozave."* In aceste rînduri se aflăesența întregii atitudini a lui Vlahuță din această ultimă perioadă a vieții sale. Celelalte articole publicate în *Dacia* sau *Lumea* sînt variante pe aceeaşi temă. Vlahuță vorbeşte cu prietenie şi dragoste muncitorilor şi țăranilor, dar îi îndeamnă să aibă o atitudine de cumințenie şi resemnare.

Dar, oricît de puternică a fost influența cercurilor reacționare despre car-e am vorbit, oricît de puternică orbirea sa ideologică, Vlahuță a reuşit totuşi să înțeleagă adevărul spre sfîrşitul vieții. Şi atunci, într-unui din carnetele sale de însemnări, a notat rînduri dovedind că un licăr de lumină a străbătut întunericul. Greva generală avea să se declanşeze nu peste multă vreme ; semnele ei începeau să se arate : *„Socialiştii pregătesc o grevă generală politică. E oare aşa de greu de înțeles că, de aci 'ncolo, fără ei şi, mai ales, împotriva lor nu se mai poate face politică i"*

Rînduri cît se poate de grăitoare pentru influența pe care socialismul o avea chiar asupra unor scriitori aflați departe de pozițiile lui ideologice. Această constatare lucidă ne dă posibilitatea să înțelegem şi mai bine sfişicrile lăuntrice ale omului şi poate să întrevedem chiar o altă evoluție a atitudinii sale. Dar moartea l-a oprit pe Vlahuță să afirme public aceste gînduri sincere, pe care le notase atunci numai pentru sine.

„Şi-n mintea lui se desfăşurau tablouri : onoare imense, lanuri de grîu şi mii de secerători cu catetele în soare, cu piepturile goale, storcind bogăţiile pământului cu mînile lor pîrlite şi zgîriete."

Cînd Flaubert a spus cuvintele atît dc folosite de toţi exegeţii operei sale : *„Doamna Bovary sînt eu",* se gîndea, aşa cum a şi mărturisit, la intensitatea cu care retrăia fiecare din destinele umane plăsmuite de el. Şi Vlahuţă putea să-1 parafrazeze pe Flaubert dacă ar fi vorbit vreodată despre eroul romanului său, *Dan.* Dar o atare mărturisire ar fi fost înţeleasă de contemporani drept o atestare categorică a caracterului autobiografic al cărţii, pe care mulţi — printre care şi Caragiale — i l-au atribuit în momentul apariţiei. Şi nu în acest sens trebuie privită afirmaţia noastră, deoarece romanul care face obiectul analizei de faţă nu-i un memorial al vieţii autorului. * în destinul lui Dan, în aspiraţiile şi visurile lui, în înălţările şi căderile lui trăia nu numai drama omului şi scriitorului Vlahuţă, dar şi a celorlalţi artişti cinstiţi ai generaţiei sale. Cu *Dan,* literatura noastră cunoaşte un nou tip : inadaptabilul. O dată cu el, în proza romînească apare acea figură a intelectualului onest, ieşit fie din mediile populare, fie din mica burghezie lipsită de mijloace materiale, aflat, datorită integrităţii lui, a modului de a înţelege întocmirea socială, în permanent conflict ca clasele stăpîmtoatc, cu instituţiile lor. Asemenea eroi îutîlnim aproape simultan şi în nuvelele lui Duiliu Zamfirescu şi la Delavrancea. Dar, spre

* In nota asupra romanului *Dan,* voi. **III al ediţiei** de **faţă, se arată ce** ***anumi*** elemente autobiografice şi tipuri **sînt** prezente în paginile **sale** ji ce anume date reale **din** epocă **au** fost utilizate **dc** scriitor.

deosebire de Alexandru Vlahuţă, cei doi confraţi ai săi nu conturează în măsura cuvenită fondul social care dă naştere dramei acestor personaje. De aceea izvorul nefericirii lor pare a fi mai puţin alcătuirea societăţii timpului şi mai mult un dezechilibru interior, o hipersensibilitate apriorică, o constituţie nervoasă deosebită. Este o atitudine pe care o aflăm şi în prima nuvelă de acest fel a iui Vlahuţă, *Din durerile lumii.* Radu Munteanu, eroul nuvelei, sfîrşeşte în chip tragic datorită încercării de a-şi depăşi condiţia de viaţă. în timpul agoniei sale îndelungate el simte regretul de a fi părăsit satul natal, de a fi mers la oraş, în mediul care i-a pricinuit boala şi i-a adus sfîrşitul timpuriu. De aceea Ion Nădejde putea să înţeleagă sensul nuvelei într-un mod nepotrivit şi care nu corespundea de ioc intenţiilor scriitorului. Criticul revistei *Contemporanul* numea tendinţa din nuvela lui Vlahuţă *„dezgustătoare" : „In adevăr, Vlahuţă spune prin această nuvelă că nu trebuie să înveţe cursuri mai înalte decît copiii bogaţilor, iar ai ţăranilor, oricît de talentaţi, să stea la plug".* Este clar că ne aflăm în faţa unei neînţelegeri, pornită din două surse : mai întîi, dintr-o destul dc neclară înfăţişare a factorilor care provocaseră eşecul visurilor lui Radu Munteanu. Vlahuţă turnase în aceste pagini prea multe din amărăciunile vieţii sale dc pînă atunci, pentru a se putea ridica la înfăţişarea *obiectivă* a dramei eroului. Pe dc altă parte, el nu ajunsese încă la viziunea socială pe care i-a dat-o mai apoi întîlnirea cu Dobrogeanu-Gherea şi nici nu avea suficientă experienţă de viaţă pentru a înţelege un fenomen atît de complex. Dacă mai adăugăm şi regretul amar pe care, obosit şi descurajat, Radu Munteanu îl încearcă atunci cînd se gîndeşte că toată această dramă nu s-ar fi declanşat dacă nu părăsea satul, aflăm explicaţia modului în care a fost interpretată „tendinţa" nuvelei de către criticul *Contemporanului.* Iar privită în contextul operei lui Vlahuţă, nuvela infirmă concluziile lui Ion Nădejde. Prefigurînd romanul *Dan,* ea constituie unul din primele documente privitoare la barierele sociale pe care clasele avute le aşezau în calea tinerilor săraci, dornici să-şi cîştige prin instrucţiune un loc în rîndurile intelectualităţii. E drept, concluzia este pesimistă, descurajantă. Dar aceasta nu ne dă dreptul să afirmăm că Vlahuţă ar fi pledat în favoarea interzicerii accesului la cultură al omului din popor. Dimpotrivă. *„Nu derbedeii de pe uliţi* — spunea el în 1886 — *nu figurile palide şi afumate de prin cafenele alcătuiesc promoţia pe care* s *aşteptăm cu*

atita *dragoste la lucru."* Speranța scriitorului se îndrepta spre *„uvrierii modeşti şi obscuri [...] cari-şi păstrează întregi şi neîntinate frumoasele ambiţii şi sfintele visuri ale vîrstei lor. Relele de cari suferim astăzi sunt trecătoare."*

Precizarea aceasta ne ajută să înţelegem mai bine care a fost atitudinea lui Vlahuţă faţă de generaţia sa. In proza lui Vlahuţă se face simţită, pe lîngă direcţia criticii, şi o notă de compasiune faţă de victimele societăţii, în sensul larg al cuvîntului, faţă de cei care dintr-un motiv sau altul cad înfrînţi, îşi ratează existenţa, sfîrşesc tragic. în această direcţie Vlahuţă este în mod cert un precursor. Pînă la el, în literatura noastră nu apăruse tipul *învinsului,* al artistului zdrobit după o luptă inegală cu orînduii'ca vremii lui. Era şi firesc. Scriitorii şi artiştii generaţiei de la 1848 − chiar dacă o vreme plătiseră cu surghiunul eroismul lor — au nutrit o bună parte din viaţă speranţa împlinirii idealului în slujba căruia se aflau, în ,anii tinereţii şi ai maturităţii, Alecsandri, Alexandrescu, Kogălniccanu, Bolintineanu, Heliade Rădulescu, Bolliac luptă în Parlament sau în presă, ocupă temporar — sub domnia lui Cuza — chiar funcţii şi demnităţi publice. Hasdeu, Odobescu, chiar mai tînărul Macedonski, au de asemenea o viaţă agitată, care la începutul ei nu părea în nici un caz destinată calvarului, ostracizării, sociale, totalei resemnări şi unei morţi lipsite de glorie.

Destinul tragic al scriitorului romîn începe să se contureze foarte clar în deceniul al optulea şi mai ales al nouălea din secolul trecut. Atunci mulţi reprezentanţi ai generaţiei de la 1848, Bolintineanu, Bolliac, Eliade, Alexandrescu, pier în mizerie, sub ochii indiferenţi ai oficialităţii. Nicolae Bălcescu n-a rămas deci o excepţie, un caz singular. Dar dacă toţi aceştia se sting în amurgul vieţii, cea mai elocventă avea să fie drama lui Eminescu, dramă care, începînd din 1882, se consumă pînă spre sfîrşitul acelui deceniu. Din ce în ce mai mult scriitorii încep să vadă că toate încercările lor de a rămîne demni, de a urma numai glasul conştiinţei şi al. adevărului se lovesc de ostilitatea de fier a aşezărilor sociale şi politice burgheze. Generaţia de la 1848 a avut, cel puţin vremelnic, sentimentul împlinirii unora din idealurile ei. Au văzut realizată Unirea, împroprietărirea ţăranilor. Cît de limitate şi ineficiente au fost unele din

reformele anilor 1859—1866 şi-au dat seama mai tîrziu chiar unii. din ci, înlăturaţi din viaţa publică după venirea lui Carol I. Dar scriitorii generaţiei lui Vlahuţă priveau îndureraţi cum un geniu al poporului nostru se zbătea în cea mai cumplită suferinţă, fără ca această situaţie să alarmeze pe cineva, fără ca el să-şi poată ocupa locul cuvenit în ierarhia socială. Pe de altă parte, ei aveau să cunoască, încă dc la începutul carierei lor, racilele politicianismului burghez, stavilele pe care le ridica orînduirea vremii împotriva adevăratelor valori. Generaţia lor trebuia să aleagă de la început între calea demnităţii şi a compromisului moral. Apariţia acestui tip al învinsului, care se va continua în literatura noastră modernă, se explică deci prin situaţia scriitorului şi a intelectualului romîn către sfîrşitul secolului trecut. Vlahuţă are meritul de a fi surprins primul această stare de lucruri. După el, Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Camil Petrescu (care va da cea mai deplină şi mai complexă înfăţişare artistică acestui tip), Cezar Petrescu vor dezvolta în condiţii sociale şi intelectuale deosebite această dramă.

Este vorba oare în proza lui Vlahuţă de tipul *învinsului,* sau de cel al *inadaptabilului* ? între aceste două noţiuni există o deosebire. Radu Comşa sau Ladima sînt învinşi, pe cînd Neculai Manea sau Andrei Rizescu sînt nişte inadaptabili. Pe cînd cei dintîi au pornit în viaţă cu idealuri, au luptat pe măsura posibilităţilor lor pentru a şi le împlini, ceilalţi — ca şi eroii romanelor lui I. Peltz, de pildă — sînt învinşi încă înainte de a da lupta, ei nu nutresc nici gînduri îndrăzneţe, nici nu au idealuri majore. Nemulţumirea eroilor lui Brătescu-Voineşti, de pildă, nu provine din sentimentul injustiţiei sociale pe care îl au personajele din opera lui Camil Petrescu, de pildă, ci din neputinţa de a se adapta la mediul înconjurător, dintr-o hipersensibilitate nervoasă. în proza lui Vlahuţă aflăm ambele ipostaze ale acestui tip. Radu Munteanu este un inadaptabil, orizontul gîndirii sale, perspectiva sa de viaţă sînt limitate. El n-are propriu-zis un ţel superior, nu priveşte existenţa dintr-un unghi de vedere mai larg. Aceeaşi atitudine defineşte şi alţi eroi ai prozei lui Alexandru Vlahuţă : pictorul Coriolan se sinucide atunci cînd îşi dă seama că visurile sale de glorie s-au spulberat din pricina lipsei de talent, cînd vede că cei apropiaţi nu-! mai înţeleg sau chiar îl dispreţuiesc.

Dar o dată cu *Dan,* literatura noastră cunoaşte un alt tip de erou, acela al intelectualului cinstit, care nutreşte idealuri şi gînduri legate de soarta celor din jurul său. *Dan* marchează începutul unui interes din ce în ce mai acut al scriitorilor noştri pentru ceea ce îndeobşte numim ideea de contemporaneitate. Desigur, *Dan* nu-i o reuşită deplină. Dar trebuie să avem în vedere două elemente. In primul rînd, faptul că terenul era prea puţin bătătorit pentru apariţia unui roman realist în adevăratul înţeles al cuvîntului. In afara cunoscutului *Ciocoii vechi şi noi* de Fihmon, pînă în momentul apariţiei lui *Dan* avem de semnalat mai mult încercări epice, lucrări de pionierat, influenţate de romantism. Dacă pe celelalte tărîmuri realismul se afirmase mai rapid şi mai puternic, scriitorii noştri mai dibuiau încă atunci cînd voiau să ofere o sinteză de mare amploare asupra societăţii din vremea lor. De aceea şi ciclul Cotnăneştenilor de Duiliu Zamlirescu este atît de inegal realizat. Dar dacă *Dan* nu s-a dovedit o izbîndă deplină este şi pentru că Vlahuţă nu poseda totuşi calităţile unui adevărat romancier. El n-avea darul creaţiei obiective şi nu era nici un spirit sintetic. Caracterul liric, reflexiv şi confesiv al creaţiei sale şi-a pus amprenta şi asupra acestui roman.

Şi, cu toate acestea, *Dan* a stîrnit, în momentul apariţiei, mare vîlvă. A fost primul succes de public din ţara noastră. Faptul îşi are explicaţia lui, ce trebuie căutată în *„sujetul"* cărţii, *„scos din viaţa socială",* cum spunea una din revistele vremii. Apoi cartea lui Vlahuţă era prima tentativă de a înfăţişa un *destin* omenesc cu mijloacele artistului, şi nu ale memorialistului (vezi, de pildă, *Dinu Millian* de C. Miile). *Dan* face tranziţia de la etapa romantică, de pionierat,, a romanului romînesc la noua etapă realistă. *Dan* este romanul unei vieţi ratate în împrejurările societăţii în care *„mediocritatea, neruşinarea, viclenia triumfă cu o statornicie exasperantă".* La apariţia romanului, A. D. Xenopol a explicat sfîrşitul tragic al eroului prin faptul că acesta avea *„simburele nebuniei în el"* *. Replica o dă Garabet Ibrăileanu, care consideră că romanul lui Vlahuţă nu trebuie cercetat ca *„o lucrare de psihologie patologică individuală",* ci ca una de *„psihologie socială normală".* Pentru Ibrăileanu, *„caracterul lui Dan se poate explica şi trebuie să se explice prin* împrejurările sociale, în care s-a născut şi a trăit *el".* Vasile Dan aparţine claselor mijlocii, sărace sau sărăcite din pricina concurenţei sau a procesului de permanentă înghiţire a micii proprietăţi de către latifundiari. Ibrăileanu nu respinge întru totul părerea lui A. D. Xenopol. într-adevăr, există numeroase indicii în roman care ne atestă o stare de tristeţe timpurie a eroului, chinuit dc nelinişti, inhibat din pricina sărăciei. Dar nu acestea sînt cauzele care declanşează nebunia eroului. Va trebui ca Vasile Dan să bea pînă la fund cupa amărăciunilor, să cunoască pe toate planurile înfrîngeri şi deziluzii pentru ca boala să se declanşeze. Ambiţiile lui Vlahuţă au fost desigur mari, şi în Vasile Dan el a dorit să întruchipeze destinul scriitorului romîn. Eroul său înnebuneşte, ca şi Eminescu. Cine era Dan ? Un egoist, un arivist ? Condiţia lui socială era oare a celui exclus de la împărţirea bunurilor rezervate claselor exploatatoare ? Era un julien Sorel sau un Dinu Păturică al sfîrşitului de veac 'oucureşteaii ? Evoluţia lui ne îndreptăţeşte oare să-1 vedem ca pe unul dintre parveniţii pe calea ziaristicii, a literaturii, stigmatizaţi chiar de Vlahuţă în ciclul „paraziţilor" ? Ibrăileanu restrîngca semnificaţia figurii lui Dan, considerînd că : *„El nu-i nemulţumit de starea societăţii în care trăieşte pentru că astă societate e aşa alcătuită încît e un izvor de suferinţă pentru marea majoritate a oamenilor, nu-i nemulţumit pentru că în societatea noastră acei care o ţin pe umerele lor zac în sărăcie şi neştiinţă, ci pentru că el, Dan, nu poale să se folosească cit mai mult de bunurile luate de la muncitori, pentru că n-are un loc bun la praznicul stăpînilor".* Afirmaţia aceasta nu se susţine totuşi prin exemple prea concludente. Pentru că mîhnirea lui Vasile Dan, provocată de faptul că *„oameni ca Veronescu-Prisăcani triumfau, ieşeau din ce în ce mai în lumină cu o statornicie exasperantă, pe când cei buni şi cinstiţi rămîneau veşnic în umbră ; spectacolul acesta îi zdruncina mintea, îl învenina peste măsură",* sau din faptul că oamenii de litere *„văd că sînt nedreptăţiţi, excluşi de la o soartă mai bună pe care ar fi meritat-o",* nu poartă pecetea arivismului, a egoismului. Aceasta este în fond şi drama eroilor Iui Cărnii Petrescu : a lui George Demetru Ladima, sau a lui Ştefan Gheorghidiu, striviţi de imbecilitatea, neobrăzarea şi şarlatania unor indivizi ca Vasilescu-Lumînăraru, sau Nae Gheorghidiu. Artistul, ţinut de societatea burgheză în condiţii subalterne, la periferie, are dreptul să fie indignat de această falsă scară a valorilor, de lipsa acelor criterii de apreciere care să-i permită afirmarea însuşirilor creatoare în-

A Vezi ***Arhiva,*** organul Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi, an. **IV,** ian.-l'ebr., nr. **1—2,** pp. **101—112.**

tr-un climat de viață prielnic. Nici unul din ei, nici Dan, nici Radu Comșa, nici George Ladima nu folosesc în viață căile lui Rastignac sau ale confratelui său romîn, îancu Urniatecu. Chiar dacă Dan visează *„vile cochete la Sinaia, unde să stea cu prietenii, si un venit...",* ca să folosim un citat dat de Garabet Ibrăileanu, această dorință a sa este expresia visului de statornicire în condițiile de existență și de creație de atunci ale scriitorilor noștri, care — așa cum am văzut — se dovedeau a fi din ce în ce mai precare și mai instabile. Or, Dan nu este un egoist, ci îmbrățișează cu gîndul soarta întregii societăți. Dan și cei de seama lui suferă dar cu conștiința că *„ei pregătesc, cu munca lor cinstită si demnă, o vreme mai hună pentru tinerii care vor veni după ei".* Desigur, idealurile lui Dan sînt limitate și nu depășesc stadiul de compasiune, de îndurerare față de cei mulți, atitudine sentimentală întilnită în genere la toți scriitorii școlii *Contemporanului.* îi stârnește oroare scena lovirii unui țăran nevinovat de către un fecior de bani gata, iar în ceasurile ele tihnă *„și-n mintea lui se desfășurau tablouri: ogoare imense, lanuri de grîu și mii de secerăiori cu capetele în soare, cu piepturile goale, storcind bogățiile pămîntului cu mînile lor pîrlite și zgîriete. Apoi vedea un lung convoi de soldați cu ranițile-n spate și puștile pe umăr, trecînd în toiul căldurei, albiți de praf și rupți de oboseală."* Romanul la care lucra urma să fie un roman social. în paginile lui intenționa să spună, fără menajamente, lucrurilor pe nume. Vlahuță, care nu peste multă vreme avea să dea semnalul mistificării semănătoriste, susținea prin eroul său că *„el nu vroia să puie în romanul lui țărani de ocazie și de teatru, ca acei pe cari-i scot subprefecții în cinstea măriei-sale la zile de paradă".* Iată numai cîteva argumente pentru a corecta explicarea eroului în modul propus de Garabet Ibrăileanu. Dan întruchipează tipul intelectualului onest de la sfîrșitul secolului trecut care, deși nu putea trece de o anumită limită în gîndirea și atitudinea lui, manifestă înțelegere și simpatie pentru cei mulți și oropsiți. Ceea ce înnobilează figura lui Dan este sentimentul de solidaritate cu toți cei ce suferă, sentiment expus, ce-i drept, cam declamatoriu, de Alexandru Vlahuță. Dar nu-i mai puțin adevărat că și din acest punct romanul constituie nu numai o mărturie grăitoare pentru starea de spirit a epocii, ci și un început care va fi apoi dezvoltat — cu alte virtuți artistice — de Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu. Ceea ce a putut să stîmească, atunci și mai tîrziu, nemulțumirea a fost tocmai tonul pamfletar prea pueril, prea

netrecut prin focul artei cu care Vlahuță își exprima propriile nemulțumiri. Romanul capătă dc aceea adeseori — așa cum remarcă pe bună dreptate Tudor Teodorescu-Braniște — caracterul unui *„caiet de note personale, prea personale, ale lui Vlahuță.•• Un carnet, în paginile căruia urmărim nu viața însăși, ci senzațiile, revolta sau înduioșarea lui Vlahuță în fața vieții."* * Vrînd să vorbească despre soarta scriitorului romîn, Vlahuță își compătimește confrații, spunînd, de pildă : *„Dar bietul Graur, unul din cei mai buni nuveliști romîni, lucrînd șapte ceasuri pe zi la contabilitatea Ministerului de Interne"* etc.

Am adus unele argumente care pledează pentru încadrarea iui Dan nu în rîndul individualiștilor roși de ambiții, nemulțumiți de partea prea mică ce le revine din profitul nemuncit, ci în acela al intelectualului cinstit, animat de idei generoase, de sentimente de aleasă compasiune pentru cei mulți. Rămîne să vedem acum care sînt cauzele sfîrșitului tragic al eroului nostru. Nu-i vorba de o stare maladivă de nemulțumire. Aceasta duce în general la paralizarea oricărui impuls creator. Desigur, Dan se simte mereu apăsat de nemulțumiri, de situația sa precară din punct de vedere material, de loviturile pe care le are de îndurat (respingerea de la premiul Academici, de pildă). Adeseori revine ideea spulberării viselor : *„Se ghemui în plapomă, atunci își aduse aminte iar de suferințele și iluziile copilăriei lui... adormi cu gîndul silnic că din toată viața lui n-are să se aleagă cu nimic".* în romanul lui Vlahuță apare — din păcate expusă încă empiric — drama creatorului care simte că nu-și poate desăvîrși opera, a artistului sfîșiat de dorința realizării lucrării căreia i se devotează. E o temă pe care cu profunzime, dramatism și strălucire artistică a întruchipat-o în aceeași vreme în versurile sale Alexandru Macedonski.

Desigur, toate loviturile nu l-ar duce pe Dan la ospiciu. Ar face din el poate un resemnat. Căsătoria cu Ana Racliș pricinuiește dezastrul. înseamnă că prin aceasta sfera criticii sociale din roman se restrînge? Nu, pentru că Ana Racliș reprezintă de fapt pentru Vlahuță chintesența relelor morale caracteristice claselor exploatatoare. Ana este desigur o victimă a mediului, a educației, a modului de a vedea și a înțelege viața specifice acestor pături sociale. La un moment dat Dan reușise să-și afle chiar un echilibru sufletesc, să dea un sens vieții lui prin activitatea

* Vezi *Propilee literare,* an. II, nr. 18, 1 decembrie 1927, pp. 23—25.

de judecător în orăşelul respectiv, prin pasiunea cu care lucra la definitivarea romanului său. Dar dragostea Anei nu se dovedeşte a fi izvorîtă dintr-un sentiment trainic, puternic, dintr-o afinitate spirituală, aşa cum am fi fost înclinaţi să credem la început. E adevărat, Vlahuţă a încercat să urmărească modul în care Ana se transfigurează sub puterea dragostei pentru Dan. Ea sc înflăcărează şi se entuziasmează de lecţiile lui Dan, pare că înţelege altfel viaţa, că se poate ridica pînă la aprecierea dezinteresată a frumosului. Dan reuşeşte să-i insufle pasiunea pentru literatura romînă, pentru colegii săi, scriitori contemporani. Dar, după căsătorie, după stabilirea în acel colţ îndepărtat de ţară, adevăratul fond sufletesc al Anei .începe să iasă din nou la iveală. Răutatea ei, manifestată în adevărate crize de egoism *(„spunea mici obrăznicii guvernantelor şi chiar directoarei"),* sfărîma bomboanele în laţa colegelor ei, trecea de la stări de autoclausttarc la altele de exuberanţă, iese din nou la iveală. Dan vede în manifestările femeii de care îşi legase visurile, idealurile, efectele educaţiei, amprenta mediului în care aceasta crescuse : *„ta aducea în viaţa lui deşărtăciunea oarbă şi lipsa de entuziasm a atîtor generaţii de tnntori deprinşi să aibă toate de-a gata şi să urască munca".* Vlahuţă este poate primul scriitor din literatura noastră care acordă importanţă unor factori hotărîtori în constituirea personalităţii umane : mediul şi educaţia. Era un ecou, desigur, al literaturii franceze de la sfîrşitul secolului, al realismului care pătrundea din ce în ce mai puternic în cultura noastră. Aurel, de pildă, din nuvela *F.ste o dreptate* (aparţinînd ultimei perioade de creaţie a scriitorului, mai precis anilor 1909—1910), are comportări similare cu acelea ale Anei. El ajunge chiar delicvent de drept comun. De vină însă este educaţia primită în familie : dispreţul faţă de oameni, faţă de muncă, faţă de otice activitate spirituală, suficienţa, brutalitatea în relaţiile cu cei din jur. Dacă în nuvelele şi schiţele despre lumea înaltei societăţi Vlahuţă insistă în special asupra inutilităţii unei asemenea vieţi, a pustiului sufletesc, cele două personaje — Ana şi Aurel — reprezintă forma ofensivă, nocivă a acestei mentalităţi de castă. Nici Ana şi nici Aurel nu mai sînt în situaţia eroinei din schiţa lui Vlahuţă O *viaţă.* Ei devin factori destructivi, dizolvanţi, aduc, datorită mentalităţii lor, dobîndite prin mediu şi educaţie, nenorociri celor din jur, îi ucid sufleteşte.

Dan reprezintă desigur romanul unui eşec în viaţă, al unei existenţe ratate, neîmplinite. Este o primă încercare de a realiza un roman psihologic în literatura noastră. Vlahuţă a căutat, din păcate cu mijloace încă neîndemînatice, să analizeze minuţios reacţiile sufleteşti, să pătrundă cu investigaţiile spre adîncurile conştiinţei eroilor săi. Faţă de *Brazi şi putregai* a lui N. Xenopol, sau faţă de proza lirică a lui Macedonski, romanul lui Vlahuţă reprezintă un factor de progres în adîncirea analizei psihologice a eroilor. Romanul este inegal realizat : intenţiile de a zugrăvi o frescă socială nu au reuşit pe deplin. Dacă, de pildă, putem înregistra prin Peruianu un exemplu caracteristic de abjecţiune morală specific pentru politicianul burghez, atunci cînd Vlahuţă vorbeşte despre mediile literare, ziaristice, despre lumea intelectuală a epocii, simţim prea direct, prea brutal şi neprelucrate artistic, toare părerile s.ale, expuse parcă într-un articol. Recunoaştem în aceste lungi paranteze „cheia", adresa precisă. Dar contemporanii nu s-au oprit asupra acestor amănunte. Ei au citit cu interes romanul lui Vlahuţă pentru faptul că în paginile lui trăia o dramă care făcea tot mai multe victime în acea vreme : drama omului onest, a intelectualului care nu-şi putea realiza visul din pricina împrejurărilor sociale potrivnice.

Cu toate carenţele şi inegalităţile lui, *Dan* rămîne o etapă în dezvoltarea romanului romînesc.

„De altmintrelea, nu greu va ti să cunoaşteţi cît de mult îmi place şi mă silesc să fac în mic, ceea ce face în mare domnul Eminescu"...

Poetul Alexandru Vlahuţă a avut încă din timpul vieţii o situaţie din cele mai curioase şi contradictorii. Posteritatea nu a limpezit nici ea pe deplin „cazul" poetului, negat cu violenţă sau excesiv lăudat. Pornind de la situaţia lui de epigon al lui Eminescu, de la aspectul mai puţin realizat al poeziei sale, s-au enunţat concluzii minimalizatoare asupra întregii lui activităţi. Critica simplificatoare, care nu ţine seama de toate coordonatele literare şi artistice ale epocii, poate comite erori grave. De aceea în capitolul de faţă ne propunem să examinăm ce a însemnat poezia lui Vlahuţă în vremea sa şi care este locul ei în istoria liricii romîneşti.

Că poezia lui Vlahuţă nu reprezintă o culme a literaturii romîneşti, cred că astăzi sîntem cu toţii de acord. De fapt, nici autorul nu a pornit la drum cu asemenea ambiţii. Nici n-a fost în intenţia sa să realizeze o operă dăltuită în marmură şi nici n-a avut, la sfîrşitul carierei sale, conştiinţa că a ridicat prin lirica lui un monument. Dacă, aşa cum spunea George Călinescu, meritul lui Vlahuţă este acela de a fi păstrat o *„decenţă în platitudine"*, nu-i mai puţin adevărat că poetul a păstrat aceeaşi decenţă şi în ceea ce priveşte propria evaluare a producţiei sale. Nu a crezut niciodată, ca Macedonski, că a dăruit *„nestemate"* care *„să piară n-au vreodată şi nici să-mbătrînească"*. A fost decent şi pentru că poeziile cu caracter programatic, cum ar fi, de pildă, *Linişte, Unde ni sînt visătorii Sămănătorul* sau *Slăvit e versul...*, nu sînt de fapt profesii de credinţă, autodefiniri ale liricii sale, ci mai mult îndemnuri adresate confraţilor, în special celor tineri.

Cînd s-a referit, o singură dată, la propria sa producţie literară, în *Unde ni sînt visătorii* Vlahuţă şi-a repudiat versurile îmbibate de melancolie şi pesimism. Va trebui deci să ţinem seamă de această modestie a poetului, care, la cîţiva ani de la debutul său, avea franchețea să declare : *„De altmintrelea, nu greu va fi să cunoaşteţi cît de mult îmi place şi mă silesc să fac în mic ceea ce face în mare domnul Eminescu, a cărui tăietură genială în versuri nu o pot îndeajuns admira. Mi-va sluji de model acest maestru, care-şi cunoaşte atît de bine limba şi care-şi mlădie atît de artistic gîndirea."* Iată o mărturisire care nu-i de natură să ne facă să aşteptăm de la autorul ci sclipiri de artă, ci roade modeste.

Am văzut cît de copleşit a fost Vlahuţă dc geniul eminescian, încă din anii adolescenţei. începe să scrie într-o epocă în care *Convorbirile literare* reprezentau o principală pîrghie în literatură, avînd, datorită celor ce semnau în paginile lor (Eminescu, Alecsandri, Caragiale, Creangă, Slavici), o influenţă incontestabilă asupra tinerelor generaţii de scriitori în formare. Pînă Ia apariţia *Contemporanului,* şi, în special, a lui Gherea, forţele care se opuneau *Convorbirilor* nu determinaseră o reacţie continuă şi susţinută, un curent închegat de opinii. *Convorbirile,* mai ales prin contribuţiile critice ale lui Titu Maiorescu, îşi definiseră crezul lor estetic în ce priveşte poezia : *„Prin urmare, poezia rătăcită în sfera ştiinţei şi a politicei rămîne întîi neînţeleasă şi neinteresantă pentru marea majoritate a oamenilor contimporani şi este, al doilea, pierdută în generaţiunilc următoare chiar peniru cercul restrîns de indivizi pentru care a avut un sens şi o atracţiune în r.iua naşterii ei"* *. De fapt, acesta era şi sensul poeziei publicate de *Convorbirile literare,* care a cultivat, încă de la apariţia ci, o lirică atemporală, creată de *„poeţi erotici şi ai cîntecului de lume",* cum îi numea acad. Tudor Vianu **, printre care amintim pe Theodor Şerbănescu, N. Volenti ***. *Convorbiiile* marcau ruperea, pe plan estetic, de ideile generaţiei de la 1848, ai cărei reprezentanţi vor fi repudiaţi de Titu Maiorescu în articolele sale despre poezie. Nu-i dc loc inexplicabil deci faptul ca Cezar

* Vezi Titu Maiorescu, *O cercetare asupra poeziei romlnc de la 1S67,* în *Critice,* 1915, voi. I, ed. a II-a, p. 36.

** *Istoria literaturii romine moderne.* Casa Şcoalelor, 1944, pp. 228 Ş! următoarele.

*** Datorită acestuia din urmă, judecător la Bîrlad, Vlahuţă cunoaşte *Convorbirile literare* şi, deci, poezia lui Eminescu.

Bolliac şi B.-P. Hasdeu sînt aceia care susţin printre primii focul antijunimist. De aceea poezia *Epigonii* a lui Eminescu, deşi a văzut lumina tiparului în paginile *Convorbirilor,* nu a cîştigat adeziunea mentorilor junimişti. Iacob Negruzzi mărturisea în *Amintiri din „Junimea" : „...peste cîtva timp îmi trimise o a doua poezie, intitulată* Epigonii, *care iarăşi a făcut mare efect în societatea noastră din cauza frumuseţii versurilor ţi originalităţii cugetării. Negreşit că în fond nu era cu putinţă să ne unim cu părerile lui Eminescu."* Iar la numai un an după apariţia ei, Titu Maiorescu preciza în articolul *Direcţia nouă în poezia şi proza noastră:* „Epigonii *cuprind o antiteză foarte exagerată. Pentru a arăta micimea epigonilor, se înalţă peste măsură poeţi mai vechi, şi lauda ditirambică a lui Ţichindeal d. e. şi a lui Heliade cu greu va putea încălzi cetitorii mai critici de astăzi."* * Avea deci dreptate Ovid Densusianu să presupună că *„Eminescu se arăta aici cu desăvîrşire neinfluenţat dc ce sc discuta la «Junimea»".*

Ideea de continuitate cu poezia munteană, cea mai caracteristică pentru anul 1848, va fi afirmată de Alexandru Macedonski. Acesta, în conferinţa sa *Mişcarea literară în cei din urmă zece ani,* ţinută în 1878, se situează la un pol diametral opus faţă de *Convorbirile literare* şi, practic, pe aceleaşi poziţii cu ideile lui Eminescu din *Epigonii: „Fără îndoială că dezvoltarea junei generaţiuni din spaţiul de zece ani, de care avui onoarea să vorbesc, este departe de a putea fi asemuită marei mişcări pe care au făcut-o Heliade, Alecsandri, Bolintineanu, Bălcescu, Cezar Bolliac şi toţi acei rari bărbaţi cu ale căror nume literatura noastră, patria noastră, este în drept a se mîndri"* **. Iar, numai patru ani mai tîrziu, în poemul *Viaţa de apoi,* Macedonski va afirma din nou acest crez, apoteozînd figura lui Heliade, aducînd un elogiu poeţilor Bolintineanu, altora mărunţi, ca Grandea, Sau „uitatului" Ion Cătina, autorul marşului revoluţionar de la 1848 :

„Dar dincolo de dînsul, în cel mai falnic brad
Cu crăci împodobite de frunze ce nu cad
Priveai la Fleliade cu braţe ridicate,
Cum cere de la ceruri a ţării libertate !
Mai sus zbura-n văzduhuri o mîndră ciocîrlie...
Era Bolintineanu, comoară de-armonie."***

* Titu Maiorescu, *Critice,* 1866—1907, voi. I, ed. II, 1915, p. 173.

** Vezi *Mişcarea literara in cei din urma zece ani,* în Macedonski, *Opere,* ediţie critică de Tudor Vianu, voi. IV, 1946, p. *11.*

+ Vezi poeme, *Viata de apoi,* în Macedonski, *Opere,* ed. cit., voi. I, 1939, p. 405.

Dar, cum am spus, pînă la debutul lui Vlahuţă tendinţele contrarii esteticii junimiste nu se cristalizaseră într-un sistem ideologic şi artistic şi, mai ales, nu reuşiseră să impună un poet de valoarea lui Mihail Eminescu. Reprezentanţii generaţiei de la 1848 se stinseseră din viaţă sau intraseră într-o definitivă tăcere. Continuatorii lor erau nestatornici, publicînd versuri la mari intervale, cum se întîmplă cu Hasdeu, sau nu reuşiseră să dea producţiile lor majore, ca Macedonski, de pildă. Apariţia în 1880 a *Literatorului* avea să concretizeze mai clar deosebirile fundamentale privitoare la menirea poeziei, pînă atunci încă nedelimitate. Noua revistă se înfăţişa cititorilor cu un program liric ferm : lupta avea să se dea împotriva poeziei lacrimogene, lipsite de virilitate, a durerilor imaginare. Deci, cu doisprezece ani înainte de *Curentul Eminescu* al lui Vlahuţă, Macedonski se situase pe aceeaşi poziţie de respingere a neoeminescianismului :

„Acum destul cu plînsul căci inima ţi-e seacă
Şi chiar de ţi-ar fi plină e timp să-i zici destul :
Poporul nostru este de lacrime sătul,
Şi ele nici în versuri nu pot ca să mai treacă ;
Zadarnic poetaşii într-însele se-neacă.

Ei ! S-a trecut cu moda dc lacrimi şi suspine
Şi cu acele crunie dureri imaginari,
Aţi cărunţit cu totul, bătrînilor cobzari."

Acestea erau cele două direcţii principale care se manifestau în lirica romînească în momentul cînd debutează Alexandru Vlahuţă. Deşi *Contemporanul* apăruse în aceeaşi vreme, revista nu-şi cristalizase încă o poziţie pe tărîmul poeziei. Vlahuţă, şi el poet moldovean, crescut în cultul lui Eminescu, nu va recepta influenţa Iui Macedonski. Şi el se înscrie în cîmpul magnetic al poeziei eminesciene. Şi el va fi unul din cei care cîntă în poeziile de debut, Ia *Convorbiri literare, „crunte dureri imaginari",* şi el va urma *„moda de lacrimi şi suspine".* Dar, spre deosebire de marea ceată a imitatorilor, va recepta şi alt filon al liricii eminesciene, şi anume critica şi satira socială. Anul debutului lui Vlahuţă corespunde cu publicarea celebrelor *Scrisori* ale lui Eminescu chiar în paginile unde se tipăreau producţiile tînărului poet. Faptul că Vlahuţă reţine şi această componentă a liricii eminesciene îl face să se deosebească chiar de la început de numeroşii săi confraţi, înghiţiţi repede de apa uitării definitive. De aceea chiar din perioada debuturilor Vlahuţă abordează nu numai

temele sentimentale ale liricii de album, ci si întrebările asupra existenţei omeneşti, asupra raporturilor fiinţei noastre cu divinitatea sau cu privire la inegalităţile sociale. Numai că Vlahuţă exprimă direct, cu inflexiuni pamfletare, ideile sale, de aceea versurile lui nu se ridică la înălţimea celor scrise de Eminescu.

Dobrogeanu-Gherea a observat cu justeţe această deosebire esenţială : *„Concepţiunea poetică a lui Vlahuţă e mult mai puţin vastă decît a lui Eminescu, ţi multe chestii filozofice ori sociale nu sînt atinse, ori, poate ar fi mai drept a zice, nu sînt* încă *atinse de A. Vlahuţă. Aţa, decepţionismul lui Vlahuţă nu ţi-a găsit formulare filozofică, pe cînd pesimismul lui Eminescu şi-a aflat-o..."* * Constatarea lui Gherea s-a adeverit întru totul. Dacă după primul său volum aria tematică a poeziei lui Vlahuţă s-a lărgit, orizontul ei filozofic a rămas acelaşi. S-a considerat că prima perioadă a activităţii lui Vlahuţă este dominată de un puternic pesimism. Dobrogeanu-Gherea, căutînd să explice cauzele acestui sentiment, spunea : *„Fondul prim al lui Vlahuţă, ca şi al lui Eminescu, nu e nici pesimist, nici decepţionist, ci mai curînd optimist. Fondul prim arată o iubire de viaţă, o tendinţă egoistă, dar naturală, de a trăi şi de a se bucura de toate bunătăţile vieţii."* Nu credem că afirmaţia aceasta s-ar mai putea susţine. Cunoaşterea întregii producţii lirice a lui Vlahuţă din perioada începuturilor sale nu dovedeşte existenţa unei stări de spirit optimiste, ci mai degrabă a unei nemulţumiri categorice împotriva societăţii, în sensul cel mai larg al cuvîntului. *Mă visasem într-un nor, Cîrmacii* atestă clar faptul că Alexandru Vlahuţă nu manifesta un sentiment de încredere în viaţă, ci unul de 'mînie, de revoltă, haotică ce-i drept, dar strigată fără ocolişuri şi, trebuie să arătăm, fără o expresie literară adecvată. Flagrantele inegalităţi sociale, unite cu cele cîteva lovituri succesive primite de-a lungul anilor, vor accentua starea lui de deprimare. Ceea ce ne mărturiseşte chiar poetul în 1887 : *„Cînd ţi-ai pierdut toate iluziile cu care ai ieşit din şcoală, cînd tot restul vieţii tale se încheie într-o biată muncă de condei, strîmtorată şi anevoioasă, cînd te simţi aşa de mic şi de slab şi de prăpădit în faţa acestei colosale nepăsări de mort care te înspăimîntă..."*

4 C. Dobrogcatw-Gbcrca, *A. Vlahuţă,* în *Studii critice,* voi. II, E.S.P.I..A., p. 155.

De aceea urmează o perioadă de întrebări chinuitoare. Dezgustat de spectacolul pe care i-l oferea societatea, poetul caută cauzele unei atît de strîmbe întocmiri, îndreptîndu-şi mai întîi speranţele spre divinitate. în poezia lui încep în curînd să se ciocnească furtunile îndoielii, ale resemnării, ale revoltei împotriva religiei. Sufletul său se află acum pradă unor mari frămîntări. Poetul vrea să înţeleagă contradicţia între afirmaţiile privitoare la omnipotenţa şi omniscienţa divinităţii şi nenorocirile ce se abat chiar şi asupra celor credincioşi :

„Doamne, dacă nu se mişcă nici un pai de pe pămînt
Fără ştirea şi voinţa ta, şi dac-al tău cuvînt
Este singura pornuncă căreia toate se supun ;
Dacă tu eşti drept, puternic şi nemărginit de bun,
Spune, pentru ce adesea lovitura ta-i nedreaptă ?"

întrebarea ţine totuşi de un stadiu elementar al gîndirii şi nu atestă o solidă pregătire filozofică. în decursul secolelor, această contradicţie a doctrinei creştine a nemulţumit pe orice om bîntuit de o năpastă. Şi tocmai aici ni se pare că aflăm cauza răspîndirii poeziei lui Vlahuţă în rîndurile publicului larg, şi anume în faptul că ea dezbătea spontan, într-o formulă artistică apropiată de puterea de înţelegere a omului obişnuit, întrebări cc-i chirfliiau adeseori şi Jui sufletul. Dobrogeanu-Gherea a re-« marcat cel dintîi faptul că în versurile lui Alexandru Vlahuţă dezgustul faţă de viaţă, de pildă, *„nu e însă expresiunea unei sisteme filozofice a desperărei, ca la Leopardi, ci mai curînd generalizarea unei simţiri subiective".* în poezia pe care am citat-o *(Dormi în pace)* se evidenţiază clar această trăsătură a liricii lui Vlahuţă. întrebările nu reuşesc să-l ducă pe culmile unor idei filozofice. Poetul rămîne la simpla enumerare a stărilor sale sufleteşti, pentru a conchide : *„Am venit să-mi plec genuchii ş-a mea inimă spre Domnul".*

Vlahuţă nu-şi formase încă o concepţie unitară, ci dădea expresie în mod spontan unor stări de spirit contradictorii. Resemnarea în faţa divinităţii alterna cu revolta împotriva religiei.

Soluţiile pe care le dă acum Vlahuţă prin poezia sa ne întăresc convingerea afirmată mai sus că nu putem în nici un caz să punem această primă perioadă sub semnul unei singure atitudini : optimism sau pesimism. Dimpotrivă, toate argumentele pledează pentru caracterizarea acestei perioade drept o perioadă contradictorie, în care poetul afla într-un scurt interval răspunsuri diferite, uneori diametral opuse, aceloraşi întrebări.

Aceasta şi din pricina lipsei unei concepţii filozofice unitare, a unui ideal social. Vlahuţă se întreabă acum asupra rosturilor şi înţelesului vieţii. O lungă disertaţie în versuri, *Din prag...,* asupra tentaţiei morţii şi a bucuriei de a trăi se încheie cu bine cunoscuta exclamaţie : *„Înaintea morţii mele − moartea dragostii de viaţă".*

Ne aflăm în anul 1884. Deziluziile poetului se accentuează, starea sa de deprimare devine din ce în ce mai apăsătoare. Viaţa, care i se arătase atît de fermecătoare : *„Pe cer sunt stele, flori fi pasări pe pămînt",* devenea mereu mai parcimonioasă, hărţuindu-l necontenit. Poezia lui capătă o notă sumbră, dominante încep să fie pesimismul, lipsa de orizont, conştiinţa sfărîmării visului, a speranţei. Asemenea poezii nu izvorau din dureri imaginare, ci dintr-o reală stare de descumpănire sufletească, dintr-un sentiment de panică şi derută. *„Nu-s nebun,* spune el într-o scrisoare. *Saţul fi durerea mea nu e firmă."* Iar mai departe află cauza acestei stări în lipsa de perspectivă a vieţii lui : *„Durerea de a trăi, cînd nu mai ai pentru ce, e mai greu de suportat". „Dar eu n-am nici o ţintă, nici o aspiraţie, nici un viitor..."* încercările neizbutite de pînă atunci îl fac să nu mai aibă nici chiar speranţe. Doreşte în mod sincer o resuscitare morală, vrea să creadă , cu tot dinadinsul în ceva. Este atît .de demoralizat, încît nu-şi poate concretiza un ideal : *„De ce nu găsesc un vis ? de ce r.u aflu o năzuinţă în mine f Ce drag mi-ar fi să lucrez fi să mă urc!"* Ar vrea să fie *„senin"* şi mai ales să trăiască o stare de linişte, de nepăsare, de desensibilizare : *„Mă hotărăsc să rămân liniftit ţi nepăsător la toate. Să mă las, ca-ntr-un fel de cloroformizare a simţurilor..."* C. Dobrogeanu-Gherea observase cu fineţe faptul că în poezia lui Vlahuţă, spre deosebire de aceea a lui Eminescu, nu este vorba de pesimism, ci de decepţionism. într-adevăr, descurajarea, deprimarea pe care o vom constata în unele din poeziile tinereţii sale nu-şi are sursa într-o anume concepţie asupra lumii − aşa cum se întîmplă la Eminescu sau la. Bacovia chiar — ci în dezamăgiri personale, momentane, cauzate de situaţia dependentă a scriitorului în societatea vremii respective.

Dar demn de reţinut este faptul că totuşi, chiar în această epocă de cumplită descurajare, Vlahuţă caută puncte de sprijin, încearcă să-şi înfrîngă îndoielile : *„M-afund ca o corabie spartă, fi totufi n-am pierdut toată nădejdea".* Aceasta e şi configuraţia poeziei sale din aceşti ani. Cînd poetul exclamă : *„A mele visuri*

risipite, I Ce-mi umplu inima de jale, I Le văd în frunzele pălite I Şi-n pustiirea de pe vale", consideră că a zis *„de mult adio fericirii".* Chemarea vieţii, a naturii înconjurătoare este puternică, dar poetul nu-şi poate înfrînge durerea : *„Pămîntu-ntteg, ca-n prima dimineaţă, I Se umple de lumină fi de viaţă, I Iar inima-mi se-ntunecă fi moare".* Pădurea care i-a adăpostit copilăria înseamnă pentru el, ca şi pentru Eminescu, limanul suferinţelor lui :

„Copaci bătrîni — amicii copilăriei mele —
Lăsaţi potop de frunze aicea să mă-ngroape
în farmece de visuri şi-n pulbere de stele"...

Din ce în ce mai mult însă poezia sa se înseninează. în 1886 poetul exclamă :

„Ce mult aş vrea să mai iubesc o dată,
Să simt din nou a vieţii primăvară."

O dată cu apropierea de ideile lui Gherea, şi sensurile poeziei lui Vlahuţă se amplifică. Am urmărit dialectica luptei dintre cele două contrarii — optimism-decepţionism — şi am văzut cum acesta din urmă triumfă. Cei care au privit poezia lui Vlahuţă fără să afle sursele acestui zbucium interior, fără să o privească în contextul operei sale, au crezut că între aceste două perioade există o netă demarcaţie. Dimpotrivă, aşa cum am căutat să argumentăm, în poezia sa putem urmări un proces ascendent de eliberare, de negare a tristeţii, de izbîndă a sentimentului de încredere în viaţă. Către anii 1886−1887 observăm o adevărată cotitură în poezia lui Vlahuţă : lirica lui devine acum mult mai împlîntată în problemele sociale ale epocii, capătă semnificaţii mai largi, apar insistent poeziile cu caracter programatic, de manifest, în special *Lmifte, Delendum...* şi poeziile îndreptate împotriva moralei burgheze. Poeziile sale încep să stîrnească şi mai mare vîlvă datorită principiilor morale afirmate. *Iertare* — pe care Gherea o considera *„ca pătrundere fi zugrăvire a adîncilor porniri de dragoste ajunse la apogeul lor, e o lucrare de mare talent fi poate fără pereche în literatura română"* * — a şocat mult în epoca respectivă ** datorită „îndrăznelii" scriitorului care ataca principiile „sacrosancte" ale eticii burgheze, demascînd te-

* C. **Dobrogeanu-Gherea, studiul citat, p.** 181.
* Vezi **nota asupra poeziei în voi.** I **al ediţiei de faţă.**

melia lor putredă. Sîntera acum într-o epocă în care poetul — sub influenţa lui Eminescu — afirmă puterea şi supremaţia dragostei descătuşate de prejudecăţile lumii contemporane lui. Cîntă fericirea de a iubi : *„Îndemnul tinereţii tale I Ascultă-l"*. Pentru el iubirea este *„puterea creatoare I Sub care inimile noastre I Renasc ca florile în soare"*. Avea dreptate Dobrogeanu-Gherea să afirme că *„Eminescu a exprimat aproape numai iubirea sa proprie; Vlahuţă, mai ales iubirea altora, iubirea femeilor în general. Eminescu, în zugrăvirea iubirei, rămîne artistul plastic, artistul formelor frumoase. [...] Cu totul altceva e iubirea pentru Vlahuţă. Pentru el iubirea e mai înainte de toate un simţămînt omenesc ţi îl interesează, îl pasionează ca atare, în afară de frumuseţea formelor prin cari s-ar manifesta."* Dacă această comparaţie stabileşte perfect deosebirea esenţială dintre maestru şi ucenicul său, concluzia lui Gherea nu ni se mai pare astăzi acceptabilă : *„Simţământul iubirei, aţa cum e exprimat de Vlahuţă, e mai puţin frumos decît la Eminescu, dar e mai adînc ţi mai adevărat omenesc"*. Pentru că Dobrogeanu-Gherea crede că pe Vlahuţă *„îl interesează, îl pasionează simţământul iubirei m sine, ţi de aceea ţi analiza psihică a iubirei, ca simţămînt, e mai adîncă la Vlahuţă decît la Eminescu"*. Dar criticul comitea o eroare : Vlahuţă nu realiza o *„analiză psihică"* a sentimentului de iubire. Aceasta nici nu intra de altfel în sfera poeziei. *„Analiza psihologică"* despre care vorbeşte C. Dobrogeanu-Gherea este mai degrabă în poezia lui Vlahuţă o demonstraţie didactică. Eugen Lovinescu observase în mod îndreptăţit faptul că Vlahuţă *„a raţionalizat iubirea"*. Vlahuţă nu a reuşit adeseori să dea acestui sentiment flacăra personală, ci l-a „cîntat" pur şi simplu, i-a fixat atributele esenţiale, aşa cum a fixat, de pildă, cerinţele artei, situaţia scriitorului în societate. De aceea uneori poeziile sale devin pledoarii în favoarea dragostei. Adresîndu-se unei călugăriţe, poetul o *„sfătuieşte"* să urmeze calea dragostei, să renunţe la rasa monahală :

„Şi dacă-n a vieţii cale
Un suflet tînăr s-a oprit
Sub raza frumuseţii tale,
Tremurător şi fericit,

La ce pustii să-ţi treacă anii
Şi inima să-ţi îngrădeşti
In pacea sfintelor citanii
Ş-a pravilei bisericeşti !..,"

Vlahuţă va defini mai degrabă iubirea, va căuta să descifreze înţelesul acestei noţiuni :

„Iubire, sete de viaţă,
Tu eşti puterea creatoare
Sub care inimile noastre
Renasc ca florile în soare."

Poeziile sale de pînă în jurul anului 1900 se caracterizează în general prin această notă optimistă, prin această jubilare în faţa naturii renăscute :

„A revenit frumoasa primăvară,
Copacii parcă-s ninşi de-atîta floare ;
Dorinţi copilăreşti, renăscătoare,
Fac inimile noastre să tresară..."

De aceea poezia lui Vlahuţă se înscrie ca un capitol al istoriei noastre literare : ea marchează un moment al luptei împotriva pesimismului epigonic eminescian. Teoretic el a exprimat aceasta în conferinţa *Curentul Eminescu.* Dar Vlahuţă a căutat să fie consecvent principiului afirmat, să contribuie prin versurile lui la reînnoirea liricii romîneşti, prin îndreptarea poeţilor spre izvoarele adevărate ale artei. într-un fel, el avea să facă tranziţia între epigonii eminescieni şi George Coşbuc, avea să netezească terenul pentru apariţia unui poet cu un mare potenţial de viaţă, de energie, de vitalitate populară. Aici vedem noi rolul lui Vlahuţă în a doua etapă a creaţiei sale poetice, care începe în jurul anului 1886.

După 1900 Vlahuţă se istoveşte şi pe planul creaţiei lirice. Din ce în ce mai rar apar versuri semnate de el. Rămîne in urma evoluţiei poeziei romîneşti. Acum apar Arghezi şi Dimitrie Anghel, acum Macedonski pregăteşte şi publică poema rondelurilor, capodoperă a poeziei romîneşti. Poeţi ca Bacovia deschid alte orizonturi liricii noastre. Să fi înţeles Vlahuţă acest fenomen, sau mai degrabă filonul său liric era destul de firav şi se istoveşte prea de timpuriu ? La 40 de ani poetul obosise. Din cînd în cînd, la mari intervale de timp, după lungi perioade de tăcere, cu mari chinuri, mai tipărea cîte o poezie. în afară de *1907,* care este şi o operă de artă autentică, şi un exemplu de conştiinţă cetăţenească, aceste poezii pot fi reţinute, aşa cum am văzut, mai ales pentru definirea gîndirii sale sociale şi mult mai puţin pentru conturarea personalităţii unui artist.

„în istoria mişcării concepţiei estetice Sămănătorul *are un rol foarte secundar, neputînd aduce nici o propoziţie inedită."*

(George Călinescu)

A fost sau nu Vlahuţă un scriitor semănătorist ? Iată o întrebare care nu a primit nici pînă acum un răspuns complet, corespunzător adevărului istoric. Şi aceasta pentru că problema este încă privită unilateral, restrîngîndu-se sfera ei numai la scurta perioadă de timp în care Vlahuţă s-a aflat la conducerea revistei *Semănătorul.* Dar, aşa cum vom încerca să demonstrăm, discuţia asupra semănătorismuiui în opera lui Alexandru Vlahuţă nu se poate limita numai la cele cîteva lucrări publicate în coloanele revistei care a dat numele curentului. în cazul lui, semănătorismul a constituit unul din cele trei momente hotărîtoare ale creaţiei sale, adică faza naţional-obiectivă, aşa cum o numea Garabet Ibrăileanu. Cred că în lucrările beletristice şi publicistice ale lui Vlahuţă sînt strînse laolaltă şi explicit exprimate toate elementele definitorii ale diversiunii semănătoriste.

în opera sa, ca şi în cea a altor scriitori de seamă ai timpului cum ar fi George Coşbtic sau Nicolae Iorga, semănătorismul are adînci rădăcini ideologice.* Curentul se constituie, de fapt, în jurul anilor 1892—1894, o dată cu apariţia a două principale reviste literare din acea vreme : *Vieaţa,* condusă de Vlahuţă, şi *Vatra,* editată de Coşbuc, Caragiale şi Slavici. S-au arătat împrejurările social-istorice în care şi-au făcut apariţia aceste două reviste. Mişcările săteşti din 1888, preludiu tragic al marilor răscoale din 1907, aveau să atragă atenţia scriitorilor asupra

*** Unii cercetători au emis ipoteza apariţiei semănătorismuiui ca urmare a unor acţiuni iniţiate de Spiru Haret. Ideea ni se pare de-a dreptul vulgarizatoare. Se înlocuieşte astfel discuţia dialectică de idei cu o tratare simplistă.**

existenţei unei „probleme ţărăneşti". Ş'i pînă atunci, aşa cum spune istoricul Radu Rosetti, *„simptomele unei stări de nemulţumire a ţărănimii erau vederate pentru oricine trăia în atingere zilnic cu ţăranul"* *. Vlahuţă a fost, după cum am văzut, unul din acei intelectuali asupra căruia aceste răscoale au avut un ecou direct. Dar pe atunci el se afla în apropierea cercurilor socialiste, sub influenţa lui Dobrogeanu-Gherea. De aceea, în anii imediat următori, s-au accentuat tendinţele de critică socială, materializîndu-se în creaţia sa literară prin cîteva autentice documente literare despre viaţa ţărănimii noastre. Aceste lucrări, analizate de noi într-un capitol precedent, au fost publicate de Vlahuţă în revista *Vieaţa.* Dar concomitent apare şi revista *Vatra.* Programul acestei publicaţii pornea tot de la ideea datoriilor pe care scriitorul le are faţă de poporul său. Punctele de vedere exprimate în profesiunea de credinţă a revistei conţineau de fapt viitorul program al mişcării semănătoriste : „O *adîncă înduioşare ne cuprinde cînd ne dăm seama cît de mult ne-am îndepărtat noi de părinţii noştri. [...] S-a rupt oarecum firul vieţii noastre naţionale[...]. Trebuie să ne întoarcem, pe cît întoarcerea este cu putinţă, la vatra strămoşească, la obîrşia culturală a noastră."* Curentul începe să se constituie, deci, ca ideologie literară şi ca direcţie estetică şi să dea lucrările literare caracteristice încă din ultimul deceniu al secolului trecut, prin contribuţia esenţială a celor doi scriitori care vor deveni — în 1901 − directorii revistei ce a dat numele acestei direcţii diversioniste în cultura noastră.

Cum a ajuns Vlahuţă de la imaginea dramatică, realistă, cutremurătoare uneori, din *La arie, Socoteala,* pe poziţiile unui idilism convenţional, lipsit de orice vlagă artistică, din *Despărţire, Jan, Doctorul Rareş ?*

Apropierea lui Vlahuţă de semănătorism se explică prin inaderenţa sa la ideea de revoluţie şi credinţa în posibilitatea creării în condiţiile societăţii capitaliste a unei vieţi mai bune pentru cei oropsiţi, prin acţiunile filantropice ale unor oameni cu stare. Aici s-a realizat joncţiunea între ideile sale şi cele expuse de Spiru Haret cu întreaga mişcare diversionistă, ce începe să se constituie şi să se întindă în întreaga ţară la sfîrşitul secolului trecut. Vor lua fiinţă, în această perioadă, societăţi culturale, vor apărea reviste subvenţionate în diverse oraşe şi sate. Se răspîndesc, pînă în 1900, o sumedenie de publicaţii, sub orice

*** Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat ţăranii,* 1906, Bucureşti, p. 606.**

nivel, redactate cele mai multe de indivizi cu totul obscuri, publicații destinate otrăvirii țărănimii noastre prin articole și bucăți litci'are de-a dreptul odioase. Maculatura sernănătoristă începe să pătrundă la țară mai ales prin preoți și învățători care aveau obligația răspîndirii ei. Vlahuță, care repudia orice mijloc radical de rezolvare a situației sociale, a crezut că paleativele și falsele remedii propuse atunci vor duce la îmbunătățirea stării țărănimii noastre. Dacă revista lui Coșbuc aducea semănătorismului filonul paseist, tradiționalist, recomandînd întoarcerea literaturii la „vatra strămoșească", Vlahuță, care, așa cum am văzut, nu avusese pînă în anul 1900 „cultul trecutului", a dat semănătorismului direcția lui socială. Vlahuță a devenit semănătorist privind spre viitor, nu spre trecut.

Dar a mai fost și o altă cauză care l-a adus pe Vlahuță pe pozițiile semănătorismului : naționalismul. Ambele poziții — tendințele filantropice și naționalismul — existau în scrisul lui Vlahuță de pînă în jurul anului 1894. Prima o aflăm exprimată în articole ca *La vitrina fotografiei Mandi* sau în *Spoială si funcționarism,* publicate în 1889, unde autorul pledează pentru remedierea relelor sociale fie pe calea unor îmbunătățiri administrative, fie pe calea unor reforme, fie prin filantropia claselor suspuse. Dacă mai adăugăm faptul că în 1891, în suita de schițe și însemnări cunoscute sub titlul *File rupte.* Vlahuță este înclinat să explice sărăcia țărănimii din unele sate moldovene prin prezența unor comercianți de altă naționalitate, vom afla în opera lui Vlahuță cîteva din elementele esențiale ale diversiunii semănătoriste. Pînă în anul 1894 influența socialismului face ca toate aceste trăsături ale concepției sale să rămînă numai în formă larvară, predominantă fiind orientarea realistă, critică. Dar după ce Vlahuță rupe legăturile cu socialismul, pierde din ce în ce mai mult simțul orientării, iar trăsăturile negative ale personalității lui încep să se hipertrofieze. Ni se pare semnificativ faptul că, dacă pe planul ideilor estetice Vlahuță a exprimat în timpul acestei polemici ideea neangajații artistului, a independenței sale, di-n punctul de vedere al ideilor politice s-au evidențiat, în primul rînd, trăsăturile naționaliste, în special cele legate de aprecierea denaturată a mișcării romînești din Ardeal.

Aici aflăm momentul decisiv al involuției lui Vlahuță. Din 1895, el începe să se îndrepte spre publicații presemănătoriste, cum ar fi *Gazeta săteanului,* revistă al cărei rol însemnat în constituirea curentului nu a fost încă studiat. Aici apar cele mai caracteristice lucrări literare semănătoriste ale lui Alexandru Vlahuță : *Moș Marin, Doctorul Rareș, Fiii risipitori.* Accentele critice ale operei sale se estompează acum pînă la dispariție, iar atunci cînd mai sesizează relele vieții sociale, Vlahuță le interpretează în mod deformat. Cealaltă tendință, de esență naționalistă, este de asemeni evidentă prin prezența lui Vlahuță în cercul revistei *Literatură și artă romînă.* Deși cercul și revista amintită au avut un rol important în orientarea scriitorului și artiștilor noștri spre subiecte și probleme specifice țării noastre — aici erau prezenți de pildă arhitectul Ion Mincu, compozitorul G. Stephănescu — unele puncte din programul ei aveau un vădit caracter naționalist. Iată deci toate elementele pentru a înțelege de ce Vlahuță a primit să i se asocieze lui Coșbuc la conducerea revistei *Semănătorul.* Desigur, prestigiul celor doi scriitori, creditul pe care îl aveau în viața noastră culturală a jucat un mare rol în această alegere, dar hotărîtor a fost faptul că cei doi scriitori afirmaseră și statorniciseră semănătorismul literar în ultimul deceniu al secolului trecut.

Să ne oprim asupra creației lui Vlahuță. *Despărțire* *, de pildă, este o poveste lacrimogenă, despre drama unui boier silit să-și vîndă moșia din pricina soției lacome și iresponsabile, care îl duce la ruină. Intriga banală nu interesează. Dar schița vădește o nouă Optică în creația lui Vlahuță. Boierimea neaoșă este privită acum cu înduioșare. Vlahuță începe să creioneze, cu stîngăcie imaginea unor moșii ca adevărate oaze ale fericirii, temă atît de frecventă în literatura sernănătoristă : *„Oamenii nedreptățiți și asupriți în alte părți alergau aici ca la un dumnezeu ocrotitor, care de toți avea milă, pe toți îi îmbrățișa cu dragoste, le dădea pămînt, și loc de livadă, și lemn pentru casă".* Fiul său continuă aceeași operă samariteană : *„Mersese vestea și prin alte județe de bunătatea și dărnicia lui conu Iancu".* Vlahuță se apropie aici de imaginea boierului idilic și patriarhal, înconjurat de dragostea sătenilor, viziune pe care o întîlnim, cam în același timp, și în romanele lui Duiliu Zamfirescu. Numai că autorul lui *Fanase Scatiu* vede, totuși, și contradicțiile care bîntuiau lumea satului. *Despărțire* se află la antipodul viziunii din *Conu Dumitrachi Petcu,* nuvelă scrisă în 1894, în care boierul este privit cu un ochi critic.

După cum și în *Doctorul Rareș* ** asistăm parcă la o replică dată paginilor de un realism viguros din schița *De la țară* care

+ Apărută în *Vieața,* 1895.
** *Gazeta săteanului,* 1898.

datează din aceeaşi perioadă ca şi *Conu Dumhrachi Petcu.* Satui, cotropit de pecinginea sărăciei, are acum o înfăţişare feerică datorită energiei unui proprietar harnic, intelectual ridicat din popor. Acesta — prin muncă cinstită — reuşeşte să cumpere moşia pe care, aşa cum spune el, *„părinţii mei ţi neam de neamul meu au fost pururea slugi".* Dar intenţiile doctorului Rareş nu erau acelea ale ariviştilor din portretele pe care Vlahuţă le creiona cu atîta incisivitate cu un deceniu în urmă. Dimpotrivă, el transformă satul într-un paradis : *„Casele albe, acoperite cu draniţă, răsăreau vesele prin livezi".* Noul moşier este de o bunătate angelică : *„La noi nu-i dijmă, nu-i clacă".* Dezinteresul său n-are nici o limită : *„Ceea ce m-a interesat însă din capul locului, a fost să fac din fiinţele acestea oameni".* Cheia fericirii generale care domneşte aici nu este alta decît aplicarea principiilor acestui moşier rnîndru de sistemul său : *„Să vezi ţi d-ta ce poate ajunge ţăranul nostru cînd e tratat mai cu omenie ţi cînd îţi bate cineva capul cu el să-l înveţe ;i să-l puie pe calea cea bună".* Se exprimă deci clar una din ideile de bază ale ideologiei semănătoriste. Acţiune educativă de-a dreptul miraculoasă : oamenii bătrîni nici nu mai poartă aici pecetea vîrstei : *„In scară ne-a întîmpinat o jupîneasă bătrînă, îmbrăcată curat, cu faţa întinerită de bunătate ţi de veselie".*

Interesant este faptul că, în astfel de schiţe, Vlahuţă reuşeşte să cumuleze trei ipostaze ale literaturii semănătoriste : să fie premergătorul, să ne demonstreze momentul de criză şi să ne ofere în acelaşi timp şi caricatura ei ! Tot în aceeaşi vreme Vlahuţă scrie şi *Jan.* Şi în cazul de faţă putem să stabilim un paralelism între ţăranul Ion, înnebunit din pricina bătăilor din armată, şi între Jan, *„purtătorul de ţigări al domnului Chircu",* un tip bun de glume, răspîndind în jurul său veselie, mărturisind o deosebită satisfacţie pentru starea în care se afla. Şi exemplele ar putea continua.

Ne vom referi mai pe larg la cunoscuta carte *Romînia pitorească.* Tot în aceşti ani de dinaintea apariţiei revistei, Alexandru Vlahuţă redactează *Romînia pitorească,* care a stîrnit, cu prilejul apariţiei, un interes, îndreptăţit pentru acea epocă, fiind salutată mai ales de revistele şi cercurile semănătoriste. * Interes explicabil, de altfel, dacă ne gîndim la intenţiile destul de mari ale autorului care anunţase cu mult înainte apariţia volumului, cuprinsul lui şi mai ales dorinţa de a realiza cu

* Vezi nota asupra cărţii în voi. III al ediţiei de faţă.

aeest prilej opera capitală a vieţii sale. In istoria literaturii noastre de călătorii *Romînia pitorească* va rămîne un moment, deşi nu unul de răscruce. Ea constituie prima încercare de a da cititorului o imagine a întregii ţări, de a prezenta într-o perspectivă unitară înfăţişarea, obiceiurile, tradiţiile celor mai pitoreşti locuri din patria noastră. Fapta lui Vlahuţă merită a fi apreciată în primul rînd pentru intenţiile generoase care au stat la temelia ei, ca şi pentru corectitudinea realizării.

Romînia pitorească este un ecou întîrziat al literaturii romantice de călătorie. Pînă la Caîistrat Hogaş, călătorii romîni, mai ales cei ce parcurgeau ţări străine, urmăreau, în primul rînd, cunoaşterea realităţilor soeial-istorice, stabilirea, adeseori prin comparaţii şi prin asociaţii, a unor puncte de reper pentru mai buna înţelegere şi definire a situaţiei din ţara noastră. De aceea la cei mai mulţi dintre ei − **I.** Codru-Drăguşanu, Dinicu Golescu, N. Filimon — aspectul documentar este preponderent. Călătorii sînt oameni de cultură, mulţi preocupaţi de aspecte diverse ale realităţilor sociale, dornici să aducă o îmbunătăţire a soartei ţării lor. Caută să afle exemple, modele spre care să-şi poată îndrepta privirea. Alţii — Bolintineanu, Alecsandri, de pildă — urmează mai mult filonul exotic al literaturii romantice din acea vreme. Ei descoperă locuri îndepărtate despre care pînă atunci pătrunseseră pînă la noi doar legende. Vlahuţă urmează mai îndeaproape prima atitudine. Itinerarul său este mai degrabă unul de natură morală. Prin satele, oraşele, văile străbătute, ei descifrează urme ale trecutului, lăudînd faptele istprice ce se desfăşuraseră acolo (Izlaz, Călugăreni). Descrierea este în primul rînd etnografică şi socială. Un vibrant sentiment de mîndrie în faţa vredniciei oamenilor, a ospitalităţii lor, a comorilor de artă populară create de ei, a tradiţiilor de luptă, străbate paginile acestei cărţi. Autorul se înflăcărează, scrie cu anume solemnitate retorică, străduindu-se să transmită cititorilor acelaşi sentiment de aleasă dragoste pentru pămîntul patriei. Dar de aici, din această înflăcărare decurge şi o altă latură a cărţii. Vlahuţă începe să fie mai puţin sensibil la aspectele dramatice ale vieţii. O optică trandafirie îmbracă totul, scriitorul dovedindu-se mereu îneîntat de ceea ce i se înfăţişează înaintea ochilor. Este tributul pe care această carte îl plăteşte semănătorismului. Dacă ne ducem cu gîndul numai cîţiva ani în urmă, vom observa că într-un alt memorial de călătorie, în *File rupte,* Vlahuţă vedea cu precădere sărăcia ţărănimii, situaţia ei precară, deznădăjduită din

punct de vedere al asistenţei medicale. Acum aceste aspecte critice sînt aproape inexistente. Asperităţile vieţii grele a ţărănimii dispar sub învelişul de entuziasm pe care adeseori îl resimţim factice. Arareori, descriind urmările unei calamităţi naturale, scriitorul descrie durerea ţăranilor, care privesc împietriţi dezastrele furtunii : *„Ţăranii desculţi, cu iţarii sumeşi pană deasupra, genunchilor, cu braţele goale încrucişate pe piept, stau în picioare, neclintiţi, şi privesc cu jale la ogoarele-necate, la căpiţele risipite, la snopii desfăcuţi şi luaţi de puhoaie, la munca şi speranţele lor nimicite într-o clipală".*

Am putea spune că *Romînia pitorească* este o adevărată laudă a ţăranului romîn, a însuşirilor sale morale, a frumuseţii sale de caracter. Aici cred că trebuie să căutăm meritul principal al cărţii, care, dacă nu aduce un plus de noutate în contextul literaturii de călătorie, rămîne o corectă încercare de a înfăţişa cititorului frumuseţea unei ţări. Vlahuţă a fost primul care a încercat să dea o imagine de ansamblu a ţării. Desigur, şcoala a exagerat importanţa cărţii, dar există pe parcursul acestei lucrări pagini care ne transmit un vibrant sentiment de dragoste pentru frumuseţile patriei, oamenii săi minunaţi şi trecutul ei glorios. Dacă autorul s-ar fi aflat atunci în mrejele sămănătorismului, imaginea aceasta putea să fie completă şi multilaterală.

Cînd Vlahuţă ia conducerea *Semănătorului* şi publică articolele sale cu caracter normativ, în care recomandă scriitorilor cum să scrie o literatură idilică, predicînd împăcarea între clase, dînd exemplul unor oameni aşa-zis bine intenţionaţi din administraţie, avem sentimentul că teoreticianul încearcă să-şi justifice propria sa operă literară. El îndeamnă patetic pe scriitor să devină un soi de apostol, *„un făcător de bine",* care trebuie să muncească dezinteresat, eroic chiar, pentru o cauză nobilă. *„Tu fii ostaşul jertfei mari, depline ; / Ca dintr-un bob să odrăslească mia, I Cu sîngele tău cald stropeşte glia !"* spune în poezia *Sămănătorul,* apărută în primul număr al revistei. Dar privind mai îndeaproape faptele, parcă nici Vlahuţă nu părea convins de propriul său îndemn. După ce scrie cîteva articolc-program, Vlahuţă se retrage de la conducerea revistei.

Mulţi ani — aproximativ şapte-opt —• bibliografia operei lui Vlahuţă înregistrează 6n număr foarte scăzut de lucrări în versuri sau proză, lucru inexplicabil la prima vedere pentru un scriitor atît de fecund. Atitudinea lui Vlahuţă faţă de semănătorism este puţin ciudată : el a fost unul din principalii lui iniţiatori, i-a

bătătorit cîţiva ani drumul prin literatura sa, i-a trîmbiţat cu înflăcărare postulatele, şi după aceea, cînd curentul s-a cristalizat ideologic, cînd a început să aibă oficioase de propagandă destul de numeroase şi de răspîndite *, scriitorul s-a retras de pe firmamentul principalei reviste. Cauzele plecării lui dc la conducerea *Semănătorului* sînt încă obscure. Să se fi aflat oare Vlahuţă în situaţia ucenicului vrăjitor speriat de maculatura pe care o pusese în mişcare, de valul de contrafaceri pseudoliterare ce se revărsa cu atîta dărnicie din pana discipolilor săi ? Nu vom întreprinde aici o analiză a influenţei revistei *Semănătorul* asupra scriitorilor noştri. Această influenţă s-a exercitat mulţi ani asupra unor creatori de seamă, cum ar fi Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Ion 'Aglrbiceanu, Victor Ion Popa, care au privit uneori deformat, din această perspectivă, relaţiile sociale şi evoluţia lor în istoria noastră. Dar trebuie să repetăm aici faptul subliniat cu atîta îndreptăţire de George Călinescu : *„In istoria mişcării concepţiei estetice* Semănătorul *are un rol foarte secundar, neputînd aduce nici o propoziţie inedită" **.* Se publica în coloanele *Semănătorului* — după cum spune George Călinescu — *„literatură de tot modestă",* ai cărei autori erau *„îndeosebi scriitori de mică cultură, ofiţeri, tineri cu studiile neterminate, autodidacţi, ca şi la* Vieaţa *lui Vlahuţă, de altfel".* Aceasta era configuraţia revistei chiar în anul în care a fost condusă de Vlahuţă şi Coşbuc. După retragerea celor doi directori, revista, la conducerea căreia se succed N. Iorga şi Aurel C. Popovici, dau amploare elementelor naţionaliste şi şovine existente şi în programul iniţial al revistei. Cred că în aceasta constă deosebirea între direcţia Vlahuţă-Coşbuc şi cea a luj N. Iorga şi Aurel C. Popovici. Pe de altă parte, revista se oficializează, devine, pe măsura trecerii anilor, purtătoare a unor idei profund retrograde. Scriitorii cU o pregătire intelectuală mai serioasă, care debutează aici în primii ani (vezi cazul lui Panait Cerna), o părăsesc. Comparam situaţia lui Vlahuţă cu aceea a ucenicului vrăjitor, speriat de forţele care le-a dezlănţuit. Şi aceasta pentru că după 1902 Vlahuţă adoptă o atitudine rezervată şi nu se mai face portsundar.ini nici miei mişcări literare, în ciuda temperamentului sau***.

* Vezi *Semănătorul, Luceafărul* din Budapesta, *Făt-Frumos* din Bîriad, *Ramuri* din Craiova şi alte nenumărate reviste care apar la începutul secolului.

** G. Călinescu, *Istoria literaturii romine,* 1941, pp. 531—532.

*** Interesant este un fapt : deşi Vlahuţă nu a fost străin de ideea înfiinţării revistei *Viaţa romînească,* şi a dat chiar numele publicaţiei, s-a mulţumit totuşi numai cu rolul de colaborator.

începea o nouă perioadă, şi anume, aceea denumită de acad. Tudor Vianu a „retragerii în sine". Vlahuţă preferă acum să se destăinuiască prin intermediul scrisorilor adresate prietenilor *, începe să ţină caiete de însemnări zilnice **, se înconjoară, în ore lungi de sfat, de prieteni mai vechi sau de scriitori şi artişti ai tinerei generaţii. Are atitudinea moralistului, şi nu a combatantului. Se verifică mai mult prin sine şi prin cercul său de intimi şi încredinţează mai rar celor dinafară roadele gîndurilor sale. Acordă mai mult timp meditaţiei, contemplării spectacolului vieţii.

Dar izolarea sa nu era decît aparentă. Pentru că omul continua să vibreze cu intensitate în faţa tuturor marilor frămîntări sociale. Şi exemplul cel mai elocvent este poezia *1907* şi întreaga sa atitudine din acei ani. Iar în jurul anilor 1909—1910 Vlahuţă a crezut totuşi de datoria sa să împărtăşească tuturor concluziile la care ajunsese în acest răstimp. Cititorii săi au întîlnit atunci un alt Vlahuţă : nu mai aveau înainte pe scriitorul aflat în ofensivă, mînuind fierul roşu al satirei — deşi niciodată nu reuşise să-l aducă la incandescenţă — deprins să denunţe parvenitismul, parazitismul, să biciuiască impostura intelectuală şi atîtea alte racile ale societăţii contemporane lui. Dinaintea lor apărea un Vlahuţă îmbătrînit, dînd sfaturi de cuminţenie, de acceptare resemnată a soartei. Aşa cum spune şi acad. Tudor Vianu : *„Spre sfîrşitul carierei sale, nu prea lungi, ideile sale au evoluat spre un moralism cam vag, destul de confortabil pentru împlinirea netulburată de predica frumoaselor sentimente şi a bunelor intenţii resemnate".* Scriitorul, aşa cum am arătat şi mai sus, nu-i aprobă nici acum pe cei bogaţi, dezvăluie egoismul şi pustiul moral al vieţii acestora. Aceste lucrări, literare nu mai au însă un sens critic, nu mai urmăresc dezvăluirea unor moravuri josnice ci se vor în primul rînd profilactice. Oamenii, în special cei tineri, spune Vlahuţă, trebuie feriţi de o asemenea existenţă, de tentaţiile unui trai lesnicios. Şi aceasta pentru că viaţa celor bogaţi nu este de invidiat. Dimpotrivă, ea nu îţi poate stîrni decît dezgust. Trebuie să te mulţumeşti cu ceea ce ţi-a dat soarta : *„Uită-te in jurul tău. Nu vezi destui bogaţi a căror viaţă ttîndavă şi deşartă, parcă-i înadins tocmită ca să te lecuiască pentru totdeauna de pofta bogăţiei Ai vrea tu,*

* Cele mal interesante fragmente din aceste scrisori sînt reproduse în prefaţă şi în note.

** Publicate în voi. III al ediţiei de faţa.

care trăieşti in lumina adevărului, să te schimbi cu vreunul dintre cei ce-şi petrec în minciună toată viaţa lor de nimic f" Iezuitism, sau încercare de diversiune ? Vlahuţă a fost un om de bună-credinţă. A crezut sincer în ceea ce propovăduia. Scriitorul socotea că are în urma sa experienţa de viaţă necesară pentru a putea da sfaturi celorlalţi, iar în cărţile pe atunci de circulaţie (mai ales *Eroii* lui Carlyle) afla justificări şi un gir teoretic recomandărilor sale.

Să nu confundăm această atitudine cu decepţionismul eroilor lui din prima perioadă, cu tristeţea versurilor sale din anii începutului. Deosebirea este fundamentală : eroul dezamăgit se retrăgea, în urma luptei cu societatea, la capătul unui şir de puternice deziluzii. învins, el nu se împăca totuşi cu acea realitate, isprăvea tragic, înnebunea, ca Dan, sau se sinucidea, ca pictorul Coriolan. Retragerea şi resemnarea lor erau inseparabil legate de un sentiment de amărăciune şi de dezgust. Acum, dimpotrivă, eroii lui Vlahuţă se declară mulţumiţi cu situaţia lor, ei preconizează seninătatea şi bucuria retragerii în sine, oricît de năpăstuit ai fi, inutilitatea oricărei acţiuni. Acestea sînt supremele virtuţi morale. Revolta din primii ani împotriva paraziţilor şi parveniţilor se topeşte în pilde creştineşti privitoare la puterea morală a omului care priveşte cu stoicism şi încredere propriile sale suferinţe, ştiind ca la capătul lor îl aşteaptă negreşit fericirea, răsplata pentru cele îndurate. *„Munceşte şi nu despera,* spune el unui tînăr, *munceşte-n tăcere, cu răbdare, cu bunătate, şi-ţi vei găsi în munca ta răspuns la toate întrebările cari te chinuiesc."* Este o atitudine mai veche, mărturisită încă în 1904 într-o poezie care cuprinde credinţa sa în puterea miraculoasă a muncii privite ca un scop în sine, ca un izvor de mulţumire, de satisfacţii, ca o cale sigură spre fericire. Dar faptul era imposibil de realizat în condiţiile unei societăţi bazate pe exploatare. Vlahuţă credea că :

„Sfîntă muncă e aceea
Ce răsplata-n ea-şi găseşte.
De-nţelegi tu asta, cheia
Fericirii tale-o ţii."

Orice atitudine revendicativă îi displace. Pe tinerii care cîrtcsc împotriva bătrînilor îi sfătuieşte să se resemneze : *„Fii liniştită, fii veselă şi bună, fecundă Primăvară!"* După cum vedem, apar acum aceleaşi întrebări care i-au caracterizat opera tinereţii, dar ele capătă cu totul alt răspuns. Ne aflăm în epoca deplinei îm-

pacâri cu viaţa, a conformismului moral. Cheia fericirii o dă răbdarea, tăcerea, nădejdea. Vlahuţă se reîntoarce cu privirea şi asupra vieţii ţărăneşti. Deşi părăsise de aproape un deceniu *Semănătorul,* rămîne totuşi tributar concepţiilor acestui curent literar. Ceea ce întăreşte şi mai mult afirmaţia noastră că semănătorismul nu a reprezentat în opera lui Vlahuţă un moment de circumstanţă, o împrejurare legată de prezenţa sa oficială, timp de un an, la conducerea acelei publicaţii, ci o trăsătură constantă a ideologiei sale din ultimii ani ai vieţii.

Dar începînd din 1909—1910 observăm cum pe fondul semănătorist al gîndirii sale încep să se grefeze elementele doctrinei poporaniste, cunoscută de Vlahuţă datorită contactului său cu cercurile revistei *Viaţa romînească,* de care s-a apropiat mai ales prin Garabet Ibrăileanu şi Paul Bujor. De aceea acum imaginea vieţii de la ţară prezintă trăsături comune semănătorismului şi poporanismului. Oamenii plecaţi din mediul sătesc spre capitală pentru a-şi încerca aici norocul nimeresc într-un oraş plin de păcate : sînt tentaţi să fure, întreţin relaţii cu femei dubioase şi pînă la urmă ajung la... casa de nebuni. Soluţia nu este decît retragerea la ţară, pe moşia unui stăpîn bun, unde tînărul va ajunge *„om de ispravă" (Ale lumii).* Oferă drept pildă de omenie, de conduită civică pe un om bogat, care, în urma morţii fiului său, îşi dăruie întreaga avere comunei : *„Mi-ar fi drag să fie o scoală în casele pe care le dau, o scoală de plugărie, ori de meşteşuguri de la ţară, de-ale noastre".* După un an, satul în sărbătoare *„cinsteşte fapta cea de laudă a donatorului".* Acesta are totuşi remuşcări pentru că a aşteptat *„cea din urmă lovitură, ca să mi se deschidă ochii ţi să văd că viaţa asta nu ni-i dată numai pentru îndestularea ţi plăcerile noastre" (Cremene).* Pînă la sfîrşitul vieţii Vlahuţă rămîne convins că aceasta e calea de îndreptare a existenţei ţăranului nostru : *„Faceţi-l să simtă că este o dreptate ţi pentru el, nedreptăţitul atîtor veacuri: daţi-i o administraţie cinstită, un învăţător harnic, priceput ţi cu tragere de inimă pentru chemarea lui, un preot milostiv ţi cucernic, un doctor care să-şi caute bolnavii cu adîncă iubire de frate, şi un adevărat paradis va fi ţara aceasta",* spunea Vlahuţă în februarie 1919. Şi aici recunoaştem o reîntoarcere integrală la programul semnat cu două decenii în urmă. Autorul este obsedat de coruperea moravurilor de la ţară din cauza invaziei elementelor vieţii orăşeneşti. Vlahuţă devine un scriitor tradiţionalist, gîndirea sa fiind conservatoare şi închistată. Afirmase teoretic aceste puncte de vedere în articolele-progratn ale *Semănătorului.* In 1910 se plînge de faptul că la sate *„se strică lumea, se părăduiesc frumoasele şi cinstitele datini apucate din bătrîni".* De aceea laudă cîteva înjghebări ridicole, de operetă, patronate de „doamne" din „lumea bună", care îşi propuneau, chipurile, să adune şi păstreze *„cu sţinţenief...] o parte din fărâmăturile datinelor şi sufletului nostru în risipă"* (vezi *Chindia).* Vlahuţă lua în serios şi privea cu înfiorare patriotică un spectacol hilar, oferit de oameni care, în lipsa unei ocupaţii, maimuţăreau şi trivializau demagogic tezaurul popular, pentru a-şi asigura momente de divertisment.

Ca valoare literară, articolele şi schiţele de acum sînt foarte precare, lipsite de orice duh. Autorul preferă forma epistolară, confesiunea. Dar totul este înecat în apa lîncedă a unui ton de predică vetustă, de literatură oficioasă de foarte îndoielnică extracţie. Cuvintele sînt căutate, pentru a avea o vibraţie patetică. Frazele sînt sonore sau sfătoase, n-au putere de convingere. Vlahuţă vorbeşte acum în termeni grandilocvenţi despre *„opera de mîntuire şi dc înălţare a neamului acestuia",* de *„brîideţ jucat ca-n vremea cea bună".* Moşierii se numesc în lucrările lui „plugari". Pe cîmpul zugrăvit aidoma cromolitografiilor semnate, cam în aceeaşi vreme, de Kimon Loghi, Verona, G. D.""Mirea, un asemenea „plugar" de vodevil pare că oficiază adevărate ritualuri, împrumută gesturi solemne : *„Miroase aşa de sănătos pămîntul răscolit — miroase a tinereţă, a viaţă. Pentru mine e un farmec o arătură proaspătă... Şi gestul semănătorilor! Ce mişcare frumoasă, nobilă, de o patriarhală generozitate!..."* Efectele unui asemenea mod de a concepe literatura sînt de-a dreptul comice.

Din păcate, acest moment de criză al creaţiei sale, momentul emfazei naţionaliste-patriotarde, al moralismului comod, al sfatului cuminte, a creat în cultura noastră o adevărată şcoală, care a întunecat ani de zile adevărata faţă a operei lui Vlahuţă. Se trecea sub tăcere faptul că tot atunci Vlahuţă a scris poeziile *1907* şi *Dreptate* şi se aducea în prim plan toată zgura care înecase fondul pozitiv al operei lui. Acad. Tudor Vianu remarca pe bună dreptate : *„S-a format în primele decenii ale secolului, în unele cercuri legate, de fapt, de interesele vechilor orînduiri, o stare de opinie publică şi de sensibilitate făcută din idealism moral călduţ şi inoperant, dintr-o bunăvoinţă umană, generală şi cam fără obiect, sporită printr-un patriotism conceput ca singura veneraţie a trecutului, «vlahuţismul» propriu-*

zis al multor scriitori mai mărunți, al unora dintre învățătorii ți profesorii învățămîntului secundar, al cercurilor culturale ți al revistelor de cultură sătească, un curent vrednic a fi studiat în documentele minore, unde i se păstrează urmele literare ți despre care se poate spune că mai mult a frînat, decît a solicitat, progresul social" *. Din păcate, această situație a dăinuit ani de zile, şi numeroşi publicişti obscuri, nechemați, aflați în solda oficinelor de propagandă reacționară şi patriotardă, care urmăreau pervertirea conştiinței țărănimii cu otrava naționalismului şi a resemnării au colportat tendențios tot ce a fost minor, nerealizat, retrograd în opera şi atitudinea lui Vlahuță. După moartea sa, numele şi această parte a operei a fost preluată de oameni aflați la periferia vieții culturale, recrutați pentru a sta de veghe împotriva bunului-simț, a bunului-gust, a seriozității literare, a ideii dc progres şi frumos în genere. Poate nici un scriitor al nostru n-a avut, timp de două decenii, o posteritate mai ingrată, mai lipsită de duh, care i-au putut face, la un moment dat, opera şi numele chiar antipatice. Biografii săi dintre cele două războaie erau semidocți, persoane cu totul neînsemnate, ca I. G. Oprişan **, N. Zaharia, Ion Gorun. Imaginea unei personalități banale, a unei opere plicticoase, rezulta din ceea ce au scris despre Vlahuță, Artur Gorovei', Lascarov-Moldovanu, Mihail Lungianu, Leca Morariu, Ion Foti, Paul Papadopol, G. D. Mugur, Ionescu-Morel. Se vorbea despre *„religiozitatea lui Vlahuță"*, despre *„hunul Vlahuță"*, se întrebuințau titluri de articole pompoase, emfatice, cum ar fi *„apostolul", „învățătorul", „un romîn poet", „Alex. Vlahuță ca educator"*. Din fericire, însă, opera sa a fost şi altfel înțeleasă de scriitori şi critici de seamă ai epocii dintre cele două războaie mondiale. Astfel a ajuns pînă la noi imaginea adevăratului Vlahuță şi a operei lui, cu toate luminile şi umbrele ei, care a căpătat în anii noştri dimensiunile reale şi locul cuvenit.

* Tudor Vianu, lucrarea citată, p. 87.

** Pentru a demonstra cît de ridicolă putea fi interpretarea dată operei lui, vom cita subtitlurile cărții lui I. G. Oprişan : „luptător. îndrumător al tineretului. Apologet, Preot al artei. Făclier al *evangheliei* trăite." De fapt, I. Oprişan îşi concepuse cartea ca un răspr.ns la întrebarea fiicei sale, elevă în clasa I primară. întrebarea, pusă în zilele vacanței şcolare, *„pe un drumeag de pădureț...] în feeria de lumină a înălțimilor"*, suna astfel : *„Tală, tu ai cunoscut vreun om cu viața sfintă V* Omul acesta era, după părerea lui Oprişan, Alexandru Vlahiiță. Faptul nu mai are nevoie de comentarii.

Am căutat să conturăm în aceste pagini imaginea Operei şi activității lui Vlahuță aşa cum s-a concretizat în împrejurările specifice ale unei epoci destul de întinse din istoria culturii noastre. Am urmărit să desprindem coordonatele ei esențiale, s-o integrăm în dezvoltarea literaturii romîne. Am sacrificat, cu bună ştiință, analiza detaliată a unor lucrări, pentru a stabili liniile directoare ale evoluției operei, ale gîndirii lui Alexandru Vlahuță.

Ajungem astfel la concluzia că cea mai însemnată parte a operei sale merită să fie publicată şi studiată astăzi, ea rămînind una din mărturiile artistice fidele pentru definirea peisajului social şi intelectual al vremii. Adeseori vom afla în poezia, proza şi publicistica sa interpretări lucide, dovedind că omul şi scriitorul nu a rămas niciodată pasiv în fața frămîntărilor sociale. A căutat să le înțeleagă, să le oglindească artistic şi uneori chiar să le afle soluții. Acest fapt îl remarcă — încă din 1920 — Tudor Vianu : *„El este unul dintre aceia care au determinat în literatura noastră curentul de simpatie îndreptat către clasele de jos"*. Prin cuvîntul lui, masele de oropsiți au dat, nu o dată, glas durerii şi revoltei lor. Studiem opera lui Vlahuță pentru că el a creionat primul cîteva tipuri fundamentale ale literaturii noastre din trecut : *învinsul, inadaptabilul, parazitul, arivistul.* Cel puțin primele trei categorii îşi au fixată starea civilă literară o dată cu opera lui Vlahuță. în viața culturală a epocii el a însemnat o prezență de primă importanță, şi contribuția lui hotărîtoare la definirea crizei culturale de la sfîrşitul secolului trecut nu poate fi nicidecum negată. Această prezență ardentă în epocă s-a concretizat cel mai adesea într-o operă vastă, aflată în cea mai mare parte a ei pe poziții ofensive, critice. Toate acestea ne arată că omul acesta nu a fost niciodată senin şi olimpian. Zîmbetul său blajin, uşor indulgent, pe care îl cunoaştem din cele mai multe portrete şi fotografii, era mai degrabă expresia unei tristeți şi ironii amare. Avea privirea moralistului, dar şi a omului încercat de o existență zbuciumată.

Spre deosebire de Caragiale şi Delavrancea, Vlahuță a fost tipul scriitorului reflexiv, îndreptat tot timpul spre observarea şi comentarea realității cu mijloacele moralistului. De aceea din opera lui — arată pe bună dreptate acad. Tudor Vianu — *„putem reține în primul rînd un număr de maxime, de cugetări, de reflecții asupra vieții, ți mai puțin tipuri bine conturate ți individualizate Urtistic"*. Şi aceasta pentru că Vlahuță a avut în vedere feno-

menul general, a căutat să surprindă tot timpul elementul tipic, caracteristic. Vorbind, de pildă, despre unul din „paraziţii" satirizaţi de el, autorul ne ajută să pătrundem mai bine cauzele acestei caracteristici a scrisului său. *„Ce să vă mai spun cum îl cheamă l Un lip, tras în mai multe exemplare, care se află pretutindeni, si care va trăi în veci. Ce importă numele i Uitaţi-vă la* individ *si gîndiţi-vă la* speţă..." Numai că şi Vlahuţă a avut îu vedere în mai toate scrierile lui cel mai ades *speţa,* şi nu elementele individuale, trăsăturile particulare ale eroilor.

A fost unul din ziariştii care au ridicat această îndeletnicire la nivelul artei. Este un merit de seamă al creaţiei sale. I-a displăcut şi retorica exagerată a lui C. A. Rosetti, Heliade Rădulescu sau Macedonski, şi jurnalistica mediocră a multora din confraţii săi. Articolele sale aveau un stil îngrijit, ales, cuprindeau reflecţii, meditaţii ; Vlahuţă se exprima în propoziţiuni concise, ce au adeseori valoare de maximă. El a dat astfel, alături de Hasdeu şi C. Miile, prestigiul publicisticii din acea vreme, apropiind-o de ziaristica modernă. A pregătit prin profunzimea judecăţilor sale lapidare, prin violenţa atacului condus cu mijloacele artei literare terenul afirmării marilor pamfletari N. D. Cocea şi Tudor Arghezi. Sarcasmul şi forţa nimicitoare cu care a ştiut să spună unele adevăruri, pregnanţa unor tipuri, iată cîteva din elementele care îl apropie de aceşti doi mari pamfletari.

Vlahuţă a folosit în proza sa transcrierea datelor realităţii, însoţită de comentariu satiric în prima perioadă, de observaţie psihologică după 1890 şi de o notă excesiv moralizatoare după 1900. Nu trebuie să înţelegem de aici că scriitorul ar fi dovedit neglijenţă faţă de expresia artistică şi nu a fost partizanul selecţiei artistice. Dimpotrivă, a fost un meticulos, un prozator a cărui operă a contribuit efectiv la dezvoltarea şi mlădierea limbii literare romîneşti prin folosirea cu naturaleţe, fără ostentaţie, a vorbirii de fiecare zi. înzestrarea lui principală stătea în putinja de a observa şi de a reliefa documente de viaţă. Vlahuţă se află la începutul unui filon al literaturii romîne — ilustrat şi prin lucrări remarcabile, dar şi prin altele, de calitate artistică îndoielnică. Proza lui Cezar Petrescu, ca şi a altor scriitori dintre cele două războaie, îşi află un înaintaş în Alexandru Vlahuţă. Această aplecare spre transcrierea documentului omenesc a avut drept urmare artistică frecvenţa povestirii-confesie. O notă sentimentală este neîncetat prezentă, prozatorul prevestindu-1 din acest punct

de vedere pe Briitescu-Vomcşti. După 1900, însă, din pricina accentuării tonului de predică, a caracterului tezist, proza lui Vlahuţă îşi pierde spontaneitatea, naturaleţea şi mai ales dramatismul. Ea nu mai păstrează vioiciunea notaţiei directe, ci, stilistic, pare siluită, încătărămată în chingile unei demonstraţii seci, uscate.

Să ne oprim, de pildă, asupra bucăţii *Este o dreptate.* Ca să ajungă la concluzia că eroina schiţei, care a cunoscut toate bucurile şi răsfăţurile unei vieţi de huzur, este *„săracă",* cu *„toată bogăţia ei",* autorul îi rezumă etapele existenţei, relatează mai pe larg o întîmplare. Dar materialul acesta nu se mai converteşte în literatura propriu-zisă, ci ne apar mai degrabă ca o suită de argumente aduse în sprijinul unei *teze.* Procedeul aparţine în primul rînd retoricii, şi de aceea cititorul nu mai urmăreşte conflictul nuvelei, modul în care se conturează caracterele, ci o înşiruire de exemple care să susţină şi să justifice ideea enunţată în prima frază : *„In adevăr, cum ziseţi, «cetate a urîtului» e viaţa ta, pe atît de tristă, pe cît e de mare ţi de bogată".* Aceleaşi teme, aceleaşi atitudini, acelaşi spirit de repudiere a lumii claselor avute, a moravurilor şi a vieţii lor nu mai capătă în această perioadă echivalente literare, ci rămîn simple dizertaţii etice. Dispreţul faţă de paraziţi şi de parveniţi nu se mai concretizează nici el în pamflete viguroase, concentrate, ci în lungi sfaturi, care folosesc repetiţii, interjecţii.

I-a lipsit lui Vlahuţă simţul plastic şi imaginaţia. Acad. Tudor Vianu arată că specificul descrierii peisajului în opera lui Vlahuţă constă în faptul că scriitorul *„întrebuinţează nu darurile unui ochi de pictor, ci sensibilitatea, de altfel fără forţă ţi noutate, a unui poet. Desigur, Vlahuţă grupează cu răbdare în unele din tablourile sale mai multe trăsături văzute, fără să obţină totuţi imagini sintetice ţi revelatoare."* * într-adevăr, şi în *Romînia pitorească,* şi în *Pictorul Grigorescu* Vlahuţă relatează de cele mai multe ori impresiile sale, senzaţiile care îl încearcă în mijlocul naturii (vezi, de pildă, *Omul, Valea Cerbului, Slănicul-Moldovei),* reconstituie exact detaliile unui tablou. Există în cele două cărţi şi descrieri plastice, grăitoare, cum ar fi în special Valea Prahovei. Dar în general autorul apelează la imagini şi epitete convenţionale sau la comparaţii livreşti. Descrierile sale sînt mai degrabă fotografii fără relief. în monografia sa *Calistrat Hogaţ,*

* Tudor Vianu, *Arta prozatorilor romîni,* p. 196.

Const. Ciopraga sublinia că : *„Adnotînd un exemplar al. operei lui Vlahuță, cîntărețul Munților Neamțului îi reproțează repetarea obositoare a procedeelor ți descripția uneori ternă".*

Darurile de observator ale lui Vlahuță se restrîngeau — ca şi acelea ale lui Caragiale —-la studierea omului, a împrejurărilor exterioare ale vieții. G. Ibrăileanu considera că : *„D-l Vlahuță și alți scriitori ai vremii sale au fost înamorați mai mult de idei, în deosebire de scriitorii de azi, înamorați mai mult de viață, lată pentru ce cei dintîi au fost mai cu samă critici, literatura lor fiind mai cu samă expresia artistică a unor idei, pe când cei din urmă sînt mai mult creatori de viață."*

Dar Vlahuță are şi meritul dc a fi contribuit, în mod hotărî-tor, prin proza sa, la statornicirea realismului în literatura noastră. A fost deci consecvent cu postulatele activității sale critice. Mai mult decît Duiliu Zamfirescu, Delavrancea sau Slavici, Vlahuță a apropiat literatura, de cotidian, al cărui observator ascuțit a fost.

Iată deci motive numeroase care ne fac să-l considerăm unul din acei scriitori care a determinat, în mod efectiv, progresul prozei romîneşti, pe linia realismului şi a dezvoltării analizei psihologice.

Mai stăruie încă neînțelegeri în privința locului pe care îl ocupă *poetul.* Cînd am cercetat evoluția liricii lui, am văzut că punctele ei de plecare erau modeste, Vlahuță nedorind să fie decît un simplu ucenic al marelui Eminescu. Deşi confesiunea nu a fost făcută public, totuşi contemporanii au resimțit această carență. Mai întîi a semnalat-o Titu Maiorescu, care în 1886 spunea : *„...d-l Vlahuță, a cărui prismă este poate înrudită cu a lui Eminescu (ți am dori să nu-i fie prea înrudită, ci să-şi păstreze individualitatea, dacă o are)"* *. Acest malițios *„dacă o are"* ne arată că totuşi criticul se îndoia de originalitatea lui Vlahuță. Cînd Gherea şi-a scris studiul, întrebarea stăruia din ce în ce mai mult în mințile contemporanilor. Criticul a căutat să demonstreze că Vlahuță nu face parte din categoria *„unor poetaşi de puțin talent [...] cu personalitatea proprie foarte puțin pronunțată", asupra cărora „această influență va fi nimicitoare".* Dobrogeanu-Gherea îl socotea pe Vlahuță printre acei *adevărați poeți, care au o individualitate, o personalitate poetică a lor proprie"* **. Mai

* Titu Maiorescu, *Poeți ți critici,* în *Critice,* voi. ÎI, ediția noua si sporită, 1892, p. 211.

C. Dobrogeanu-Gherea, studiul citat, pp. 164–165.

tîrziu, toți criticii l-au aşezat pe Vlahuță în conul de umbră al poeziei lui. Eminescu. Şi au avut, bineînțeles, dreptate, reuşind să aducă argumente substanțiale în demonstrarea acestui adevăr. George Călinescu consideră că *„A. Vlahuță este acela care copiază mai servil arhitectura exterioară a marelui poet"* *. Perpessicius, de asemeni, socoteşte poezia iui Vlahuță ca fiind *„prelucrată prea mult după chipul şi asemănarea maestrului său, Eminescu"* **. Ar fi inutil să enumerăm aici imagini împrumutate, rime asemănă-toare, versuri aproape pastişate. Important este faptul că poezia lui Vlahuță nu s-a putut desprinde de tutela eminesciană. Resim-țim mai ales în lirica erotică a lui Vlahuță răsunetul poeziei maestrului, ceea ce face din multe versuri ale sale simple varia-țiuni pe teme eminesciene. Poetului Vlahuță i-a lipsit puterea de a-şi individualiza sentimentele, de a le salva din domeniul abstrac-tizării didactice. Aflăm însă printre versurile sale şi numeroase poezii de o reală valoare artistică. Ne referim la „sonetele" sale, poezii în care sentimentele irump fără a fi zăgăzuite, la *Iubire,* ca şi la delicata bucată *Prima lecție* etc. Vlahuță, care, aşa cum am văzut, nu avea simțul plastic, plutea şi în poezia sa printre noțiuni, concepte, idei generale. De aceea unele din tablourile de natură, din versurile lui, n-au viață, sînt simple proiecții ale sen-timentului, n-au culoarea particulari, specifică, aşa cum o întîl-nim, de pildă, în versurile lui Coşbuc. Aşa se explică de ce con-temporanii şi posteritatea au reținut din poezia sa mai puțin ver-surile de dragoste — disertații despre acest sentiment — şi mai ales pe acelea cu caracter de dezbatere a unor probleme morale, sociale şi artistice. Chiar dacă ele sînt uneori discursive, retorice, au exprimat totuşi cu franchețe gînduri, năzuințe şi înfrîngeri cu un înțeles mai larg, mai cuprinzător. De aceea au şi fost receptate, recitate, cunoscute, răspîndite. Dintre toți epigonii lui Eminescu, Vlahuță a abordat cîteva întrebări fundamentale pentru destinul omului contemporan lui, cărora le-a şi dat o formulă artistică ce se caracterizează prin corectitudine reuşind adeseori să emoțio-neze prin suflul de sinceritate ce se străvede în versurile lui.

*

Posteritatea a fost generoasă cu acest scriitor, care n-a avut, de pildă, soarta atît de tristă a unor poeți de mare talent ca Macedonski sau Dimitrie Anghel. Peste numele său nu s-a întins

A G. Călinescu, *Istoria literaturii romtne,* p. 494.

** Perpessicius, *Lirica lui Vlahuță,* în *Mențiuni critice,* voi. III, p. 98.

niciodată vălul uitării. Ce-i drept, aşa cum am arătat pe larg într-un capitol precedent, opera sa a fost colportată şi folosită de oameni fără chemare, care au hipertrofiat îndemnurile la resemnare, sau paginile naţionaliste din ultima perioadă a vieţii. Această avalanşă de mistificare a urmărit, şi în cazul lui Vlahuţă, atenuarea sensurilor critice ale operei lui. Dar chiar între cele două războaie mondiale, scriitori de prestigiu, privind lucid moştenirea literară a lui Vlahuţă, au căutat să-i fixeze locul în cultura noastră. Printre ei îi cităm pe Garabet Ibrăileanu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Tudor Vianu, Victor Eftimiu, G. Topîrceanu, Paul Bujor, Perpessicius, Tcoclorescu-Branişte.

Din contribuţiile lor s-au aşezat temeliile unei juste aprecieri a valorii operei şi a pildei pe care a dat-o omul. Ibrăileanu arăta, de pildă, că : *„Alexandru Vlahuţă... a adus In literatura romînă, mai înainte de toate, «limba veche si înţeleaptă»".* Criticul *Vieţii romîneşti* stabilea un fapt esenţial în aprecierea judicioasă a locului lui Vlahuţă în evoluţia literaturii romîne : *„Exprimând limpede şi lapidar şi pe înţelesul tuturora psihologia «eminesciană» a vremii, el a deschis maestrului său calea, ca un crainic, şi a contribuit ca nimeni altul, la formarea sufletului generaţiei care l-a urmat. Alexandru Vlahuţă are o pirte covârşitoare în formarea intelectualismului visător de acum treizeci de ani."* Intr-o epocă în care critica oficială încerca să-l dea uitării pe Vlahuţă, poetul lui *1907,* Perpessicius considera * *1907* drept una din creaţiile cele mai de seamă ale operei scriitorului, iar Gala Galaction arăta, tot în această perioadă, că poezia citată este *„proba unei mândre independenţe sufleteşti şi graiul unei nobile iubiri de ţară şi dc neam".* în felul acesta opera a început să capete adevărate dimensiuni, să fie înţeleasă în lumina ei reală, pe care ne-au adus-o în anii clin urmă interpretările criticii ştiinţifice.

Regimul de democraţie populară l-a aşezat pe Alexandru Vlahuţă printre clasicii literaturii romîne, acordîndu-i stimă şi preţuire. Actul de pioasă şi emoţionantă dreptate din ziua de 23 octombrie 1948 a marcat începutul acestei noi înţelegeri a operei lui. Atunci, Alexandru Vlahuţă a fost ales membru de onoare post-mortem al Academiei Republicii Populare Romîne. Propunerea, cititǎ de Mihail Sadoveanu, cel care îl socotea pe Vlahuţă

* într-un arricol publicat în 1929.

drept un „maistru" al sau, împlinea un act de restituire faţă de toţi cei cărora vechea Academie le făcuseră un păcat neiertat din tot ce avuseseră ei mai bun : „independenţa şi demnitatea puţinului talent" *. Perpessicius scrie atunci vibrantul său articol *Academicienii de dincolo de mormînt* **, în care evocă demna comportare a lui Vlahuţă în raporturile lui cu fosta Academie. Masele largi pot cunoaşte *1907,* publicată în ziarul *Scînteia* cîteva zile după abolirea monarhiei, cu un comentariu care desprinde semnificaţiile acestei lucrări literare. Opera lui circulă astăzi în ediţii de zeci de mii de exemplare, fiind tradusă în multe limbi străine. Academia comemorează a douăzeci şi noua aniversare a morţii poetului. Cea de a treizeci şi cincea şi a patruzecea aniversare a încetării lui din viaţă prilejuiesc apariţia unor însemnate articole şi studii. Cînd s-au împlinit o sută de ani de la naşterea sa, în întreaga ţară s-a cinstit, cu respectul cuvenit, amintirea scriitorului. Şedinţa festivă a Academiei Republicii Populare Romîne, în cadrul căreia a vorbit acad. Tudor Vianu, a fost însoţită de pagini speciale în presa centrală şi literară, emisiuni radiofonice, şezători literare la cluburi şi cămine culturale. La Dragosîoveni s-a inaugurat atunci casa memorială în locuinţa unde scriitorul şi-a petrecut ultimii ani ai vieţii. De atunci, mii de oameni au păşit înăuntrul muzeului, s-au aplecat cu dragoste asupra documentelor ce evocă o viaţă şi o operă a cărei amintire se păstrează şi astăzi. Locuitorii comunei, dintre care unii l-au mai cunoscut pe „conu Alecu", au dat, în semn de respect, numele scriitorului gospodăriei agricole colective.

îl preţuim astăzi pe Alexandru Vlahuţă cu conştiinţa că opera lui şi-a cîştigat un loc temeinic prin mărturiile pe care ni le-a lăsat despre viaţa socială şi culturală a timpului, prin rolul pozitiv pe care l-a avut în dezvoltarea literaturii romîne în ultimele decenii ale veacului trecut, prin aportul său la mlădierea limbii noastre. Alexandru Vlahuţă rămîne unul din clasicii literaturii romîne.

VAI.ERIU RIPIiANU

*** Vezi scrisoarea lui Alexandru Vlahuţă către losif Vulcan cu prilejul refuzului de a primi alegerea sa printre membrii corespondenţi ai Academiei Romîne.**

**** Vezi *Menţiuni de istoriografie literară ţi folclor* 1948—1956, pp. 5—17.**

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Cuprinsul ediţiei. Ediţia de faţă este cea mai largă culegere apărută pînă acum din opera lui Vlahuţă. Ea reprezintă o selecţie masivă dintr-o prodigioasă activitate literară şi culturală dusă timp de aproape patruzeci de ani.

Ediţia este alcătuită din trei volume, primul cuprinzînd versurile, iar celelalte două, proza.

Călăuziţi de criteriile leniniste în aprecierea moştenirii literare, am inclus în ediţia noastră cele mai valoroase lucrări ale lui Vlahuţă.

în această ediţie am căutat să înfăţişăm cititorului o imagine de ansamblu asupra operei lui Alexandru Vlahuţă şi, în acelaşi timp, să prezentăm în adevărata ei lumină personalitatea scriitorului. De aceea, faţă de toate culegerile precedente, ediţia actuală cuprinde un număr mare de articole şi poezii rămase de zeci de ani în paginile periodicelor. Acest material puţin sau de loc cunoscut pînă acum îl va ajuta pe cititor să situeze opera lui Alexandru Vlahuţă în complexul vieţii culturale romîneşti de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul veacului nostru. Nădăjduim ca o ediţie de atare dimensiuni să însemne un pas înainte pe calea cunoaşterii şi studierii activităţii lui Alexandru Vlahuţă.

Am dorit să oferim cititorului o imagine a evoluţiei operei lui Alexandru Vlahuţă, incluzînd în sumar lucrări din fiecare perioadă. Bineînţeles, epoca pînă în jurul anului 1894 este mai bine reprezentată, deoarece în acest răstimp creaţia lui Vlahuţă prezenta aspectele ei cele mai interesante şi viabile.

Datorită numărului mare de pagini pe care îl cuprinde volumul al II-lea, nu am putut depăşi spaţiul actual. De aceea, unele articole ale lui Vlahuţă care reiau, fără a aduce elemente noi, idei şi teme existente în materialele din volum au fost omise cu bunaştiinţă (vezi în special articolele despre Delavrancea, Coşbuc, pictorul Grigorescu). în *Note* şi în *Bibliografie* cititorul va afla însă trimiterile necesare. Tot *Notele,* ca şi *Studiul introductiv,* conţin numeroase fragmente, citate, extrase din aceste articole, astfel că ediţia cuprinde aproape tot ceea ce este demn de reţinut din opera lui Vlahuţă.

Volumul I, care cuprinde poeziile, are la bază ediţia din 1915 (ultima ediţie completă apărută. în timpul vieţii autorului).

Volumul cuprinde mai întîi poeziile publicate în volumele editate în timpul vieţii autorului (nu numai poeziile incluse în ediţia 1915, ci şi cele care au figurat numai în ediţiile anterioare : 1887, 1892, 1894, 1896, 1899, 1904, 1909). în plus, în această primă parte, volumul cuprinde *Profilurile,* cronici rimate, publicate pînă acum în volumul de proză *Din goana vieţii.* Dintre cele şapte profiluri, doar Profilul nr. 4 *(Daniil, bătrînul stariţ)* a fost publicat, sub titlul *Pocăinţă,* în volumele de poezii, începînd cu ediţia *Iubire* (1896) şi „Biblioteca pentru toţi". După poeziile originale, sînt grupate separat traducerile din Ada Negri, precedate de o notă a autorului, apărută în ediţia 1909. In continuare, se dau poeziile neîncadrate în nici un volum apărut în timpul vieţii scriitorului. Din această categorie fac parte poeziile pe care autorul le-a tipărit în reviste înainte de 1915 *(Omul, Cu-a ta mînă..., Dorul* etc), dar nu le-a inclus în volum, şi poeziile publicate în 1917, după tipărirea ultimelor volume din 1915, 1916 *(Din zile grele, Supt legea tunului, Fustă scurtă, ghete albe, buze roşii).* La sfîrşit am grupat trei poezii postume, descoperite de cercetători în ultimii ani.

Poeziile au fost inserate în cadrul fiecărei secţiuni a volumului în ordine cronologică, orientîndu-ne după prima apariţie în revistă cunoscută pînă acum, iar în cazul postumelor, după data aflată în manuscris.

Tabloul cronologic al poeziilor de la sfîrşitul primului volum cuprinde şi poeziile neincluse îu volumul de faţă.

*

în cel de-al doilea volum am reunit proza şi publicistica, grupate în trei categorii : A. Nuvele, schiţe, povestiri, amintiri, cugetări. B. Conferinţe, articole, pamflete. Şi aici am adoptat criteriul

cronologic. In cadrul fiecărei secţiuni, materialul a fost ordonat după data primei apariţii în presă.

Am adoptat criteriul cronologic deoarece nu ar fi fost posibilă reproducerea „pe volume", întrucît Vlahuţă a publicat în timpul vieţii sale mai multe volume de proză cu caracter eterogen, cuprinzînd atît literatură, cît şi articole propriu-zise. Unele bucăţi de proză sau articole au văzut lumina tiparului în mai multe volume antume. Dacă urmam alcătuirea volumelor lui Vlahuţă, ediţia noastră ar fi avut o înfăţişare neuniformă şi lipsită de un sistem.

Pentru a evita acest fapt, am ordonat materialul pe genuri, şi în cadrul genurilor, dc asemenea, am adoptat criteriul cronologic, bineînţeles, menţinînd distincţia între ceea ce Vlahuţă a păstrat în paginile volumelor şi ceea ce a rămas numai în periodice.

Volumul al treilea cuprinde cele trei mari opere ale lui Vlahuţă : romanul *Dan* (1893), memorialul de călătorie *Romînia pitorească* (1901) şi monografia artistică *Pictorul Grigorescu* (1910). De asemenea, acest volum mai cuprinde textele celor cinci carnete de însemnări nepublicate pînă în prezent. Ele au fost descoperite abia în anul 1961.

Aparatul critic. Notele au fost date în subsolul paginii şi la sfîrşitul volumului.

Notele de subsol se referă la explicarea cuvintelor în vederea înţelegerii textului şi semnalează unele greşeli din textul de bază.

Tot în subsol au fost date şi notele autorului, notate cu *(n.a.).*

Notele de la sfîrşitul fiecărui volum 'cuprind două părţi. In prima parte se prezintă informarea bibliografică : prima apariţie, republicările în diferite periodice (pînă la data încetării din viaţă a scriitorului) "şi în volumele antume, specificarea volumului sau a periodicului după care a fost reprodus textul, semnalarea manuscrisului. In partea a doua a notei se dau variantele (numai atunci cînd precizează înţelesul lucrării) şi informaţii privitoare la împrejurările care au determinat geneza operei literare, precum şi date despre ecoul în epocă. Dat fiind că mai multe articole şi pamflete literare sau politice se refereau la situaţii şi personaje ale epocii, am căutat să explicăm toate acestea şi să dăm cîteva informaţii asupra lor. Astfel, cititorul va înţelege şi mai bine ce anume obiective a ţintit Vlahuţă în opera sa, iar mesajul ei progresist va ieşi mai limpede la iveală.

O atenţie deosebită în alcătuirea notelor s-a acordat consemnării ecoului pe care l-au avut în presa muncitorească a timpului lucrările lui Vlahuţă.

Alegerea ediţiei de ba?.ă. In alegerea ediţiei de bază, atît pentru poezii, cît şi pentru proză, ne-am orientat — ca principiu general — după ultima ediţie apărută în timpul vieţii scriitorului. în cazul materialelor care n-au apărut niciodată în volume ne-am orientat după prima publicare, adică am ales textul pe care în mod cert autorul l-a văzut, apariţiile următoare fiind simple republicări făcute fără ştirea autorului. în alegerea periodicului am ţinut seamă şi dc legătura poetului cu publicaţia respectivă, precum şi de posibilităţile autorului de a urmări mai îndeaproape procesul de tipărire.

Pentru poezii am ales ediţia 1915, cea mai cuprinzătoare ediţie îngrijită dc poet. în 1916 a mai apărut o ediţie în colecţia „Biblioteca pentru toţi", care constituie o simplă retipărire a ediţiei anterioare din această colecţie. în general, fosta colecţie „Biblioteca pentru toţi" se prezenta neglijent din punctul de vedere al acurateţei textului. Pentru poeziile care lipsesc din volumul 1915, textul a fost dat după ultima ediţie în care au figurat. Pentru poeziile postume am folosit manuscrisele, cu excepţia poeziei *Cîrmacii,* unde textul a fost reprodus după *Luceafărul.* De altfel, ediţia, periodicul sau manuscrisul după care s-a dat textul este indicat în nota bibliografică a fiecărei poezii.

Pentru proză am adoptat acelaşi principiu, cu următoarele excepţii (referitoare la volumele *Dan* şi *Romînia pitorească).*

Romanul *Dan* a apărut în timpul vieţii autorului în două ediţii: 1894 şi 1896. Am luat ca ediţie dc bază ediţia apărută în 1894, deoarece ediţia din 1896, apărută în colecţia „Biblioteca pentru toţi", cuprinde numeroase erori.

Romînia pitorească a apărut în timpul vieţii autorului în trei ediţii : 1901, 1902, 1908. După o atentă confruntare, am ales ediţia 1902 ca ediţie de bază, care prezintă unele schimbări în sensul îmbunătăţirii ci faţă de ediţia anterioară. Ultima ediţie, cea din 1908, nu poate fi acceptată ca ediţie de bază, deoarece cuprinde unele erori. Stabilirea textului s-a realizat prin confruntarea tuturor ediţiilor, pentru a alege formele cele mai specifice ale limbii lui Vlahuţă şi a înlătura contribuţia editorilor.

Stabilirea textului, Textul din prezenta ediţie nu reproduce mecanic textul ediţiei de baza, Deşi în profilul ediţiei nu intră prezentarea exhaustivă a variantelor,

textul a fost stabilit întotdeauna prin confruntarea tuturor edițiilor și deci a variantelor cunoscute pînă în prezent. De aceea textul ediției de bază, care ne-a servit ca punct de plecare, a fost interpretat, căutîndu-se redarea realității lingvistice.

Schimbările pe care le-am introdus față de textul ediției de bază se referă — în ordine — la următoarele aspecte : omisiuni de text, greșeli de tipar, punctuație, ortografie.

Omisiuni de text pot fi semnalate în volumul de poezii.

Dat fiind că ne-am orientat după edițiile ultime apărute în timpul vieții autorului, care pot fi considerate, în general, ca reprezentînd voința autorului, și deci ultima redactare, nu am socotit „omisiuni de text" versuri sau rînduri care au figurat în edițiile anterioare sau în manuscrisele poetului, dar nu mai apar în ultima ediție.

Am considerat „omisiuni de text" unele versuri traduse care lipsesc din volum, dar figurează în textul publicat prima dată, corespunzînd − în același timp — textului original din Ada Negri *(Muncitorul* și *Fără ritm).*

Traducerile au apărut prima dată în volum în ediția 1904, care prezintă toate semnele unei improvizații editoriale. Volumul este, cu excepția traducerilor, o continuare de tiraj a celui din 1899, după cum dovedește identitatea copertei interioare și a numărului de comandă tipografică de pe verso. Traducerile au fost pur și simplu „lipite" la sfîrșit, după cum rezultă în mod evident din faptul că volumul are două sumare ; unul la paginile 219—221, care coincide cu volumul 1899, și deci cu poeziile de pînă aici, și altul, la sfîrșit, care nu corespunde decît parțial cu ordinea volumului și în care sînt cuprinse și traducerile. De altfel, partea care cuprinde traducerile are alt număr de comandă tipografică.

O scrisoare a lui Alexandru Vlahuță trimisă editorului Soccc confirmă întru totul presupunerile noastre : *„Vă înaintez manuscrisul de adăugat la volumul* Poezii (A. Vlahuță) *editate de d-voastră în 1899 si din care mai aveți un mic exemplar. Mărite cu 4 coaie, materie nouă, vor purta alăturata copertă și prețul de trei lei, țără să aveți a-mi plăti ceva pentru acest adaos.*

București, 25 august 1904" (Vezi scrisoarea în *Studiu biobibliografic* de Al. Bojin, p. 391.)

S-ar putea ca la întocmirea acestui volum *sui generis,* din textul tipărit — probabil în grabă — al poeziilor traduse din Ada Negri să fi fost omise versurile la care ne referim. Poate că faptul n-a fost semnalat pînă acum deoarece edițiile de după 1904 au luat ca punct de plecare această ediție, mulțumindu-se cu retipărirea textului stabilit în volum.

Situația este diferită. In primul caz, verosimilitatea ipotezei este mărită de modificarea pe care o aduce „omisiunea" în înțelesul poeziei.

Din textul poeziei *Muncitorul* publicat în volume lipsește o strofă, care există însă în revistele *Gazeta săteanului* și *Sămănătorul,* unde a apărut mai înainte. Așa cum rezultă în mod evident din parcurgerea textului de mai jos, versul : *„Ce țin poporul rob și-n întuneric"* nu are nici o legătură de sens cu versul următor, așa cum apare în volum : *„De viții și de anemie putred!..."* în realitate, versul ultim se referă la „secol", după cum rezultă din textul restabilit.

Dăm în continuare textul restabilit, subliniind versurile omise :

„Atlet strălucitor, ca-ntr-o arenă
Va-ngenunchea pe monștrii *
Ce țin poporul rob și-n întuneric —
Eroic suflet, brațe oțelite!

în el poate-i izvorul de putere
Măreață, generoasă,
Ce va reda viața — acestui secol,
De viții și de anemie putred !..."

Cel de-al doilea 'caz (lipsa a opt versuri din textul poeziei traduse, *Fără ritm)* este mai puțin evident, deoarece versurile sînt omise chiar din revista *Semănătorul,* unde a fost publicată a doua. oară, după *Gazeta săteanului.* De astă dată s-ar putea ca omisiunea să corespundă intenției poetului, care, desigur, își revedea versurile publicate în revista la a cărei conducere participa. Considerăm însă că sîntem îndreptățiți să le semnalăm, dacă se ține seama de faptul că sînt versuri dintr-un text tradus.

După versul 36 : *„Ai vrea să trăiești",* care în *Gazeta săteanului* este formulat : *„Te agăți de viață",* lipsesc opt versuri, o strofă :

„Spun acordurile grave
Că pe cînd tu pleci lăsînd aici iubirea,
Eu voi trăi neiubită.
O, Nice, încă douăzeci-treizeci de ani,

* **In** *Gazeta săteanului — „va țnne-u briaci pe monștrii'.*

Va trebui să-mi tîrîi zilele pe lume
Singură !
Fiindcă iubirea te cheamă —
Trăieşte, şi lasă ca eu, nejălită, să mor !..."

Greşeli de tipar. Au fost socotite greşeli de tipar nepotrivirile de literă faţă de ediţiile anterioare, nejustificate nici din punctul de vedere al înţelesului. Asemenea greşeli au fost corectate în mod tacit ori de cîte ori au apărut. Dăm ca exemplu cîteva greşeli :

Poezie. In versul 38 din *Nu-i de ajuns* am corectat *fiinţă* în loc de *fiinţa,* cum apare în 1915 ; în versul 10 din *In fericire I* am corectat *desprins* în loc de *deprins ;* în poezia *Iubire I* am corectat în versul 45 *că* în loc de *ca,* în versul 97 *cu-ntoarceri,* nu *cu-ntorceri ;* în poezia ***în** Ittliu,* versul 14, am corectat ***-ngropată,*** nu ***îngropapă...*** etc.

Proză. Dan : IV, am corectat *cît se poate de anost* în loc dc *cît se poate anost;* XIII, am corectat *îi scapără* în loc de *îi scăpară* etc.

Alte greşeli care ar putea crea uncie îndoieli au fost semnalate în subsolul paginii.

Punctuaţie. Deoarece am considerat că şi pentru Vlahuţă punctuaţia nu este numai *„un sistem de semne convenţionale care au rolul de a marca în scris pauzele, intonaţia, întreruperea cursului vorbirii"* *, ci şi un mijloc care ţine de meşteşugul scriitoricesc, ne-am ferit să modificăm punctuaţia autorului, în general, am respectat punctuaţia din ediţia de bază, dar am intervenit în cazul unor greşeli evidente, al omisiunii anumitor semne de punctuaţie sau în vederea unificării unor procedee (care puteau să aparţină tot aşa de bine scriitorului, ca şi editorului sau tipografului). Acolo unde am constatat că sublinierile unor cuvinte nu se justificau în contextul lucrării, nu le-am respectat. De asemeni, deoarece adeseori cratima era folosită abuziv, am înlăturat-o în unele cazuri.

Am îndreptat astfel, atît în poezie, cît şi în proză, greşeli, cum ar fi : virgule dintre subiect şi predicat ; virgula dinaintea unor complemente directe sau completive directe etc.

Ortografia. In felul cum este redată în scris opera lui Alexandru Vlahuţă se oglindeşte perioada celei mai mari instabilităţi ortografice.

* ***Îndreptar ortografie, ortoepie ţi de punctuaţie,*** Editura **Academiei Republicii** Populare **Romîne,** 1960, **p.** 74.

Vlahuţă nu a avut niciodată la îndemînă un sistem de principii ortografice sigure şi unitare. Mai ales în perioada de început a activităţii sale scriitoriceşti existau nenumărate sisteme, diferite şi adeseori contradictorii, la fiecare publicaţie şi, uneori, la fiecare scriitor.

Principiul care a stat la baza redării de către noi a scrierilor lui Vlahuţă este cel recomandat în legătură cu editarea textelor clasice * : respectarea grafiei ori de cîte ori- ea notează realitatea lingvistică, adică pronunţarea autorului, şi aplicarea noilor norme ortografice numai în cazurile în care e vorba de particularităţi grafice.

In acest sen., semnalăm cîteva fapte mai caracteristice :

— am notat peste tot *ie* (diftong) în loc de *e,* cum se scria în epoca scriitorului, considerînd că Vlahuţă pronunţa *ie,* ca şi ceilalţi vorbitori, indiferent de felul cum scria. Am transcris în felul acesta cuvinte ca : *vuietele (Triumful aşteptării, v.* 5) : *şuruie (De la fereastră,* v.35) ; *troienele (Vifor,* v.39) ; *fierbinţi (Ce dor...,* v.45) ; etc.

— ţinînd seama dc faptul că diferenţa de pronunţare între *ia* şi *ea* este destul dc puţin evidentă, am notat peste tot *ia,* apropiindu-ne în felul acesta de noua ortografie : *măiastra~ţi (Lui Eminescu,* v. 1) ; *iată (Dc la fereastră,* v.61) etc. ;

— am notat peste tot *ia* (diftong), nu *iea,* ţinînd seama de pronunţare : *viaţa (Iubire,* v. 1, *Dan, Romînia pitorească).* Bineînţeles am păstrat titlul revistei *Vieaţa.*

— am notat de asemenea *ia* (în hiat : *i-a),* după normele ortografice, în cuvintele terminate în *ie : salcia (Nu căta...,* v. 30) etc. ;

— am adaptat cu regularitate, după normele noii ortografii, forma de imperfect a indicativului în *ia,* transcriind *ea : citeam, hărtănea, gătea* etc.

— considerînd simplu fapt de grafic s pentru *x,* am transcris peste tot *x* : explozie etc.

Unificări. Faţă de ediţia de bază am păstrat, în general, formele diferite ale cuvintelor cînd ele corespund unei deosebiri regionale în pronunţare şi ori de cîte ori am considerat că existenţa unor forme paralele caracterizează scrisul lui Vlahuţă.

în cazul numeroaselor forme oscilante am căutat să ţinem seama, pe cît posibil, de intenţia autorului. Pentru aceasta am

* ***Îndreptar ortografic, ortoepic si dc punctuaţie.*** Editura Academiei R.P.R., **1960.**

comparat ultimele ediţii apărute în timpul vieţii scriitorului cu ediţiile anterioare şi, acolo unde există, cu manuscrisul. (Cazurile în care s-a păstrat manuscrisul sînt puţine.) Confruntarea materialului ne-a dus la convingerea că unificarea, în toate cazurile, a formelor nu ar corespunde realităţii.

Faptul că însuşi Vlahuţă s-a ocupat, de obicei, de editarea şi, probabil, de corectarea materialului trimis spre tipărire ne face să presupunem că existenţa unor cuvinte care nu au întotdeauna aceeaşi formă corespunde intenţiilor şi convingerilor scriitorului din acel moment, sau reprezintă ezitările autorului. Este cazul moldovenismelor, bunăoară. In volumul de poezii editat în 1915 apar forme moldoveneşti, alături de forme munteneşti. încercarea de a unifica într-un sens sau altul ar falsifica realitatea. Alături de *mini* se mai pot cita şi alte moldovenisme păstrate : *de cu sară (La icoană,* v. 5) ; *razimi, răpezi* şi *izvoară (De la fereastră,* v. 43,47,70); *crăngi (In pădure,* v. 13) etc. în *Romînia pitorească,* ediţia 1902, sînt înlocuite forme moldoveneşti ca : *uricsi, sămănături, aşăzare* etc, dar pot fi semnalate, ca şi în poezii, numeroase altele păstrate.

Uneori renunţarea la forma moldovenească se face în dauna rimei, cum este cazul cu *braţă,* pluralul de la *braţ,* folosit în poezia *De la fereastră* din ediţia 1887, pentru a rima cu *viaţă.* încă din ediţia din 1909 este schimbat în *braţe* şi menţinut şi în ediţia din 1915.

Se întîlnesc forme oscilante nu numai de la volum la volum şi de la o ediţie la alta, ci şi de la poezie la poezie. De exemplu, cuvîntul *fereastră* apare şi sub forma *fereastă.* Prima formă se întîlneşte în titlul poeziei *De la fereastră,* cea de-a doua în poezia *La vatra rece.* în poezia *La vatra rece* întîlnim *fereastră* doar în ziarul *Binele public,* unde a apărut prima dată ; în celelalte periodice în care este reprodusă *(Armonia, Convorbiri literare, Epoca, Lupta),* ca şi în toate ediţiile în care figurează, nu întîlnim decît forma *fereastă.* în poezia *De la fereastră,* în afară de *Revista literară (Literatorul),* unde apare forma *fereastă,* se păstrează, peste tot, forma *fereastră.*

Unul dintre cuvintele care apar cu forme oscilante este *lacrimi.* Nu ne referim atît la cele trei variante posibile — *lacrimi, lacrimi* şi *lăcrămi* — toate trei apar la Vlahuţă, cît mai ales la faptul că inconsecvenţa se vede nu numai de la ediţie la ediţie, ci chiar în cadrul aceleiaşi ediţii, de la poezie la poezie, sau în cuprinsul aceleiaşi opere *(Dan).* Astfel, forma *lacrimi* o întîlnim

în poezia *Ce te uiţi cu ochii galeşi* în ediţia din 1887, şi *lăcrmi* în ediţiile 1892, 1894, 1909, 1915. în poezia *Din trecut* apare. în forma *lacrimi* în ediţiile : 1892, 1894, dar *lăcrămi* în ediţia din 1915. Oscilaţia notării se vede şi atunci cînd avem posibilitatea să luăm ca punct de plecare al comparaţiei chiar manuscrisul. Astfel, în manuscrisul poeziei *Unde ni sînt visătorii f...* apare forma *lacrimi,* în ediţia 1909, *lacrimi* şi în ediţia 1915, *lacrimi.* Ca observaţie generală privitoare la cuvîntul *lacrimi se* poate spune că deşi se întîlnesc trei forme ale cuvîntului în opera poetică a lui Vlahuţă, nu apar în aceeaşi poezie decît perechi de forme alternante şi niciodată toate cele trei forme posibile.

Pentru că am constatat că Vlahuţă foloseşte pentru plural forma *cari,* am făcut acordul, la scrierile în proză, şi în foarte rarele cazuri unde nu exista. înainte de vocală Vlahuţă foloseşte forma *subt.* în rarele situaţii cînd în asemenea, ocazii apărea forma *sub,* am unificat în consecinţă. Forma *supt* am păstrat-o numai în titlu.

Cît priveşte numele proprii care apar în textul autorului, am folosit ortografia corectă. Uneori însă, cum este cazul lui *Turgbenief,* care atestă cunoaşterea autorului respectiv prin filiera altei limbi, am păstrat forma din text. Deşi în volumele care ne-au servit ca bază pentru întocmirea ediţiei de faţă se vădeşte o oarecare grijă pentru realizarea unei unităţi, totuşi sînt destul de numeroase inconsecvenţele şi fluctuaţiile diverselor forme sub care apar unele cuvinte.

Considerăm că păstrarea formelor oscilante pune în adevărata lumină ezitările scriitorului în folosirea unei forme sau a alteia, mai ales că ezitările sînt caracteristice atît pentru Vlahuţă, cît şi pentru întreaga perioadă în care scrie el.

Bibliografia selectivă. Actuala bibliografie nu cuprinde tot ce s-a scris despre Vlahuţă, ci numai contribuţiile mai importante pentru cunoaşterea vieţii şi operei scriitorului. în *Note* şi *Studiul introductiv* am citat şi alte contribuţii care prezintă vreun interes pentru cititor.

Cronologia este necesară pentru a putea reconstitui cu mai multă uşurinţă principalele etape ale vieţii şi operei scriitorului. Au fost reţinute însă numai datele importante şi evenimentele deosebite.

Ediţia mai cuprinde un indice cronologic al poeziei şi prozei şi un indice alfabetic al lucrărilor din fiecare volum (după titlu),

un tabel diabetic al poeziilor dupii primul vers, u» indice al. numelor de locuri din *Rnmhi'1,1 piturc.i'C.j,* un indice al numelor de creatori, opere şi reviste.

*

Munca pentru alcătuirea ediţiei de faţă a început îu anul 1955. Am procedat la cercetarea riguroasă a periodicelor vremii. Au fost despuiate în acest răstimp peste două sute de colecţii de periodice din Biblioteca Academiei R.P.R. Cum e şi firesc, ediţia nu s-a putut dispensa de cercetarea a ceea ce s-a scris pînă acum în legătură cu viaţa şi activitatea scriitorului. Am consultat lucrările bibliografice (Gb. Adamcscu, *Daco-Romania,* Nerva Hodoş şi Sadi lonescu, liarbu Thcodorcscu etc), colecţiile de documente *(Studii ţi documente literare,* vo). 1—XIII, *Studii ţi cercetări de istorie literară ţi folclor* 1949—1960), monografii despre Vlahuţă (N. Zaharia, I. G. Oprişan, Ion Gorun etc), precum şi toate studiile, prefeţele, articolele apărute pînă la 1 august 1963. Se înţelege de la sine că, în limita posibilului, toate trimiterile din aceste lucrări, care prezentau o oarecare importanţă, au fost la rîndul lor cercetate.

Cea mai largă lucrare bibliografică despre Alexandru Vlahuţă a apărut în anul 1959 şi a fost alcătuită de Al. Bojin *(vezi Bibliografia).* Ea cuprinde o prefaţă, o bibliografie a operei lui Vlahuţă (poezie, proză, publicistică, volume), o bibliografie a scrierilor despre Vlahuţă, poezii din tinereţe puţin cunoscute, material fotografic în parte inedit. Tot în această carte Al. Bojin a publicat şi corespondenţa lui Vlahuţă (pp. 313—497). Sînt adunate scrisori care au mai văzut lumina tiparului, unele aflate în depozitele Bibliotecii Academiei R.P.R., doar parţial cunoscute sau inedite, şi altele comunicate de persoane particulare. Trebuie însă arătat că această carte conţine un număr însemnat de erori (mai ales la bibliografia poeziei), de trimiteri false, de titluri inexistente şi de indicaţii lacunare. Autorul nu a reuşit să stabilească în multe cazuri data exactă a primelor apariţii etc. De aceea recomandăm cercetătorilor care vor consulta bibliografia respectivă, în care se află mult material demn de interes (în special corespondenţa şi bibliografia scrierilor despre Vlahuţă), sî confrunte trimiterile cu indicaţiile din ediţia noastră, care sînt cele exacte şi, pe cît este posibil, complete.

*

Ediţia de faţă (studiu, texte, note) cuprinde material inedit sau uitat. Acest material a fost pus în valoare prin cercetarea arhivelor, muzeelor, colecţiilor în care puteau exista materiale *de* şi *despre* Vlahuţă. Au fost astfel cercetate :

— Arhivele Statului şi direcţiile regionale sau filialele lor din Iaşi, Bucureşti, Bîrîad, Tîrgovişte, Ploieşti.

— Biblioteca Centrală de Stat Bucureşti, Biblioteca Universitară din Iaşi, bibliotecile raionale din Bîrlad şi. Sibiu.

— Muzeul literaturii romîne, Muzeul „Vasile Pîrvan" — Bîrîad, Muzeul de istorie din Tîrgovişte, Muzeul Teatrului Naţional, Muzeul de istorie din Ploieşti, Muzeul „Dr. I. şi Elena Dona".

— Casele memoriale „A. Vlahuţă" din Dragosloveni, „N. Grigorescu" din Cîmpina, „Victor Babeş", „C. Nottara" din Bucureşti.

— Arhivele Şcolii medii nr. 1 din Bîrlad şi din Tîrgovişte.

^ Autorul îndreaptă un gînd sincer de recunoştinţă către toţi lucrătorii acestor instituţii, care cu dragoste l-au ajutat în această muncă. Aducem mulţumirile noastre călduroase tovarăşilor C. Turcu şi Rodica Angliei, Arhivele Statului, Iaşi ; N. Burtoiu, Arhivele Statului, Tîrgovişte ; Radu Gioglovan şi Gabriel Mihăescu, Muzeul de istorie, Tîrgovişte ; prof. N. I. Simache, Muzeul de istorie, Ploieşti ; Veronica Nichita, Muzeul din Bîrlad.

Ţinem să ne exprimăm recunoştinţa faţă de cei care, cu o deosebită generozitate, ne-au dat informaţii orale şi ne-au pus la dispoziţie materiale documentare inedite sau foarte puţin cunoscute. Indicaţiile nespus de preţioase date de acad. Tudor Vianu ne-au călăuzit mereu în munca noastră. De asemenea, mărturiile şi materialele comunicate de acad. Victor Eftimiu, Tudor Teodorescu-Branişte, I. D. Bălan, Lucia Cosma (Sibiu), Elena Dona, N. Barbu (Iaşi), Petru Comarnescu, proi. univ. Olga Nekrasov (Iaşi), Marin Bucur, avocatul C. I. Alessandrescu (care ne-a pus la dispoziţie unicul exemplar din colecţia *Armoniei),* Radu D. Rosetti, Teodor Vîrgoîici, profesoara Alexan-

drina Tutoveanu şi avocatul Bulbuc din Bîrlad, Valentina Grigorescu (Institutul medico-farmaceutic Bucureşti), prof. C. M. Rîpeanu (Ploieşti). Aducem mulţumiri clăduroasc criticilor G. C. Nicolescu şi Ion Roman, care ne-au ajutat, prin referatele întocmite, la îmbunătăţirea ediţiei, şi tovarăşei Margareta Feraru, redactor de carte, pentru competenta muncă depusă.

Ne-am adresat de asemenea urmaşilor lui Alexandru Vlahuţă. Un sprijin nelimitat ne-a dat în munca noastră nepoata scriitorului, arhitecta Ruxandra Grigorescu-Vlahuţă, care ne-a pus la dispoziţie carnetele de însemnări zilnice ale lui Vlahuţă, scrisori, manuscrise-ciorne, fotografii. Această atitudine respectuoasă faţă de opera ilustrului înaintaş merită a fi elogiată.

*

Am străbătut oraşele şi satele din ţară legate de viaţa lui Vlahuţă şi am căutat să identificăm locurile unde şi-a desfăşurat el activitatea. Acolo unde am avut certitudinea că putem reconstitui ambianţa vieţii lui Alexandru Vlahuţă am executat fotografii. Ne referim anume la fotografiile din Bîrlad şi Dragosîoveni. Mulţumim şi pe această cale lui Dan Grigorescu care a realizat cu talentul cunoscut reproducerile fotografice din aceste volume.

VALEK.IU RIPEANU

POEZII PUBLICATE ÎN TIMPUL VIEŢII AUTORULUI

A. ÎN VOLUME

PĂCATUL

P,ăcătuit-a omul în vremuri fericite,
Cînd nu-i lipsea nimica, nici hrană, nici odihnă,
Cînd n-avea a se teme.de zile amărîte,
Cînd roabă-i era lumea — şi el domnea în tihnă.

Pămîntul, încă proaspăt, pătatu-s-a de sînge
Cînd lumea era largă şi oamenii puţini,
Cînd nimenea, sub soare, n-avea de ce se plînge,
Cînd cerul n-avea trăsnet — şi nici pămîntul spini.

Şi vreţi ca astăzi omul să nu păcătuiască ?
Cînd grijile-l apasă, nevoile-l muncesc,
Cînd el se vede-n lume menit să pătimească,
Cînd rălele-l frămîntă, şi poftele-l robesc !

Şi vreţi să n-avem Câini, cînd e nepotrivire,
Şi ură şi cruzime în neamul omenesc,
Cînd neagra duşmănie şi lacoma rîvnire
De-a oururea-ncuibate în inimi clocotesc !

Nu, nu ; din nopţi pierdute în vremuri depărtate
Blăstemul stă pe oameni, în veci vor suferi.
Şi rîvna, şi ispita, şi negrele păcate
Născutu-s-au cu lumea, cu lumea vor pieri !

IERI, AZI, MIINE

Ieri !... cenuşa ce păstrează forma încă neschimbată,
Din ce-a ars în focul vremii; lacrima deja uscată,
Sa'u un zîmbet de pe buze, spulberat de-al sorţii vînt ;
Ieri... poveste, cu eroii — oase putrede-n mormînt.

Astăzi ?... lampă ce se stinge, stea plecată spre-asfinţit,
Visuri nebătute încă de-al ursitei vînt cumplit,
Piscul nalt, pe care dorul, vînător, stă şi pîndeşte
Ţărmul unde amintirea cu dorinţa se-ntîlneşte.

Mîini ?... o strîngere din umeri a enigmei întrebate ;
Rai sau iad, în care ochiul niciodată ***iu** străbate,
Cui de aninat speranţe, prunc ce nu poate grăi.
Mîine... mîine, cine ştie cîţi din noi vom mai trăi !

PE DEAL

Pe cer cîţiva nouri încă, palizi, zdrenţuiţi de soare,
Se topesc ca fulgii iernii, pe pămînt umbra lor moare.
Sus — nemărginire-albastră, jos e mărginitul verde.
In potop dc umbră satul, sub copaci stufoşi, se pierde.
Stîncile îşi scot din dealuri a lor frunţi îmbătrînitc ;
Iar pe vale-şi duce gîrla undele-i neliniştite.
Stînca zice gîrlei : — Spune-mi, pentru ce eşti trecătoare ?
Pentru ce, şi zi şi noapte, şi pe lună şi pe soare,
De al vremii bici gonită, tu alergi neîncetat ?
Nu vezi eu cum rîd de vreme şi de zboru-i necurmat ?
Ea mă bate cu aripa-i, bici cu plumb în vîrf, şi eu
Dorm pe căpătîi de veacuri, pacinică, ca Dumnezeu !
— Tu, răspunde gîrla stîncei, tu ai somnul drept ursită,
Eu în mine port viaţă. Dormi. Eu sunt ne-adormită !
Şi port grai în a mea undă, şi din leagăn la morrrimt

Merg, şi-n mersul meu spun lumii că-i cumplit
al vremii zbor,
* Că-s zădărnicii, nimicuri toate cîte-s pe pămînt,
Şi că totu-i trecător ! r

LUNA ŞI NOAPTEA

LUNA

Noapte, tu eşti sclava neagră a veciei, iară eu
Sunt regină. De pe tronul întunericului tău,
Revărs valuri de lumină ; ş-un popor întreg de
stele
Furnică-n razele mele.

Fără mine, neştiută, vecinie ai fi pribegit,
Ca un ghem de întuneric dat de-a dura-n nesfîrşit.
Umilită, pleacă-ţi fruntea şi-naintea mea te-nchină.
Noapte, sunt a ta regină.

NOAPTEA

Lună, tu eşti sclava albă, fulg ursit în veci să
meargă.
Eu, mai veche decît vremea, şi decît lumea mai
largă,
Neclintită-s, şi nici cuget ca-n cuprinsul ţărei mele
Furnică popor de stele.

Şi de n-aş fi eu să-mbrobod faţa ta~n ştergar cernit
Dacă n-aş_ fi-ntunecoasă, tu în veci n-ai fi lucit.
-In genuchi dar, a mea poală pleacă-te a-mi săruta,
Lună, sunt regina ta !

DORMI ÎN PACE

Dormi, iubito, dormi în pace. N-am venit să-ţi tulbur somnul,
Nici să plîng... La ce-am mai plînge pe-adormiţii întru Domnul !
Am venit să cuget. Uite, nicăiri nu pot mai bine
Gîndurile să-mi desfăşur, şi să stau la sfat cu mine
în mai bun răgaz. Aicea, simt că-s mult mai înţelept,
Ş-ale lumii toate parcă le văd limpede şi drept.
Cît de clare mi se-nşiră toate din trecut, în minte,
Cînd de-a crucii muche rece îmi lipesc tîmpla fierbinte.

E uscat-acuma ţărna ce te copere, şi mie
Parcă tot nu-mi vine-a crede că eşti dusă pe vecie.
Uneori te ţin departe şi mă-ntreb de ce nu-mi scrii...
Dornic căutînd în cale-ţi, parcă tot aştept să-mi vii.
A, cît de pustie-i lumea şi viaţa fără tine !

Cîteodată, stînd aicea, **la** mormăitul tău, îmi vine
Ca o furie nebună. Ş-aş voi atunci, aproape,
Faţă-n faţ-acolea, lîngă piatra astei triste groape,
Să~mi descind-acela **Care**, cu puternica lui dreaptă,

Lumile le cîrmuieşte, şi-n văzduh aştrii îndreaptă,
Şi eu, viermele din tină,
Să-i cer astfel socoteală — lui, izvorul de lumină :
Doamne, dacă nu se mişcă nici un pai de pe pămînt
Fără ştirea şi voința ta, şi dac-al tău cuvînt
Este singura poruncă cărei toate se supun ;
Dacă tu eşti drept, puternic şi nemărginit de bun,
Spune, pentru ce adesea lovitura ta-i nedreaptă ?
Pentru ce ne surpi credința-n judecata ta-nțeleaptă ?
De ce — fulger — cazi pe-un templu, spinteci bolta ta sfințită
Şi în țăndări crapi icoana Mfficii Domnului, trăsnită ?
De ce-aşterni omătul iernei peste floarea lui april
Ş-un lințoliu pe obrazul visătorului copil ?
Pentru ce iai două inimi, căror ***tată,*** zici că eşti,
Şi, topindu-le în focul tinereței, le urseşti
Dor cu dor să-şi împletească, prinse-n dragoste **nebună,**
Şi cînd se iubesc mai dulce şi-şi fac visuri împreună,
Din senin îți vine-o toană : zvîrli țărînă peste una,
Iar pe cea stingheră — neagra jale pentru totdeauna !

Doamne, iartă-i pe aceia cari-ncep să se-ndoiască.
Sunt dureri prea grele-adesea pentr-o inim-omenească !
O, de-ai şti cît am iubit-o şi cît sufăr, m-ai ierta
Că-ntr-un timp pierdui credința în dumnezeirea ta !

Era tînără, frumoasă. — Vai, şi cum o mistuise
Boala. Parc-o văd, cînd mîna-i slabă întinzîndu-mi zise :
„Ce ***te uiți aşa la mine... M-am făcut urîtă... ştiu 1"***

Şi-ncepu să plîngă, – ntr-însa plînsul doar mai era viu I
Ochii mari, dar stinşi, subt alba-i frunte i se adîncise,
Şi pe vinetele-i buze un surîs încremenise.

Cum părea de-mbătrînită-n nemblînzka morții gheară !
Cînd, sub galbena lumină a unei făclii de ceară,
îşi da duhul, liniştită, ca un Mesia pe cruce,
Am simțit aumcea, Doamne, că din sufletu-mi se duce
Pîn'şi drojdia credinții ce-o purtam ființii tale.
Şi mi-am zis : Desigur, pasul pe-a vieții noastre cale
Nimeni alt nu ni-1 îndreaptă : dumnezei ne suntem noi.
Lumea asta-mbătrînită în mizerii şi nevoi
Singură se cîrmuieşte. — Piatră, floare, astru, om,
Toate-au izvorît, în noaptea vremilor, dintr-un atom,
Rînd pe rînd, una din alta, fără ştirea nimănui.
Tot.ce biblia ne cîntă — decît o poveste nu-i.
Tchova, erou din basmul bibliei — iadul cu munci,
îngeri, rai... o-nchipuire !...
Astfel cugetam atunci.
Dar, cînd părăsii odaia plină de îngheţul morţii
Şi ieşii sub minunata boltă înstelat-a nopţii,
Luna galeşă-n văzduhuri, de a pururi plutitoare,
Răvărsa atîta farmec, şi-n aşa sfîntă splendoare
S-arătâ vederii mele, că mă-nfiorai deodată
Şi-mi zisei : E cu putință să fim tot dintr-o bucată ?
Eu — clipa de lut, şi dînsa — veşnicia de lumină !
Eu urăsc şi plîng, ea trece zîmbitoare şi senină...
Eu mă tîrîi prin noroaie, ca pluteşte-n cer albastru...
Cîtă depărtare, Doamne, de la vierme păn'la astru !

Dar cum lunecă prin stele, fără să le-atingă?...
Mîn-atîtea lumi, cu pază, pe cărările senine î ^ " 6

A, ce mic, şi ce netrebnic m-am simţit atunci-naintea
Mani străluciri ce-n raze-í inima-mi scălda şi mintea !
£1 adine smerit, cucernic, pocăit în faţa lunii,
Slava şi-nchinare-adus-am bunului stăpîn al lumii.

Dormi, iubito, dormi în tihnă. N-am venit sâ«ri tulbur somnul.
Am venit sa-mi plec genuchii ş-a mea inimă spre Domnul.

LA VATRA RECE

Oblonitu-mi-a fereastă
Gerul, cu-a lui flori de gheaţă,
Şi, în toată casa asta,
Eu sunt singura viaţă.

Dac-ar fi un foc în sobă,
Mi-ar părea că suntem doi,
Aş mai sta cu el de vorbă,
Mai uitînd cele nevoi ;

Ne-am pricepe-nde noi plînsul,
Eu cenuşă — el seîntei,
Cîte nu mi-ar spune dînsul
Din poveştile cu zmei !

Anevoie vremea trece
Cînd urîtul greu te-apasă.
Ce ursuză-i vatra rece !
Parc-aş sta c-un mort în casă.

Se aude-n horn nebunul
Viscol, aprig vîjiind,
Şi din străşini, cîte unui,
Cum cad ţurţurii plesnind ;

Sună-n crengile lovite
Uscat zgomot ca de oase,
Şi vîrtejuri, repezite,
Bat în uşă mînioase.

Se arată-n neguri luna,
Albe stelele sclipind ;
Şi de ger s-aud într-una
în pod corzile trosnind.

Mi-ar prii, pe-o aşa iarnă,
O-mpietrită amorţire
îndelung să mi s-aştearnă
Peste cuget şi simţire —

Să adorm, capul să-mi scutur
De povoara cugetării...
Cît aş da să văd un flutur
Tăind para luminării !

DIN PRAG...

O, dar e mişelnic lucru singur zilele să-ţi curmi !
Ce cumplit îmi vînturi mintea, şi cu ce-ndîrjire-mi scurmi
Noaptea gîndurilor mele, Moarte, cînd îţi stau în faţă !
Simt că-nnebunesc... Mă turburi. Fugi cu neagra ta povaţă.
înţeleg, împărăţia ta, cu veşnica-i odihnă,
Este singura-mi scăpare. — O să fiu acolo-n tihnă :
Nîci urît, nici dor; nici cobea neprielnicelor gînduri
N-or mai răscoli cenuşa rece, ţintuită-n scînduri.
în sicriu dormi somn de piatră. — Nici un zgomot, nici o grijă ;
Viermii nu te mai întreabă de-ai fost aur, de-ai fost schijă *,
Cap de geniu, ori de vită — tot o hîrcă scofîlcită,
Goală, batjocoritoare gură, pururea rînjită.
Ş-o să dorm, în întuneric şi în linişte eternă.
N-o să-mi pese căpătâiul de-mi va fi pietroi, ori pernă.
De-mi va putrezi sicriul şi găteala de pe mine,
Pentru galben efc-nii oase nu va fi nici rău, nici bine.
Neastîmpăraţii şoareci dacă-n capul meu şi-or face

* *Schijă* — fontă, tuci.

Cuib, nesupăraţi de nimeni, vor petrece-acolo-n pace.
Poate-o lacrimă, pe piatra ce-mi va coperi mormîntul,
Va cădea din ochii mamei, poate scutura-va vîntul
Mîţişorii vrunei sălcii peste groapa mea — totuna.
Plîns de mamă, plîns de creangă... tot nimic eu nu voi şti,
Fie că-n senin ori nouri va sta soarele ori luna,
Fie că va da zăpadă, ori că iarba va-nverzi.
însă, uite, mă-nspăimîntă întunericul de veci,
Nentreruperea acestei linişti împietrite, reci :
Să nu mai revin în viaţă niciodată ?... •*Niciodată*
E grozavă vorba asta !... Limbă nemaidezgheţată,
Humă, nemaiîncălzită de simţiri şi de idei !
Nu de moarte mă cutremur, ci de veşnicia ei.
Viforoasă mi-e viaţa, şi deşartă, şi amară.
Ce trudit mă simt sub cruda suferinţilor povoară !
Mi-i greu capul, ca de-o noapte petrecută-ntr-o orgie.
Parc-aş fi de-un veac pe lume... O paragină pustie...
Spulberatu-mi-s-a pîn' şi scrumul visurilor mele.
Ş-acum gîndurile toate, ca de plumb, mi le simt grele.
Mi-a rămas inima rece şi-mpietrită de durere,
Şi mi-i silă de-un prietin, de-un cuvînt de mîngîiere,
De-o privire ce-mi zîmbeşte veselă, de mine însumi.
Aş voi să nu-mi întrebe nimeni cugetul şi plînsu-mi.
Ca un vînt printre ruine simt că-mi vîjie între tîmple...
E-ntuneric şi cenuşă... Tot aştept să mi se-ntîmple
Vro nenorocire mare ca să mă mai mişte-oleacă,
Să mai fulgere în noapte-mi, ca urîtul să-mi mai treacă.

Ca să mor !... Să mă întunec pe vecie ?... Prea e crud.

Să nu mai gîndesc nimica, nici să văd, nici să audj
Să nu mai primesc văpaia soarelui de primăvară,
Ori să-mi răcoresc viaţa la un amurgit de sară,
Şi s-ascult, pe gînduri, doina — trişca * de la tîrlă,
Sau duiosul plîns al apei şopotind noaptea pe girlă ?

A, e negrăit de lesne să-ţi repezi un glonţ în creier !...
Dar pe cer scînteie luna, dar în iarbă cînt-un greier,
E-o mişcare, e un farmec care-n veci nu se mai curmă...
Şi cînd te întorci şi cugeti, lung privind ce laşi în urmă,
Simţi că nu-i chip să te saturi, ***c-a trăi i-o fericire.***
Primeşti orice suferinţă, dar eterna nesimţire,
Nu. — Durerea are-un capăt. — Moartea-ţi zice : ***Niciodată.***
. Altă viaţă ?... Altă lume ?... i-o poveste minunată ;
însă, ca să-i dea crezare, în veci mintea-mi n-o să poată.
Eu o lacrimă de-aicea nu mi-aş da-o "pentru toată
Nesfîrşita fericire din viaţa de apoi.

Cîteva lopeţi de ţărnă... Rămîi ţărnă şi gunoi !

. Bine e să ştii, la moarte, că o dungă laşi — un nume,
C-ai săpat la zidul nopţii, c-ai muncit să-ţi scoţi în lume
Din al creierului zbucium, ca pe-un diamant, ***ideea.***
Urma-ţi fi-va cunoscută pe-unde ţi-ai purtat scînteia...

* *Trişca* — fluier.

Ş-o scînteie-n alergare e o rază... Mîngîiere !...
Dulce-i să ți-o ştii la fundul vieții pline de durere.
Ah, fugiți, gînduri nebune, soli ai negrului mormînt!
Nu mă-ndur. — Pe cer sunt stele, flori şi pasări pe pămînt.
Ş-apoi... e mişelnic lucru singur zilele să-ți curmi...
Ţi-i zadarnică ispita, Moarte, o, degeaba-mi scurmi
Şi-mi mai vînturi mintea,-n lături, fugi cu neagra ta povață!
înaintea morții mele — moartea dragostii de viață.

DIN TRECUT

Acum, cînd nu ne mai iubim,
Vino cu mine-n țintirim,
Acolo .unde, îngropate,
Zac, coperite de uitare,
Atîtea visuri înghețate
De vreme şi de nepăsare.
Căința-nlătură-ți, şi vină :
Nici eu, nici tu nu eşti de vină.

Ce de mai cruci stau-pe cărare !...
Aicea-i prima sărutare :
Luna, privind cu drag a noastră
Primăvăratică iubire,
Sclipea în lumea ei albastră ;
Iar noi plîngeam de fericire,
Şi lăcrămile de pe față
Ni le sorbeam, cuprinşi în brațe.

Dincoace-un dor — sigur îl ştii :
E dorul celor doi copii
De-a merge-alături pe cărarea
Vieții lor, de visuri plină,
C-un singur gînd, ca-ngemănarea
A două raze de lumină.
Copiii sunt — noi amîndoi...
Ce-au dorit ei !... Ce suntem noi !

întreabă funduri de prăpăstii
Ş-ale Eghipetului mumii,
Şi-n oasele fosili de bestii
Cat rostul şi urzeala lumii.

Iar alţii zilele-şi petrec
în al orgiilor vîrtej :
Un trai nesăbuit şi sec,
întins pe patimi ca un vrej !

C-o idioată nesimţire
îşi rîd de tot cc-i demn şi. sfînt,
Le toacă gura în neştire,
Se bat cu morile de vînt.

Şi pe cînd tu-ntr-o sferă mică,
Ca vai de lume, te strecori,
Ei strălucesc, şi se ridică,
De goi ce sunt şi de uşori.

Nimic nu pune frîu acestor
Neruşinaţi, terfichi * limbuţi,
Şi, pentru ochiul lor de chestor,
Lumea e goală de virtuţi !...

Prostii li par ştiinţi şi arte,
Nebuni poeţii, de legat :
Zbîrnîie toţi, din dible sparte,
Un cîntec vechi şi nesărat !...

Ei singuri se pricep la toate,
Ei filozofi, ei cîntăreţi,
Prin ei se mişc-a lumii roate,
Cu roiul spornic de vieţi !

* *Terfichi* — om de nimic, puşlanu.

Şi numai pentru dînşi-anuroe
Urzit-a Dumnezeu pămîntul,
Cu toate cîte sunt pe lume ;
Şi numai lor îi-i dat cuvîntul !

Acum, răspunde de socoti
Că ceru-i hărăzit dc-a valma,
Deopotrivă pentru toţi,
Ori li s-a măsurat cu palma...

De c, sau nu e cer, mă-ntrebi ?
Ar fi nedrept să-ţi spun că nu-i ;
Dar fiecare-ndeosebi
Menită-şi are partea lui :

Măreţ pluti-va printre veacuri
Maestrul dulce, Eminescu,
Iar jos, cu-al lui bagaj de fleacuri,
Toncescu fi-va tot Toncescu !...

Căci cum să cred c-ar sta alături
Cu scumpele mărgăritare
Gunoiul ce cu scîrbă-1 mături
în întuneric şi uitare !

Furlandisindu *-se-n saloane,
Cu mintea stearpă şi-n doi peri,
Să facă curte la cucoane
Sunt meşteri ***fanţii-cavaleri!***

Dar cum socoti că toţi smintiţii
Şi trîntorii de cafenele,

A se ţurlandisi — a se fuduli.

înfumurați și plini de vitii,
Să aib-aceleași cer și stele

Cu cei ce luptă și-și adună
în fagur sfintele gîndiri,
Și-și dau viața pe-o cunună
Din **mina** dreptei Nemuriri ?

Politici, oratori de stradă,
Stupizi, ce se socot isteți,
Fățarnici patrioți — grămadă,
De vorbe goale precupeți,

Și literați dc porunceai!
Răsară-n cale-ți, cît de deși,
Tu ține însă socoteală
Câ-s mulți chemați — puțini aleși.

LA ICOANĂ

Noaptea s-a lăsat pe vale, și cătunu-i adormit,
în bordei sărac, la vatră, suflet trist și chinuit,
Fără somn, tînăra **mamă** copilașu-și ține-n poală,
Și plîngînd **îl** netezește pe obrajii arși de boală.
De cu sa*ră mititelul încetase să mai țipe :
Se ducea, văzînd cu ochii, viața-i fărîmită-n clipe.
Peste ochii mari și tulburi cad pleoapele-obosite,
Somnu-l biruie — adoarme. Suflări **Trepezi,** ca gonite
De al morții frig, din urmă, trec **mai** slabe, mai curmate...
Ea tresare ; cum le-ascultă, șir de fulgeri îi **străbate**
întunericul din suflet. — Pe păreți, în bezna rece,
Fîlfîind ca o aripă, para focului se trece.

Iat-o scoborînd la vale, galbenă și istovită,
Cu odorul strîns la sînu-i ; cu privirea ațintită
Spre biserica cu sfînta, ea-și silește încetu-i pas.
De trei nopți și două zile bate drum făr' de popas;
Ș-ar fi ocolit pămîntul făr-a se simți trudită :
Ea credea profund, orbește... Mare și nenchipuită
E credința ce-ntr-un suflet înnoptat și trist **încape !**

„Nu se poate făcătoarea **de minuni** să nu mi-l scape.

Îşi zicea mereu în gîndu-i, inimă de piatră fie,
Şi-ncă s-ar zdrobi de milă. Toată jalea mea pustie
Mi-oi preface-o-n rugăciune la picioarele preasfintei ;
Ş-în cucernică-nchinare, şi plîngînd sta-voi nainte-i,
Pîn'ce l-oi vedea din somnu-i ochii mari blînd deschizîndu-şi,
Zîmbitor cătînd spre mine, şi minutele tinzîndu-şi...
Cum să nu-nţeleagă sfînta glasul sfintei mele plîngeri ?
Eu aţ.îta am pe lume, pe cînd ceru-i plin de îngeri !"
Blîndă, cu Isus în braţe, din argint, Fecioara cată
Cu iubire spre spăsita mamă, jos îngenuncheată :
Parc-ascultă şi-nţelege...
— O, îndură-te, priveşte-1,
Şi din ochii tăi c-o rază de viaţă încălzeşte-1 !
Căci tu ştii ce farmec dulce-i să-ţi lipeşti pruncul de piept,
Aţintit să-ţi steie-asupră-i, şi prin somn, ochiul deştept,
Şi cum inima-ţi tresare, c-un seîncit cînd el te cheamă
Să-l acoperi cu iubirea şi cu paza ta de mamă.
Vezi-1, tînjitor, cum doarme-n frumuseţea-i îngerească...
Cum putere-ar fără dînsul mama lui să mai trăiască ?
Te îndură — din văpaia vieţii tale dă-i viaţă,
Să-mi cuprindă iar grumazul cu micuţele lui braţe.
Ca şi mine strîngi la pieptu-ţi lumea-ntreagă-n fiul tău...
O, de-ai şti cu ce-ntuneric copere sufletul meu
Ochiu-i stins — şi ce pustie mi-ar fi viaţa fără dînsul,
N-ai putea să stai, o clipă, rece, ascultîndu-mi plînsul !...

Dar deodată-şi rupse vorba — limba-i amuţise-n gură.
Spre copil şi-ntoarce iute îacoma-i căutătură...
Era mort. — Înmărmurită, stătu drept, cu pruncu-n braţe,
Cu ochi groaznic de mînie ea privi icoana-n faţă...
— Cum ? Tu n-ai simţit, preasfînto, milă de cumplita-mi jale ?
Eu, sărmana, plîng, cerşindu-ţi raza îndurării tale,
Şi tu, rece şi cu pumnii încleştaţi, mi-1 dai vederii ?...
Astfel înţelege cerul lacrima, limba durerii ?
S-a sfîrşit orice nădejde !... Şi privirea ta de lemn
Aţintită stete-asupra-mi, fără ca să-mi dea un semn
C-a mea rugă-i ascultată şi durerea mea-i crezută !...

la-ţi. şi lutul... Ca şi dînsul împietrită eşti şi mută !...
Şi — c-un hohot lung — cadavrul îl aruncă-n faţa sfintei,
Care, huruind greoaie, la pămînt căzu-nainte-i.
Şi durerea i se sparse-n neagră deznădăjduite,
De mînie-i scapăr' ochii — ea strigă în aiurire :
— O, desigur, **n**-ai fost mamă, şi de porţi un prunc la sîn,
E-o minciună !... Ce smintită-s unei seînduri să mă-nchin !
Şi izbind icoana-n faţă cu piciorul, „e-o minciună !"
Mai răcnt-ntr**-un** ris sălbatic, şi porni... Era nebună.

SONET

Lăsaţi-mă singurătăţii mele.
Mi-albeştc capul, în vîrtejul lumii,
Pe frunţi de valuri stă cununa spumii,
De mult ce se frămîntă între ele.

De visuri inima pustie nu mi-i...
Senin mă urc pe-a lor înalte schele,
Străbat albastre văi, plutind prin stele,
Pămîntul ducă-şi droaia lui de mumii !

Tihnit, ascult a gîndului poveste,
Mă-nşel, şi cred că tot ce-a fost mai este.
Ce dulce-i astă amăgire-a vieţii !

Tăceţi s-adorm, nu voi să prind de veste
Că mi s-a stins văpaia tinereţii,
Ş-asupră-mi anii grei şi-aştern nămeţii.

NU CĂTA.

Nu căta mistuitoarei
Patimi stavilă să pui :
Lasă-ţi doru-n voia lui,
Tinereţa căiătoare-i.

Vremea dragostii s-a duce,
S-or preface toate-n scrum ;
Fericirile de-acum
Ţi-or părea c.-au fost năluce.

Anii grei or să se pună
Ca o negură-ntre noi ;
Doar uitîndu-ne-napoi
Ne vom mai vedea-mpreună.

Lasă-ţi fiumuseţa pradă
Caldelor îmbrăţişări :
Te-aş topi în sărutări,
Ca pe-un flutur de zăpadă.

Ce frumoasă-i noaptea ! Vină,
Dă-te roabă inimii ;
Viaţa lingă tine mi-i
Limpede ca o lumină.

Ca-ntr-un vis plutind, ne-om pierde
Prin desişuri amîndoi...
Sunt culcuşuri dulci şi moi
Sub copaci, pe iarba verde.

Malul somnoroasei gîrle
Plin e noaptea de poveşti.
Focul lumilor cereşti
în oglinda ei s-azvîrle.

Peste unda-i călătoare,
Ramuri salcia-şi îndoaie,
Printre foi cernînd o ploaie
De lumini tremurătoare.

Vin' — sub farmecul de stele,
Pe-al meu piept fruntea să-ţi reazimi,
Cu-al tău zîmbet luminează-mi
Noaptea gîndurilor mele !

Să privim pe faţa apei
Tremurişul de văpăi ;
Iară eu în ochii tăi
Să văd cerul cît de-aproape-i ;

Şi sub buza mea fierbinte
Geana dulce să ţi-o tremuri,
Să mai fim, ca-n alte vremuri,
Iar copii fără de minte !...

LUI EMINESCU

Tot mai citesc măiastra-ţi carte,
Deşi ţi-o ştiu pe dinafară :
Parcă urmînd şirul de slove,
Ce-a tale gînduri sămănară,

Mă duc tot mai afund cu mintea
în lumile de frumuseţi,
Ce~au izvorît, eterni luceferi,
Din noaptea tristei tale vieţi...

Şi te-nţeleg — te simt aproape-
Cu-aceeaşi suferinţă-n faţă,
Cu ochii gînditori şi galeşi,
Sătul de trudnica-ţi viaţă.

A, nu mă mir că ţi se dete
O zodie atît de tristă,
Că, zbuciumat de-atîtea patimi,
Rîvneşti pe cei ce nu există,

Şi că potop de negre gînduri
Se strîng şi ţi se zbat sub frunte :
Pe veci întunecaţii nouri
Sunt fraţii vîrfului de munte !

O, dacă geniul, ce scoase,
Ca din adîncul unei mări,
Din fundul inimii zdrobite,
Comoara asta de cîntări,

Nu te-ar fi ars — zvîcnindu-ți tîmpla
De flăcările năbușite,
Ce-ți luminau ale gîndirii
împărăţii neţărmurite,

Şi de-ar fi fost lăsat prin lume
Să treci ca orice om de rînd,
Ce lesne-ai fi pus frîu durerii
Şi răzvrătitului tău gînd !

Şi cît de fără de păsare
Ai fi privit atunci la toate
Mizeriile-n cari lumea
Ursită-i pururea să-noate !

Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci și strimte.
Şi ***tu*** să-nduri toată durerea
Pe care lumea n-o mai simte.

Să plîngi tu plînsul tuturora...
Din zbuciumul eternei lupte
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte...

S-aprinzi în bolta vremii astrî
Din zborul tristului tău gînd...
Văpaie !... Ce-o să-i pese lumii
Că tu te mistui luminînd ?

SONET

Dar nu-nțelegi că e cu neputință
O clipă să mai gust din cele duse ?...
Cu farmecul durerilor răpuse,
Din preajmă-mi fugi, deșartă năzuință !

Astîmpără-te, dor de vremi apuse,
Prilej de nesfîrșită suferință !...
S-a stîns, cum nici n-ar fi avut ființă,
Frumosul vis, ce-atît de drag îmi fuse !

Uitare, vin' cu liniștea ta dulce,
Zi gîndului că-i ceasul să se culce
E noapte, stînge lampa amintirii ;

Lumina-i bate-n criptă de morminte,
întunec-o, s-adorm de-aci-nainte,
C-am zis de mult adio fericirii !

A MELE VISURI.,,

A mele visuri risipite,
Ce-mi umplu inima de jale,
Le văd în frunzele pălite
Şi-n pustiirea de pe vale.

De-a pururi sta-vor troienite,
Sub vremea ce s-aşterne-n pale,
A mele visuri risipite,
Ce-mi umplu inima de jale l

Copac, cînd zile fericite
îţi vor întoarce iar din cale
Podoaba ramurilor tale,
în noapte-or sta mai adîncite
A mele visuri risipite !

SONET

Vuind s-azvîrl şuvoaiele devale,
Pe deal stă zarea de brînduşi albită.
în aer i-o căldură liniştită,
Pe bolţi un nor de-argint se rupe-n pale.

Sar apele din matca prididită ;
Un cocostîrc, pe mal, păşeşte-agale,
Dînd spaimă-n broaştele ce-i fug din cale.
Ies aburi calzi din pajiştea-ncropită.

Şi nici un sloi n-a mai rămas pe gîrlă ;
Doinind, s-aude trişca de la tirlă.
Iar mieii, strînşi în cîrduri, zburdă-n soare

Pămîntu-ntreg, ca-n prima-i dimineaţă,
Se umple de lumină şi viaţă,
Iar inima-mi se-ntunecă şi moare.

DE LA FEREASTRĂ

Cînd, cu ochii duşi pe carte,
Stai la geamu-ţi, adîncită
Ca în ascultarea unui dulce cîntec de departe,
Nu simţi tu cît de fierbinte şi de dornic eşti privită ?
Nu te ard a mele gînduri,
Ce-ţi roiesc în jur grămadă,
Te alintă, şi te roagă să-ţi iei ochii de pe rînduri,
Ca din ei desprins-o rază cald-asupra mea să cadă,
Şi-n cucernica-mi privire
Să-nţelegi ce dureroasă-i şi adînc-a mea iubire !

Nu te prind cîteodată
Nenţelesele fioruri
Ale vîrstei tale crude, şi în inima-ţî curată
Nu începe să mijască şoapta unor tainici doruri,
Peste ochii mari să-ţi cadă
Ca de somn a tale gene,
Şi, scăpînd cartea din mînă, să rămîi pe gînduri — pradă
Visurilor voluptoase ; — iar tîrziu, moale de lene,
Şi ca dintr-un somn trezită,
Să te scoli cu faţa arsă, ca de friguri, şi trudită ?

Şi nu-ţi simţi gura atinsă
Ca de buze nevăzute,

Să-ţi cuprinzi obrazu-n palme — de-o mînie dulce aprinsă
Tresărind, să te-ntrebi cine-a îndrăznit să te sărute ?...
Cîte nebunii n-ascunde
Vîrsta ta neştiutoare,
Şi de cîte ori prin somnu-ţi nu-ntinzi braţele rotunde
Dup-o scumpă nălucire, şi o rogi să nu mai zboare,
Lunecînd din visu-ţi dulce,
Ci să stea — să te mîngîie, şi la sînu-ţi să se culce !...

înger, iartă-mă de-aceste
Nebunii ce-mi trec prin minte !
Lung, duios mă uit la tine, şi mă pierd ca-ntr-o poveste ;
Ş-atunci, **ca** potop de flăcări, simt, sub tîmpla mea fierbinte,
Cum îmi şuruie, nebune,
Gîndurile nenfrînate,
Şi-n **auz,** vrăjit vuindu-mi, glasul basmelor îmi spune
Să te smulg, frumoasă zînă, şi, pe drumuri neumblate,
Pe-un cal năzdrăvan cu tine
Să alerg, cătînd norocul depărtat în lumi străine...

Şi-ţi simt braţele, deodată,
încleştate de grumazu-mi.
Pe-al meu piept îţi răzimi fruntea, ca de-un vis înfiorată,
Şi în fuga noastră, vîntul joacă păru-ţi pe obrazu-mi,
Tot mai sus zburăm alături...
Ameţeşti, ştergînd, din goană,

Cu priviri răpezi pămîntul negru, ce-ndărăt îl mături ;
Iară eu din zbor smulg aştri, de pe bolţi, şi-ţi fac coroană.
în văzduh, pe calea lungă
Ce străbatem, pe-a ta urmă de văpăi s-aşterne-o dungă.
Vine-un nour — să ne soarbă —
După noi. Să nu te sperii.
Este răutatea lumii, fiara lacomă şi oarbă,
Care ne-a simţit pe fugă, scoşi din frînele durerii,
Sunt a vieţii pămîntene
Patimi, ca nisipul mării...
Neatinsă de-a lor şoapte veninoase şi viclene,
îndărăt, în a lor cale, zvîrle piatra nepăsării,
Ca din ea-n clipă să crească
Munţi, din temelia lumii pînă-n straşina cerească !...

Iată-ne sosiţi la sfîntul
Ţărm al fericirii noastre !
Codrii spun că-n veci pe-aicea n-a desprins o frunză vîntul,
Nici un nor n-a şters vrodată aştrii bolţilor albastre.
De sub umbra de răchită
Luneci leneşa-ţi privire :
E-o căldură dulce-n aer — pasc pe valea liniştită
Mieii cu lîna de aur. Ca un cîntec de iubire,
în auz ţi se strecoară
Freamătul duios de codru, şoapta blîndelor izvoară.

Tu-mi iai capul, netezîndu-1,
Şi ţi-l culci frumos pe braţe,
Mă priveşti cu ochii umezi, să-mi vezi inima şi gîndul,

Şi-nţelegi c-a ta fiinţă umplc-ntreaga mea viaţă,
C-a mea dragoste-ai robit-o
Pe de-a pururi numai ţie,
Ş-atunci c-un atît de dulce farmec îmi zîmbeşti, iubito,
C-aş uita a mele lacrimi, de-aş fi plîns o veşnicie !
Iar aducerile-aminte
Prind să ne înşire basmul zilelor de mai-nainte...

Spun din vremile acele,
Cînd veneau pe nesimţite
Numai gîndurile mele
Să se joace fericite
Pe-al tău chip şi umăr dulce,
Şi în poală-ţi să se culce ;

Cînd abia-ndrăzneam, spre tine,
Să înalţ cîte-o privire
Mută, arsă de suspine,
Pe furiş şi cu-ntreruperi,
Nu cumva a mea iubire
S-o-nţelegi — şi să te superi...

Iară, după ce-ai privit
Blînd în ochii mei o dată,
Ţi-am spus dragostea mea toată,
Ş-arn rămas mai liniştit...
Şi de-atunci, cînd stai Ia geam,
Ca clin glas ne-nţelegeam.

Cîte nu ne-nşiră gîndul
Cînd le ia toate de-a rîndul !
însă eu aş vrea s-ascult
Ce a fost mai de demult,
Şi-n deşert cat în trecut
Al iubirii început...

Sigur — de cînd e urzită,
Inima mi-a fost ursită
Pe de-a pururi să se lege
Şi să-ţi fie roabă ţie ;
Altfel nici n-aş înţelege
Cum ar fi putut să fie...

Dar lăsaţi-mă în tihnă, gînduri oarbe şi deşarte !
Nu mă mai stîrni zadarnic, dor nebun şi fără parte,
Să-mi mai ard liniştea-n focul unui vis amăgitor.
Adormi, tristul meu amor !...
Iar tu, chip frumos, lumină, ce-mi luceşti aşa feeric,
Şi-mi răneşti atît de dulce viaţa-mi plină de-ntuneric,
Zîmbet dădător de visuri şi tulburător de minţi,
Şterge-te din al meu cuget... fugi din ochii mei fierbinţi.

NU-I DE-AJUNS

Negreşit, eşti prea frumoasă.
Ce ochi mari !... Ce gură mică !.
Cine n-ar putea să-ţi zică :
Venere din valuri scoasă !...

Dar ieşind — sub val viaţa
Ţi-ai lăsat-o sa se-nece;
Căci ca marmura de rece
Şi de albă-ţi este faţa.

Şi de-aceea nu te mire
Ca-n serate şi petreceri
Nici o inimă nu seceri
Şi nu datini nici o fire,

Cine firea să-şi aprindă,
Ş-a lui inimă să-şi plece
La o frumuseţă rece,
Ca răsfrîntă din oglindă ?

Cine dorul să-şi închine
Unei statui ambulante ?...
Sigur s-o găsi vrun fante
Să te-admirej să-ţi suspine

Şi să-şi mintă lui şi ţie ;
însă n-ei şti niciodată
Dragostea adevărată
Ş-a ei dulce nebunie!

Căci n-ai zîrnbet, nici privire
Dulce, galeşă, fierbinte,
Ca să scoţi pe om din minte
Şi să tulburi vreo simţire.

Căci atît de nemişcatu-i
Chipul tău, şi-n ochiu-ţi mare
Zace-atîta nepăsare,
Parcă-i ochiul unei statui !

Orice dor e scris să moară,
Inima cînd ţi-o cunoaşte:
Frumuseţea ta de-l naşte,
Nepăsarea ta-l omoară.

Ş~orice suflet, cînd te ştie,
Zice, trist, de-a ta fiinţă :
E-o frumoasă locuinţă,
Ce păcat că e pustie !

De aceea nu te mire
Că prin baluri şi petreceri
Nici o inimă nu seceri
Şi nu clatini nici o fire !...

Inimile vor viaţă,
Nu se frîng aşa-n neştire,
Cerşind pietrelor iubire,
Şi foc sloiului de gheaţă.

Venere din valuri scoasă,
Cu ochi mort — făr-o .scînteie,
E păcat că eşti femeie,
Şi păcat că eşti frumoasă !...

CE TE UIŢI CU OCHII GALEŞI?...

Ce te uiţi cu ochii galeşi la copacii trişti şi goi,
Şi oftezi, dînd pas gîndirii să mai lunece-napoi ?...
Lasă frunzele pustiei şi bătăilor de vînt !
Tinereţe, farmec, visuri... toate-s ţăndări de vas frînr,
Ce de mult pieriră-n valma răzvrătitelor talazuri.
Strînge-ţi gîndurile-acasă, nu le mai lăsa-n poghiazuri *,
Palide-n puterea nopţii să mai tremure pe drum...
Nici te mai uita în urmă-ţi la grămezile de scrum...
Nu vezi tu că îndărătu-ţi e-numeric şi pustiu !..
Şi n-auzi cît de sinistru sun-a groapă ş-a sicriu
Glasul tinereţii duse ş-al iluziilor şterse ?...
înţelege că-i zadarnic pe-un mort lacrimi să se verse !...

Negreşit, avut-ai zile de noroc şi de iubire...
Cine n-are-n lumea asta partea lui de fericire ?
Ai trăit şi tu în basme... Te credeai şi tu o zînă,
Ş-aşteptai, ca să te fure, vreun făt-frumos să vină/

* poghiaz — iară rost, rătăcind în voie,

De-ţi roteai pe lanul vieţii ochii mari şi visători,
Nu-ntîlneai decît podoabe, fluturi, pajişte şi flori!
Şi cînd pentru-ntîia dată mîndru-ţi răsări în cale
El — atît de mult doritul rege-al visurilor tale —
Iţi păru că de cînd lumea îţi era ştiut şi drag...

O, de cîte ori, în urmă, de cu vreme stînd în prag,
Şi uitîndu-te în cale-i, cu ochi lacomi şi fierbinţi.
L-aşteptai, sfîrşit să puie dulcii tale suferinţi,
Şi mureai pîn' să se stingă razele în asfinţit,
Mai curînd să vie sara, cînd, sfios, al tău iubit
Se rupea din întuneric...
Ah, cît de încet mai vine,
Iţi ziceai zărindu-i umbra. Pîn' s-ajungă lîngă tine,
îţi părea o veşnicie de-aşteptare şi de dor.
Tu-1 sorbeai din ochi, privindu-1. El s-apropia uşor...

Tresăreai, înfiorată ca de-un farmec din poveşti,
Şi nemaiştiind ce cugeti şi-n ce lume mai trăieşti,
Ii cădeai în braţe, moale de-a plăcerii dulce lene.
Ca un flutur prins în pară tremurau a tale gene
De atingerea şi focul pururea-nsetatei guri.
Cînd steteai a ta iubire pîn' la moarte să i-o juri,
Găseai prea nencăpătoare, prea îngust-a ta viaţă.
Dar cum cade frigul vremei peste inimi şi le-ngheaţă,
Risipind atîtea visuri şi atîtea jurăminte,
Şi cum rîzi singur de tine cînd îţi mai aduci aminte

Ce clădiri durai vieţii din nimicuri şi păreri,
Şi ce mult credeai în vraja nebuniilor de ieri!

Nu mai răscoli cenuşa năruitelor poveşti!
Straşnica veghere-a vremii cu nimic n-o amăgeşti.
După anii duşi în neguri nu te mai uita cu jale,
Dă-i pe veci uitării. Morţii nu se mai întorc din cale.
Cînd sub perii albi, zbîrcită, fruntea-ncepe să se plece
Ca sub cea mai grea povară, inima-i o vatră rece,
Lumea basmelor ce încă îţi mai picură-n auz
A sfărmat-o pasul vremii, ca pe-o boabă de hurmuz *.

Lasă altora de-acuma visul tău de-odinioară,
Alţii să-şi mai poarte dorul cînd pe ceruri se strecoară
Luna, cu nespusu-i farmec şi cu veşnica-i văpaie...
Peste noaptea ta boceşte cîntecul de cucuvaie.
Cînd din luptele vieţii, ca un vechi oştean, trudită,
Ai rămas cu fruntea ninsă şi cu faţa ciocîrtită,
Ce mai caţi cu ochii galeşi la copacii trişti

Şi oftezi, dînd pas gîndirii să mai lunece-napoi ?
Lasă frunzele pustiei şi bătăilor de vînt:
Nimărui de veci nu-i dată fericirea pe*pămînt.
Dumnezeu trece făclia dragostii din mînă-n mînă,
Noaptea cade grea şi rece peste inima bătrînă !

* *Hurmuz* — mărgea de sticlă imitmd mărgăritarul.

PE ALBUMUL D-REI...

De cei de jos — de morţi — ce-ţi pasă,
Stea ce te-nalţi în fundul zării ?...
Ridică-ţi raza ta şi-i lasă
In întunericul uitării !...

Tu vei trăi-ntr-o alta lume,
Departe pururea de mine,
Ş-a mele versuri, ş-al meu nume
Ca mîni ţi s-or părea străine.

A clipelor de-acum năluce
De veci s-or scufunda-n trecut,
Şi — sigur — nici ţ-ei mai aduce
Aminte că m-ai cunoscut!...

La ce dar amintirii tale
Aş mai cerşi-n deşert o rază ?...
La ce pe-un mort priviri de jale
Din ochi atît de dulci să cază !

De cei de jos — de morţi — ce-ţi pasă,
Stea ce te-nalţi în fundul zării ?...
Te du ferice, şi mă lasă
în întunericul uitării !

ÎN AMURG...

Vîslaş ce-aleargă împins în zare
De oarba sete a fericirii,
Pe cîmp de ape fără cărare,
Omul e pururi prad-amăgirii;

Căci scris e dorul să şi-1 agate
Numai de umbre şi de năluce,
Ce-n a lui veşnic întinse braţe
Zadarnic cearcă să le apuce.

Şi cînd viaţa abia-i o rază
Atît de slabă şi trecătoare,
Cînd ştie bine că-naintează
înspre-a pieirii de -*eci vîltoare,

De ce vîsleşte şi se răpede
Cu-atîta pripă şi nerăbdare
Dup-o nălucă de foc ce-o vede
Fugind în noapte-i, din zare-n zare ?

Asta-i ascunsa firii dorinţă
Ce-nspre repaus veşnic o-mpinge:
Orice lumină i-o suferinţă ;
Scăpare-i noaptea-n care se stinge.

Tremurătoare, viaţa **bate,**
C-o frică oarbă şi nenţeleasă,
La poarta păcii neturburate,
Din care omul n-a vrut să iasă ;

Căci chinul vieţii cine l-ar cere ?
Ce stea de sineşi s-ar mai aprinde
Cînd ar şti bine că i-o durere
Din întuneric a se desprinde !...

Unde mă duceţi, visuri deşarte ?
De ce, luceafăr, te-afunzi în zare,
Mă laşi în urmă-ţi tot mai departe,
Pe cîmp de ape — fără cărare ?

Unde-s acele limanuri sfinte
Chinul amarnic să mi-1 omoare ?...
Mai înainte ! Mai înainte !
îl cheamă glasuri amăgitoare ;

Şi omul trece pe-ntinsa mare
Cu valuri răpezi şi ape-adînci,
Călător, veşnic în nerăbdare,
împins de vînturi, lovit de stînci.

Tîrziu, cînd simte că e aproape
Clipa în care valul, sub dînsul,
Să se desfacă şi să-1 îngroape,
Se uită-n urmă, şi-1 umple plînsul ;

Căci tot trecutu-i pare-o comoară
De fericire, rămasă-n drum.
Păn'şi durerea-i de-odinioară
Plină de farmec o vede-acum.

Şi nu se-ndură să se despartă
De~atîtea visuri — veştede foi,
Ci-n năzuința-i oarbă, deşartă,
Dă să-şi întoarcă barca-napoi...

(Copil ce umblă s-adune stele
De pe oglinda blîndelor ape)
Dar cad trudite brațele-i grele,
Cîrmă şi vîsle lăsînd să-i scape !

Gindu-i adoarme în nemişcare,
Ochii s-acopăr, stinşi, sub pleoape,
A ncființii eternă mare
Valu-şi desface ca să-l îngroape ;

Căci, rupți din valu-i, s-azvîrl în soare
Nenumărații stropi de viață,
Şi-n al ei haos recad, cînd moare
Clipa de care, lacomi, s-agață.

PĂDURE

Cum m-adînceşte-n visuri lăuntrul tău feeric,
Şi cît îmi pari de sfîntă !... Tu mă uimeşti, pădure,
Cînd pe sub bolți tăcute şi pline de-ntuneric
Las paşii să mă poarte şi gîndul să mă fure...
Cum m-adînceşte-n visuri lăuntrul tău feeric !...

Cînd mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale,
Ce dulci vedenii tainic subt ochi mi se strecoară !...
Se-ntore morții din groapă şi vremii e din cale,
Şi iar mă simt copilul nebun de-odinioară,
Cînd mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale,

Căci peste-a mele chinuri uitarea se aşterne.
Din vremi renvie basmul, şi-mi torn palate iarăşi
Din aurul luminii ce printre crăngi se cerne...
Veniți, crai din poveste, ne-om prinde iar tovarăşi,
Căci peste-a mele chinuri uitarea se aşterne !

Departe de-ale lumii dureri neîntrerupte
Căta-vom Cosinzene, ascunse prin palate,

Tar zmeii, pe ia poduri, de-or sta cu noi să lupte,
l-om birui, şi-n alte tărîmuri vom răzbate,
Departe de-ale lumii dureri neîntrerupte.

încet... din fund de vremuri un glas iubit mă cheamă.
Revino, cal năprasnic şi ştiutor de gînduri ;
De dorul ce mă arde aprinde-te şi ia-mă,
Mai du-mă-n zbor pe unde m-ai dus şi-n alte rînduri...
încet... din fund de vremuri un glas iubit mă cheamă...

Copaci bătrîni — amicii copilăriei mele —
Lăsaţi potop de frunze aicea să mă-ngroape,
în farmece de visuri şi-n pulbere de stele,
Să dorm sub straja voastră, în veci de voi aproape,
Copaci bătrîni — amicii copilăriei mele !

SONET

Ce mult aş vrea să mai iubesc o dată,
Să simt din nou a vieţii primăvară,
în drumul meu pustiu să mai răsară,
Ca din poveşti, o zînă adorată.

Să scriu răvaşe lungi, şi-n orice sară
Să trec pe la fereastra-i luminată,
S-o văd la geam, cum umbra şi-o arată,
Şi ore-ntregi s-aştept să-^mi mai apară.

Din ochii mari, privirea ei fierbinte
Asupră-mi blînd şi dureros să cadă,
Şi-ntr-un suspin ea să-mi citească gîndul..

Frumosu-i chip să farmece-a mea minte,
Şi ca pe-un astru-n sufletu-mi purtîndu-1,
Să fiu copil, şi visurilor pradă !

CE DOR

Ce dor trebui să te cuprindă
De dragostilc din poveşti
Cînd te priveşti toată-n oglindă
Şi vezi cit de frumoasă eşti I...

Cînd singură parcă te sperii
De patima ochilor tăi,
Ce ard de farmecul durerii,
In spasmul visului dintîi.

Caci eşti m vîrsta cînd fioruri
^Te-apuc-aşa, ca din senin,
Cînd te frămîntă mii de doruri,
Şr mei nu ştii de unde-ţi vin...

lata ca prinzi să cazi pe gînduri,
li se lungesc ochii a drum.
Ute-ţi plăceau în alte rînduri
încep să-ţi facă rău acum.

Te simţi străină-ntre ai tăi.
Şi stai, tînjind, într-un ungher,
Biet suflet fără căpătîi,
Atît de trist şi de stingher !

Ţi-e greu de lume şi de tine ;
O jale-adîncă te pătrunde.
Parc-ai iubi, şi n-ai pe cine,
Parc-ai pleca, şi nu ştii unde.

Iar noaptea, cînd te culci în pat,
^^"f11 frişmi> te cuprind călduri.
Şi piept şi tîrnple ţi se bat
De-a gîndurilor dulci torturi.

Cu faţa-n sus, în întuneric,
încremeneşti ceasuri întregi,
Robită de-un amor himeric,
De-un farmec ce nu-l înţelegi !

Parcă răsar, de mai-nainte,
în inima-ţi nevinovată,
Iubiri de-acelea dulci şi sfinte *
Ce numa-n cărţi se mai arată.

Deodată-ţi luminează-n gînd,
Aşa de viu, că te-nfiori,
Un tînăr trist, frumos şi blînd,
Cu ochii mari şi visători...

Să fie-o umbră din poveşti ?...
Căci nicăieri nu l-ai văzut ;
Cu toate astea, îl iubeşti,
Şi chipul lui ţi-e cunoscut !

Te uiţi în ochii lui fierbinţi,
Şi pare că-nţelegi ce vor,
Ce taine şi ce suferinţi
Se zbuciumă-n adîncul lor.

Ş-o milă te cuprinde-atunci
De tînereța ta şi-a lui ;
Ai vrea la pieptu-i să te-arunci,
Să-i plîngi, iubirea-ți să i-o spui ;

Şi-nvinsă de dorînți secrete,
De oarba inimii furtună,
Te-ntorci cu fața la pärete
Şi-ncepi să plîngi ca o nebună...

Ce dulce e acest prinos
Al unui suflet fermecat
De-un vis atît de dureros
Ş-atît de Jară de păcat !

Ca mîni ți-o răsări în cale
Frumosul tînăr visător,
Podoaba gînd urilor taie
Ş-a nempăcatului. tău dor,

Ş-aveți sa tresăriți deodată,
Cuprinşi de-acelaşi farmec sfînt ;
De-a lui priviri înfiorată,
Plcca-vei ochii în pămînt.

A voastre mîni se vor atinge,
Tremurătoare şi fierbinți,
Şi pe-amîndoi vă vor încinge
Aceleaşi tainice dorinți.

El, dornic, are să tc soarbă,
Cu ochi adinei şi pătimaşi,
TiK-nvinsă de-o iubire oarbă,
La sînu-i cald ai să te iaşi,

Şi moaie, ca de somn topita,
O vorba neştiind să-i spus.
Vei sta aşa, înmărmurită,
Obrazul tău lipit de-al lui.

De ce nu poți împiedica
Al vremii pas neobosit,
Ca fericirea lui ş-a **ta**
Să nu mai poat-avca sfîrşit !

MELANCOLIE

întristătoare poveşti, nespus de iubite-ntr-o vreme,
Nu mai cercați a-mi vorbi de zînele voastre cu steme.
Mîndre palate, viteji, şi cai ce mănîncă jăratic,
Stînsu-s-au toate de veci ! Copilul de-atunci, nebunatic,
Nici nu mai cred c-am fost eu, atît mi se par de străine
Sfintele mele-amintiri, şi-n lumile voastre senine,
Glasuri atîta de dulci zadarnic mai vin să mă cheme,
întristătoare poveşti, nespus de iubite-ntr-o vreme.

Bietele gînduri şi-au ars aripele-n para durerii ;
Grele îmi par, ca de plumb, în vîlva atîtor mizerii.
Un întuneric adînc, ş-un frig ca de moarte m-apucă :
Caldă lumină, te-ai stins, pierdutu-te-am, sfîntă nălucă,
Ce-atît de mult te-adoram, încît m-aşteptam cîteodată
Ca din poveşti să te rupi, şi-n brațe să-mi cazi întrupată.

Ce fericiți am fi fost! Azi toate rămas-au puzderii,
Bietele gînduri şi-au ars aripele-n para durerii!

Silă de ziua de azi, şi teamă de ziua de mîne,
Asta e tot ce mai simt. Dulci visuri — ce furăți stăpîne
Inimii mele — fugiți, lăsați-o de-a pururi pustie.
Ce să mai cate-n deşert la vremuri ce n-or să mai vie !
Cadă uitarea de veci ş-acoperă basmele-mi sfinte.
Pleacă-te, suflet zdrobit, durerilor de-aci-nainte !
Bunele visuri s-au dus, ş-atîta e tot ce-mi rămîne :
Silă de ziua de azi, şi teamă de ziua de mîne !

DELENDUM *...

Haide, suflete, ridică-ţi leghioanele de gînduri,
Şi-mbrăcate-n za eternă întocmeşte-le în rînduri,
Bate-te cu tine însuţi, zbuciumă-te nopţi întregi,
Ca durerea ta în ritmul sfînt al versului s-o legi !

Şi_m-aşez_să scriu la masa de hîrţoage încărcată...
Mintea-mi arde-nvălmăşită — tîmplele încep să-mi bată.
Am atins abia condeiul, şi m-au apucat fiori...
Parcă văd cum stau la pîndă, pătimaşi şi cîrtitori,
Nevoiaşii noştri critici — spadasinii damblagii,
Cari neputînd să muşte, morfolesc arta-n gingii !

Trebui să respecţi bontonul, să-ţi găteşti versul

Dacă ţii ca prin saloane să poţi fi lumii pe plac.
Nu-ţi lăsa simţirea caldă, plină, vie şi întreagă
Să zbucnească, şi veşmîntul, care-i vine, să-şi aleagă ;
Ci ţi-ormbracă-n floricele, şi-i dă-ncunjur pe departe.
Plmgi, urăşte şi blestemă după regula din carte.
Fii galant —- nesocoteşte-ţi patima-n care te zbaţi,

* Ceea ce trebuie distrus (lat.),

Nu cumva să superi nervii criticilor delicaţi :
Poezia e „un cîntec dulce, un parfum ceresc 1..."

De-aşa artă ***parfumată,*** o, vă foarte mulţumesc !
Cînd mi-i inima-ncărcată, şi cînd gîndurile-n muncă
Bat şi rup zăgazul păcii, şi din matca lor s-aruncă,
Toate lacome,-nsetate d-a ieşi din haos, clare,
Ferecate-n cetluita versurilor încleştare.
Cînd viaţa mea întreagă mi-e în flăcări, zbuciumată,
Nu cumva c-are să-mi fie grija să deschid îndată
Şi să văd cum mă învaţă codul bunelor manieri
Să-mi vărs patima pe droaia îngîmfaţilor bucheri,
Să apuc de piept pe falşii zei, "să-i tîrîi din altar,
Şi, smulgînd masca ştiinţii de pe chipul lor murdar,
Să-i denunţ în gura mare, ca să vadă-ntreaga lume
Cine sînt aceşti iluştri hoţi de slavă şi renume !
O, lăsaţi-mă, cu nervii voştri de cucoană mare,
Voi ce vreţi să-mi puneţi arta la regim şi la-nfrînare,
Şi-mi strîmbaţi din nas la toată vorba mai de-a dreptul spusă !
V-ar plăcea să şadă smirna, şi la colţ să fie pusă
Biata artă, ca micuţii cari nu-s astîmpăraţi !...
A, atunci, şi voi, desigur, aţi fi critici minunaţi !...

Iată droaia de nevolnici, straşnicii stihuitori,
Literaţi, ce pentr-o odă bagă muzele-n fiori,
Cîntăreţi, lihniţi de pompe şi de sărbători solemne,
Cari ţin, cu tot prilejul, să s-arate, să se-nsemne,
Iată-i toţi, porniţi să ieie nemurirea cu asalt:
Pentru ei nu-i poartă-nchisă, şi nici scaun prea înalt.

Sînt bătrîni cu barbe albe, tineri fără de musteți,
Ucenici şi capi de şcoală, poeți mari şi mici poeți,
Donchişoți ce-n a lor piele de mîndrie-abia-şi încap :
Suliți de carton în mînă, şi cu chivere pe cap,

Urieşi cu talpa-n tină şi cu creştetul în nori,
Dornici de eternitate şi de statui visători !...
Toți împinşi de-aceeaşi sete, pe volume-ntregi călări,
Se-mbulzesc — se duc să spargă noaptea veşnicei uitări,
Şi-n a gloriei lumină cu-a lor scrieri să răsară,
Să rămîie-n nesfîrşitul timp, ca nişte stîlpi de pară !

O, ridiculă cohortă de milogi neputincioşi,
Ce spurcați cu-al vostru cîntec graiul bunilor strămoşi,
O, vînturători de fraze, scripcari sarbezi şi smințiți,
Nu vedeți în ce -mocirlă de prostii vă bălăciți ?

Ce ? Pentru c-ați pus la mustru * nişte biete vorbe goale
Ş-ați umplut, cu chiuita, de cerneal-atîtea coaie,
Pentru c-ați scîncit la lună, ca toți barzii răsuflați,
Un amor străin, şi patimi vechi, ce nu le-nțelegeați;
Credeți că-i de-ajuns ca lumea să vă dea-n genuchi uimită
Şi în veci a ei uitare şi dispreț să nu vă-nghită ?
Dar de cînd neruşinarea, spuma frazelor umflate
Şi ridicula-ngîmfare drept talent pot fi luate ?

* *Mustru* — exercițiu militar; aici cu sensul de a pune în ordine, a disciplina.

De cînd gloria se vinde, ca femeile de stradă,
Oricărui neghiob, ce-n cale-i, cu ochi dulci, vine să-i cadă ?

Leneşi, ignoranți, cu capul plin de fumuri şi de pleavă,
Din nimic cum vreți să iasă şi să faceți o ispravă ?

Arta nu-i de voi. în lături, stîrpituri făr' de simțire,
Ce dați zor lumii blajine cu de-a sila să v-admire !...
Dar la glorie-n ce vremuri şi în care țar-ajung
Astfel de paiați de bîlciuri şi guşați de Cîmpulung ?

O, bîiguitori de fleacuri, lăutari neruşinați,
Ce dați buzna pe la chefuri şi părăzi, ca să cîntați,
De v-ar scăpă*ra o clipă mintea, să vă priviți bine,
Ați intra-n pămînt de scîrbă, de oroare şi ruşine !...

MAMEI

Din vremile apuse ş-atît de fericite,
Aducerile-aminte adesea mă-mpresoară.
Ce de viaţă-n urmă !... Ca un potop mă-nghite
Comoara mea de visuri, pierduta mea comoară
Din vremile apuse ş-atît de fericite !

Cum se desfac, din noapte, icoane vechi şi sfinte !
Şi ca din cărţi, trecutul fantastic^ mi s-aşterne ;
Atîtea dulci vedenii îmi picură -in minte,
Cu durerosul farmec al pierderei eterne !...
Cum se desfac, din noapte, icoane vechi şi sfinte !

Figura ta cuminte, duioasă şi senină,
Răsare, scumpă mamă, din vremile acele,
Ca o madonă sfîntă, scăldată în lumină.
Ce clară stă-n pervazul copilăriei mele
Figura ta cuminte, duioasă şi senină!

O lene grea se lasă din cerul cald de vară.
De soare-i plină casa. Tu-ncet, păşind pe scînduri,
Laşi storurile groase şi dai muştele-afară.
Apoi, prostii de-a mele asculţi şi cazi pe gînduri.
O lene grea se lasă din cerul cald de vară.

Curg valuri mari de umbră şi se-mpînzesc pe vale.
Din şes, privim spre codru, cum soarele se-neacă.
în mirosul de iarbă, tăcuţi păşim agale,
Şi bolta răcorită mai jos parcă s-apleacă,
Curg vahtri mari de umbră şi se-mpînzesc pe vale.

Stai dreaptă-n strana vechii biserici de la ţară ;
Eu bat la sfinţi mătănii, şi-i pup, şi-i rog cuminte,
Cum blîndele-ţi poveţe de mic mă învăţară.
Tu, palidă-n extazul înduioşării sfinte,
Stai dreaptă-n strana vechii biserici de la ţară.

Din cărţi cu slovă veche şi cu figuri frumoase,
O lume ca de visuri, cu totul minunată,
Mi-o scoţi, şi pe-ndelete începi a mi-o descoase.
Cît farmec e-n această viaţă, adunată
Din cărţi cu slovă veche şi cu figuri frumoase !

La patul meu, tăcută, veghind neadormită,
încet, pe fruntea-mi arsă de friguri, mîna-ţi luneci,
în mine-ţi stă viaţa... întreaga ta ursită ;
Şi după cum mi-s ochii, te bucuri sau te-ntuneci,
La patul meu, tăcuta, veghind neadormită.

Din cîţi copii pe lume-s, nici unul nu-i ca mine.
Şi cît mă vezi de mare în planurile tale 1...
La zodii chiar s-arată cum am s-ajung de bine,
Şi ce măriri m-aşteaptă în norocoasa-mi cale !
Din cîţi copii pe lume-s, nici unul nu-i ca mine...

Ce dureros se stinse deşarta-ţi aşteptare !
Pierdut, te văd, din cruda vieţii vijelie,

Nenorocită mamă, şi plîng că nu-s în stare
O slabă mîngîiere să-ţi dau, cît de tîrzie,
Ce dureros se stinse deşarta-ţi aşteptare !

De fiul tău departe, stingheră şi truHită,
Nemaiavînd puterea de-a te ruga şi plînge,
Azi îţi priveşti, cu silă, viaţa amăgită,
Cum a rămas pustie şi cît de trist se stînge,
De fiul tău departe, stingheră şi trudită.

Ca pete mari de umbră pe-o mirişte uscată,
Aşa, pe-a noastră urmă, trec stoluri lungi de gînduri.
Nimic nu mai există din cîte-au fost odată,
Ş-asupra noastră anii pustii trec, rînduri-rînduri,
Ca pete mari de umbră pe-o mirişte uscată.

CUM CURGE VREMEA.

Cum curge vremea şi ne-ngroapă !
Ia vezi ce mare te făcuşi :
Mai ieri, erai numai de-o şchioapă,
Cînd te pierdeam printre păpuşi ;

Cînd te dam huţa pe picioare,
O mihunică răsfăţată,
Şi te-ntrebam care-de-care :
Ce eşti mata — băiat, ori fată ?

Parcă te văd cum înainte
Ne ieşi la toţi, şi-n gît ne sai ;
Mama-ţî tot zice : ***fii cu minte...***
Tu parcă altă grijă n-ai !

Zîmbind, dai gurii noastre pradă
Obrajii rumeni şi rotunzi ;
Şi toate laşi să ţi se vadă,
Căci n-ai de ce să ţi le-ascunzi.

Sub scară, jos, într-o rochiţă
Păn' la genunchi — aproape goală,
Spui vorbe dulci şi dai guriţă
Unui pisoi ce-ţi toarce-n poală.

Cînd uşile, ca de furtună,
Trosnesc, izbite de părete,
Ştim că vii tu, cea mai nebună
Şi mai drăguţă dintre fete.

Rîzînd, de toate cele plină »
Pe mînuşiţi şi pe obraz,
Tu umpli casa de lumină,
De fericire şi de haz...

Fireşte, azi eşti ***domnişoară,***
Nu nc vorbim ca mai-nainte...
Privirea ta mă înfioaiă,
De serioasă şi cuminte.

Şi, totuşi, nu ştiu cum îmi vine,
Cînd văd aceşti doi ochi ce cată
Aşa frumoşi şi mari la mine,
Şi ştiu că-i sărutam odată !...

CE FERICIŢI AM FI-MPREUNĂ !

Noi nu ne-am spus-o, dar vezi bine
Că ne iubim ; şi ochii tăi
De nîult aşteaptă de la mine
Să spun cuvîntul greu dintăi.

Cînd ne-ntîlnim, e-o fericire,
Ce-am fost dorit-o amîndoi ;
Nu-i limbă-n stare să înşire —
Din ochi cîte ne spunem noi

Se sorb, adînci şi însetate,
A noastre lacome priviri,
Acelaşi gînd şi dor ne-abate,
Aceleaşi tainice porniri.

Ş-atîta ţi-i de înţeleasă^
Cerşirea ochilor mei trişti,
Că te roşeşti, ca o mireasă, —
Clipeşti, nervos buzele-ţi mişti...

Şi dulce-mi caţi o dezmierdare, —
Pe-ascuns un zîmbet îmi trimeţi:
în noi, întunecat, tresare
Misterul veşnicei vieţi.

O, ne-nțelegem de minune,
Cu cît ne întîlnim mai des,
Şi, totuşi, ne sfiim a spune
Ce fiecare-am înțeles.

De rămînem singuri vrodată,
Stăm muți, cu ochii în pămînt.
Tu parc-aştepți înfiorată,
Eu în deşert mintea-mi frămînt...

De ce nu vrei ?... Mai lesne-ți vine
Să-mi faci tu cale la-nceput :
Apropie-te blînd de mine
Şi-ntinde-mi mîna s-o sărut.

Din vraja dulcilor ispite
Nemaicătînd să te abați,
Ne-om pomeni, pe negîndite,
Ca de cînd lumea-mbrățişați.

La ce vrei să se risipească •
Atîtea visuri în zadar ?
La ce comoara ta firească
Să ți-o îngropi, ca un avar ?...

Acum ți-i inima fierbinte,
Frumoasă eşti, iubită eşti...
Ce mai aştepți, aşa cuminte,
Şi-n taină singură tînjeşti ?

Nu simți cum prinde sa te-mbete
Tăria-nfrîntelor dorinți ?
Nu vezi cum arzi de sfînta sete
A sărutărilor fierbinți ?...

Îndemnul tinereții tale
Ascultă-l — cît e de-nțelept!
Cu-atîta dor îți cat în cale !
E-atîta timp de cînd te-aştept !...

Ce fericiți am fi-mpreună !...
Ne-am alinta, ca doi copii.
Acu ni-i vremea, numai bună,
De dezmierdări, de nebunii !...

O, vino, fă ce vrei din mine,
Stăpîna vieței mele fii,
Rentoarce-mi vremile senine,
Comoara de copilării !...

IERTARE...

Ce frumoasă eşti ! Cu cîtă voluptate îşi mlădie
Trupul formcle-i rotunde, şi cu cîtă grijă ştie
Să-şi păstreze-n mersu-i leneş şi în toat-a lui mişcare
Ritmul maiestos, molatic, ca al unui val de mare !...
De pe ochii tăi mari, negri, umezi, înfiorători,
Cînd ridici genele grele, parc-ai dizvăli din nori
Doi luceferi — aşa, răpezi, două suliţi de lumină
Din adîncul lor s-aruncă.
0,-nţeleg de ce suspină
Pe-a ta urm-atîtea inimi, de ce-ţi stau atîţia-n cale,
Ameţiţi de al tău zîmbet, robi ai frumuseţei tale !
Tu, printre femei, eşti zînă fără de asemănare,
Chipul tău e răsărirea unui astru — cînd apare.
Şi-n lumina orbitoare a saloanelor, prin baluri,
Cînd păşeşti, ca o regină, spintecînd a gloatei valuri,
Toţi încremenesc în urmă-ţi, privind lacom după tine :
E un murmur lung de şoapte, de mirare, de suspine...

Cine-i fericitul care e stăpîn pe-aşa comoară ?
Cine-şi farmecă viaţa şi durerile-şi omoară
în beţia sărutării buzelor tale fierbinţi,
Suflet înecat în basme, uitător de suferinţi !

II

A, se-ncepe valsul. Iată, dintr-un pîlc se desluşeşte,
Nalt şi voinic, un tînăr; legănîndu-se păşeşte,
Şi s-apropie de tine. Tu te-ai şi sculat în sus :
Alb, rotund, frumos — alene — braţul pe grumaz i-ai pus,
Şi ca-n zbor, ca-n vis te duce, strînsă bine de mijloc ;
Pe-al lui umăr îţi culci capul — respirarea ta de foc
El o simte pe obrazu-i. Tu-i simţi inima cum bate.
Moleşiţi de farmec, ochii vi se-nchid pe jumătate.
Piept la piept, a voastre trupuri s-au aprins de-acelaşi dor.
Ce-ncleştare pătimaşă !... Ce vîrtej ameţitor !
Părul, faţa — de iuţeală — parcă vi le suflă vîntul ;
Doar picioarele, cu vîrful, mai ating de-abia pămîntul.
Lumea stă şi vă priveşte cît sunteţi de potriviţi ;
înadins, parcă, natura v-a făcut să vă iubiţi !

III

Tîrziu, singură, trudită, în odaia de culcare,
Stai privind cum din oglindă chipul tău frumos răsare.
Foşnind, hainele desprinse de pe tine curg grămadă,
Peste şolduri îţi laşi părul, ca o mantie să cadă ;
Şi rămîi aşa,~ncleştîndu-ţi peste cap braţele goale,
Cu picioarele desculţe îngropate-n blană moale.
Nu gîndeşti nimic, şi totuşi simţi că te aprinzi la faţă,
Te-nfiori ca de-o străină şi fără-nţelcs viaţă

Ce s-a deşteptat în tine ; parcă te sfîrşeşti deodată
într-o lene caldă, dulce ; apoi iar tresai : te-mbată
Pofta strîngerii în braţe...
Ah, atunci, ca prin minune,
De-ar ieşi ***el,*** ca o roabă tremurînd i te-ai supune,
L-ai lăsa să te-njosească, să te calce în picioare :
Cu ce drag ţi-ai da viaţa dac-ar fi să te omoare
în aprinsa, fericita şi sălbatica-ncleştare
A nervoaselor lui braţe !...
Ce nesuferită-ţi pare
Liniştea odău goale ! Vălmăşit îţi trec prin minte
Valsul, tinerii, splendoarea, larma dulcilor cuvinte.
Trişti şi obosiţi, înjuru-ţi, ochii cată dureros,
De-un suspin îţi saltă "pieptul", V o i îţi cad braţele-n jos...
Şi te culci. Tot trupu-ţi arde ; ca de spaimă sînu-ţi bate ;
Te-ntinzi leneşă-n răcoarea dulce-a pînzelor curate,
Şi-nchizi ochii. Somnul însă, să te-astîmpere, nu vine,
Căci s-au pus atîtea gînduri stavilă-ntre el şi tine,
Căci ţi-aprinzi singură capul cu vedenii felurite :
Te gîndeşti la multe alte nopţi, nespus de fericite,
Şi te-mbeţi de voluptatea visurilor ce-ţi înşiri,
Pradă unor desfrînate şi bolnave-nchipuiri...

Unde-s ochii arşi de doru-ţi, să te vad-aşa, culcată,
Cu adînca lor privire fioros să te străbată ?...
Unde-s buzele-nsetate, răsuflarea să ţi-o soarbă ?
Unde-i el, stăpîn pe gîndul şi pe patima ta oarbă ?...

Dar încet îţi bate-n uşă cineva. Tu, nemişcată,
C-un glas silnic îi strigi : ***intră !...*** Sfiicios, în prag s-arată
Un bătrîn pleşuv şi gîrbov, slab, nervos şi mic de stat.
Binişor înaintează — ţi s-apropie de pat,
Cu evlavie-ţi ia mîna, ca pe moaşte, ş-o sărută ;
Sub privirea lui duioasă tu stai rigidă şi mută.
Cu ochi galeşi îţi cerşeşte un surîs, o vorbă bună,
Dragostea-i chinuitoare nendrăznind să ţi-.o mai spună,
Şi tăcerea ta e plină de mustrare şi de ură.
Vede bine că-i ridicul, ş-ar pleca, dar nu se-ndură :
Lîngă tine-i cald, şi dulce, ş-un parfum care-1 îmbată ;
Convulsiv îţi strînge mîna, lacom nările-şi dilată,
Şi oftează.
O, ce crudă ironie ! Tocmai cine
S-a găsit să-şi lege soarta şi viaţa lui cu tine !...

Suflet zbuciumat de spasmul tinereţii neţrăite,
Şi-ncărcat de-o frumuseţi dătătoare de ispite,
Poţi să cazi, fără mustrare... Ale tale dulci păcate
Negreşit că şi de oameni şi de sfinţi îţi sunt iertate !

LINIŞTE

Amicului meu Delavrancea

Tinere, ce-ţi seringi în palme tîmplele înfierbântate,
Pe cînd mintea ta, în friguri, ca o flacără se zbate,
Năbuşită înlăuntru, dacă, după nopţi de trudă,
Migălind vorbă cu vorbă, c-o-ndărătnicie crudă,
Ai ajuns să-ţi legi în stihuri vro durere, sau vrun vis,
Nu-ţi întemeia o lume de iluzii pe ce-ai scris,
Nici nu te-mbăta de vorba cui ar sta să te admire !
în dezordinea vieţii înecînd a ta gîndire,
Şi spărgînd smalţul de forme şi de amăgiri * ce-ascunde
Miezul urilor eterne ş-al durerilor profunde,
Vei vedea cît de fatală-i duşmănia celorlalţi,
Cînd deasupra lor talentul ţi-a dat aripi să te-nalţi
Şi cînd leneşa lor minte, dată pe gîndiri uşoare,
Se împiedică de-o muncă ce-o cutremură ş-o doare.
Fermecaţi de-o ciripire liniştită şi dulceagă,
Adormiţi de vorbe goale, cum vrei tu să-ţi înţeleagă
Versul încărcat de gînduri, şi cum crezi c-au să te ierte,
Cînd îi smulgi din pacea frazei sunătoare şi deşerte ?...

* în ultima ediţie antumă : *amăgire.*

Nu, nu te-aştepta să-ţi fie cu flori calea sămănată,
Munca de artist e crudă, şi e trist-a ei răsplată.
Ars de-a pururea de setea formelor nepieritoare,
Cu dorinţa ta maestrul neputînd să se măsoare,
Cîte visuri nu-ţi întuneci tu, cinstit preot al artei,
în discurajarea tristă de-a vedea cît de departe-i
Strofa ce-ai purtat-o-n minte de cea scoasă la lumină !...
Ameţit, trudit, pe mînă capul greu ţi se înclină,
Şi suspini amar de mila frumuseţii care-ţi moare
Zugrumată-n închisoarea vorbelor nencăpătoare.
Şi dac-ai putut alege şi-ntrupa vreo icoană
Din deşartă, viforoasa existenţii tale goană,
Cum vrei tu ca în pervazul altor minţi, altă lumină
îmbrăcînd-o, să rămîie tot icoana ta, senină ?
Fiecare în îngusta-i minte, cînd va fi s-o prindă,
Strîmbă şi mototolită, ca-ntr-un ciob prost de oglindă,
Va vedea-o-n el, pătată de-a lui proprie prostie.

A, sînt fericiţi aceia cărora nu li-i dat să ştie
A creării dureri sfinte, şi pe care îi îmbată
Ritmul generos în care îşi scriu proza nesărată,
Toaca bunelor silabe, şi duioasa-ncredinţare
Că-nsemnaţi cu stemă-n frunte, ce-au scris ei e lucru mare !
Al acestora-i triumful : vecinie feţele senine,
Drepţi, înfumuraţi, c-un zîmbet protector privesc la tine.
Ei sunt veseli : au o gloată de naivi ca să-i admire,
Şi se-ngraşă de prostie, de noroc şi nesimţire.
Căci cuvintele blajine şi nimicurile lor,
Dezmierdînd frumos urechea, cad în gustul tuturor.

S-or găsi şi pentru tine, suflet generos şi mare,
Ş-încă mulţi, ca să-ţi arunce un cuvînt de-ncurajare.

Vei avea cinstea să întri şi prin casele bogate,
Unde ţi-or întinde mîna, c-o-ngrijită bunătate.
Doamne mari, cari-şi vor face ochii mici ca să te vadă,
Tineri parfumaţi, de spirit, sclivisiţi ca de paradă,
Şi domni gravi, plini de afaceri, ce te-or întreba discret:
Cam ce sumă să cîştige cu-a lui versuri un poet !...

Silvei sta cu ei la masă... A... dar ia aminte bine,
Că-n ***bonton*** sînt pravili grele pentr-un necioplit ca tine.
Te păzeşte, să nu vătămi a lor gusturi rafinate,
în discuţii — orice-ar zice — lasă-i, dă-le lor dreptate.
Anecdota, calamburul — acolo fiind la preţ —
Cată-le prin almanahuri, şi vei trece de isteţ.
Pănă-atunci, neavînd spirit, nu prea-ntinde vorba multă ;
Nici să taci aşa într-una, căci tăcerea ta-i insultă...

După masă — se-nţelege — doamnele te vor ruga,
Cu obişnuitul zîmbet, ca să le citeşti ceva.
Tu, mişcat de-atîta cinste, îţi scoţi foile îndată,
Sfiicios cătînd la lumea ce-mprejurul tău stă roată,
Te închei frumos la haină şi... începi. Una suspină,
Alta rîde, face semne şi s-apleacă spre vecină.
Conversaţia începe : de copii, de slugi, de rochii...
„Are haz", şopteşte gazda, spionîndu-te cu ochii.

„Uf, ce anost! Cine-i ăsta ?" într-un colţ se-ntreabă două.
„De, închipui-ţi, săracul !... de poveşti ne arde nouă ?"

„A, s-a isprăvit !..." Din vorbă se-ntrerup pentr-un moment ;
Fiecare se sileşte să-ţi arunce-un compliment:
„Inspirat aţi fost de muze !... Prea frumoasă poezie !"
Nu uita c-aci se cere să roşeşti de modestie.
Datoria ta făcută — poţi să te retragi cuminte.
Doamnele-şi reiau în pace vorba lor de mai nainte.

Spune-acum dacă-ţi surîde o asemenea viaţă,
Şi de crezi că e o soartă fericită şi măreaţă
De-a lăsa acestor oameni dreptul să te umilească !
Căci, pentr-un sărac ce simte, nu e rană sufletească
Mai grozavă decît mila rea şi dispreţuitoare
Cu care-l privesc bogaţii din deşartă lor splendoare !
Ce ? Atîta timp să cauţi dureroasa întrupare
A unei lumini de-o clipă ce-n viaţa ta răsare,
Şi din haosul de gînduri s-alegi sfintele icoane,
Ca să faci frumos cu ele la boieri şi la cocoane ?
Dar ar fi să te cutremuri de dizgust şi de ruşine
Cînd ai şti cu ce-ngîmfare, ce de sus privesc la tine
Toţi neghiobii ce-ţi dau mîna socotind că-ţi fac onoare!
Şi mai vii să-nfrîngi dispreţul nesimţirii zîmbitoare
Ş-al biletelor de bancă — cu ce-ai scris — cu ce-ai gîndit ?
Cine vrei să te-nţeleagă, saltimbanc nenorocit ?...

A, nu-ţi tăvăli talentul prin saloanele bogate,
Unde capul nu gîndeşte, unde inima nu bate
Decît dup-o anumită şi stupidă învoială,
Unde omul i-o păpuşă, şi viaţa o spoială !
Fugi de zîmbetul făţarnic şi de strîngerea de mînă
A acestor măşti ce firea omenească o îngînă...

Fugi. E-un vicleim ridicul, monoton din cale-afară ;
Veşnica deşărtăciune ţine capătul de sfară !
Suflet înecat de gînduri sfinte şi nepieritoare,
Lasă-ţi clipele vieţii înţelept să se strecoare,
Răsărind de pe-a lor urme, dungi neşterse de lumină ;
Şi de vrei să-ţi deie arta mîngîierea ei senină,
Ca un pustnic te închide în odaia ta săracă,
Şi dorinţilor deşerte porunceşte-le să tacă :
Lumea ce ai fost visat-o neaflînd-o nicăirea,
Caută-ţi în tine însuţi liniştea şi fericirea.

HOMO HOMINI LUPUS *

Zadarnic ! — Lupta se-nteţeşte,
Şi nu-i alegere de armă.
Sub pumnul grosolan al forţei
Dreptatea celui slab se sfarmă.

Durerile vin tot mai multe,
Mai mari şi mai adînc simţite.
De unde sapi lumina, curge
Iar întuneric ce te-nghite,

Un pas, un gînd, o scăpărare,
Şi îndoiala te-nfioară.
Pe umeri tot mai slabi apasă
Din ce în ce mai grea povoară.

Sub planul sfînt de înfrăţire
Sporeşte ura bestială :
Tot omul e-un vrăjmaş la pîndă,
Toată cruzimea e o fală,

S-azvîrl-a patimilor valuri
Din şubredele stăvilare,

* Omul este lup omului (lat.). Principii! caracteristic moralei burgheze.

Şi peste pulberea de pravili
Domneşte oarba-nverşunare.

Zadarnic gînduri răzvrătite
Izbesc eterna piramidă,
Spre vîrful căreia cu toţii
Se bat o cale să-şi deschidă...

Mai sus, mai sus... scrîşnind se-ndeasă :
Sub mulţi prăpastia se cască.
Nu tuturor li-i dat să zboare,
Dar cîţi nu ştiu să se tîrască !

Asupra omului de mîine
S-apleacă palida ştiinţă,
Şi-l vede mai nervos, mai sceptic,
Mai înrăit de suferinţă...

Zadarnic ! — Lupta se-nteţeşte,
Şi nu-i alegere de armă.
Sub pumnul grosolan al forţei
Dreptatea celui slab se sfarmă.

FERICIRE

I

A fost să mi te-arăţi în cale,
Asupră-mi ochii blînd să-ţi pleci,
în farmecul privirii tale
Durerile să mi-le-neci,

Şi-n trista mea singurătate
A fost să te înduri să vii,
Vieţii mele-ntunecate
Stăpînă pururea să fii.

Din şirul basmelor senine,
Mireasă dulce, te-ai desprins,
Şi drăgălaş păşind spre mine,
Mînuţa albă mi-ai întins.

Ş-am stat ca un copil cuminte
în faţa ta înfiorat,
Uimit de-atîtea gînduri sfinte,
De-atît noroc nemaivisat:

De mult a noastre inimi poate,
Fără să ştim., s-au cunoscut,

Căci prea ne-am înțeles în toate
Din clipa-n care ne-am văzut.

Nici mai cercarăm a ne spune
Cu vorbe vechiul nostru dor ;
A noastre gînduri, de minune,
Se-nțelegeau în limba lor...

Ce vorbe-ar fi putut să-nşire
Adîncul rost din ochii tăi,
Din calda, umeda privire
Şi din surîsul tău dintâi !...

Ş-acum, pe gînduri, lîngă tine,
Cînd amuțesc ceasuri întregi,
Şi cînd te simt, aşa de bine,
Cum mă priveşti şi mă-nțelegi,

Mă-ntreb de nu-i o nebunie
Să cred că tu ai răsărit
în existența mea pustie,
De nu visez că-s fericit:

O frică de copil m-apucă,
Şi tremurînd te strîng la piept,
Să nu-mi dispari ca o nălucă,
Şi singur iar să mă deştept.

Aşa, apleacă-te spre mine,
Pe sînu-mi fruntea să ți-o culci ;
Ca să te pot simți mai bine,
închide-ți ochii caizi şi dulci ;

Căci doar cînd îi sărut fierbinte
Şi-ți simt mînuța ta prin păr,
îmi luminează clar în minte
Că eşti a mea într-adevăr !

II

Puteam să mă întunec stingher şi fără parte,
Făr-a-ndrăzni vrodată durerea să mi-o pun
în pieritorul vuiet al vorbelor deşarte :
Mi-aş fi-necat în lacrimi, de tine-n veci departe,
Zadarnica-mi iubire, şi visul meu nebun.

Dar te-ai uitat la mine atît de-nduioşată,
C-ai răscolit adîncul vieţii mele-ntregi,
Şi, ca dintr-o poveste trăită altădată,
Fericitoare glasuri au prins să mă străbată
La gîndul plin de farmec că tu mă înţelegi.

Şi mi-am legat de pasu-ţi viaţa mea trudită,
Te-am urmărit ca umbra — m-aş fi tîrît pe brînci
S-aud o vorbă dulce de gura ta rostită,
Să-mi răcoreşti viaţa, atît de chinuită,
C-o umedă privire din ochii tăi adînci.

Azi eşti a mea, frumoasă şi sfîntă întrupare
A celei mai iubite imagini ce-am visat,
Şi-n calea mea pustie, de mii de ani îmi pare
C-ai răsărit — şi, galeşi, topiţi de-nduioşare,
Lăsînd asupră-mi ochii, la tine m-ai chemat...

Cu braţele întinse te-apropii blînd de mine,
Şi capul, greu şi leneş, la pieptul meu ţi-l culci,

Facsimil dintr-un carnet de însemnări : Vlahuţă relatează cum a primit Caragiale poezia *Trimnlul aşteptării.*

înfiorat de farmec, privind pierdut la tine,
Te țin în brațe ceasuri uitate şi senine,
Tu-mi spui poveşti de-a tale amețitor de dulci,

Şi simți a mele gînduri fierbinți cum te-nfăşoară,
Cum fioros te arde suflarea mea de foc,
Şi, ca prin vis, viața uşor ni se strecoară,
În fericiri de basme trăite-odinioară
Pe țărmuri fermecate şi pline de noroc...

III

„Ia nu-ţi mai mistui viaţa,
Adună-ţi gmdurile-acasă :
Noi ne iubim şi ne-nţelcgem,
De celelalte cc-ţi mai pasă ?

Ne-am tulbura zadarnic pacea,
Şi-ar fi o pierdere de vreme,
De cîte cumpene-s în zodii
A ne-ngriji ş-a ne mai teme.

Eu vreau să fii drăguţ şi vesel,
Căci eşti al meu de-acu-nainte,
îmi eşti urît cînd stai pe gînduri,
Am să te cert, să fii cu minte."

Şi m-ai certat frumos şi dulce.
Ş-am înţeles că judeci bine.
Ca un copil cerînd iertare,
Cuminte m-am lipit de tine —

Şi toate gîndurile triste
Le-ai stins c-o singură privire
Din ochii tăi aprinşi de visuri
Şi purtători de fericire.

în linīştea iubirei noastre
De azi vom sta ca-ntr-o cetate,
Ş-om asculta cu nepăsare,
De-a noastre ziduri cum se bate,
Ca valul întărtat de mare,
Eterna lumii răutate.

TOT ALTE VREMI...

Tot alte vremi s-au aşternut.
Din ce în ce mai rar,
Icoane şterse din trecut
încet şi trist răsar.

în urma mea s-a-ntunecat,
Cum nici n-aş fi trăit...
Mai clare-s cîte le-am visat
Şi-n cărţi le-am fost citit.

Şi de-ar fi fost să nu te ştiu,
De mult puteam să mor —
Un beduin într-un pustiu,
Sub lună călător.

Dar chipul tău în veci mi-a stat
Ca o lumină-n gînd.
Şi ani întregi te-am aşteptat,
De-atîta dor plîngînd.

Căci singura-mi iubire-ai fost
Şi singurul meu vis,
Ce-n stepa fără adăpost
O cale mi-a deschis.

în fine, mi te-ai arătat,
Tu, chip frumos şi sfînt ;
Pierdut, în faţa ta am stat
Cu ochii în pămînt,

Gîndind că s-ar putea să pleci,
Stingher şi dornic iar,
Să plîng în urma ta pe veci,
Chemîndu-te-n zadar.

Tu însă te-ai înduioşat
Şi mîna mi-ai întins,
De tine m-am alăturat
Şi-n braţe te-am cuprins.

De-acurn nici voi să mai ascult
La glasurile din trecut.
Fiinţa mea cea de demult
în noapte s-a pierdut.

în urmă stă un larg pustiu,
Un vis nelămurit.
Din tot trecutul meu nu ştiu
Decît că te-am iubit.

IULIA HASDEU

Pe catafalc întinsă, de flori împresurată,
Stă albă şi frumoasă. La cap îi ard făclii.
In jurul ei s-adună mulţimea-nfiorată,
Ce-n plîns fără de lacrimi durerea şi-o arată,
Căci gurile sunt mute şi minţile-s pustii.

Ea doarme, şi pe cbipu-i de sfîntă luminează
Misteriosul zîmbet al liniştii de veci.
Pe lustrul frunţii joacă a geniului rază,
Şi-n maiestatea morţii ea pare că visează,
La piept ţiindu-şi crucea sub degeteie-i reci.

Aşa o iau pe braţe în haina-i de mireasă,
Şi-n cîntece de preoţi o culcă în sicriu.
Cu tălpile-nainte încet o scot din casă.
Plîngînd, ai săi o cheamă. în urma ei se lasă
Pe toate-ngheţul morţii – muţenie, pustiu.

Cu ochii plini de lacrimi, duiosul ci părinte
Pe migălite rînduri stă nopţi întregi plecat:
Sunt gîndurile moartei, sunt urmele ei sfinte...
Ş-acum el înţelege :
Să poarte-atîta minte
Un cap aşa de tînăr, a fost de neiertat.

ÎN MÎNĂSTIRE

I

Încet răsunetul de clopot
Se risipeşte tremurînd,
Şi numai apele în ropot
S-aud din munte coborînd ;

Iar umbrele de brazi, lungite,
Spre vechea mînăstire curg —
Păduri şi văi, pe nesimţite,
Se-neacă-n vînătul amurg.

Sub muta stelelor domnie,
Cu zgomot porţile se-nchid...
Ce trece-aşa, ca o stafie,
Încetişor pe lîngă zid ?...

De după dealuri depărtate,
Deasupra codrilor pustii,
Se-nalţă luna şi străbate
În adormitele chilii.

Puterea nopţii se aşază
Ca un zăbranic pe pămînt —

I

Un singur suflet stă de pază
în tot acest repaos sfînt...

Măicuță, nopțile de vară
Sunt înfiorător de dulci...
Încremenişi privind afară,
Pe cine-aştepți de nu te culci ?.

Tu eşti fecioara înțeleaptă
Ce candela şi-a pregătit,
Şi strajă neclintit-aşteaptă
Sosirea mirelui iubit...

Dar ochii, ca nealtădată,
îți ard, bolnav-strălucitori,
De patimi surde ce te-mbată,
De-nchipuiri ce-ți dau fiori.

Dorinți necunoscute încă
Şi nențelese te cuprind
Cînd în muțenia adîncă
Zăreşti o umbră-ncet viind.

H

Zadarnic ți-ar mai bate-n minte
Evlavioasele poveți,
Căci mai presus de cele sfinte
Stă legea veşnicei vieți.

El vine. Gîndurile tale
Şi stelele mai mari s-aprind

E mirele-n a cărui cale
Aştepți de-atîta timp privind.

Fantastic luna ți-1 arată,
Cum l-ai visat de-atîtea ori,
Un sfînt, cu fața-ndurerată,
Cu ochii mari şi rugători.

Şi-ncet s-apropie de tine...
înmărmureşti, şi nu te-ncrezi,
Te uiți pierdută, îl vezi bine,
Şi ți se pare că visezi.

în jurul lui lumina creşte,
E-aşa de tînăr şi de blînd !
Un abur cald te moleşeşte,
Şi-i cazi în brațe tremurînd.

De zbucium şi de voluptate,
Tîrziu, ca un copil trudit,
Aşa, cu mîinile-ncleştate
De gîtul lui, ai adormit.

Răsună toaca de utrină,
Chiliile s-au redeschis,
Tu, speriată de lumină,
Te scoli, uimită ca de-un vis.

Priveşti în juru-ți, şi te~ntuneci
Sub negrul gîndurilor stol.
Ca de pe-un mal înalt aluneci
Şi parcă te scufunzi în gol.

Căci simţi ca-n aste ziduri sfinte
Ce ca pe-o floare te-au păstrat,
Viaţa ta dc-aci-nainte
E o minciună, ş-un păcat,

Şi cînd gîndeşti la ce ruşine
Şi-n ce noroi te-ai scoborît,
Ţi-ai rupe rasa de pe tine,
Ţi-ai smulge crucea de la gît...

Dar patima iubirii creşte,
Te ia, ca valul unei mări,
Şi focul inimii topeşte
Tăria crudelor mustrări.

Te-ndupleci singur-a-nţelege
Că durerosul tău amor
Nu-i un păcat, ci e o lege
Poruncitoare tuturor.

Şi dacă-n a vieţei cale
Un suflet tînăr s-a oprit
Sub raza frumuseţii tale,
Tremurător şi fericit,

La ce pustii să-ţi treacă anii
Şi inima să-ţi îngrădeşti
în pacea sfintelor citanii
Ş-a pravilei bisericeşti !...

PROFILt

No. 1

Danii!, bătrînul stariţ,
Şade-n jeţu-i, răsturnat ;
Chipul lui îmbracă umbra
Gîndurilor ce-l străbat,

Şi cum stă, în rasa-i lungă,
Cuvios şi neclintit,
în tăcerea asta sfîntă,
Ai jura că-i zugrăvit...

Numai dreapta lui, alene
Rezemată pe spătar,
Cum ar bate tactul vremii,
Se clinteşte-ncet şi rar :

Printre degetele-i slabe,
Ţăcănind, cad * somnoros,
Din şiragul de mătănii,
Boabele de chiparos,

* In ultima ediţie antumă : cam.

Şi, în ritmul lor, trec umbre —
Amintiri din vremuri vechi —
Glasuri, vuiete de clopot
îi răsună în urechi.

Şi ce haos, ce amestec
De videnii şi-ntîmplări !
Se frămînt-o lume-n minte-i,
Ca-n adîncul unei mări :

Chiote de veselie,
Tupăieli de oameni beţi —
Stricăciunea şi desfrîul
Unei lacome vieţi ;

înhăitări de crai dezmetici,
Trupuri goale de femei,
Ce-au hulit pe Născătoarea
Ş-au scuipat în faţa ei;

Gemete şi chipuri slabe
De călugări chinuiţi;
Aur stors din suferinţa
Celor proşti şi umiliţi !

Răfuieli cu iconomul :
„Gherasime, rău te porţi !
Unde-i partea mea din mese
Şi din leafa celor morţi ?

Mie nu-mi plac hrăpitorii..,
Ce-ţi faci cruce ? Nu ştiu eu,
Vinde sfintele odoare
Şi plăteşte-mi ce-i al meu,.,*

Dar ce guri de foc se cască !...
Vai, gheena s-a deschis !
Daniile, ia-ţi ceaslovul
Şi mai zi un paraclis !

Slăbănog, îngenuchează
Şi cu mîinile la piept,
Cată-nfricoşat la slava
Celui milostiv şi drept :

„Doamne, gura-mi păcătoasă
Nu-ndrăzneşte-a te ruga —
Ca un făcător de rele
Tremur înaintea ta.

întinat îmi este trupul,
Sufletul nelegiuit.
Şi cu gîndul, şi cu vorba,
Şi cu fapta am greşit.

însă mila ta e mare,
Eşti atoateiertător...
Nu lăsa în rătăcire
Şi în stricăciuni să mor !

Ci cu duhul gurii tale
Suflă, să mă izbăveşti,
Lămurindu*-mi trupul, mintea
De-ntinările lumeşti.

Ştiutorule de inimi,
Ia aminte spre cel rău ;
Tinde-ţi mîna nevăzută,
Dintru sfînt lăcaşul tău,

* *A lamuri* — aici cu sensul de a purifica

Şi mă smulge, ca pe vameş,
Din cumplitul meu păcat,
Căci la tine mîntuirea
Şi scăparea mea o cat !..."

Tremură bătrînul stariţ
Şi, cu faţa la pămînt,
Stă în taină şi cerşeşte
îndurarea celui sfînt.

Daniile, Daniile,
Mult ai rîs ş-ai huzurit ;
Unde-i rumăna Glafira
Să te vad-aşa smerit !

No. 2

Mişu iese la primblare
Parfumat şi sclivisit,
în costum uşor de vară,
Vesel, mîndru, fericit.

Nalt şi mlădios păşeşte,
Legănîndu-se uşor,
Şi salută-n dreapta,-n stînga,
Graţios, surîzător ;

Căci, băiat purtat şi fercheş,
Ştie traiul pe la băi :
Cunoştinţi nenumărate
Şi-a făcut din ziua-ntăi.

Iat-un grup de dame-n cale-i,
Ce surpriză, ce noroc !
Iute-şi scoate pălăria,
Intră-n vorba lor pe loc;

Şi mustaţa răsucindu-şi,
Spune hazuri fel de fel,
Rîd cocoanele în hohot,
Cu ochi dulci cătînd la el.

„M-am trezit din somn în friguri ;
Cine mi-a bătut în geam ?...

Uite cum vă prinde ***movul!***
Nici nu vă mai cunoşteam...

Ştiţi că doamna X, aseară,
După ce ne-am despărţit,
De mustrare-a vrut să-şi taie
Beregata c-un cuţit.

E şi greu să-ţi duci viaţa
C-un bărbat aşa urît...
Dar din toată daravera
S-a ales c-un semn la gît...

Uite junele Borcescu,
Cum se primbla de-ncruntat —
Bacaraua de ieri noapte
Straşnic l-a descurajat !...

Dar migrena dumneavoastră
Ce mai face, v-a trecut ?
O-ntîlnii adineaorea
Şi-mi fu frică s-o salut...

Apropo, ştiţi că Margulis
Cu nemţoaica a fugit,
Şi-a uitat, în grabă, birtul
Şi otelul neplătit...

Ia priviţi cum şade domnul,
Ca un iepure-mpăiat..."
„Ah, ce mucalit e Mişu,
l-o grădină de băiat !..."

A trecut o săptămînă,
Mişu stă-n odaie trist,
E frumoasă vremea-afara...
Azi el însă-i pesimist.

„Ce deşartă e viaţa !
Lumea-i plină de dureri,
Ah, de ce n-am putut strînge
Bănişorii mei de ieri !

Am avut o ***pasă*** * bună,
Cîştigam destul de mult,
Lăcomie, lăcomie,
Cine m-a pus să te-ascult !...

Şi-am rămas la toată lumea,
Pîn' şi la ***garconi*** dator.
Nici aicea nu-mi prieşte...
Haide, ia-o la picior !"

Şi ***incognito*** dispare,
Luînd cheia-n buzunar.
Va mai da, sau nu, pe-aicea ?
Asta-i chestie de zar !

Mişu e deprins cu drumul
Şi schimbările de loc.
Va găsi, la urma urmei,
Alte băi mai cu noroc !

Ce tristeţe pe cocoane !
Unde-i cavalerul lor ?...
Cine-ar fi crezut că Mişu
Nu-i decît un cartofor !

* *Pasă* — tur la jocul de cărţi.

No. 3

Dancu zvîrle jos gazeta
Cu mutări şi-naintări ;
Se mai scarpină la ceafă,
Trist se mai scobeşte-n nări,

Apoi cheamă vistavoiul *,
Două palme-i dă strigînd :
„Dă-mi chipiul de pe masă...
Drrace ! Dă-mi-**1** mai curînd.

Şi ce-mi umbli-aşa zănatic,
Şi-mi tot caţi posomorît ?...
Cască-ţi ochii, mii de bombe !
Că-ţi bag sabia pe gît."

Văd şi eu că mi-i eroul
Cam nervos, cam zurbagiu ;
Dar ce vreţi ? de-atîta vreme,
Tot trei firuri la chipiu !...

Nu-ntrebaţi unde se duce ;
E aşa de necăjit !
Numai nasul lui priviţi-1,
Şi pricepeţi, negreşit.

* *Vistavoi* — ordonanţă.

Bietul om, sărac şi vecinie
Prigonit de creditori,
Doar în păhăruţ mai află
Mîngîiere uneori !

La o bună-nsurătoare,
El, nici vorbă, s-a gîndit,
Ca să puie burlăciei
Şi nevoilor sfîrşit;

Şi mereu a dat tîrcoale,
Dichisit, pe sub fereşti;
Ochii lui păreau a zice :
„Ce frumos sunt ! mă iubeşti ?

Din înalta nobilime
A acestui orăşel,
Multe fete, se-nţelege,
Au cătat cu drag la el.

însă Dancu e om practic,
Nicidecum nu s-a grăbit,
Ci s-a pus să afle care-i
Cea mai bună de iubit.

Â-ntrebat, ba ici, ba colo,
De cuprinsul tuturor,
Şi-a aflat că-i este dragă
Fata unui negustor.

Deci, el mrejele-şi întinde,
Ca un ager militar...
însă vede, cu durere,
Că sunt toate în zadar ;

Căci, mai ager decît dînsul,
îi stă-n cale-un arendaş...
Foc se face căpitanul,
Că-i din firea lui abraş * !

Şi-ntr-o seară la grădină,
Să vedeţi ce s-a-ntîmplat :
Dulcineea cu părinţii
Şi alesul stau la sfat;

Sombru, zdrăngănind frigarea,
Iacă domnul căpitan,
Hotărît să-nveţe minte
Pe „infamul mitocan".

Şi-i aruncă o privire
De insultă şi dispreţ ;
Furios el cată ceartă
Şi ***duel*** cu orice preţ.

Arendaşul, stînd pe bancă,
întinsese un picior ;
Nici nu se uita la bravul
Patriei apărător,

Dar cînd îl izbi strigîndu-i
„Ia-ţi picioarele din drum !"
Arendaşului, se vede,
Nu-i fu frică nicidecum...

Două palme s-auziră,
Ş-un chipiu zbură în vînt...
Cît ai zice, căpitanul
Fu grămadă la pămînt.

* *Abraş* — rău, violent.

Dancu se întoarce-acasă,
Plin de praf, în „marş forţat"...
Singur nu se domereşte,
Ce-a fost asta ?... A visat ?...

Apoi cheamă vistavoiul,
Patru palme-i dă strigînd :
„Trage-mi cizmele, tigoare *,
Şi fă-mi patul mai curînd !..."

* *Tigoare* — termen injurios : om de nimic, trîntor.

Sandei, fantele de tobă,
Sportmen, cavaler vestit,
Trist, se cată în oglindă
Şi găseşte c-a slăbit.

Răsturnată-ntr-un fotoliu
Şi gătită ca de bal,
Doamna lui stă şi citeşte
Un roman sentimental.

Uneori spre el privirea
Ca din slăvi şi-o lasă greu,
Şi zbîrcind din nas murmură :
„Ce figură de lacheu !..."

El îi vede în oglindă
Ochii mici, răutăcioşi ;
Dar, sub nobila ei frunte,
îi găseşte tot frumoşi.

Şi în gîndul lui măsoară
Drumul lung pe care-a mers;
Suspinînd priveşte-n urmă
Cîte fericiri s-au şters !...

Lustruit prin şcoli străine,
Tînăr, frumuşel, bogat,
în saloane, printre rochii,
E copilul răsfăţat.

De gătelele din baluri
Pajul sexului frumos
Scrie cronici parfumate,
Vînturînd eternul sos —

Stilul-fard de buduaruri
Plin de stele şi de flori,
Epitetele galante
Ce dau babelor fiori !...

Astfel, norocosul Sander,
Cu de toate înzestrat,
Se ridică-n cinstea lumii,
Ca un fiu de împărat :

Fără muncă, fără zbucium,
Toate cele-i merg în plin ;
Doar cu gîndul le gîndeşte,
Şi de-a gata toate-i vin.

Nici o poartă spre mărire
Pentru el închisă nu-i.
Alţii luptă şi asudă,
Iar izbînda e a lui.

Iată-1, radios şi falnic,
Pe-aşa stepenă *-nălţat,

* *Stepenă* — treaptă, rang.

Că, privind în jos, se simte
De-adîncime fascinat.

Toată lumea îl admiră ;
Însuşi veselul ***hagiu,***
Cu ochi mari cătînd la dînsul,
Nu se-ncrede că-i e fiu !...

însă viermele dorinţii,
Pururea neadormit,
Nu îngăduie pe nimeni
Să se creadă fericit.

„Ce folos, îşi zice Sander,
C-am ajuns aşa de sus,
Şi averea ce mi-i bună,
Dacă fiu de nobil nu-s !...

Aspazio, Aspazio,
Sub blazonul tău mă ia,
Şi-ţi voi pune sub picioare
Slava şi viaţa mea !"

Cîtă crudă rezistenţă I
Cît dispreţ n-a înghiţit
Bietul Sander, pîn's-atingă
Pergamentul aurit !...

Şi în urmă, ce viaţă
De mustrări şi umilinţi :
Nostalgiile nobleţii,
Dorul vecinie de părinţi.

Şi cuvinte-nveninate
Ce rănesc ca un cuţit !...
Toată vina-i a lui Sander —
El ştia că nu-i iubit...

Astăzi nu mai e „mărire".
Ca un simplu muritor,
Stă... socoate mersul vremii
Monoton şi fără spor,

Şi priveşte trist la golul
Ce în juru-i s-a făcut...
S-au stîns lămpile de baluri,
Şi ţimbalele-au tăcut.

Fantele de-odinioară,
Jucătorul cel vestit,
Cată jalnic în oglindă...
Ce devreme a-nălbit !

Ramzes suflă-n lumînare
Şi se culcă liniştit,
Bucuros, zicînd în sineşi :
„încă unul a murit 1"

Dar ce visuri peste noapte :
Se făcea~ntr-un loc urît;
Era gol, mînjit de sînge,
Şi strîngea copii de gît;

Şi-nviau din nou copiii,
Tot mai mulţi parcă veneau
Şi, ca nişte draci în juru-i,
Chicoteau şi ţupăiau...

Asudat, se scoală-n ziuă
Ca de-o luptă ostenit,
Şi-şi aduce-ndat-aminte
Cu ce gînd a adormit...

Ia jurnalul, reciteşte,
Ş-admirînd din nou ce-a scris,
Zice, îneîntat de sineşi :
„Bre, dar straşnic l-am ucis !".

Cred c-aţi înţeles că Ramzes
E un critic asasin...
O întreagă hecatombă
Sub condeiul lui hain !

Ia priviţi ce mîndru trece,
Cum se uită de-ncruntat !
E convins că toată lumea
L-a citit, l-a admirat...

Dar ce vede ? Viu şi teafăr,
îl salută surîzînd
Chiar poetul cu pricina,
Îngropatul de curînd.

Ramzes îşi întoarce capul :
„Ce strigoi. neruşinat,
Mai cutează sa salute
După ce l-am criticat !"

Luni întregi e-n vînătoare
Cu jurnalu-n buzunar ;
Cunoscuţii fug de dînsul
Ca de-un groaznic cămătar.

Mai tîrziu aude iarăşi
De-un talent c-a răsărit,
Şi că lumea îl admiră :
Asta nu-i de suferit !

Furios se-nchide-n casă
Şi-i ia cartea la refec,
Răsfoind dicţionare,
Scrie, năduşeli îl trec.

Mai întîi, un lung pomelnic
De franţuji, de nemţi, de ruşi,
Morţi sau vii, sunt traşi de guler
Şi ca marturi sunt aduşi,

Cum că X, pe care lumea
îl admiră, e un prost,
Şi prieten cu Apolo
Neam de neamul lui n-a fost.

Şi citaţii, nume proprii
De romani, de greci antici,
Spun curat că numai Ramzes
E savant — n-ai ce să-i zici.

Apoi aspru dojeneşte
Pe-acest public- indulgent,
Care îaudă-n neştire
Tineri fără de talent...

„O, te plîng, sărmană ţară !...
Cum nu ştii să recunoşti
Cît de mare e un critic
Ce te apără de proşti !..."

Iar la urmă, daca vede
Că de X n-a prea vorbit,
Pune-o maximă nemţească,
Şi-i convins că l-a turtit !..,

E tîrziu... se culcă Ramzes,
Vajnicul toreador,
Şi cu pumnii strînşi adoarme.
Fericit, biruitor I

No. 6

Baraboi se ia de gînduri :
Iarăşi a rămas la os,
Cîte s-a-ncercat să facă,
Toate i-au ieşit pe dos.

„Bre, ce zodie-ncîlcită!
Cît n-am stat să-i dau de rost ?
Unde n-am cătat norocul ?...
Numai popă doar n-am fost.

Pedagog, *sufleor* la teatru,
jurnalist, birtaş, misit,
Ba am fost şi-n puşcărie,
Şi sunt tot nepricopsit !...

Dar la ce-mi mai pierd eu vremea,
Toate astea s-au trecut.
Pentru viitor e vorba
Să vedem ce-i de făcut...

Iat-un plan care-mi surîde :
Am să dau în ţară zvon
Că m-am hotărît, la toamnă,
Să deschid un «pension» !

Baraboi convoacă-ndată
Un consiliu de samsari,
îi convinge c-or să fie
Pentru toţi gheşefturi mari ;

Fiecare, ca la teatru,
îşi ia rolul cuvenit :
La-nceput sunt toţi tovarăşi...
Planu-i foarte ncmerit !

Sunt cinci ani de-atunci. în curtea
Unei case mari, roiesc
Cîrduri de copii zburdalnici...
Zgomotele se-nteţcsc.

Directorul stă la pîndă,
Şi cînd larma e mai mare,
Iată-l, fioros şi aprig,
în mijlocul lor apare.

Sombru, cu carnetu-n mină,
Scrie şaptezeci din ei ;
Apoi cheamă bucătarul :
„Mîni postesc aceşti mişei !..."

Iar a doua zi, fireşte,
Bucătaru-i pus la cale,
La copii să dea mîncare
într-ascuns... dar pe parale.

Astfel mai pe toată ziua
Şaptezeci de muşterii
îşi depun în „casa şcolii"
A lor mici economii.

Nu-ntrebaţi de-nvăţătură,
Asta e un băgatei !...
Altă ţintă urmăreşte
Institutul **Barabel** !

Disciplina, disciplina !
Pentru asta, pînditor
Şade, gata cu carnetul,
Bietul „Domnu director..."

Cum ne. răsuceşte vremea,
Şi ne joacă tontoroi !
Cine-şi mai aduce-aminte
De sărmanul Baraboi ?...

De ce-a fost odinioară,
Ce nevoie~i să mai ştii ?
Astăzi, grav şi demn, învăţ
„Disciplina" pe copii !

Şi ce ifos, ce mîndrie,
Ia uitaţi-vă la el !
La o parte ! La o parte !
Trece domnul Barabel!

No. 7

Damian, poetul liric,
Trubadurul pesimist,
îşi lungeşte-a drum privirea
Şi pe gînduri cade trist.

Căci în lumea asta crudă
Şi avară pentru el,
A-nceput sa i se-nfunde
Cu viaţa de tembel.

„Ah, bătrînă năzuroasă,
Pentru ce atîta fard,
Dacă nu-nţelegi durerea
Şi iubirea unui bard ?"

Damian vorbeşte singur.
„Luni întregi te-am urmărit;
Nopţi de iarnă sub fereastră-ţi,
Tremurînd şi zgrebulit,

Aşteptam să-ţi pleci privirea
Şi un semn să-mi faci, oftînd ;
Am răbdat şi frrg şi foame
Şi tot îmi ziceam în gînd :

Tu, bătrînă şi bogată,
Eu sunt tînăr şi sărac...
Ce nu-mi cumperi tinereţea !
Cum ţi-aş mai veni de hac !

Dar atîta chin *şi* versuri
Fără de folos mi-au fost:
A plecat la băi ingrata...
Grea-i viaţa fără rost!

Şi-acum tot ce-mi mai rămîne
E să plec iar la «vînat» :
La revista mea *Progresul*
Să mai fac un abonat !..."

Fluierînd, îşi şterge haina
Şi se piaptănă frumos.
Ghetele îi sunt cam rupte,
Pantalonii roşi pe jos ;

Dar la un poet, profane,
Nu căta decît la cap,
Căci acolo toată slava
Şi podoabele-i încap.

Damian şi-ndreaptă paşii
Spre otel „Continental",
Unde-a tras de-abia aseară
Un chiabur * „provincial".

Sfiicios bate la uşă...
— Intră ! îi răspunde-un glas.
Salutînd, scoate-o hîrtie
Şi, tuşind, mai face-un pas.

* *Chiabur* — aici cu înţelesul d< om bogat, înstărit.

— Domnule, *Revista* noastră
Are ţinta să îndrepte
Spre progres această ţară
Pe căi netede şi drepte,

Şi ştiind al d-voastră
Patriotic sentiment,
Comitetul nostru astăzi
V-a ales de prezident !

Iată, v-am adus *hîrtia,*
Ş-o chitanţă v-am făcut...
Douăzeci de lei... Vă-nscriem
Abonat de la-nceput.

— N-ai noroc, c-un sfert de oră
înaintea dumitale
Tot cu-aşa tertip un tînăr
Mi-a ciupit ceva parale...

Bietul bard, salută, iese,
Ruşinat şi tot sărac ;
Toate cele împrejuru-i
în paragini- se prefac !...

Capitala e pustie,
Caldarîmul e de foc :
Ce te faci acum pe vară,
June fără de noroc ?...

Damian, poetul liric,
Trubadurul pesimist,
îşi lungeşte-a drum privirea
Şi pe gînduri cade trist.

UNDE NI SÎNT VISĂTORII ?.

Nu ştiu, e melancolia secolului care moare,
Umbra care ne îneacă la un asfinţit de soare,
Sau decepţia, durerea luptelor de mai-nainte,
Doliul ce se exală de pe-atîtea mari morminte,
Răspîndindu-se-n viaţă, ca o tristă moştenire,
Umple sufletele noastre de-ntuneric şi mîhnire,
Şi împrăştie în lume o misterioasă jale,
Parc-ar sta să bată ceasul stingerii universale ;

Căci mă-ntreb, ce sînt aceste vaiete nemîngîiate^
Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate,
Chipuri palide de tineri osteniţi pe nemuncite,
Trişti poeţi ce plîng şi cîntă suferinţi închipuite,
Inimi laşe, abătute, făr-aifi luptat vrodată,
Şi străine de-o simţire mai înaltă, mai curată !
Ce sînt braţele acestea slabe şi tremurătoare ?
Ce-s aceşti copii de ceară — fructe istovite-n floare ?...

Şi în bocetul atîtor suflete descurajate,_
Cînd, bolnavi, suspină barzii pe-a lor lire discordate,
Blesteruînd deşertul lumii ş-al vieţii, în neştire,
Cînd îşi scaldă toţi în lacrimi visul lor de nemurire,
Tu, artist, stăpînitorul unei limbi aşa divine,

Ce-ai putea să ne descoperi, ca un făcător de bine,
Orizonturi largi ş-atîtea frumuseţi necunoscute,
Te mai simţi atras s-aluneci pe aceleaşi căi bătute,
Să-ţi adormi şi tu talentul cu-al dizgustului narcotic,
Ca în propria ta ţară să te-arăţi străin, exotic ?...
Cum, cînd eşti aşa de tînăr, e o glorie a spune
C-ai îmbătrînit şi sila de viaţă te răpune,
Ca nimic pe lumea asta să te mişte nu mai poate,
Că te-ai zbuciumat zadarnic şi te-ai săturat de toate ?

Ştii tu încă ce-i viaţa ? Ai avut tu cînd pătrunde,
Nu problemele ei vaste, încîlcite şi profunde,
Dar un tremurat de suflet, licărirea ta de-o clipă,
Cînd atîtea-ţi schimbă vremea c-o bătaie de aripă,
în vertiginosul haos de privelişti, ce te-nşală,
Sub imensa şi eterna armonie generală ?...

Eşti de-abia în pragul lumii. Ţi-i aşa de sprinten gîndul.
Cîte n-ar şti el să prindă în viaţă aruncîndu-1 !
Cîte frumuseţi ascunse vi s-arată numai vouă,
Fericiţi poeţi : natura, lumea pururea e nouă !
Pe subt ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
Glasuri, şi colori, şi forme tu le laşi să se strecoare,
Legănînd a tale gînduri adormite, ca pe-o apă,
Cînd atîtea adevăruri nerostite încă-ţi scapă !
Ştiu. Am fost şi eu ca tine amăgit să cred că-n artă
Pot să trec la nemurire cu revolta mea deşartă;
Şi cu lacrimi stoarsc-n silă — nu mi-aş mai aduce-aminte —
Am bocit şi*eu... nimicuri, ce-mi păreau pe-atuncea sfinte !...

Dar cînd m-am uitat în juru-mi ş-am văzut că e o boală,
Şi că toţi începătorii, de abia. scăpaţi din şcoală,
Ofiliţi în floarea vîrstei de-un dizgust molipsitor,
îşi zădărnicesc puterea, focul tinereţii lor,
Ca să legene-n silabe, pe tiparele găsite,
Desperări de porunceală şi dureri feichipuite,
Cînd am înţeles c-aceas.ta e o modă care soarbe
Seva tinereţii noastre, am zis gîndurilor oarbe,
Ce-şi roteau peste morminte zborul lor de lilieci,
Să s-abată lăsînd morţii în odihna lor de veci,
Şi din florile vieţii să aleagă şi s-adune
în nepieritorul fagur adevăr şi-nţelepciune !
Cîte nu-s de scris pe lume ! Cîte drame mişcătoare
Nu se pierd nepovestite, în năprasnica viitoare
A torentelor vieţii ! Cîţi eroi, lipsiţi de slavă,
Nu dispar în lupta asta nesfîrşită şi grozavă !
Si, sub vijelia soartei, cîte inimi asuprite,
Cîţi martiri pe cari vremea şi uitarea îi înghite t

Şi cînd lumea asta toată e o veşnică mişcare,
Unde cea mai mică forţă împlineşte o chemare,
Şi cînd vezi pe-ai tăi cum sufăr, cum se zbuciumă şi luptă
în campania aceasta mare şi neîntreruptă,
Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor,
Să arunci celor ce-aşteaptă de la tine-un ajutor,
Jalea şi descurajarea cîntecului tău amar,
Şi să-ţi cheltuieşti puterea celui mai de seamă dar,
Ca să-i faci mai răi pe oameni, şi mai sceptici, şi mai trişti ?
Asta vi-i chemarea sfîntă de profeţi şi de artişti ?...

Unde ni-s entuziaştii, visătorii, trubadurii,
Să ne cînte rostul lumii şi splendorile naturii ?
Unde ni-s sămănătorii generoaselor cuvinte,
Magii ocrotiţi de stele, mergătorii înainte,
Sub credinţile sfărîmate şi sub pravilele şterse

îngropînd vechea durere, cu-al lor cîntec să reverse
Peste inimile noastre mîngîiere şi iubire,
Şi cuvîntul lor profetic, inspirata lor privire,
Valurile de-ntuneric despicîndu-le în două,
Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume nouă !

VECHILOR ATENEIŞTI

Acei ce v-aţi legat viaţa
De-un vis frumos şi fericit,
Pentru a cărui întrupare
Cu-atîta dragoste-aţi muncit,

Voi toţi, cari-aţi păzit cu cinste
Stindardul sfînt ce-aţi ridicat,
Şi cari-aţi pus întîia piatră
Acestui strălucit palat,

Puteţi în adevăr fi mîndri
Şi fericiţi c-aţi izbutit : **
A prins fiinţă visul nostru —
De~acuma drumul e croit !...

Şi ce răsplată glorioasă !
în templul ridicat de voi
Sărbătorim un sfert de secol
Din lupta voastră de eroi !

Desigur, a fost grea chemarea
Şi lungă cale-aţi străbătut :
Dar azi puteţi întinde mîna
Şi zice : „Iată ce-am făcut!"

Acestea-s luptele ce-arunca
Lumină-n calea tuturor,
Si-acestea-s marile trofee
Ce onorează pe-un popor.

Aici de-a pururea vor curge
Izvoarele de gînduri sfinte,
De-aici va răsuna trivoga *
Deşteptătoarelor cuvinte ;

Şi roiul generos de tineri,
Această gloată de recruţi,
Ce umplu golurile triste
Ale eroilor căzuţi,

Atîtea forţe risipite
S-or încălzi de-acelaşi dor,
Şi-n larga tabăr-a vieţei
îşi vor aduce jertfa lor,

Vor pune pace şi iubire
In inimile cari gem
Sub valurile de-ntuneric,
Ce-mping la ură şi blestem ;

Vor şterge vrajba dintre oameni
Ş-or face traiul mai senin :
Aceasta-i nobila chemare
A luptătorilor ce vin,

Ostaşi cu fruntea luminată
De raza unui ideal,
Vibrînd de marea suferinţă
Şi de suspinul general.

Acum ţi-s uşile deschise,
Ia-ţi locul, viguros popor,
Ş-ascultă-ţi însetat profeţii
Cu ochii duşi în viitor ;

De-aicea vei ieşi mai mare,
Mai iubitor, mai solidar,
Căci toate patimile sterpe
Vor adormi-n acest altar,

In care vei veni, din lupte,
Viaţa să ţi-o răcoreşti,
Şi-n care pururea va arde
Făclia minţii omeneşti.

* *Trivogă* — bătaie în tobă ; semnal.

IUBIRE

Iubire, sete de viaţă,
Tu eşti puterea creatoare,
Sub care inimile noastre
Renasc ca florile în soare,
Şi, îmbătate de-al tău farmec,
Ce peste lume se aşterne,
în tremurarea Sor de-o- clipă
Visează fericiri eterne.

Din haos şi din întuneric
Te-ai smuls, fecundă şi senină :
Al tău surîs de „alma parens" *
Fu prima rază de lumină.
Şi, de căldura ta, planeţii
Treptat se dezmorţesc, învie...
Pe toţi ca într-o mreajă-i leagă
Universala simpatie.

Tu faci să circule în lume
Puterea ta de zămislire,
Şi miliardele de forme
De-a lungul vremei să se-nşire.
Vieţile, ascunse-n germeni,

* Cu sensul de pămînt (maică) hrănitor (oare) (lat.).

Din somn — cît le atingi — tresar,
Şi toate-n raza ta învie,
Şi toate mai frumoase par.

Prin tine, valuri de vibraţii,
Din depărtatele planete,
Trezesc în sufletele noastre
Dureri şi bucurii secrete ;
Ş-acele nostalgii ce-adesea
Ne vin fără să ştim de unde,
Or fi ecouri ostenite.
Chemări din regiuni profunde.

E greu să-mi desluşesc ce cuget...
Dar tu-mi evoci o lume-ntrcagă,
De care nu ştiu ce putere^
Ce doruri mistice mă leagă.
Mă simt mai bun, mai cald, mak vesel.
Viaţa toată mi s-arată
Frumoasă, şi într-o lumină
Cum n-am văzut-o niciodată !

Clei azi iubesc ; din *nou îmi* pare
Că e fntîia mea iubire.
Natura-mbracă pentru mine
Podoabe, ca să ml inspire :
Copacii înfloresc, în aer
Plutesc miresme-mbătătoare,
Acelaşi dor, acelaşi suflet
Palpită-n fiecare floare.

Iubesc, şi-n clipa asta toate
Cîte răsar în primăvară
Sînt propriile mele visuri,
Aievea întrupate-afară.
Atins de farmecul vieţii.
Mă simt o fortă-n univers,
Si glasul meu devine cîntec,
Gîndirea mea devine vers.

Ce noapte blinda se coboară
Peste pămîntu! obosit !
Şi-i cald, ţăranii dorm afară,
Ş-ai noştri toţi au adormit.
Eu singur stau ca un lunatic ;
De-aţi şti voi gîndurile mele !...
E-o lună parcă-i ziuă. Cerul
I-albastru tot, spuzit de stele".

Nici broaştele nu dorm. Ce sfadă !.,.
Si după glas le înţelegi
Pe cele mai cu greutate :
Or fi făcînd şi ele legi.
De pe gunoaie-aprinse fumul
Molatic se ridică-n cer,
Şi caii la păşune sună
Din piedicile lor de fier,

Departe-un fluier se aude,
Un cîntec aiurit, duios,
Ce-n note lungi, tremurătoare,
Suspină lin, misterios,
In sfînta linişte a nopţii.
O stea alunecă de sus
Şi taie-o dungă albă-n aer...
Cine din lume s-o fi dus ?

În capul satului e curtea.
Ce-or fi făcînd acolo oare ?
Or fi dormind — e miezul nopţii.
Şi ea ?... Atît de gînditoare
Şi tristă m-a privit aseară !
Plînsese, ori mi s-a părut ?
Ce-ar fi odată, mîna-i albă,
Cînd mi-o întinde, s-o sărut ?...

Şi-n minte mi s-arată chipu-i
Atît de fraged şi de blînd,
Cu ochii mari, senini, albaştri...
Ascund în fundul lor vrun gînd ?
Şuviţe blonde-i cad pe frunte...
Un păr bogat şi mătăsos,
Ş-un gît ce-ţi dă fiori, ş-o gură...
Cum rîde de copilăros !

O fi ştiind cît de frumoasă-i ?
Un liliac orbit de lună,
In zbor, de străşini se loveşte.
Visez ? Cine-a venit să-mi spună
Că ea-ntr-o vagă aşteptare
Se primbla singură pe-afară ?
La vremea asta să nu doarmă ?...
Sunt basme nopţile de vară !

Se poate gîndurile mele
Ş-o fi atins, şi ea-n neştire,
Ca de o vrajă tulburată
De-această rază de iubire,
Să fi ieşit să cate-n stele
Tovarăşi, de urît să-i ţie.
Şi plec. Un glas parcă mă cheamă.
Ştiu bine că i-o nebunie.

Sunt nouă case pîn-acolo,
Şi cînii dorm în bătătură.

Păşesc încet, aud cum sufla
Puternic vitele sub şură.
îmi bate inima — m-apropii.
Zăresc ceva ?... Ori mi se pare...
Ba da, o umbră e în poartă ;
Şi nici un semn, nici o mişcare...

Ajung în dreptul ei... Cum tremur !
Şi trec cu ochii în pămînt...
îmi fac mustrări de stîngăcia
Şi frica mea fără cuvînt.
Mă-ntorc... Aş fi trecut ş-acuma,
Căci pentru frică nu-s poveţe...
Dar ea-mi şopteşte : „bună seara"...
Tot fetele mai îndrăzneţe !

M-abat şi... şovăind, m-apropii,
Şi toate-mi par ca într-un vis...
E o lumină uimitoare,
Tot cerul parcă s-^dejciis^
Copila aiurit zîmb'eşte
Privirii mele arzătoare.
Ţiu minte că i-am zis atuncea :
„...Să nu răceşti... e cam răcoare..."

Şi-ncet i-am pus pe umăr mîna —
Aşa timid, tremurător...
Ştiu eu ? Poate-a cuprins-o mila,
Că s-a lăsat încetişor,
Ca un copil, plecîndu-şi capul
Pe pieptul meu să i-l mîngîi :
„Ce dulce e !... Toată viaţa
Vreau, lîngă tine să rămîi !"

Frumos îi mai miroase părul,
Miroase toată ca o floare.
Mă uit la ea — atîta farmec

îmi arde inima, mă doare...
Ş-am sărutat-o mult şi lacom,
Am sărutat-o, scos din minţi,
Pe ochii reci, pe gît, pe gură,
Cu mii de sărutări fierbinţi.

Tîrziu ne-am despărţit... cu-ntoarceri,
Cu trăgăniri copilăreşti.
Ş-am urmărit-o cum se şterge,
Ca o minune din poveşti.
Şi mult am stat aşa, în noapte,
Să-mi desluşesc tot ce-am simţit.
Aveam în mîini căldura, forma,
Parfumul visului iubit.

s

în sat cocoşii prind să cînte.
Deasupra stelele clipesc.
Mişcarea lumii — întreruptă —
Reintră-n mersul ei firesc.
Şi cînd a doua zi, pe haină,
Mirat, găsesc un fir de păr,
Pricep că visul ce visasem
S-a petrecut în adevăr.

Mâ-mbrac, mă pieptăn mai cu grijă.
Ce-i, Doamne, şi iubirea asta !...
Acum, eu cred că ea mă vede,
M-acoperă cu dulcea, casta
Şi visătoarea ei privire.
Iubit de ea, mă simt frumos,
Şi parcă nu mă-ncape lumea...
Ce mîndru calc şi radios !

Văd satu-ntr-o lumină nouă.
Mă simt uşor, mi-e cald, mi-e bine,
Şi oamenii, mai veseli astăzi,

Privesc cu dragoste Ia mine ;
Şi toate par înfiorate,
în aer e o sărbătoare...
Natura, în extaz, palpită
Ca-n primul răsărit de soare.

Pricep... ea a deschis fereastra,
Şi din albastra ei privire
S-a revărsat asupra lumii
O sfîntă rază de iubire,
Şi toate-au tresărit atuncea
Ca de fiorul cel dintăi...
Iubito, farmecul'acesta
Are ceva din ochii tăi !

II

„Vezi, să ne scrii cum-ei ajunge..."
Şi mama-n prag rămîne tristă.
Privirea mea caut-aiurea
O fluturare de batistă...
Mi-s ochii înecaţi de lacrimi,
Şi trapul cailor stîrneşte
Un nor de praf ; în juru-mi totul
Se-ntunecă, se-nvălmăşeşte.

Pustie, nesfîrşit de lungă,
S-aşterne vremea înainte,
Şi de pe-acum încep să-mi pară
Poveşti aducerile-aminte ;
E-atîta fericire-n urmă,
Şi-atîta-mi pare de departe,
încît mă-ntreb dac-am trăit-o,
Sau am citit-o într-o carte.

Mă văd în larma de la şcoala,
Pierdut, neînţeles de nime,
Cercînd rreliniştea-mi ascunsă
Şi dorul să mi-l pui în rime.
Viaţa mea se-nstrăinează
De tot ce se petrece-afară,
Şi s-adînceşte, visătoare,
în calmul nopţilor de vară...

O, am să-ţi scriu adesea, mamă,
Scrisori nebune, de prin stele,
Căci ştiu cine-o să le citească
Ş-o să priceapă ce-i în ele.
Tu, ascultîndu-le, vei crede
Că-s basme de pe altă lume,
Şi nu vei bănui nimica...
Vei rîde, ca de nişte glume.

Iar dacă ochii ei albaştri,
Citind, se vor întuneca,
Şi pe obrazu-i trist şi palid-
O lacrimă va luneca,
Tu fă-te că nu vezi, şi las-o
De tine faţa să-şi ascundă, -
Gîndeşte-te că sînt departe,
C-aştept — şi roag-o să-mi răspundă.

III

Cumplite-s nopţile de iarnă,
Şi lungi de nu se mai sfîrşesc.
în urletele vijeliei
Sunt glasuri cari mă bocesc,
Şi mi-e urît, mi-e dor, mi-e jale,
Şi întunericul de-afară
îmi face casa mai ursuză,
Singurătatea mai amară.

Tu nici nu bănuieşti, copilă,
Ce dureroasă nebunie
S-abate-n nopţile acestea
Peste viaţa mea pustie,
Şi cum mă mistui, şi mă zbucium
Ca-ntr-un ocean care mă-nghite,
Pierdut şi neştiut de nimeni
în golul vremii neclintite.

Mereu pe-aceîeaşi pagini caut
Un semn, ştiut mai dinainte..
A, iat-o filă îndoită...
Icoana ta-mi răsare-n minte,
Te văd citind aceste rînduri,
Te simt gîndindu-te la mine,
Urzind, pe-o clipă de iubire,
O lume de poveşti senine,

Te urmăresc în cartea asta,
Ca şi cum unele cuvinte
Ar mai păstra ceva din glasul.
Din respirarea ta fierbinte ;
Ş-adesea cînd mă-neacă plînsul
De-atîta dor, de-atîta jale,
Eu îţi sărut aici privirea
Şi urma gardurilor tale...

*

Cine-a ţipat aşa?... Cum tremur...
Pare c-aud un pas pe scară,
Ascult, ţiindu-mi răsuflarea...
Nimic — e viforul de-afară.
O, linştite nopţi de iuliu,
Atît de limpezi şi albastre,
Unde sunteţi ?... Voi, poezia
Şi farmecul iubirii noastre !

IV

S-a luminat de ziuă ; nu c
Ţipenie de om pe stradă,
A mele-s cele dinţii urme
In valurile de zăpadă ;
Sînt ameţit de neodihnă,
în gînd spui versuri latineşti,
Şi, după fiecare strofă,
Mă-ntreb dacă mă mai iubeşti...

în clasă : dascălul, la tablă,
Măsoară calea dintre stele ;
Pe liniile lui mi-s ochii,
Dar unde-s gîndurile mele !...
E vară, stau culcat în iarbă,
Miresmele de flori mă-mbatl.
încet îmi lunecă pe frunte
O mînă albă, delicată :

Te văd — privirea mi se pierde
în ochii tai adînci şi mari,
Şi ştiu că eşti a mea, şi totuşi
Parcă mă tem să nu-mi dispari.
Tăcerea, pajiştea, lumina
Ne farmecă, ne înfioară ;
Viaţa, inimile noastre
Palpită-n tot ce ne-nconjoară...

Deasupra noastră două presuri
Pe-o ramură se giugiulesc,
Şi-n aer de plutesc miresme,
E că şi florile iubesc...
Figura ţi se luminează,
Şi ochii galeşi ţi s-aprind —
Ce gînd îţi tremură pe buze
De mă priveşti aşa, zîmbind ?.

„Acum ieşi, tinere, la tablă
Şi spune-ne ce-ai înţeles !"
Tresar... mă-ntreb unde mă aflu.,
Şcolarii îmi fac semn să ies.
în hohotul de rîs al clasei,
Privesc în juru-mi sastisit
„Uitaţi-vă la el, şi-l plîngeţi...
Nenorocitul... a dormit !"

* *Sastisit* — uluit, zăpăcit, uneori poate însemna şi plictisit.

SONET

Sînt zece ani. Ce curios îmi pare
Aspectul lucrurilor vechi, uitate !
Ca dintr-un somn, deodată deşteptate,
Parcă privesc c-un aer de mirare...

Mai strîmtă-i casa, toate-s micşorate,
Mă uit ca-n vis, şi caut prin sertare
Nimicuri scumpe... inima-mi tresare
De-o sfîntă şi duioasă pietate.

Aceleaşi cadre-mpodobesc păreţii,
Din rame, cată lung şi trist la mine •.
Poveşti pierdute-n haosul vieţii,

De farmecul de-odinioară pline,
îmi readuc parfumul tinereţii...
Parfum de flori crescute pe ruine.

TACTICĂ...

„...De ce-mi stai pururea în cale,
Cu-acelaşi aer trist, pierdut ?
Ce vînt vrăjmaş te-a abătut
Şi de ai tăi te-a rătăcit ?
E-atîta-ntunecată jale
In tremurul privirii tale,
Şi pari aşa de ostenit !..."

„Peste viaţa mea pustie,
Zvîrlită-n vijelii pe veci,
Ce milă te-a cuprins să-ţi pleci,
Copilă, ochii tăi frumoşi ?
E o cumplită nebunie
In taina care mă sfîşie...
Nu te-ncerca s-o mai descoşi.

Pe mine-o nendurată soartă
De-a pururea m-a prigonit,
Şi niminea nu m-a iubit.
E noapte-n juru-mi şi pustiu,
Şi nu ştiu ce blestem mă poartă
Pe-o lume sarbădă şi moartă,
în care n-am cerut să fiu !..."

Vezi, tînărul ştiuse bine
Cum s-o aducă din cuvînt...
Plecîndu-şi ochii în pămînt
C-un lung suspin tremurător,
El aştepta... „O simt cum vine :
Un pas e între ea şi mine...
Cît e-ntre milă şi amor."

Copila.. .'nvinsă...'nduioşată,
La piept îi cade suspinînd,
Căci glasul lui, atît de blînd,
A fost un cîntec fermecat.
Deasupra lor luna s-arată
Frumoasă, ca nealtădată...
Ce taină mare s-a-ntîmplat ?

Un semn, o vrajă, o poruncă...
A fost ceva nepriceput ;
O vecinicie-ntr-un minut,
Căci timpul s-a oprit din zbor :
Şi pe cînd ei s-afundă-n luncă,
Din umbră Mefisto le-aruncă
Un hohot lung pe urma lor.

SONET

Cît ne iubeam, şi cum credeam odată
Că-i un amor ce nu se va mai stînge,
Că tot ce-n gîndul nostru se răsfrînge
E-o lume veşnică ş-adevărată !

De multe ori, dorinţa de-a te strînge
La piept, mai caldă, mai pasionată,
îmi deştepta o grijă-ntunecată :
„Cînd voi muri..." şi tu-ncepeai a plînge...

Poveste-i azi, şi nici măcar nu-i tristă,
[illegible] sfîrşit pe nesimţite ;
Nici urmă din ce-a fost nu mai există.

Vezi tu, ce de iluzii risipite !
Un semn, o fluturare de batistă.
Şi ca un val uitarea ne înghite.

SONET

A revenit frumoasa primăvară ;
Copacii parcă-s ninşi de-atîta floare ;
Dorinţi copilăreşti, renăscătoare,
Fac inimile noastre să tresară...

Iubire e în razele de soare,
Şi farmec în a codrului fanfară,
Şi visuri dulci în liniştea de sară :
în cer şi pe pămînt e sărbătoare?

Ascult, privesc, respir cu lăcomie,
Căci toată frumuseţea asta-mi pare
Că niciodată n-are să mai fie !

Şi-s fericit c-am fost o clipă-n stare
Să simt, în marea lumii simfonie,
A gîndurilor mele întrupare.

VIFOR

I

Dumitru-şi mai număr-o dată
Cei „doispre'ce lei ş-o bucată",
Gîndeşte, se scarpină-n cap :
„Că muhe mai sunt şi la casă !
Nu-i una, să dau şi să scap.
Nevastă şi nouă copii,
E gloată, şi gurii nu-i pasă,
Ea cere mereu ; fă ce ştii,
Aleargă, din piatră să scoţi,
Să dai demîncare la toţi !"

La sanie juncii înjugă,
Şi-şi face din traistă glugă.
Se-nchină. „Rămîi sănătos !"
— Faci rău că te-ntorci pe-aşa vreme :
A nins astă-noapte vîrtos ;
Şi nu vezi ce vînt s-a stîrnit ?...
— Mi-s juncii voinici, nu te teme,
Pe viforul cel mai cumplit
încarc, şi-ţi pornesc unde vrei,
Şi n-am nici o grijă cu ei.

II

Pe alte tărîmuri te-ai crede :
Nici cer, nici pămînt nu se vede.
Vîrtejuri, urlînd, se răpăd
Şi munţi de zăpadă ridică,
E ceas de pieire — prăpăd.
Şi omul îndeamnă mereu,
Plăvanii troianul despică,
Şi-ntind, să se rupă, din greu,
Că şi ei au suflet, şi lor
De tihna de-acasă li-i dor.

în bocetul vuitului cine
Te cheamă ?... Nu-s glasuri străine...
„Dumitre !... Tătucă !... Nu vii ?...."
El caută-n zări ca prin sită,
Să-şi vadă... nevastă, copii.
Văzduhul îi pare de foc...
în valuri, zăpada, stîrnită,
Ca marea-1 îngroapă pe loc.
Deasupra-i troienele cresc,
Şi glasuri de vînt îl bocesc.

I

PRIMA LECȚIE

Taci, că doarme păpuşa !

MIMI

în colţişorul ei, stăpînă
Pe-un vraf de jucării stricate,
Din cărţi de joc, din hîrtioare
Ea-şi face parcuri şi palate ;

Vorbeşte, rîde cu păpuşa...
Ce fericite-s amîndouă
Că s-a putut, din vechi nimicuri,
Zidi o-mpărăţie nouă !

Păpuşa n-are nas, e cheală,
Ş-un braţ din umăr îi lipseşte,
Dar Mimi-o vede tot frumoasă :
Căci ea e mamă, ş-o iubeşte.

Stau şi mă uit, cu cîtă grijă
A rezemat-o de-o cutie,
Şi-i duce bunătăţi la gură
Cu linguriţa, ş-o îmbie :

»Aşa, papă frumos, fii gigea,
iapa cu mama, să creşti mare../

Apoi o şterge, o sărută
Şi-i pregăteşte de culcare :

într-un pantof i-aşterne cîrpe,
îi face loc ş-o cuibăreşte :
„închide ochii şi fă nani."
Păpuşii nu-i e somn... scmceşte...

E răsfăţată, vrea să-i cînte,
Şi basme de-ale ei să-i spună...
O, e un chin pîn' s-o adoarmă.
Noroc că-i Mimi mamă bună !

Să nu te-ncerci s-o iai în braţe,
Ori s-o săruţi, că nu se lasă ;
Ce-i ea, copil ? Nu-şi vede capul
De supărări, de griji, de casă...

Mă umflă osul... ce drăguţă-i
în demnitatea ei de mamă !
Şi cuget la o viclenie : *
„Te fac eu să mă bagi în samă !...'

Pe-ascuns, din buzunarul hainei
Mă fac că scot o păsărică,
Şi-ncep să-nşir ce pene are,
Cît de frumoasă e şi mică...

„Ce bine-mi pare că nu-i nime
Să vadă ce am eu aici !..."
Dar cine-o fi ? Aud prin casă
Un tropot de picioare mici...

Mă-ntorc. Cu ochii mari şi limpezi
Mă farmecă, linguşitoarea !

Ce cauți, mamă de păpuşă,
Fudula mea de-adineoarea ?

Se uită după păsărică,
Şi i se pare c-o şi vede ;
Degeaba-i spun c-am amăgit-o,
C-am vrut să rîd de ea... nu crede.

Cerşind, mînuţele-şi întinde
Şi de genunchii mei s-agaţă...
De-ai şti tu păsărică asta
Ce adevăruri te învaţă !

DO UT DES... *

Alintîndu-şi mustăcioara,
Trece fantele gătit :
Se cunoaşte de departe
Că iubeşte şi-i iubit.

Cine-a dat perdeaua-n lături ?
I-a bătut în geam discret...
Junele suspină-n stradă
Şi păşeşte mai încet.

El se-ntoarce spre fereastră
Şi se uită visător.
Buza-i tremură de-o şoaptă,
Ochii i s-aprind de dor.

Ca o flacără deodată
Parcă-i lunecă pe piept...
I-a căzut de sus o floare,
Ş-un bilet : „Vino, te-aştept !

Dă portiţa la o "parte,
I se pare că-i în vis...

* Iți dau, ca să dai (lat.).

Mîna alb-a Afroditei
Grabnic uşa i-a deschis..

Ce mai vreţi să ştiţi ? Sunt singuri !
Junele-i cam sfiicios...
Două braţe moi şi grase
îl înfăşur-amoros.

Afrodita-şi aminteşte
De străvechile plăceri,
Peste cari aşternute-s
Şaptezeci de primăveri.

ICOANE ŞTERSE

Privesc de la fereastră, gînditor,
Cum soarele se lasă-n asfinţit,
Deasupra lui chenarul unui nor
Cu aur şi rubin pare tivit.

Albastrul cerului acolo-i şters ;
Din nor bizare forme se desfac...
Cum le-aş aşterne-n ritmul unui vers !
Dar se topesc... Acum, parcă-i un drac,

în haină de argint înfăşurat,
Stă drept şi ţine-n mînă un stindard.
Acu-i un urs... dar iată... s-a schimbat...
I-un popă — pletele-ncîlcite-i ard.

O clipă-**1** văd cu braţele în sus,
Dar flăcările lacome-**1** cuprind,
Un nor de praf se-nalţă la apus,
încet a nopţii umbre se întind...

în pacea asta sfîntă din amurg
Ce trist lucesc a cerului făclii !
Iar clipele vieţii mele curg
Din ce în ce mai reci şi mai pustii.

ANANGHIE

Greu la deal, şi greu la vale,
Nu-s *bucate*, nu-s parale,
Toţi sînt ififlii *.
Negustorii n-au afaceri,
Preoţii n-au cununii,
Moaşele n-au faceri.

„Biruri noi !" guvernul strigă,
Iar ţăranul : „Mămăligă !"...
Nu-s parale, nu-s :
Ce mai plănuiţi palate
Şi oraşe ca-n Apus !
Ştiţi voi ce-i la sate ?

Lanurile-s părăsite :
Nici imaş nu-i pentru vite,
Apele-au secat.
Goi, flămînzi, copiii zbiară.
Gospodarii au plecat
în lume, să ceară...

Nu mai are cum ţăranul
Din pămînt să scoată banul,
Vouă să vi-l dea.
Foametea de pe la sate
Va să vie să mai stea
Şi-n cele palate !

* *Iţijliu* — lefter, fără nici un ban.

PAR BASME..

Par basme cîte ţi le-nşiri,
Şi-i propria-ţi viaţă,
Ce-n pulberea de amintiri
O vezi, ca printr-o ceaţă.

Cum te-ai înstrăinat de-ai tai
Te mai cunoşti tu oare ?
Unde ţi-e inima dintăi
în toate-ncrezătoare ?...

N-O mai căta, că te-nfiori,
în urma ta e jale :
Tu ai murit de-atîtea ori
în zbuciumata-ţi cale,

Şi-n van privirile-ţi arunci
Să te mai vezi pe tine,
Să simţi cu inima de-atunci,
Căci toate-ţi sunt străine...

Din ce-ai iubit, din ce-ai visat,
Te-ntrebi azi ce mai este ?
Eşti tu — de-atîtea ori schimbat —
Eroul din poveste.

VANITAS *

Copil ce eşti !... Te simţi bolnav, se vede :
îţi dai tu seamă ce înseamnă *lume,*
Cînd vrei s-o umpli numai cu-al tău nume ?
Tu eşti *un singur om,* oricît te-ai crede.

O rază-n întunericul uitării ?...
în fiecare strop vieţi sunt multe,
Şi toate-o cer, dar cine să le-asculte
în urletul talazurilor mării 1

* Zădărnicie (lat.).

PILDE VECHI.

Suferinţa mea, iubito,
S-o aştern în fraze vrei ?
Ca şi cum n-ai fi citit-o
Lămurit în ochii mei...

De mă uit cu drag la tine,
Ş-amuţesc, pe gînduri dus,
înţelegi tu foarte bine
Că la sfinţi cu mintea nu-s ;

Dar nu cere să-ţi înşire
Versul, cîte-i spune-ncet
Vinovata mea privire,
Gîndul meu cel indiscret.

Adă-ţi singură aminte
Cîtă lume-a-nnebunit,
Cîte idealuri sfinte
Pentr-un măr s-au fost jertfit...

Ce te uiţi ? Parcă n-ai crede,
Diavol mic cu ochi frumoşi,
Vrei să dezgropăm, se vede,
Pilde vechi din moşi-strămoşi ?

Săgetaţi de Kama-deva *,
Zeu ce ţine-al lumii rost,
Pentr-un măr Adam şi Eva
Alungaţi din rai au fost.

Şi istoria ne-arată
Cîţi eroi s-au smuls de păr
Şi cîţi ani împresurată
A stat Troia pentr-un măr.

Nu te face-a nu pricepe,
Tu le ştii, că eşti un drac.
Iar cu noi o lume-ncepe
Dacă ochii mei îţi plac...

Ca şi-n cea dintâi ispită,
Ca-n păcatul cel dintăi,
Şiruri de vieţi palpită
Şi-mi fac semne-n ochii tăi.

* Kama-deva — zeul indic al iubi

•>

ETERNUL CÎNTEC

E vechi de cînd lumea, dar celui de-l cîntă
Ce nou i se pare !... S-ascultă uimit,
în el i-o legendă frumoasă şi sfîntă,
Şi vorbele-o sfarmă cu zgomotul lor :
E cîntccul inimii care-a murit,
Ş-al primului nostru amor.

E noapte, sunt singur, şi iar mi-aud gîndul
Cum, notă cu notă, mi-l cîntă în taină.
Ce dulce-i... îmi vine să plîng ascultîndu-l...
De ce nu se poate o dată s-aştern
Săraca şi aspra cuvîntului haină
Pe-al gîndului cîntec etern ! *

Ah, iată grădina... văd urmele mele
Pe prundul aleii. Pămîntul miroase,
Ş-albastru-i de cele dintăi micşunele.
Curg valuri de raze din cerul deschis ;
E linişte-n aer, şi toate-s frumoase,
Şi toate le văd ca-ntr-un vis.

Şi crăngile-atîrnă-ncărcate de floare
S-atingă pămîntul — ai crede că-s ninse
Subt alba podoabă ce tremură-n soare ;
Iar tu, ca din basme, deodată mi-apari,

înaltă şi zveltă, cu braţele-ntinse,
Cu ochii tăi limpezi şi mari...

Şi ce-a fost pe urmă ?

Zadarnic ! Cuvintele-s tulburi şi grele.
Se-ntunecă-n juru-mi, şi cîntecul moare.
Nici farmecul celor dintăi micşunele,
Nici zîmbetu-ţi galeş, nici leneşu-ţi mers,
Nici crăngile albe-ndoite de floare,
Nimic nu-mi mai scapără-n vers !

TU EŞTI POET..

Eu vreau cîntări de veselie.
Că tu eşti trist, ce-mi pasă mie ?
Nici vreau să ştiu de ce te doare,
De grijile ce te frămîntă,
De inima ta care moare...
Tu eşti poet, deci cîntă i

De te urăsc, de te sfîşie
Vrăjmaşii tai, ce-mi pasă mie ?
Zîmbind, tu rănile-ţi ascunde.
Şi-n stele sufletu-ţi avîntă,
Cui te loveşte, nu-i răspunde...
Tu eşti poet, deci cîntă.

De~ţi plîng ai tăi, în sărăcie,
Şi-i vezi murind, ce-mi pasă mie »
Tu du-mă-n alte lumi, senine,
Căci singura-ţi chemare simtă
E să mă-nveseleşti pe mine ;
Tu eşti poet, deci cîntă.

Iar dac-un vînt de nebunie
Peste viaţa ta pustie
S-abate pentru totdeauna,
în noaptea care te-nspăimîntă
Priveşte stelele şi lana
Surîzător, şi cîntă.

NEHOTÂRÎRK.

Ce proşti mai sîntem amîndoi!
Comori de plăceri dorm în noi,
Şi cum le-ar putea deştepta
O clipă din dragostea ta !
E oare-o virtute-a răbda ?...
Cu zîmbetul tău mă-nfiori,
Stăpîna atîtor comori :
Eu ştiu că mi-ai da, dac-aş cere,
Tu ştii c-aş primi, de mi-ai da,
Şi totuşi răbdăm în tăcere,
Privind cum viaţa se trece
Pustie, şi tristă, şi rece.

ÎN IULIU

Oraşul doarme-n miezul zilei.
Mocnit subt arşiţa de vară ;
Pustii sunt străzile şi mute —
Un cimitir într-o Sahară.
Iar noi, pîndind mişcarea vremii
Pe calendarul din părete,
Cătăm la zilele de vară
Cum trec de goale şi încete,
Şi-n aerul închis, fierbinte,
Ce-1 vezi cum tremură în soare,
Tînjim de dorul altor locuri,
Ca nişte paseri călătoare.

Ce mîndru-i satu-n care doarme
Copilăria mea-ngropată...
Mi s-ar părea un vis, iubito,
Cu tine să-l mai văd o dată.

Haidem, cîmpiile ne-aşteaptă
Cu flori şi cu covoare-ntinse ;
Sub straja dealurilor nalte
Dorm şesuri leneşe şi linse
Ca netezişul unei ape,
Şi lanuri lungi de grîne coapte
Sclipesc ca aurul în soare.
Domneşte-o linişte de noapte
Peste-ntunericuri de codru :
Copacii somnoroşi ne cheamă,
S-acopere iubirea noastră
Sub parfumata lor maramă.
Acolo-s visuri fericite,
Răcoare şi singurătate :
Culcaţi sub străşini largi de ramuri,
în adîncimi întunecate,
Vom asculta orga pădurii —
Foşnitul frunzelor în vînt;
Viaţa, gîndurile noastre
Ni s-or părea un basmu sfînt!

ÎN ÎNTUNERIC

Pe-o prăpastie mă legăn,
Atîrnat de-un fir de păr.
Mintea mea se zbate încă
între vis şi adevăr :

Dar mă-nec în întuneric,
Căutînd să mă-nţeleg.
Cum aş vrea de tot trecutul
Gîndurile să-mi dezleg !

Nu-s nebun, căci stau în casă
Liniştit, nimic nu sparg.
Şi mi-i dragă casa asta :
E-un mormînt curat şi larg,

Unde lucrurile mute
Ar avea atît de spus !...
Ah, a fost aici viaţă,
Dragoste... Unde s-au dus ?

Nu-s nebun, deşi văd bine
C-aş avea cuvînt să fiu.
Sau... nu mai pricep nimica...
Poate sunt... şi nu mă ştiu.

'

Cine m-a strigat pe nume ?
Niminea... Mi s-a părut...
Glasul cui să mă mai cheme ?
Umbra cui s-o mai sărut ?

Dar ce tropot se aude ?
E vrun călăreţ grăbit.

rT ^ iTnn.if-
Călăreţul s-a oprit !...

Vine moartea la fereastră,
Şi cu degctu-i uscat
Bate-n geam să mă deştepte...
A, de-ar fi adevărat !

SONET

M-ani regăsit. Ce dor mi-era de mine.
Copilul visător de altădată !
Mă simt plutind — privirea mea-nsetată
Se pierde-n orizonturi largi, senine.

De-acum, ispititori, în van mai cată
Viclenii ochi... îi ştiu atît de bine !
O, nu mai tremur cînd mă uit la tine,
Şi azi te iert, căci rana-i vindecată.

Iar visul tău — ca pînza Penelopii —
Se ţese ziua, noaptea se distramă...
Noian de întuneric ne desparte !

Zadarnic zîmbitoare te apropii,
Şi glasul tău tremurător mă cheamă —
Tot mai străină-mi eşti, tot mai departe...

SONET

Din tot ce ne-a fost drag mai înainte
Poveşti rămîn şi cîntece-nvechite ;
Ne fură clipele, pe nesimţite,
Din flori mirosul, sensul din cuvinte :

Şi-n liniştea-nserării, ce ne-nghite,
Ca frunzele uscate pc morminte,
Se scutură aducerile-aminte
Pe inimile noastre ostenite.

Ruini suntem, şi orice gînd ne doare,
Căci e făcut din temeri şi regrete.
Te blestemăm, şi totuşi, cu ce sete

întindem buzele tremurătoare,
Vrăjita-ţi undă să ne mai îmbete,
Viaţă — pururea fermecătoare !

SONET

Cîţi ochi frumoşi şi visători, poete,
N-or fi plîngînd pe versurile tale !
A, de-ai putea să le-nsoţeşti în cale,
Te-ai consola văzînd cu cîtă sete

Le sorb fecioarele sentimentale,
Cum te-ndrăgesc, zeu palid cu lungi plete,
Şi-şi torc iluzii, şi dorinţi secrete,
Şi basme dulci, din cîntecu-ţi de jale !

Pe cartea ta se-nvaţă să suspine
Atîtea inimi gingaşe, curate...
Tu nici le ştii. înstrăinat de tine,

De dor te mistui în singurătate ;
Doar filele, de sufletul tău pline,
Strîng amintiri duioase — flori uscate.

SONET

Vrăjit, tot şesul clocoteşte-n soare,
Şi-i zvon — e nuntă mare-n lumea mică :
O pulbere de glasuri se ridică
Din mii de guri, un templu-i orice floare.

Tu n-ai iubit, nu ştii ce va să zică
Puterea asta-n veci renăscătoare.
Şi totuşi o presimţi, căci visătoare
Te stringi de braţul meu, parcă ţi-e frică ;

Clipeşti, şi buzele, nesârutate,
îţi tremură, ca-n somn, de-o aiurire,
Şi inima neliniştită-ţi bate...

în jurul tău palpită-ntreaga fire ;
Iar florile-s aşa de parfumate,
Că-n clipa asta tu respiri iubire !

SĂMĂNĂTORUL

Păşeşte-n ţarină sămănătorul
Şi-n brazda neagră, umedă de rouă,
Aruncă-ntr-un noroc viaţa nouă,
Pe care va lega-o viitorul.

Sunînd, grăunţele pe bulgări plouă
Speranţa, dragostea lui sfîntă, dorul
De-a-mbelşuga cu munca lui ogorul,
Le samănă cu mîmile-amîndouă.

Trudeşte, făcătorule de bine,
Veni-vor, roiuri, alţii după tine,
Şi vor culege rodul — bogăţia.

Tu fii ostaşul jertfei mari, depline :
Ca dintr-un bob să odrăslească mia,
Cu sîngele tău cald stropeşte glia !

PARTEA CEA MAI BUNĂ..

Stînd la geam c-o floare-n mînă,
Cată-ntrebător spre mine :
„Nu-i aşa că-mi şade bine
Şi c-ai vrea să-ţi fiu stăpînă ?"

Eu pricep, îmi plec -privirea
Cu sfială prefăcută :
„Cuvîntarea ta cea mută
Mă învaţă ce-i iubirea."

Ea la gură-şi duce floarea,
Şi-nchizînd din ochi, suspină :
Doar o clipă de lumină —
Ş-a plecat Ispititoarea

Ca un cîntec îmi răsună
Din departe amintirea...
Şi atît ne-a fost iubirea.
Poate-i partea cea mai bună.

TRECI ZI, TRECI NOAPTE..

Aceleaşi visuri — te lasă, şi vin iarăşi,
Vieţii triste amăgitori tovarăşi !
Ş-acelaşi rob eşti nepăsătoarei soarte —
„Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte."

împins în zbucium de patimile tale,
Gonind norocul pe-o neştiută cale,
De el, de tine, te simţi tot mai departe —
„Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte."

Spre alte ţărmuri — miraj ee-n veci te minte,
Spre-o ţintă nouă ce-ţi tremură-nainte,
Zoreşti tot alte talazuri să te poarte...
„Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte."

SFÎNTĂ MUNCĂ

Sfîntă muncă e aceea
Ce răsplata-n ea-şi găseşte.
De-nţelegi tu asta, cheia
Fericirii tale-o ţii.
Urgisit de toţi să fii,
Tu de-a pururea iubeşte,
Iar ca să trăieşti în pace,
Nimic lumii să nu-i cei,
Binele te-nvaţ-a-1 face
Ca albina mierea ei.

UNTER ARMA*...

Sta Poezia-n sfînta ei cetate,
Pe-un vîrf de munte, stelelor vecină.
Porneau de-acolo cîntece curate,

Un pic de cer, un tremur de lumină,
Pe sufletul întunecat de ură
Al bietei noastre lumi, de patimi plină.

Şi cîntecul zbura din gură-n gură,
Şi omul se simţea mai bun cîntîndu-l...
Deodată toţi să murmure-ncepură :

„De ce nu se coboară şi ea-n rîndul
Mulţimii ce de veacuri o ascultă ?
Prea şade-n slăvi, prea sus ne cheamă gîndul..."

Răcni un critic : „Asta-i o insultă !"
Ş-atunci Prostia zise Răutăţii :
„Tu arme ai, eu am oştire multă,

Ş-acea prieten-a singurătăţii
Va trebui să ni se-nchine nouă !..."
Cu urlete, la porţile cetăţii

* în timp de război (lat.).

S-au năpustit puterile-amîndouă.
Tac vechile cîntări înfricoşate, -
Mulţimea cere-o poezie noua...

Tu dormi, senino-n veşnica-ţi cetate !

1907

Minciuna sta cu regele la masă...
Doar asta-i cam de multişor poveste :
De cînd sînt regi, de cînd minciună este,
Duc laolaltă cea mai bună casă.

O, sînt atîtea de făcut, vezi bine,
De-atîtea griji e-mpresurat un rege !
Atîtea-s de aflat ! — Şi, se-nţeîege,
Scutarul * lui nu poate fi oricine.

cT ,?£.tara fencitl. maiestate !...
Se lafaieşte gureşa Minciună.
Ca numai Dumnezeu te-a pus - cununa
De-nţelepciune şi de bunătate —

Pastor acestui neam, ce sta să piară,

De nu\?l'fiar T ^ fost' amanul
De nun «?f ^ SC^Ptrui tă« Hmanul.
US UU-V sca"n mî *a bulgăre de ceară.

Că tu sălbatici ai găsit aice,
j^auci, şi mişei, şi prosti de-a rîndui,

Scutur scutier, aghiotant,

Ş-o sărăcie cum nu-ţi dai cu gîndul...
Dar faci un semn, şi-ncep să se ridice

Oştiri, cetăţi, palate — lume nouă,
Izvoarele vieţii se desfundă ;
De pretutindeni bogăţii inundă,
Şi tu le-mparţi cu mîinile-amîndouă.

Azi la cuprinsul tău rîvneşte-o lume.
E-o veselie ş-un belşug în ţară,
Că vin şi guri flămînde de pe-afară.
Tot crugul * sună de slăvitu-ţi nume.

Ia uită-te, pămîntul ce-mbrăcat e...
Cresc flori pe unde calci, şi rîde firea.
Tu-mparţi norocul numai cu privirea,
încai ţăranii zburdă pe la sate !...

Şi-i place regelui. E lucru mare
Cum farmecă pe regi Minciuna. Drept e
Că ea, de mult, pe-a tronurilor trepte
A fost cea mai aleasă desfătare.

— Măria-ta, e un străin afară,
Cam trenţăros, dar pare-un om de seamă,
Şi... *Adevărul* parc-a zis că-l cheamă...
De unde-o fi... că nu-i de-aici din ţară.

Minciuna palidă-şi topeşte glasul :
— O, nu-l primiţi ! Il ştiu, e vestitorul
De rău, ce face pe-atotştiutorul
Şi vede prăbuşirea la tot pasul.

* *Crug* — orbita unei planete.

E cel ce împotriva ta conspiră.
Invidia în inima lui geme
Şi gura lui e plină de blesteme.
Tu nu poţi auzi ce vorbe-nşiră...

— Şi totuşi, zice regele, să vie !
Dovadă că chiar la palat Minciuna
Nu e biruitoare-ntotdeauna.
Fac şi monarhii cîte-o nebunie...

Privind în ochii regeluii, străinul,
Cu braţele pe piept încrucişate,
Răspică vorba : — Ţara, maiestate,
E-n durat greu. Tu nu-i auzi suspinul,

Caci muzici cîntă-n juru-ţi. Şi slugarnici
Adormitori, ca-n zid, te-mpresurară,
De nu mai poţi vedea pe cei de-afară,
Pe bunii tăi supuşi — cei mulţi şi harnici.

Ca n-ai cercat spre ei să-ţi spinteci cale,
Sa ştii şi-n ţara ta ce suflet bate.
N-ai vrut decît spinări încovoiate
Şi guri deschise laudelor tale.

Că de-a fost om să-ţi steie drept în faţă,
Ca pe-un vrăjmaş, l-ai depărtat de tine.
Batrinn pier. Dar oaste nouă vine,
Şi dureroase lucruri mai învaţă !

Parăzi, decor de teatru, luminaţii,
Tot ce pe vulg şi pe copii înşală,
Aceasta-i toată slava ta regală.
Pe tristul gol din juru-ţi — decoraţii !

Tu-n ţara asta nu vezi decît raiul
Ce-ai tăi ţi-l ticluiesc într-o clipită :
Rutnă-i sub hîrtia poleită,
Sub crăngi de brad trosneşte putregaiul,

Dar tu eşti fericit. Linguşitorii
înalţă imnuri proslăvirii tale
Şi fac să n-auzi cîntecul de jale
Cu care-şi adorm foamea prăsitorii.

Nu ţi-ai iubit poporul, maiestate !
Sau nu l-ai înţeles, şi e totuna.
De sus şi pînă jos s-a-ntins Minciuna
Ea leagă şi dezleagă-n ţară toate.

Iar ca să-ţi dea o spumă de mărire,
Ca pe-un copil te poartă şi-ţi arată
Sclipiri şi flori...
Afla-vei tu vrodată
Cumplita vremilor destăinuire ?...

Şi ce speranţe se puneau în tine,
Ce vesel ţi-a ieşit poporu-n cale,
Cu pîine şi cu sare !... Osanale 1
Mîntuitorul lui credea că-i vine.

Ce vesel ţi-a ieşit poporu-n cale !

Şi ce credinţă trist-o să-i rămînă ;^
Că n-ai putut spre el întinde-o mînă,
Din greaua platoş-a trufiei tale !

C-acestea nu l-au deşteptat pe rege,
Că Adevărul a fost dat afară

Şi slugile l-au îmbrîncit pe scară,
Fireşte, de la sine se-nţelege.

Trec anii. Şi ce dulce-i amăgirea !
„Tu zeu eşti printre regi! Mărire ţie !..."
în jîlţu-i moale, tolănită, scrie
Cu pana ei de aur Linguşirea.

De-abia se isprăveşte-o sărbătoare,
Şi-ncepe alta. Muzicile cîntă...
îmbracă-te-n podoabe, ţară sfîntă,
Să nu mai ştie nimeni ce te doare !

Dar ce e, Doamne, vuietul acesta ?
Ce-i hreamătul acesta care creşte ?
Se zguduie pămîntul şi mugeşte,
Ca marea, cînd o biciuie tempesta*.

Se-nalţă flăcări, braţe desperate,
Spre ceru-ntunecat, pustiu şi rece.
Năprasnic vîntul nebuniii trece
Şi spulberă noianul de păcate.

în vaiete se prăbuşeşte-o lume
Clădită pe minciuni. Dar ce mînie !
Cum şuieră cumplita vijelie !
Sar fraţii între ei. să se zugrume.

Uscata brazdă cere iarăşi sînge.
Femei cu părul despletit, nebune,

* *Tempesta* — furtună (it.).

Facsimilul poeziei *Triumiul aşteptării.*

Şi-asmut copiii la omor. Genune,
Puhoi de ură ce zăgazu-şi frînge !

Deschide ochii mari bătrînul rege
Şi, tremurmd, din jilţu-i se ridică.
Au cine liniştea lui scumpă-i strică ?

Ş-al vremii rost el tot nu-i înţelege.

CUVINTUL

Ca-n basme-i a cuvîntului putere :
El lumi aievea-ţi face din păreri,
Şi chip etern din umbra care piere,
Şi iarăşi azi din ziua cea de ieri.

El poate morţii din mormînt să-i cheme ;
Sub vraja lui atotputernic eşti,
Străbaţi în orice loc şi-n orice vreme,
Şi mii de feluri de vieţi trăieşti.

Te-atinge doar, şi tu — o biată clipă
Ce tremură-ntre două veşnicii —
Priveşti de sus a lumilor risipă,
Şi toat-a lor zădărnicie-o ştii.

Aprinde-n inimi ură sau iubire,
De moarte, de viaţă-i dătător,
Şi neamuri poate-mpinge la pieire,
Cum poate-aduce mîntuirea lor.

Voi, căror vi s-a dat solia sfînta
De preoţi ai acestei mari puteri,
Voi, în al căror suflet se frămîntă
întunecate valuri de dureri.

Şl gînduri de-un întreg popor gmdite,
Nu duceţi minunatul vostru dar
Ofrandă mîinilor nelegiuite,
Ci, ca pe sfînta masă din altar,

A-mpărtaşirii taină preacurată,,
Aşa cuvîntul să vi-î pregătiţi —
Ca mii de inimi la un fel să bata.
Şi miilor de veacuri să vorbiţi.

NUNQUAM RIDENTI *

Ciuli urechile şi, fluturînd din cap,
Se depărta bodogănind t
— Că multe lighioane, Doamne, mai încap
Şi-n lumea asta !... însă eu mă prind
Că nu e alta mai netrebnică sub soare
Ca secătura asta de privighetoare...
— Stai, frate, zice calul. Ce ţi s-a-ntîmpîat
De eşti aşa de supărat ?

— Tu n-o auzi ?... Eu aş turba să stau mai mult
Aici. Ce naiba ? Nu ca să-i ascult
Acelaşi şi acelaşi ţîrlîit
Cu-aşa de lungi urechi am fost cinstit.
Ş-apoi — să-ţi spun — pe lîngă ca nu-mi place,
Dar, înţelegi că... nici nu-i serios
C-o astfel de dihanie s-avem de-a face,
Eu, care lui Isus Hristos
I-am înlesnit intrarea în Ierusalim,
Şi tu — căci noi şi la isprăvi ne potrivim —
Tu care duci la gloric-mpăraţi,
Noi, în sfîrşit, de-atîtea fapte mari legaţi...
-— Ci lasă-le păcatelor de fapte mari,
Şi vino s-ascultăm. Aşa-s de rari
Şi scumpe clipele aceste,
Cînd parcă zbori,

* Celui care nu rîde niciodată {ha.).

Cfnd uiţi că ai să mori,
Cînd ţi se pare că trăieşti într-o poveste...
O, clipele aceste sunt aşa de rari !
Ş-un cîntec e-un izvor de fapte mari.
Tu prea eşti serios de felul tău ;
Nu ştii să rîzi, şi asta-i foarte rău ;
Nu-ţi faci idee cît îţi şade de urît
Cînd stai aşa posomorit.
Pe mine cîntecul mă face visător,
Şi nu că-s cine ştie ce cunoscător,
Dar, uite, dimineaţa mai ales,
Cînd ronţăi iarba-nrourată-n şes,
Şi cînd încep privighetorile,
De parcă phng şi florile
De-atîta viers, de-atîta duioşie,
îmi uit de toat-a neamului robie :
Cu mii şi mii de ani mă-ntorc în urmă ;
Stăpîn pe verzi pustiuri pasc, în turmă,
Neştiutor de Mu,
Pe-ncîntătorul ţărm al unui rîu
în care, noaptea, dorm minunile cereşti...
O, caii năzdrăvani de prin poveşti,
Ce s-au ales la toate pricepuţi
Şi-n toate luptele biruitori,
De bună seamă că au fost crescuţi
De mici în cîntec de privighetori...
Ia !...
Ş-amîndoi tăcură.
Dar farmecul acesta, mai presus de fire,
Cu cît umplea un suflet de iubire,
Cu-atît umplea pe celălalt de ură.

TÎLCUL

Să fii tu, cîrtiţă, judecătoare,
Ce zici ?... Minune-ar fi o lume fără soare !

DREPTATE

Sfînt lăcaşul de ia Putna tnîndru străluceşte-» **soare,**
Glasuri de argint răvarsă clopotele sîavitoare,
Străduind credinţa veche din mormînî s-o mai învie.
„Darnici domni erau *pe* vremuri, lăudaţi de-a pururi fie L.
Nestricat de viermi rămîne singur numele cei bun ;
Darnici domni erau pe vremuri", toate clopotele spun,

Ci aude Ştefan Sfîntul, lingă spada lui culcat,
Cum cîntările slăvirii pînă-n cripta Sui străbat ;
Şi făcîndu-şi roată gîndul peste cîte-a fost trăit,
Strigă din mormînt dreptatea Marelui Nedreptăţit;
„Domn am stat Moldovei mele, şi norodului părinte,
Dragi mi-s luncile, dragi codrii, toate apele mi-s sfinte...

Dar străjerul lor ş-a toate purtător de grijă cinc-i *l*
Cine-n pace duce greul bogăţiei şi luminei,
Şi-n război cine-i viteazul fără slavă, fără nume ?
Domnul milostiv de-a pururi, cel mai darnic domn din lume
E săracul. El palate şi biserici şi podoabe

Fără preţ a dat Moldovei — ***El,*** cu mîuule b i ^

Ei aii-a fost puterea-a lupte, şi în linişte norocul.
Cînd ştergeam de sânge spada şi vroiam vremea şi locul
Biminții noastre scumpe c-un dar scump să le cinstim,
El comori căra Sucevei, ziduri mîndre să zidim,
El făcea-n al clipei stîmpăr, cu durerea lui de ţară,
Din pămînt stropit cu lacrămi flori de aur să răsară !"

Domnul tace. Sfîntu-i nume în războiul vremii scut m-i.
Darnic e săracul", cîntă toate clopotele Putnii,

SLĂVIT E VERSUL...

In vers e mîntuirea cînd n-ai nimic de spus.
Se deapănă pe rînduri, ca firul de pe rus.
Din volbura de vorbe se deapănă uşor
Un cîntec ce sporeşte, mai larg, tot mai sonor,
E opera vrăjită ce din nimic se-ncheagă,
Şi nu-i nici o nevoie ca lumea s-o-nţeleagă.

In vers e mîntuirea cînd n-ai nimic de spus.
Pe trepte de dactile vin vorbe mari de sus,
Iar critica solemnă, ce-n gol vede-adîncime,
Ca un copil adoarme în leagănul de rime.
Slăvit e versul — cîntec, miraj, întraripare -
E-n Nemurire-o carte de liberă intrare.

Tu ia doar la crestarea silabelor aminte,
Să nu prea bată-n struna ştiutelor cuvinte,
Ci-n răsuciri de fraze, cu vorbe de la tine,
Fă sunetele goale să ni se pară pline,
Cum, iscusit dispuse, oglinzile ne mint,
Dintr-o-ncăpere-ngustă făcînd un labirint.

Nici şir, nici sens... Acestea ne-ar dezvăli secreţii
Am şti ce spui, ce cugeti. Şi, pentru noi, poetul
Cu cît mai nenţeîes e, cu-aîît e mai profund.
Ce mici devin chiar zeii cînd nu se mai ascund !

Din patru-n patru versuri, şi plan, şi ritmu-ţi schimbă,
Ca tot ce scrii să pară că-i scris în altă limbă.

La *titlu* să iai seama : sonor, bombastic, vag.
Şi cu ceva macabru, să ne-nfiori din prag.
Căci titlul e alarma. Ca-n trîmbiţă să-1 suni :
„O inimă în flăcări", „La casa de nebuni",
„în criptă", „Flori de sînge"... Şi nu-i zor nicidecum
Ca titlul cu povestea să aib-acelaşi drum.

Amăgitor de gînduri, un motto mistic pune,
Să-şi tremure lumina — un far peste-o genune.
Sub el psalmodie versul silabele să-şi joace,
în fierbere de glasuri, ca apa la răstoace.
Iar toată poezia —- cui sens ar vrea să-i cate —
Mai limpede să-i pară citită de-a-ndarate.

De-o scrii să fie pleavă în spulberarea vremii,
Au strigăt nou în plenul cinstitei Academii,
Oricum ţi-ai prinde gîndul, pe zor sau pe-ndelete,
Şi-n orice danţ retoric, tu nu uita, poete,
Că vorba-i ca şi omul — în lume sau în artă —
Cu-atît mai jucăuşă, cu cît e mai deşartă.

TRIUMFUL AŞTEPTĂRII

Nebiruit e omul ce luptă cu credinţă !
El ştie că pe lume nimic zadarnic nu-i ;
Că dincolo de truda şi jertfa clipei lui,
în. taină, vremea ţese la sfînta biruinţă ;
Că vuietele toate visează armonie,
Că... este o dreptate, şi... trebuie să vie !

Talazuri năvăîească-1! vrăjmaşa lumii ură
întunece-i viaţa în beznă de minciuni!
Copiii lui închidă-1 în casa de nebuni I
Lovească-1 orice mînă ! hulească-1 orice gură !.,.
El simte cum îi creşte din inimă o floare
Cu-atît mai luminoasă, cu cît mai mult îl doare.

Te-ai întrebat vrodată din ce undire-nceată
De lacrimi tăinuite se naşte un izvor ?
De mii de ani în piatră loveşte răbdător,
Strop după strop, s-o spargă... Drum greu a fost...
Dar... iată !
în valuri de lumină, chemat de dorul marii,
Un fluviu nou vesteşte *Triumful Aşteptării.*

NOAPTE DE IARNA

Vîntul şuieră în noapte, vaiete bocesc prin ramuri,
înteţit omătu-n spulber bate zuruind în geamuri ;
Vălmăşag de glasuri strigă prin văzduh.
Eu, la căldură,
Povestesc singurătăţii — luînd vorbelor măsură •—
Cît de mici şi cît de albe-s mîinile iubitei mele,
Şi ce dulce mi-e robia cînd mă-nlănţuie cu ele.

Şi *cum* stau aşa-n migala rimelor viclene, iată
Că în liniştea odăii sunt, ca o suflare-nceată,
Lunecarea unei umbre... Un moşneag îmi stă-nainte;
Zgribulit de frig spre mine tinde mîinile lui sfinte,
Ca desprinse de pe cruce —- mîini de trudă şi-ndurare,
Mîini ce poartă seninul jetrfei şi-ai durerii seculare —
Şi-nţeleg, fără să-mi spuie, cine-i, şi de ce-a venit...
Ca un vinovat, privirea în pămînt mi-o plec smerit,
Şi-n tăcere-ascult cum ninsul picură topit din pâru-i...
Veche temniţ-a minciunii, sub ce adevăr te nărui !
Tot e nou. Pe-o lume nouă mîndru soarele răsare.

Preot săvirşirid o taină în altar moşneagul pare *
^Z^f^o^ c-U de daruri le văd plff '
Pe p cî^l^ a fanţa, Slmt fă se <^teaptă-n mine,
1e cînd gura mea-ncleştată un cuvînt nu poate '

Toate gîndurile mele se prefac în rugăciune.?

VALURI.

Visînd împăratul să rupă hotarele ce-l îngrădeau,
Şi marea-i putere s-o-ntindă pe-ntregul pămînt şi pe mări,
Tărie de vifor pusese în sufletul oştilor lui,
Ca nici un vrăjmaş să mai poată cu armele-a-i sta împotrivă;
Iar ochii de fiară fiămîndă rotindu-şi-i peste cuprinsuri,
Vedea cum noroadele toate în cale-i se pieacă-n-grozite,
Vedea cum cetăţi întărite, palate de piatră şi domuri,
Cu vîlva atîtor coroane, ca pleava se spulberă-n vînt.

Ş-a fost un blăstem pe ursita sărmanelor neamuri de-atunci,
Că-n scrum şi-au văzut prefăcută întreaga lor muncă de veacuri.
Scrîşnind luptătorii, în iureş, ca iarba sub coasă cădeau,
Năprasnic vîrtejul pieirii din ţară în ţară trecea —
în urmă-i coloane de flăcări zbucneau din cetăţi năruite —
Şi-n vuietul crîncen al morţii, sub negrele stoluri de corbi,

Trufaş, împăratul călare, cu rînjet privindu-şi isprava,
Prin rîuri de lacrimi şi sînge, pe punte de leşuri trecea.

Dar iată că tocmai în ceasul cînd braţele sta să-şi întindă,
Pămîntul întreg să-l cuprindă, un răcnet de leu,, dinadmcul
Sălbaticei Asii, îi spune că nu-i încă lupta-ncheiată.
„O, mff liderim, nu e încă pămîntul pustiu de viteji ;
Timur îţi stă-n. faţă, iar spada-i e soră cu spada lui Mircea,
Şi ce s-a-nceput la Rovine, sfîrşi-se-va la Angora !"
Ei zice, şi una spre alta s-azvîl întărtatele oardele,
Şi rînduri de rînduri izbite, cu vuiet de valuri se sparg.

Trei ziîe-şi ţin clipele tulburi pe stemele celor doi crai.
Se mişcă-n bulucuri * mulţimea, se rupe şi iar se-mpreună,
Cad pilcuri sub pilcuri de-a valma, şi altele proaspete vin,
îar hreamătul creşte şi scade, ca-n spulber de viscol purtat.
Ci iată că-n seara din urmă, strîngîndu-şi în pinteni arapul,
Cărare-şi despică-n năvală Timur cu hangerul în mină.
Sporeşte cu el vălmăşagul — amestec de glasuri pripite...
Din mijlocul lor se aude un muget de fiară-njun^hbtî,

* *Btdtu:* — ceată înarmată.

E prins Baiazid — şi deodată se stîmpără ciocoiui luptei,
E prins Baiazid — şi ostaşii riimîn împietriţi ca de-o vrajă.
Mai sunt oare fulgere-n ceruri ?... Pămîntul pe-a! lui şi l-a stins !
Timur îşi priveşte vrăjmaşul cu liniştea celui puternic.
O cuşcă de fier i s-aduce... în van, liderii», te mai zbuciumi,
Şi haincle-ţi rupi de pe tine, şi fruntea ţi-o sîngeri de gratii !
Acesta-i paltul în care de-acum îţi rămîne să cugeti
Ce şubrede ş-amăgitoare sunt toate măririle lumii...

Aşa î-au purtat prin oraşe, prin ţări pustiite di? ei.
L-au dus prin cetăţi ce, cu groază, de numele lui pomeneau ;
Opreau la răspîntii, ş-un crainic vestea de isprăvile Iui;
Uimiţi ascultau trecătorii, privind la momîia din cuşcă —
O umbră de om ce scînceşte şi-şi leagănă capul mereu.
„Vedeţi, zice crainicul iarăşi, că este-o dreptate pe lume,
Că nici n-o grăbeşte durerea, cum nici n-o-ntîrzie minciuna,
Ci singură ea îşi alege şi arma şi ceasul plinirii !"

TRADUCERI DIN ADA NEGRI

De cîtva timp Italia pare a intra într-o nouă perioadă de înflorire, de glorioasă primăvară artistică, vădită mai ale prin manifestarea puternică şi plină de o impunătoare originalitate a literaturii ei. în pleiada de talente, cari au determinat în anii din urmă această fericită mişcare literară, Ada Negri — de-abia de curînd intrată — ocupă un loc de frunte. Pînă mai acum vreo doisprezece ani nimeni nu ştia de existenţa ei. O biată fată de la ţară, rămasă de mică fără tată, crescută în necazuri şi în sărăcie, munceşte, învaţă — mai mult singură învaţă — şi, la vîrsta de 18 ani, izbuteşte să fie numită învăţătoare ia un sat — neaşteptată bucurie pentru mama ei, ale cărei mîini slabe de bbală şi de bătrîneţe nu mai puteau munci pentru două guri, bucurie stricată însă, udată şi asta de lacrimi, căci, neputîndu-şi părăsi casa, e nevoită să se despartă pentru cine ştie cîtă vreme de mica, de scumpa ei Ada, ş-atîta are.

O curte largă şi murdară, care e şi ocol de vite, în fund o casă mică, veche, o odăiţă afumată, cu cîraie * de ploi pe păreţi, printr-o ferestruie de hîrtie de-abia pătrunde puţină lumină ; şi cea mai de seamă mobilă e o ladă cu cărţi, care slujeşte noaptea de pat — iată locuinţa sărmanei învăţătoare de la Motta-Visconti, iată primul conac ** în aspra cale a vieţii, primul adăpost al aceleia care, peste puţină vreme, avea să dea Italiei cele mai atingătoare, cele mai calde, mai generoase şi mai pasionate versuri ce s-au scris vreodată. De-aci pornea Ada în fiecare dimineaţă, adesea pe zloată, frămîntînd noroiul cu bocancii ei mari şi grei pînă la şcoală,

* *Cîriie* — brazdă, dungă, dîră.
Conac — popas.

să înveţe alfabetul pe cei 80 de copii ai satului tăcut, depărtat şi sălbatic, în care trecerea unei trăsuri era un eveniment. De-aci şi-a trimis Ada primele versuri, primele bătăi violente ale inimii ei de poetă, la *Illustrazione popolare,* un fel de *Gazeta săteanului* a Italiei.

între străini, necunoscută, neînţeleasă şi neiubită de nimeni, pătrunsă şi vibrînd toată de adîncile suferinţi ale poporului, mai mult decît de propriile ei dureri, ea a simţit de timpuriu misterioasa tresărire a geniului, şi inima ei caldă de italiancă şi de poetă a scos, de la primele încercări, accente de o mişcătoare sinceritate, strigăte de acelea pe cari numai durerea adevărată ştie să le dea, versuri ce par a izbucni din sufletul unui popor întreg. Iată pentru ce, nu numai în Italia, dar şi în străinătate, în Franţa mai ales, unde e atît de admirată, cînd vorbesc criticii despre ea, o numesc cu drept cuvînt *„la prophetesse du peuple"**.

La început poeziile ei, publicate numai în *Illustrazione popolare,* au trecut aproape neobservate. Tocmai după vreo doi ani, cînd au prins a fi reproduse şi de alte reviste, cunoscutul entuziasm al italienilor a tresărit la acest glas nou, care ştia,să cînte aşa de răsunător şi într-o limbă aşa de frumoasă pasiunile, durerile şi aspiraţiile Italiei moderne. Şi atunci s-a pornit un adevărat pelerinaj ; profesori, deputaţi, literaţi, ziarişti, admiratori din toate unghiurile ţării s-au dus la Motta-Visconti să vadă, să cunoască pe geniala lor poetă. Mai visa ea, sărmana, în acel infern de copii zgomotoşi şi neastîmpăraţi, că va fi într-o zi atît de sărbătorită ?

Astăzi Ada Negri, în vîrstă de 34 de ani, este una din cele mai simpatice şi mai glorioase figuri ale Italiei, în al cărei cîmp literar sînt atîtea femei de mare talent. E profesoară la o şcoală secundară de fete din Milano, s-a măritat cu un fabricant bogat şi a rămas aceeaşi poetă, prietenă săracilor.

* Profera poporului (fr.).

ȚIE, MAMĂ...

£ drept, sunt tare. Pe stîncoasa cale
Credinți, fâșii din inimă-mi lăsat-am ;
Și totuși, cu mîndrie,
Pășesc spre luminoasa auroră.

Arn înfruntat loviri de pretutindeni,
Invidii lașe, uri întunecate.
Durerilor opus-am ,
Răbdarea a o sută de vieți i

Și, suferind, în veci n-am scos un gemăt;
Nimic nu-mi pleacă fruntea, nici gîndirw
In adevăr, simt tare:
£u sunt stejarul neclintit de viaturi.

în cîntu-mi tremură iubirea sfîntă
De oameni și de lucruri, creatoare,
Eternă ca sărnînța,
Ca sărutarea soarelui, fecunda.

O, maraă, binecuvînteaza-mâ !
Tu singură mă întărești în luptă,
Cînd mă îneacă piînsui,
De nu mai știu liman, nici raîngîiere ;

Cînd simt, ca într-un groaznic labirint,
Că mintea mea se zbate-n întuneric,
Și straja mea, virtutea —
Ce-mi dă curaj șt forță — stă să moară,

Te chem, ș-atît de mîiidră și de mare
Mi-apari, cu blinda, nobila ta fnmte,
De ani încununată
Cu vițe albe și strălucitoare ;

Așa senină roi te-arâți în calmul.
Dumnezeiesc ai bătrîneții tale,
Tu, ce dureri cumplite
Ai înfruntat, stînd drept în fața morții

în ochii tai i-atîta bunătate,_
Ș-atîta-nțelepciune ai în față,
Și-n zîmbet și-n mișcare,
Că eu mă simt, prin tine, renăscută ;

Și trup din trupul tău mă-mbraca iarăși,
Putere din puterea ta, o, sfînto !
Resaltă-n mine mîndrul
Stejar sălbatec neclintit în viaturi.

ÎN NOAPTE

Un cîntec tremură în depărtare :
E un duios şi cald glas de femeie,
Şi-ajunge-ncet, misterios, la mine
Printre salcîmi în floare — de departe.

Un sfînt miros de smirnă-mbălsămează
Livezile-adormite de-al tău cîntec,
O, neştiuto, subt imensa boltă,
O, suflet ce vorbeşti în întuneric !

Cine eşti ? Ai greşit, ai plîns vreodată
Lîng-o fiinţă scumpă-n agonie ?
Pe pulberea iluziilor stinse
Te-ncinge dorul de pustietate ?

Şi ce mister de dragoste şi milă
Mă face să-ţi fiu soră-n clipa asta ?
O, neştiuto, subt imensa boltă,
O, suflet ce vorbeşti în întuneric !

LA ŢARĂ

Daţi-mi o sapă, un ţăpoi, o greblă
Eu nu mă sperii de zăduful verii.
Sub sărutarea soarelui fierbinte
Voi să muncesc la ţară.

Aşa, cu mînecile suflecate,
Ca gîtul gol, cu fusta prinsă-n bete,
A cimpului smerită şi grea trudă
O-ntîmpin fără grijă.

Aici aş vrea pe palidele doamne,
Cu zîmbet ostenit, cu mîini de ceară,
Sărmane frunze vîntului lăsate,
Flori răsărite-n umbră ;

Pe bolnavii de visuri şi de streche,
Pe trîntorii netrebnici, gură-cască,
Puhavi de somn, slăbiţi de trîndâvie.
Fantome-njobenate.

Jos diamantele ! Pe foc corsetul,
În care pieptul stă ca floarea-n seră !
Să cerem soare, aer, sănătate:
La ţară !... Hai la ţară !...

Ce forţă de viață e In glia
Pe care sapa o răstoarnă neagră :
Seminţi, insecte, cuiburi de iubire !..,
Ca-ntr-o eternă goană,

Curg sucuriie-nvietoare, supte,
C-o sete veşnică, de rădăcină.
De trunchiuri şi de franze-naripate —
Pămîntul brun U-i doică.

Comori sunt de verdeaţă şi de hrană,
De buna hran-a spicului de aur
Copt în tăcere şi cu-mbelşugare
La soarele Iui iuliu t

Flori roşii, veseie-ntre spice,
Respiră larg şi rîd triumfătoare.
Părmgu *-şi toarce din pămîntul vmeâ
Tulpini subțiri şi-nalte.

Din iazuri *îşi* scot capul nuferi galbeni;
De flori păşunile-s împestrițate,
Şi .aerul te-adoarme de mirosul
Fîneţelor cosite.

Un suflet bate-n orice fir de iarbă,
In tot atomul din văzduh i-un suflet,
Și toate, c-o superbă voluptate,
Se-mbrăţişcază-n soare.

La ţara l Hai la țară ! Să străpungem
Mănoasa coaps-a mamei din vechime,
Să-i smulgem bogăția ei de fructe,
Comoara ei. de spice ;

Noi vrem cununi de tnuubnn, vrem pun.
Şi vinari dulci cu zîmbet cald şi galben i
Nedreapta bogăție să se verse
în valuri largi pe lume;

Şi zîmbetu-i să fk pretutindeni -
în mucedul bordei ca şi-n palate ;
Căci noi suntem cu toții fii. naturii,
Şi muncitori cu toții.

Aici, sub cer, în soare ! înainte,
Cu sapi, ca furci, cu greble, eu topoare,
Noi, preoţii puterii ş-ai naturii,
Noi, cei frumoşi şi vrednici !..,

Ah, cum se umflă pieptul şi răsufla,
Şi-n vine clocoteşte-un sînge proaspăt:
Uri fluviu nou de gînduri luminoase
în creier se revarsă.

Nu mai e jale, nici urît, nici grijă, _
Nu mai e lipsă, nu mai sunt războaie.
Totu-i mişcare, dragoste, speranţă.
La țară ! Hai la țară !

* *Părîng* — numele a două plante : dughie ; mei,

CEAS DE LINIŞTE

Din cer cad sărutări în noaptea asia,
încet, uşor, ca fulgii de zăpadă
Cad sărutări de dragoste
Din cerul luminos şi cald de vară.

Cad lin pe ochii cari-n întuneric
întrezăresc fantome de iubire,
Pe ochii trişti şi rugători în cari
Mai licăreşte-o rază de speranţă.

Cad lin pe trupuri albe, neatinse
De mirele-aşteptat ce nu mai vine.
Gingaşe trupuri, candele uitate,
Pleoape ce se-nchid de-ascunse doruri.

Cad lin pe inimile turburate
Ce-n frigurile-n veci nepotolite,
în setea fericirii negustate,
Suspină cerşind umbrelor iubire î

Din cer cad sărutări în noaptea asta,
Tăcute,-ncete, binecuvîntate,
Astîmpără suspinele,
Sorb lacrimile ce-n deşert se varsă.

FLOAREA GINDULUI

Din potiru-n care tainic îşi deschide
Ca de aur prăfuite-a ei petale,
O gingaşă mieşunică în tăcere
Mă fixează c-o privire gînditoare.

Am văzut eu altădată doi ochi galeşi,
Visători cătînd la mine, ca şi dînsa :
Acei ochi pentru vecie s-au închis.
O iubire cu lumina lor s-a stîns.

De-i adevărat că morţii renviază
în tulpinile copacilor, în seva
Firelor subţiri de iarbă, în potirul
Parfumat a! florilor strălucitoare,

Mieşunică ce mă farmeci cu privirea
Gînditoare şi duioasă ce-o cunosc,
In tulpina ta trăieşte visătorul
Ce-ntr-o vreme depărtată m-a iubit.

LOGODNICA

Eî zise : „Pice — şi munţii şi oceanul
Or să despart-a noastre braţe-ntinsc.
Gîndeşte-te la mine-n vremea asta !

Aşteaptă-mă. Pe inimile noastre
Uitarea-n veci nu-şi va întinde somnul.
Iubirea noastră, suferind, va creşte."

Şi ea a aşteptat. Minute, ceasuri
Şi luni, şi ani, ani lungi de dor, de lăcrămi,
Trecură făr-o rază, făr-o floare

In păru-i de fecioară, des şi negru.
Şi cînd de pe-al ei chip căzu podoaba
Şi dulcea strălucire-a primăverii,

Ş-o zbîrcitur-adîncă pe figură-i
Rînji (căci picătura sparge piatra),
El —• în sfîrşit — din depărtări se-ntoarse.

Dar nu zbucni nici lava înfocată
De sărutări, nici vechea lor iubire.
Ea lung privi stăpînul, şi el sclava,

<

Să-şi mai gâsească formele-adorate
odinioară... Şi-nlemmţi statura
g, odS în pămînt, Părăgim «ne!

Prăpastia-ntre ei se redeschise.

MUTARE SILITĂ

Sărmanii oameni, n-au **plătit** chiria»
Şi boarfele **în** drum îi-s aruncate :
Sărăcăcioase haine — ţoale **rupte...**
Mutarea asta pare-o agonie.

Şi ploaia curge batjocoritoare
Pe zdrenţe vechi, pe mobile mîucaîe
De cari, descoperite, ruşinoase,
în ele e un suflet care plînge.

Şi patui cugetă la dezmierdarea
Ce-a ocrotit şi care-a dat durerii
Doi copilaşi plăpînzi cu mîini de ceară...
O, bîăstămat amor al sărăciei !

Şi ţipă-n vînt: Cine~a dat drept femeii
Flămînde, slabe — pentr-o sărutare —
O viaţă nouă în infern s-azvîrle ?
La cei săraci iubirea e o crimă.

Sub ploaie carul scîrţîie : urmîndu-şi
Ruina-ncet, un muncitor păşeşte,
Cu fruntea-n jos, **uscat, mut de durere,**
Şi ochii trişti nici mai privesc în urmă.

Şi lîngă el, femeia, ostenită,
Cu doi copii **de mînă. In tăcere,**
Se duc mereu —• şi nu ştiu nici ei unde,
Şi ploaia-i biciuieşte fără milă.

Un chin cumplit, ce pare c-ameninţă,
Mocneşte-n zdrenţele îngrămădite,
în carul vechi, ce geme **şi** trosneşte,
în cei patru pribegi cu chipuri slabe.

S-acea mizerie ce-ncurcă drumul
Acele mobile stricate, roase,
Ce prin noroi spre viitor **se-ndreap~,**
Par începutul unet baricade,

FARA RITM

Trece prin odaia-nchisă
Tainicul fior al serei.
Clapele-nsufleţite suspină
Subt albele-ţi degete, Nice,
Şi tu eşti în alb îmbrăcată,
Ca o fantomă. -— Cîntă.

O, palido, palido, eu ştiu eă-n curînd ai să mori ;
C-atuncea cînd tuşea te-neacă,
îţi iai de la gură batista pătată de sînge.
Tu nu-mi vorbeşti, cînţi.
Nu-ţi văd faţa, nu-ţi văd ochii.
Visători, în cari pîlpîie-un dor de sărutări,
în cari parcă tremură o lacrimă
Pururi.
Văd rochia-ţi aibă,
Văd părul tău lung de mătase,
Şi simt sufletul, sufletul,
Sufletul tău, Nice, ducîndu-se-n note.

E Beethoveu. Cînd el plâzmuia
Acea sfînt-annonie,
Tu nu erai, Nice, pe lume, nici eu ;
Dar opera ce-o-ncheag-un artist
Lumea, cît lunie-i, o soarbe
Ş-o face canie şi sînge ai ei ;

Şi astăzi, mai mult decît orice cuvînî,
Muzica asta rosteşte
Ceea ce simţ! tu, ceea ce simt eu, — Cîntă.

Spun acordurile grave
Ascunsa ruin-a trupului tău aşa de frumos,
Mistuit de boală.
Spun tinereţea-ţi ce nu vrea să moară,
Spun că tu eşti soţie,
Şi spun că tu eşti mamă,
Şi copilaşu-ţi îngînă primele vorbe gingaşe,
Şi tu pentru el, pentru el,
Ai vrea să trăieşti...

Spun acordurile grave
Că pe cînd tu pleci iăsind aici iubirea,
Eu voi trăi neiubită.
O, Nice, încă douăzeci-treizeci de ani
Va trebui să-mi tîrîi zilele pe lume
Singură !
Fiindcă iubirea te cheamă,
Trăieşte, şi lasă ca eu, nejăhtă, să mor L

Tu nu-ţi întorci capul :
Nu-ţi văd faţa, nu-ţi văd ochii,
Ochii tăi visători în cari pîipîie
Un dor de sărutări,
în cari parcă tremură o lacrimă
Pururi.
La pămînt mă plec şi sărut haina-ţi albă,
Eu femeie — ţie zeiţă,
Ţie ce mîni ai să mori.
Şi-mi spun acordurile grave :
Tu, ce- rămîi m lume, tu, de iubire-nsetată,
Nu pierde vremea, nu pierde vremea, iubeşte
Iubeşte pe cei obidiţi şi desperaţi,
Tu, slabă şi singură.
Pentru cei slabi şi singuri, fii vrednică şi tare.

Fă ca nendurata moarte
Să caşte trupului tău groapa

Cînd sufletul
Răspîndit în sfărmături tremurătoare,
Desfăcut în milioane de atomi luminoşi,
Va fi mîngîiat
Bietele inimi zdrobite şi singure-n lume.
Iubeşte — nesfîrşit e-amorul,
Căci nesfîrşită e durerea.

MUNCITORUL

In urma mea se deştepta oraşui.
în ceaţa dimineţii,
Oraşul, ce hrăneşte şi lucrează,
îşi începea iar munca-i uriaşă.

Era un zvon de glasuri nenţelese,
Un vălmăşag, ş-un huiet
De uşi deschise, şuiere de trenuri,
Şi urlete de roţi învîrtitoare.

Era nebuna, zgomotoasa goană
A forţelor umane
Spre munca ce dă pîine şi scăpare
Şi-nalţă-n vînt nenumărate steaguri.

Lumină era-n toate ; sub fiorul
Serbării dimineţii
Păreau că iau şi lucrurile aripi ;
Rîdea pe toate feţele speranţa

Cînd l-am văzut. Era puternic, chipu-
De gînduri palid, nobil,
Se ridica frumos, c-un aer mîndru,
Pe-un gît de bronz, neştiutor de lanţu

Grumaji de taur, umeri de sălbatec.
Privire îndrăzneaţă :
Ce bogăţie de viaţă-n pieptu-i,
Ce flăcări de curaj şi de iubire !

Ca un biruitor, cu pasul falnic
înainta-n lumină.
Şi inima-mi spunea : o fi Trimisul.
Poate că el, în strigătul mulţimii,

Atlet strălucitor, ca-ntr-o arenă
Va-ngenunchea pe monştrii
Ce ţin poporul rob şi-n întuneric
Eroic suflet, braţe oţelite !

în el poate-i izvorul de putere
Măreaţă, generoasă,
Ce va reda viaţa — acestui secol
De viţii şi de anemie putred !...

O, dulce-i, dulce-i să te ştii iubită
De el, să-1 aştepţi seara
Lîngă mesiţa-ntinsă, cu duioasa,
Cu sfînta grij-a dragostei ce-aşteaptă.

Pe largu-i piept sfioasă să-ţi pleci fruntea
La calda sărutare
A celui care luptă şi munceşte,
Să-1 fericeşti, ş-un prunc să-i dai — odraslă

Şi-acest lăstar iubit, depozitarul
Virtuţilor străbune,
Să fie cuibul dulcilor speranţe,
Senina bucurie-a bătrîneţîi ;

Şi să visezi prin el continuată
In veacuri viitoare
Robusta ras-a celor mulţi şi harnici,
De pace şi dreptate însetată,

Curata ras-a robilor ^de astăzi,
Ce veselă va strînge
Recolta libertăţii, din durerea,
Din sîngele strămoşilor rodită !

NU TE MAI ÎNTOARCE...

Nu, nu te mai întoarce. E zadarnic !,
S-a stîns adînca, sfînta mea iubire.
Prea mult mă chinuia. Ş-am biruit-o,
Am mutilat-o toată,

Cu dinţii şi cu unghiile-am rupt-o,
Am omorît-o, uite ! Acum tace.
în fine, tace. Şi sîngele în vine
Mai potolit îmi bate.

Şi noaptea pot dormi. Nu mă mai vaiet!
Chemîndu-te, pierdută. A, ce bine-i !
în liniştea aceasta nesfîrşită
Mi-i inima-mpăcată ;

Şi ţese, ţese-n firele uitării
Odihna-mi scumpă. — Nu te mai întoarce —
Să te urăsc voi, cum ştiui odată
Să te iubesc, nebună :

Să te urăsc pentru-ai mei ani în floare
Ce ţi-i jertfii în chinul aşteptării ;
Sărmană tinereţă fără parte,
în umbră istovită !...

A... dar în ură suferi : plîngi în ură...
Şi eu... l-aş vrea veşnic înainte,
Urîndu-l veşnic. Nu mai am putere
De luptă, nici de lacrimi ;

Vreau linişte — tăcere-adîncă. Faceţi
Să tac-acolo-n fund sinistrul geamăt.
. E cineva acolo-n fund, un duşman,
Un bolnav ce se vaită :

E cineva strivit de-o greutate,
De-un chin de care nu poate să scape,
E-un suflet ce se zbate, cere sprijin,
Şi nu vrea să se stîngă !

(

DUPĂ UN AN

Cînd, noaptea, stau şi cuget,
Şi văd cît de departe eşti de mine,
Şi-mi înfioară inima
Cumplitul gînd că te iubesc zadarnic
Şi că iubirea asta mă va pierde ;

Cînd, tremurînd de groază,
îmi zic că poate nici t-ei mai întoarce,
Că toate-or să se spulbere,
Că te-am iubit, ca-n veci să plîng uitată,
Atuncea mă cuprinde-aşa o milă

De mine, şi de tine :
Aş vrea atunci să fiu din nou copilă,
_ Să mai îngîn cucernică
Naiva şi curata rugăciune
Ce mă-nvăţa în taină biata mamă.

Şi-n pat îngenucheată,
împreunîndu-mi mîinile cu frică,
în luptă cu-ntunericu!,
Nălţîndu-nii ochii înecaţi în lăcrămi,
Strig : „Tatăl nostru care eşti în ceruri !..."

COPIL

Neliniştit, pipernicit şi palid,
Născut dintr-un fierar ş-o ţesătoare,
Lăstar de nevoieşi, crescut la umbra
Unei locomobile,

Desculţ, cu gîtul gol, cu bluza, ruptă,
Era frumos cu ochii lui sălbatici^
Nici nu-i păsa de şuierul viclenei
Cu roţi strălucitoare :

Copil pierdut într-un infern, micuţul,
Fugea printre maşini şi căngi, zburdalnic ;
Orice curea parcă voia să-1 prindă,
Ca gura unui şarpe ;

Ş-orice cîrlig parcă voia s-apuce
Trupşoru-i fraged, în bucăţi să-1 rupă.
Ş-orice burghiu părea că vrea să-i **spargă**
Mînuţa-i delicată.

Şi el — prin întuneric şi primejdii —
Trecea zîmbind, biruitor şi teafăr ;
Printre ocări murdare şi blesteme
Trecea curat şi vesel.

Cinci seara toropea ca o sfîrşală
Pe lucrătorii ameţiţi de muncă,
Ş-o greutate se lăsa pe pieptul
Femeilor trudite,

Cînd ţesătorii, palizi, traşi la faţă,
Tăcuţi şi trişti, lăsau din mînă lucrul,
Printre maşini se auzea în triluri
O voce dulce, clară.

Cînta copilul. Micul nebunatic
Al locului de muncă şi durere,
Cu mînele la spate — un imn pe buze,
Şi-n piept — cruda ftizie.

Puţin cîte puţin slăbi. Cumplit e
Pentru copii zăduful greu, şi praful,
Şi aerul stricat ce-nveninează
Şi gura şi plămînii.

Puţin cîte puţin se stinse, Crudă-i
Pentru copii corvoada — ea usucă
Gingaşul trup, şi sîngele i-l suge
Mereu şi fără milă !

Lîng-o maşină, ce mugea turbată,
Căzu-ntr-o zi, micuţul leşinase,
îndată două braţe-l ridicară,
Aşa de slab şi palid I

Maşina îşi urmă cu nepăsare
îngrozitoru-i urlet, ca un monstru :

Tremurător se auzea în umbră
Suspinul unei mame.

în fundul sălii —• un pat alk Acolo
Stă palid-o figur-aşa de blîndă !...
Copilul nebunatic al uzinei
Se stinge, sărăcuţul.

Se stinge de ftizie. I se rupe
De tuse pieptul. Trupul lui i-o umbră.
Crescu în închisoarea unei fabrici,
Ca-ntr-un spital să moară.

Aduceţi soare, daţi un pic de soare
Acestui biet copil trăit în umbră,
Ce n-a gustat o clipă de plăcere
în scurta lui viaţă !

Vrea libertate : scumpa, sănătoasa,
Nebuna libertate a pădurii,
Acest copil ce n-a ştiut pe lume
Nici joc, nici sărbătoare.

Daţi aer, aer daţi-i să respire...
Aceşti plămîni uscaţi şi slabi cer aer.
Cine-i răpi lumina, cîmpuî verde,
Comorile de visuri,

Copacii înfloriţi, şi veselia,
Şi sfîntul farmec al copilăriei ?
Cine-a ucis în acest prunc pe omul
Chemat la marea luptă ?

Tăcere... Moartea-şi poartă prin odaie
Fioru-i rece. în păteean, slăbite,

Zac membrele subţiri, în neclintire.
1acere. Ce trudit e !...

Iresare, geme. Poate că visează
îngrozitorul huiet al maşinii,
Şi roţjje năprasnice, şi zborul
Curelelor imense';

Şi — speriate — oasele-i, pe moarte
îşi amintesc robia strămoşească...
Copue, nu te teme. Ţi-e sfîrşită
Durerea. Dormi în pace.

CÎNTEC DE PRIMĂVARĂ

Iubire ! Sfîntă, veşnică iubire !
Te simt vibrînd în razele de soare,
în nenfrînata vîntului suflare,
în dulcea respirare parfumată
A primei micşunele !

Tu, fluid de viaţă, cald şi spornic,
Tresari în firişoarele de iarbă,
Cînţi cu privighetoarea ; înger darnic,
Zbori printre miile de lumi şi umpli
De raze universul.

Iubire ! Sfîntă, veşnică iubire !
Tu-mprăştii pretutindeni primăvară,
Parfum dai rozei, vîntului dai aripi,
De sărutări şi farmec umpli lumea...
Şi-n pieptul meu eşti moartă !

PROLETAR

înalt, vînjos, brun, cu cămaşa ruptă,
Cu umeri laţi, puternici.,
De lucrător fierar sau de soldat,
încet deschise uşa, cu sfială —
Era un proletar.

„Cer să muncesc, sunt sănătos, sunt vrednic
Şi duc la osteneală,
Am două mîni de fier. Viu de departe,
Şi-s două luni de cînd la orice uşă
Bat şi mă rog zadarnic."

Cine-i răspunse, nu-mi aduc aminte.
A fost un *nu* scurt, rece ;
Ca de un junghi se-ntunecă la faţă,
Şi glasu-i stins de-abia putu să-ngîne,
Parcă-necat de lacrimi :

„Te rog, pe tot ce ai mai scump pe lume.
Nu mă Jăsa să plec.
E-ngrozitor să ţi se-nchidă «şa
Cînd eşti flămînd. Te rog, în scumpul nume
Al celor duşi din lume,

îndură-te. De crezi în Cel-de-sus,
Nu mă lăsa să plec.
Şi eu am dreptul să muncesc. Cer muncă.
E un păcat să lasi pe-un om pierzării
Cînd crezi în Cel-de-sus !"

Cine-i răspunse, nu-mi aduc aminte.
A fost un *nu* încet spus.
Se clătină o clipă pe picioare. -
Apoi plecă, tăcut, cătînd în jos,
Dc-abia păşind, în silă.

înduioşată,-l urmării cu ochii.
Se depărta sărmanul
Cu paşi înceţi, în calea-i aspră, tristă,
Flămînd, pierdut, sub raza-nfierbîntată
A soarelui de iuniu.

El dispăru, dar, ca prin vis urmîndu-1,
Văzui cum pribegeşte,
Pierdută forţă, braţ despreţuit:
Şi înainte, înainte, palid',
Pribeag rob al durerii,

Prin sate, prin oraşe, pe la fabrici,
Cerşindu-şi loc de muncă,
Purtîndu-şi forţa, foamea pretutindeni,
Pururi gonit, apoi căzînd de trudă,
învins, chemîndu-şi moartea !

Plîngînd, îmi îngropai în palme faţa,
Şi-ncet şoptind : *iertare !*
Simţii a veacurilor rătăcire,
Şi remuşcarea lumii şi ruşinea
Greu apăsîndu-mi pieptul

DUREREA

As-noapte-mi apăra la căpătîi
O zgripţuroaică slută,
Cu ochiul crunt, şi c-un pumnal la şoldu-i.
Se aplecă asupră-mi. îmi fu groază.
Şopti : — Eu sunt Durerea.

De azi voi fi, copilă sfiicioasă,
De-a pururi lîngă tine,
Şi pas cu pas, ca umbra, pîn' la moarte,
Te voi urma oriunde te vei duce.
— O, fugi, i-am zis, mi-e frică \

Rămase nemişcată lîngă mine
Şi zise : — Scris e-n ceruri,
Tu eşti o floare fragedă ursită
Zăpezii, vîntului, restriştii :
E scris, e scris în ceruri !

Sării strigînd : — Eu sunt speranţa,
Sunt floarea tinereţii,
Voi farmecul iubirii, voi divinul
Fior al geniului ş-al luminii.
Fugi, cobe uricioasă !

Ea zise : —- Celor ce creeaza-n chinuri
Le stă în cale slava.
Numai Durerea dă aripi gîndirii,
Izbîndă n-au decît cei cari luptă.
Atunci i-am zis : •— Rămîi!

B. ÎN PERIODICE

D-ŞOAREI G.

Te-ador, ş-a mea gîndire în veci neadormită
Veghează ca o mamă la gingaşul tău sîn,
Şi-n noaptea cea adîncă, cînd tu dormi liniştită,
Cînd trec visuri frumoase prin sufletu-ţi senin,
Cînd îngerii din ceruri la tine se scoboară
Prin somn să te păzească de visuri necurate,
Cu drag a mea gîndire se las-atuncî uşoară,
Şi-ţi fură de pe buze săruturi înfocate,
Şi-n dezmierdări nebune se joacă pe-a ta faţă.
Şi joacă, şi s-alintă pe fragedul tău sîn
Cum joacă lin zefirul pe-a cîmpului verdeaţă,
Cum fluturul s-alintă pe-o roză sau pe-un crin.

Dar iarba se apleacă alene după vînt
Şi pare că-i şopteşte ceva misterios,

Dar roze, crini s-alintă şi capeteie-şi scutur
Ca lebedele-n apă, şi tainic şoptesc firei
Că-i dulce sărutarea zburdalnicului flutur,
Că simt şi ele focul şi farmecul iubirei.
Iar tu nu spui nimica gîndirei înfocate
Ce-ai prins-o ca-ntr-o mreajă în graţiele tale,
Tu nu şopteşti nimica fiinţei fermecate
Pribeagă ca un Cain pe-a lacrimelor vale.
Din inima-mi făcut-ai o arpă plîngătoare
Şi-n veci-i zis să sune a moarte ş~a pustiu,
Ai prins gîndu-mi la tine şi ca să nu mai zboare
Aripele-i tăiat-ai... De cc ? — nu pot să ştiu.
în ochii tăi văzut-am şi cer şi Dumnezeu,
Dar sufletul tău n-are nici Dumnezeu, nici cer.
Frumoasă eşti şi crudă ca îngerul — calau —
Şi te iubesc, crud înger, şi sum nebun, şi sper...

Dar a speranţei lampă se sparge ca de-o stmcă
De oarba-ţi nepăsare, şi trist sufletul meu
Ca mîni va fi o noapte pustie şi adîncă,^
Păstrînd amara-ţi ură şi scump numele tau.

AH! CÎNTĂ-MI MEREU

D-şoarei M. G.

Menită din leagăn de blînda-ţi ursită,
Menită să cînţi,
In ceruri, cu gîndul — copilă iubită,
In ceruri te-avînţi.

Şi multe din lumea în veci stătătoare,
Şi multe răpeşti,
Mistere frumoase şi fărmecătoare,
Mistere cereşti.

Şi vii de la îngeri cu taine sfinţite,
Şi vii pe pămînt,
Şi spui lumei noastre de lumi infinite,
Şi spui al tău cînt.

Ş-ascultă pămîntul cuprins de uimire,
Ş-ascultă cu dor,
Şoptindu-i de îngeri, de cer, nemurire,
Şcptindu-i uşor.

Dar cerul se simte prădat de-a ta minte,
Dar ceru-i mîfmit,

Căci tu ai spus.lumei a lui taine sfinte,
Căci tu l-ai smerit.

Pămîntul te-adoră răpit de-admirare,
Pămînt surn şi eu { c!nţMe
Ah ' cîntă-nu. Inu piace
Ah ! cîntă-mt mereu.

DORUL

îmi arde inima de dor
Şi plîng cumplitu-mi chin,
Ah ! n-am aripi, aş vrea să zbor
La dulcele tău sîn !

Căci simt că mor în ăst pustiu
Urît şi-ngrozitor,
Unde nimic n-aud, nu ştiu
De tine, scump odor.

De multe ori noaptea-n tăcere
Pătruns de chinuri grele,
Mă uit în sus, cer mîngăiere
La lună şi la stele ;

Dar ele tac şi zbor uşor
Pe cîmpul azuriu ;
Iar eu suspin şi plîng de dor
în tristul meu pustiu.

CU-A TA MINĂ.

Cu-a ta mînă, înger dulce,
Cînd eram mîhnit, străin, _
Ştersai ochii mei de lacrimi,
Stins-ai greul meu suspin.

Să ai parte-n veci de bine,
Tu 1-al cărei dulce sîn
Am uitat amara-mi ^soarta,
Am uitat că sunt străin.

OMUL

Minat de soartă pe-a vieţii valuri,
Sc duce omul fără-ncetare,
Şi-mpins de vuituri, lovit de maluri.
Aci se-afundă, aci apare.
Pătruns de chinuri, sărmanul plînge,
Şi mai nainte de-al său mormînt,
El moare-n lampa care se stinge,
El moare-n creanga ruptă de vînt,
El moare-n steaua care apune ;
Şi tot ce cade şi tot ce tace
Moartea-i arată, de moarte-i spune,
Pîn' se cufundă barca-i în pace.

DOR DE DUCĂ

De cînd ştie lumea-ntreagă
Că-mi eşti dragă,
Tu tot plîngi şi plîngi mereu,
Ş-al tău plîns să plec îmi zice,
Şi ferice
Să te duc unde ştiu eu.

Să te duc acolo unde
Nu pătrunde
Nici un glas de pe pămînt,
Să trăim în fericire
Şi-n iubire
Dulce trai sub cerul sfînt.

Haide, tu vei fi Ileana
Cosinzeana,
Mîndra zînă din poveşti,
Şi eu Făt-Frumos. Fecioară,
Haide, zboară,
Haide, dacă mă iubeşti.

PENTRU OCHII TĂI RĂPIT-AI.

Pentru ochii tăi răpit-ai
Foc din stele şi din soare,
Pentru buza ta furat-ai
De la roz'a ei coloare.

Gingăşia, frăgezimea
Ce se joacă pe-al tău sîn,
E plăcută, dar furată,
Ai furat-o de pe crin.

Rîsul, nevinovăţia
De la îngeri le-ai furat.
Ai răpit tot ce-a fost farmec
Din seninul nepătat.

Glasul tău de privighetoare,
Glasul mierlei mult plăcut
L-ai răpit şi cînţi cu dînsul,
Ş-a rămas codrul tăcut.

înţeleg. Astea-s podoabe ;
Dar din inimioara mea
Ce podoabă-ţi poţi tu face»
De-ai răpit-o şi pe ea ?

ŞI MĂ-NTREBI...

Şi ma-ntrebi de te-am iubit?
Spună-ţi cît mi-ai fost de dragă bolţile cereştii
Martori dezmierdării noastre. Plîng cînd îmi^duc
Cît am fost de fericit.

Si mă-ntrebi de ce-am fugit ? . ,
Spună-ţi cît ai fost de crudă bolţile **cereau***
Martori infamiei tale... Plîng cînd îmi aduc^
Că odată te-am iubit !

ACROSTIH

Eram pribeag pe-o lume obscură şi pustie.
Plmgeam cînd tu, cereasca şi vecinică făclie,
Lucind în [a] mea cale, opritu-m-ai din mers
Şi ochi-mi, ca o mania, de lacrime i-ai şters.
Eram străin, şi ţie ţi-a fost miiă de mine.
„Dc unde vii şi unde te duci ?" m-ai întrebat.
Nu ştiu. Steaua desprinsa din boitele senine
Mai ştie ea sărmana ce drum a apucat ?
Atunci mi-ai zis : „Iubeşte, străin nu vei mai fi'
Ferice sînt de-atuncca. In veci te voi iubi.

OCHII STRĂLUCITORI

Ochi, strălucitoare stele,
Ochi frumoşi ce-mpodobiţi
Cerul visurilor mele,
De ştiţi şi voi să minţiţi,

Voi, icoana-nsufleţită
A ascunselor simţiri,
Unde-i vecinie zugrăvită
Taina omeneştii firi.

Dacă sînt amăgitoare
Lacrimile ce vărsări
Şi văpăile-arzătoare
Şi iubirea ce-arătaţi,

Atunci, amăgiri-s toate...
Ziua-i noapte, noaptea-i zi.
Atunci... însă nu se poate !
Ochi !... Voi nu puteţi minţi !

VIERME FUDUL

Lut însufleţit de raza vecinicei dumnezeiri,
Aluat în care cerul cu pămîntu-i plămădit,
Tainică verigă care leagă cele două firi :
Vecinicia de-o clipire, infinitul de finit,

Vierme tăvălit în tină, care muşti din cer cu dinţii,
Urieş semeţ, pe care o suflare te doboară,
Tu, a cărui mînă scurmă măruntaiele ştiinţii
Şi a cărui cugetare ia nimicul drept comoară,

în zadar te-ncerci a rupe pînza care te desparte
De enigma nepătrunsă : *Ce a **fost ?*** şi *ce va fi?*
Cartea facerii e noapte, iară cealaltă carte
Nu e scrisă, sau de-i scrisă, nu ţi-e dat a o citi.

Ai în faţă şi la spate două semne de-ntrebare,
Tu-ţi trudeşti, sărmane, mintea ca să afli vrun răspuns ;
Rătăcind ca un nemernic pe a vremurilor mare,
Cerci zadarnică cercare în noianul nepătruns.

Şi cînd mintea ta zdrobită de nebuna-i alergare
Abia poate să mai iasă din a vremei adîncime,
Si cînd vezi că ziditorul n-a lăsat un drum pe
Sa se urce orbul vierme pîn' la sfînta-i înălţime,

Tu turbezi, nesocotite, şi în oarba ta mîme
Strigi : „O, nu ! — dumnezeirea nu e decît o părere,
O nălucă născocită de-a norodului prostie !...
Creatorul c *natura...* Ea e singura putere .

Vreme, haos, ceruri, rîdeţi ! Microscopica furnica,
Spînzurată de-o lunetă, vă pătrunde, ya^ striveşte !
Ea măsoară infinitul, întunericul despica...
înaintea Creaturii, Creator, te umileşte !...

LA STATUA LUI IOAN ELIADE RĂDULESCU

Codru-i mort. Copaci cu ramuri putrede şi înnegrite
Se-ncovoaie ; şi pe şirul de schelete-nţepenite,
Ca pe nişte coarde-ntinse, trist arcuş — vîntul ce bate —
Cîntă epopeea morţei, jalea crăngilor uscate.
Gîzii cu ochi plini de focul poftelor nemistuite
Lung se uită la aceste adăposturi năruite
Şi rînjesc...
Ah, unde-i rodul şi frunzişul tău umbros,
Crăngile cu freamăt dulce, paserea cu cînt duios,
Unde sunt ? Odinioară sub stejarii tăi măreţi
Găzduiai şi dedeai umbră obosiţilor drumeţi.
Astăzi fiarele şi moartea stăpînesc coprinsul tău.
Vînt cumplit de pusteire a trecut ca un duh rău
Şi te-ai stins. Al putrejunei vierme roase-a tale ramuri,
Sub care prielnic dat-ai adăpost atîtor neamuri !...
Totul îi azi — din rădăcină pînă-n vîrf, din miez în coajă —
Putregai...
Ba nu ! Deodată se ridică ca prin vrajă
Dintr-un colţ obscur de codru, de sub vreascuri, un vlăstar,
Ce văzînd cu ochii creşte, creşte... iată-ı înalt stejar...
Ridicîndu-şi a lui ramuri sus, deasupra codrului.
Şi un glas atunci puternic s-auzi din vîrful lui
Răsunînd : „O, nu ! un codru ce de veacuri stă-n picioare
Ca o strajă neclintită nu atît de lesne moare.
Fruntea sus ! Din piroteală te deşteaptă. Vei trăi,
Căci menirea ta e mare ! Să luptăm !" Aşa grăi.
El, stejaml-Eliade, către codrid-Romînie,
Şi un freamăt lung străbate toată pacinica domnie.
Ca prin farmec toţi copacii îşi ridică cu mîndrie
Fruntea, deşteptaţi ca dintr-un vis amarnic, şi sfîşie
Mohorîtul giulgiu în care lîngezeau înfăşuraţi
Şi-şi îmbracă iar vestmîntul înverzit...
Dar ascultaţi
Drăgălaşa armonie... freamătul adormitor,
Grai ceresc... e Poezia — dulce ca un cînt de dor
Ce ca roua răcoroasă şi-ntineritoare cade
Din frunzişul renvierei — din stejarul Heliade...
Codrul în uimire-ascultă. Cîntecul duios se-ntinde...
Frunza frunzei îl repetă, toată firea se cuprinde
De-a lui farmec, ce dc-a pururi va sta tînăr de vechime.
Ah, ridică-ţi, bard ilustru, din a vremei adîncime
Fruntea-ţi plină de lumină şi priveşte din trecut
Cum te-adoră viitorul, fiii tăi cum au făcut
într-o marmură eternă umbra-ţi sfînta să se-nchege
Şi cum astăzi ţi se-nchină şi te-admiră codrtd-rege!

MĂ VISASEM ÎNTR-UN NOR

Amicului meu C. Alessandrescu

Am privit de sus pămîntul învîrtindu-se sub mine
Ca o noapte închegată purtînd demonii pe sine :

Am văzut pe el durerea despletită alergînd,
Scoţînd gemete cumplite, mări de lacrime făcînd,
Şi veninul ei în clocot pîn' la porţile cereşti
Să-nălţa şi cădea iarăşi peste inimi omeneşti.

Am văzut hidoasa crimă cu ochi mari şi sîngeraţi,
Cu cuţitul într-o mînă şi cu dinţii încleştaţi,
Neagră, vînătă la faţă şi cu buzele uscate,
Cătînd sînge cald să soarbă din vro inimă ce bate.

Am văzut turbate furii cu figuri îngrozitoare,
Ochi deschişi ca guri vulcanici, cu priviri fulgerătoare,
Cu lungi braţe tremurînde şi cu gheare ascuţite,
Cu furtună-n al lor suflet şi cu trăsnete cumplite.

Am văzut neruşinarea, am văzut-o dezbrăcată,
Cu corupţia pe buze şi cu inima-nsetată
De plăceri neomenoase, lipind de profanu-i sîn
Gura oarbei tinereţe şi storcînd în ea venin.

Am văzut deşertăciunea, uriaşă, -mpodobită,
A nimicului regină, de mărire ameţită,
Rătăcind, oarbă de visuri, după-nalte idealuri,
Ca o scîndură zvîrlită pe o mare făr' de maluri.

Am văzut războiul crîncen, monstru nesăţios şi crunt,
Lacom băutor de sînge, pălmuind veacul cărunt,
Făcînd un călău din omul liniştit şi muncitor
Şi din holda semănată — cîmp de groază şi omor.

Am văzut talente-n zdrenţe, Cinstea de foame murind.
Am văzut Puterea mîndră pe Dreptate pălmuind,
Sărăcia-n jgheab de rele ca în guri de lei zvîrlită ;
Ş-Avuţia nemiloasă, în orgie tăvălită.

Am văzut nespuse viţii — demonii neadormiţi,
Uricioşi ca ceasul morţii şi ca moartea nemblînziţi,
Fără cap, cu trup de patimi, şi cu braţele de crime,
în prăpăstii fără funduri îmbrîncind biata mulţime.

Apoi totul se ascunse într-un negru-ngrozitor...
Spăimîntat sării din patu-mi... Mă visasem într-un nor.

SCRISOARE CĂTRĂ UN BĂTRÎN

Părul alb e lucru mare pentru cine vrea să ştie,
Şi a şti să-l porţi e poate cea mai grea filozofie.
Vremea, ce zbîrceşte faţa, netezeşte judecata.
Pentru orice-ncreţitură, mintea trebui să-şi ia plata.
Şi pleoapă de pleoapă cînd s-apropie-n afară,
Atunci ochiul cel lăuntric vede lumea mult mai clară.
Ah, şi mari lucruri grăieşte gura pregătitei groape,
Şi-nţelept trebui să fie cine stă de ea aproape !

Iată ce gîndesc cînd trece un bătrîn pe lîngă mine,
Şi cînd văd pe faţa-i blîndă ieroglifele divine,
Ce-a săpat, în treacăt, vremea, ca pe-o obeliscă vie !
Mi se pare că într-însul văd un zeu :
Ah, cine ştie
Ce-o fi clocotind în lumea strînsă în bătrînu-i creier.
Şi ce-o fi tîrînd cu sine furtunosul lui cutrier !
Cîte visuri izbîndite ! Cîte visuri sfărâmate !
Grămădire colosală — ici ruine de palate ;
Dincolo un codru-n doliu, şi subt el un vraf de scrum.
într-un colţ trîntit se vaită dorul, abătut din drum.

Cîte cuiburi goale 1 Cîte, cîte falnice porniri
Şi iluzii aurite, prefăcute-n amintiri !

Cum să nu te-nchini în faţa unui astfel de colos !
Şi-n genunchi de admirare să nu-i dai smerit prinos,
Ştiind că pînă-ntr-amurgul gîrbovitei bătrîneţi
El a răbdat vijelia nestatornicei vieţi !

Tot aşa gîndeam de tine cînd văzutu-te-am întăi,
Pîn-a nu şti ce acopăr prefăcuţii ochi ai tăi.
Azi, cînd te cunosc, ce cuget, de voieşti să ştii, ascultă :
E ciudat s-auzi o gură-mbătrînită că insultă.
E ciudat să vezi moşneagul hărţăgos cătînd pricină
Lumii şi batjocorind-o, chiar cînd ea ar fi de vină.
E ciudat să vezi pe capu-i părul alb că se zburleşte.
Răutatea şi mînia pe bătrîn cumplit mînjeşte,
Gura lor e pentru sfaturi, nu pentru ocări!

Ce-ai zice
Pe bătrînul cel din ceruri să-l vezi pogorît aice,
Şi din vecinica-i răbdare să-l vezi ca pe-un om de rînd,
Mînios, zvîrlind cu pietre după noi, şi înjurînd ?...
Nu-i aşa că toată slava i-ar cădea în ochii tăi ?...

Vezi, noi socotim bătrînii ca pe nişte dumnezei,
înţelepţi, blajini, pe dînşii pururea stăpîni fiind,
Bunătate şi iubire peste noi împrăştiind,
Purtînd vecinie în privirea lor văpăile iubirii,
Aşteptînd, ca pe un oaspe drag, clipala adormirii,
Suferind de suferinţa şi de plînsul tuturor,
Duşmanului ce-i huleşte tinzînd mînă de-ajutor.

Vai ! dar cui spun eu acestea ? Ţie, care n-ai idee
Că în oameni pus-a Domnul sfînt-a dragostei seînteie,

Care n-ai dospit în tine decît neagra răutate,

Ţie,-mbătrînit în ură, şi în vrajbă, şi-n păcate,
Care n-ai simţit în pieptu-ţi mai curată mulţumire
Decît plînsul altor inimi, ca să-ţi rîzi de-a lor zdrobire ;
Ţie, care, cînd vezi pe-alţii propăşind în a lor cale,
Simţi că crapă-n tine fierea... cheagul răutăţii tale.

Haide ! înceteaz-odată cu smintita-ţi îndîrjire !
Leapădă-ţi făţărnicia şi-nvrăjbita ta pornire !
Aibi o clipă de căinţă, pîn-a nu intra-n mormînt,
Pleacă-ţi fruntea şi-mbhnzeşte-ţi cugetare şi cuvînt.
A surpa din temelie lumea — vezi că nu se poate,
Deci astîmpără-te !...
Uite, ţi se văd prin piele toate
Poftele ce fierb în tine ! Aibi ruşine cel puţin !
Nu te mai preface ! Haide ! Cugetă că eşti creştin,
Şi că dincolo de groapă îţi va pune mîna-n piept
Cel-de-sus, şi vei da samă de-ai fost strîmb, ori de-ai fost drept!
Ah ! şi cînd ştii că de ochiu-i nu-i ascuns nimic în vremuri,
Trebui să fii dinainte-i cremene, ca să nu tremuri !

Şi-n auzul celui vecinie, şi-n auzul tău atunci,
S-or deschide-ngrozitoare, ca ale gheenei munci,
Două guri. Una va zice : „Eu pămîntului l-am dat
Alb ca zorii dimineţii, fraged şi nevinovat."
Şi va zice cea de-a doua : „Cînd în sînul meu intrat-a,
M-am cutremurat de groază, Doamne... era putred gata !"

DORUL CRAIULUI ZARAF

Aur, subt a mea privire
Cît de drăgălaş luceşti,
Tu eşti glorie, tu mărire,
Fericirea mea tu eşti !

înjosit, plin de ruşine,
Pentru tine vieţuiesc,
Stînd pe-un tron ce nu-i de mine,
într-o ţară ce urăsc.

Pînă ce n-oi calici-o,
Ş-oi avea să-i iau ceva,
Hula ei voi suferi-o,
Ca un scai voi sta pe ea.

Dar atunci cu mulţămire
Voi lăsa-o binişor,
M-am născut zaraf din fire,
Şi zaraf voiesc să mor.

Mult timp însă, o, durere !
Ca un rege-am să prînzesc,
O, cartofi, străbună bere,
Tot cu voi am să sfîrşesc !

ŢARA DE PRIPAS

Un vechi tolbaş de vorbe late,
Om norocos din cale-afară,
S-a pomenit pe neaşteptate
Stăpîn peste-o întreagă ţară.

Din ea-şi făcu o prăvălie,
Şi ca un negustor de treabă,
Pentru ca-n lume să se ştie,
Prinse-a striga de la tarabă :

„Poftiţi aici ! Oricine are
Obrazul fără de ruşine
Ş-o conştiinţă de vînzare...
Poftiţi să faceţi tîrg cu mine !

Prostie, lene, linguşire,
Eu cumpăr tot. Veniţi aici !
Şi cei mai nărăviţi din fire
Mi-or fi tovarăşi şi amici.

Eu dau tot felul de noroace,
Căci sunt atoateţiitorul,
Măriri, averi... Să vie încoace
Toţi trîntorii ce ie duc dorul !..,*

Aşa, sunt zece ani de cînd
Pe norocosul negustor
îl auzim mereu strigînd,
Şi muşteriii vin de zor.

în zece ani ce de-a lingăi
Cîţi oameni iara capatii
N-ajunseră milionari !

Veniţi şi voi străini calici,
Şi strîngeţi tot ce-a mai rămas !.

Ce să mai faci ? Ce să mai zici ?
Sărmană *ţară de pripas!*

SONET

Dar tu ţ-ei fi mai aducînd aminte ?...
Eram copii : primblîndu-ne-ntr-o sară,
în umbr-a noastre mîni s-apropiară.
Cum tremura mînuţa ta fierbinte !

Şi nu ştiu ce făcea să mi se pară
Că-n liniştea acelor clipe sfinte,
Din gîndul nostru se desprind cuvinte
Ce dau fiori albastrei nopţi de vară.

Atît a fost. Privirea-mi, visătoare,
Te-a urmărit, cum te duceai, departe,
Pîn' te-a pierdut, ca-ntr-un apus de soare.

E mult de-atunci. Azi, răsfoind o carte,
Găsesc, uscată, între file-o floare.
O ştii ?... Ce de viaţă ne desparte !...

CÎND N-AM CE SCRIE...

Ce v-eţi fi mirînd de mine ?
Scriitor sînt, vedeţi bine,
Şi pot spune cui mă-ntreabă
Că şi eu mă aflu-n treabă.

Cronici, critică, nuvele
Sînt la mine bagatele :
Dă-mi subiectul, spune-mi plata,
Şi articolul e gata.

Parcă cine ştie ce e...
Fur de colea o idee,
Mai un calapod de colo,
Şi-s şi eu de-ai lui Apolo.

Ş-apoi sînt atîtea-n lume,
Că, să stai, să scrii volume !
Stil ? Gramatică Gogoşi,
Pentru cei neputincioşi.

Astea-s spuma, gîndu-i marea...
Nu-mi strunesc eu cugetarea
Plină, clară, elegantă
Pentr-o virgulă pedantă !

Am subiectul ? Restu-i gata :
Ți-aștern proza cu lopata.
Iar cînd n-am și n-am ce scrie,
Atunci... torn o poezie.

VIS DE-O CLIPĂ

S-a întunecat și plouă.
Dus pe gînduri, în tăcere,
Migălesc o formă nouă
Pentru vechea mea durere.

Tu tiptil vii pe la spate,
Nici te simt, de lin ce-aluneci,
Cu mîni moi și parfumate
Dulce ochii mi-i întuneci.

A ținut o clipă doară
Și în veci n-o să mai vie...
Unde ești, sfînta comoară
De noroc și poezie ?

ÎN ZILE GRELE

Ne-a risipit furtuna pe drumul pribegiei,
Şi nu mai ştim de-ai noştri, nici ei de noi nu ştiu...
Cu gîndul doar, pe negre întinderi de pustiu,
Ne căutăm, ca orbii, în volbura urgiei.

Citeam, şi-mi păreau basme, cum se lăsau pe ţară
întunecate oarde, ca norii de iăcuste.
Vuia-n văzduh năvala puhoaielor din puste,
Cum răpăie pămîntul sub ploile de vară.

Citeam de lanuri arse, de sate pustiite,
Femei, cu prunci în brațe, prin codri rătăcind,
Cîte-un bătrîn ce cată, din vîrful unui grind,
Cum trec, mînați în cîrduri, ca turmele de vite,

Cum trec, duşi în robie, subt bici, feciori şi fete,
Şi carele-ncărcate cu bogăția țării,
Şi-n urmă, cît bat ochii, în limpezişul zării,
Grămezi de scrum din toată strînsura pe-ndelete...

Citeam şi-mi păreau basme. Şi iată că destinul
Vru să trăiesc aievea acele zile grele ;
Să văd cum calcă lifta pămîntul țării mele
Cum tot avutul nostru ni-1 bîntuie străinul ;

Să nu mai ştiu nimica de cei rămaşi acasă,
Decît că e vrăjmaşul stăpîn pe soarta lor...
Gîndindu-mă la dînşii, muncit de griji, de dor,
Stau în adîncul nopții, cu coatele pe masă,

Şi-i văd săpînd la şanțuri, bătuți, bolnavi, sub zloată —
Moşnegi căzuți pe drumuri, femei batjocurite —
în jurul lor, copiii cu brațele ciuntite
înfățişează jertfa şi jalea țării toată.

Şi-atunci tresar sub gîndul că prea am trăit bine ;
Prea mult am rîs ; prea-n toate vedeam numai un joc...
Şi trebuia să vie acest năprasnic foc,
în larg să ne deschidă drum nou, printre ruine.

Fii binecuvîntată, fecundă suferință,
Tu ce ne eşti trimeasă de veşnica dreptate
Să curați neamul nostru de vechile păcate,
Să faci din el o-ntreagă şi singură ființă I

M-ai învățat, durere, ce e să ai o țară.
Şi-n inima-mi rănită adînc ți-ai^ scris cuvîntul :
Cu sînge şi cu lacrimi va să frămînți pămîntul
Din care-aştepți viața cea nouă să răsară.

SUPT LEGEA TUNULUI

Ard, zi şi noapte, marile furnale,
în vastele uzine ale morţii.
Din mii de coşuri — funerare torţii -
Se-nalţă limbi de flăcări infernale,

Ce spun că toate-s şubrede pe lume,
Că vremea-şi sparge formele -ei goale,
Dînd celui tare dreptul să se scoale
Asupra celui slab şi să-1 zugrume.

Se prăbuşesc cetăţi, credinţi şi pravili,
Ce ni le-nchipuiam nestrămutate :
Un vînt turbat asupra lumii bate, —
Pieire e, şi rupte-s orice stăvili...

II

Ce tristă şi amară-nvăţătură
Din viforul acesta se ridică !

Iar vei trăi, sărmane om, în frica>
Iar te-a supus întunecata u^ă.

Popoarele-nvrăjbite între ele
Vor sta de-acum, ca fiarele, ja îndă,
Sub veşnica-narmanlor osincJâ
Cătînd unul pe altul să se-j^i^

Căci răni adînci, în veci nevindecate,
Vor sîngera-n tăcerea aşteptării ;
Copii crescuţi în setea războinaru-
Vor duce-n luptă proaspete arrnate,

Şi iarăşi vor acoperi pămîntul
Mormanele de morţi şi de ruine,
Şi toat-a lumii truda spre mai bine
Ca pulberea va risipi-o vîntul...

III

Lanţ ruginit, verigă cu veriga
Iubirea dintre oameni se desrace.
Cînd fiara — ostenită-n Cain tace<
E sîngele lui Abel care strig-g

FUSTĂ SCURTĂ, GHETE ALBE, BUZE ROŞII

O-ntîlneşti mereu, ai crede-o trasă-n mii de exemplare.
Pururea împresurată de priviri cuceritoare —
Sedentari ce bat din pinteni, ghiuji ce fac pe ticăloşii —
Ea păşeşte, zîmbitoare,
Arborîndu-şi pretutindeni „semnele-i particulare" :
Fustă scurtă, ghete albe, buze roşii.

La o parte ! Trece zîna veseliei zgomotoase,
în tăcuta noapte-a morţii ea e rîsul şi lumina...
Plîngă de durerea ţării cîrtitorii şi fricoşii,
Peste rănile-i deschise, radioasă trece zîna,
Ca un steag de biruinţă pe un cîmp albit de oase...
Fustă scurtă, ghete albe, buze roşii.

Legănîndu-se din şolduri, trece zveltă, zîmbitoare.
Tu-ţi plîngi neamul pus pe cruce, la răspînte de pieire,
Plîng deriivăluirea ţării, în mormîntul lor, strămoşii.
Ea, cu farmece-n privire,
Graţiile şi le primbla, în costum de vînătoare :
Fustă scurtă, ghete albe, buze roşii.

SĂ PLEC?

Să plec ? Ah, mult e dureros
Să plec de lîngă ea.
Din sufletu-mi pustiu, noptos,
Să sting drăguța-i stea,

Căci o iubesc cum n-am iubit
Ființă-n viața mea.
A, traiul meu va fi cernit
Departe dus de ea.

Şi cînd gîndesc să plec, îmi pare
Că văd cum se sfărâmă
Şi munți, şi stele lucitoare,
Şi cerul de aramă.

Şi toate cad bucăți mărunte
Şi fac în fața mea
Un zid înalt, nalt cît un munte,
Ca-n veci să stau cu ea.

O, da, să stau, căci o iubesc,
Să stau, s-o văd zîmbind,
Să-i sorb din ochi focul ceresc
Şi s-o ascult vorbind.

O, da, să sîau, căci fără ea
Mi s-ar părea că mor,
ba stau, să-i spun durerea mea
î>i vecinicul meu dor.

CÎRMACII

Lui V. A. Urechiă

Din bordei — de lîrigă vatra unde stă nenorocirea
Ca o strajă neclintită — ridicatu-mi-am privirea
Sus, spre sfetnici, şi vâzut-am a lor feţe luminoase,
Ş-am văzut maimuţăria, strimbăturele greţoase
Astor molii, astor ciocli, dezmăţaţi copii ai spumei,
Care-n aur văd, smintiţii, sufletul şi cinstea lumei,
Inimi dogorîte-n para poftei de-a se-navuţi,
Stînd ca viermii pe-un cadavru, ce-a-nceput a se-mpuţi.
I-am văzut — păpuşi gătite, tologiţi în jeţuri moi,
Trîntori, fără nici o grijă, şi străini de-orice nevoi,
Răscolind în a lor cuget ale ţării măruntaie
Şi cătînd, nesocotiţii, ca din trupul ei să taie
Partea ce-a mai rămas bună, membrul ce-a mai rămas teafăr.

Pieptul lor, plin de medalii, strălucea ca un luceafăr.
Dar înnuntru — sub medalii — şi sub hainele bogate
Clocoteşte-n oala cărnei, otrăvită de păcate,
La a negrelor lor pofte, la a infamiei pară
Clocoteşte crima. . . . . . .

» Stoarceţi, stoarceri măduva din ţară !

Nu va pese ! Striviți totul ! Cugetați că poate mîini
O sa pierdeți cirma țării ş-or să vină alți stăpîni.
Deci, pirjol *şi* jaf ! Opinca — hoitul să rămînă
Ca sa nu mai aiba alții, după voi, nimic de ros.

Voi, cucoane mari, avute, ce-n mătăsuri şi dantele
Vă-nvăliți a voastră carne, voi, ce-n cîteva inele
Purtați hrana ce lipseşte unei jumătăți de țară,
Spuneți, nu cumva vrodată s-a-ntîmplat să vi se pară
Că a voastre diamante se topesc şi vi s-arată
Ca atîtea lacrimi curse dintr-o geană întristată ?

Vai, acele pietre scumpe — ochi focoşi sub geana serii —
Credeți voi că sînt podoabe ? Nu 1 sînt lacrimile țării !

Dar te-a-ncălecat de-acuma, cal, te du unde te mînă
Călărețul, o maimuță, care ține-n a ei mînă
Frîul tău — a ta viață. Du-o unde vrea să meargă !
Cînd uscatele-i călcîie bat în burta ta, aleargă,
Iar cînd frîul tău îi strînge, de-ți trosnesc dinții din gura,
Te opreşte : să răsufle vrea scîrboasa pocitură.

Vai, nenorocită țară, rele zile-ai mai ajuns t
A lor gheare-nfipte-n pieptu-ți fără miîă l-au străpuns
Şi-n bucăți împart, infamii, carnea ta, avutul tău !
Tot ce s-a găsit pe lume mai stricat, mai crud, mai rău,.
Aşti nemernici fără ***milet,*** fără nici un căpățîj.
Țin a tale zile-n mînă, ş-a ta cinste sub călcîi.
Şi călări pe tine, țară, se cred zei aceste bestii,
Cum se cred ades copiii împărați — călări pe trestii.
Ei sînt mari şi tari, şi nu au nici ruşine, nici sfială
Că-ntr-o zi, poate, urmaşii le vor cere socoteală
De-a lor fapte. Ce le pasă ? Lopătari, la cîrma țării
Sînt stăpîni pe vas, pe vînturi, şi pe valurile mării !
Şi cînd cugeti c-aceşti trîntori, astă haită de samsari
Prin tertipuri şi prin intrigi au ajuns puternici, mari,
Şi cînd vezi pe-a vieții scară unde-au fost şi unde sînt,
Cînd îi vezi cu ce mîndrie, cu ce ochi semeți şi crunt
Privesc azi din înălțime spre norodul tăvălit
în mizeriile-n care ei, călăii, l-au trîntit,
Cînd te uiți cum se răsfață, cum îşi fac de cap mişeii,
Vai, începi să crezi că-n ceruri adormit-au de mult zeii !

Ş-apoi, după ce-au dat palme, ş-au scuipat în fața țării,
După ce-a-mbrîncit poporul în prăpastia pierzării,
După ce n-a rămas lucru nebatjocorit de ei, _
Au curajul — aceşti oameni de nimic, aceşti mişei —

Au curaju-n fața lumii ca să strige-n gura mare
Ne vrea țara! îi vrea țara ? Auziți neruşinare !
Vai, de-ar fi pe voia țării, ştiți voi unde v-ați trezi !
într-o ocnă — da ! — acolo oasele v-ar putrezi!

Gum să mai vedem în țară cinste, muncă, propăşire,

Cînd spoiala azi e totul, cînd vezi că prin lingușire
Și fățărnicii, netoții, au ajuns așa departe !
Cum să-ți mai trudești viața ca să-nveți puțină carte
Cînd te uiți că-n astă țară, dată pradă celor răi,
Înțelepții sînt victime, ticăloșii sînt călăi !

Fii viclean, corupt, sperjur, pune-ți mască, fă-te blînd,
Pleacă-ți fruntea ta cucernic, bate-ți pieptul tău strigînd :
„Scumpa, draga Romînie, idolul vieții mele !"
Și cînd vei fi leu, pisică, scoate-ți ghearele din piele !
Iată norma după care poți s-ajungi unde poftești !
Ș-apoi, ca să n-ai mustrare, nici vreodată să roșești,
Înainte de-a purcede pe-ale crimei negre căi,
Cearcă-ți sabia în gîtul conștiinței tale-ntîi !

Asta-i lecția pe care o lăsați posterității !
Ah, cumplit v-ați rîs de lege și de cumpăna dreptății,

Și de oameni, și de țară, și de tot ce-i sfînt pe lume !

Peste veacuri depărtate vor pluti a voastre nume,
Și vor spune că sub soare n-au stat răi, călăi, bandiți,
Nici atît de cruzi la suflet, nici atît de iscusiți.

UN SUFLET LARG SĂ MĂ-NȚELEAGĂ

Un suflet larg să mă-nțeleaga,
Să fiu al lui, să fie-al meu,
L-am căutat o lume-ntreaga,
Și-l caut, și-l visez mereu.

Te voi fi întîlnit vrodată-n cale,
Prietin pururi așteptat,
Sub raza gîndurilor tale
O clipă poate-am lunecat...

O clipă, și în juru-mi iarăși
Pustiu și noapte s-a făcut,
Ca-n loc să fim pe veci tovarăși,
Pe veci să-ți fiu necunoscut!

NOTE

«li

POEZII PUBLICATE ÎN TIMPUL VIEȚII AUTORULUI

A. IN VOLUME

PĂCATUL

Apare în *Convorbiri literare,* **an. XV, nr. 1, 1 aprilie 1881, p. 40 ; semnată** *A. Vlahuță.*

Republicată în *Armonia,* **an. I, nr. 32, 14 februarie 1882, p. 3 ; semnată** *A.* **V. ; datată** *Tîrgoviște, țebr. 1882.*

în volum e tipărită în edițiile 1887, 1892 şi 1894.

Textul a fost reprodus după ediția 1894.

Poezia s-a păstrat şi în manuscris, cu titlul *Omul şi păcatul.*

IERI, AZI, MIINE

Apare în *Convorbiri literare,* **an. XV, nr. 1, 1 aprilie 1881', p. 40"; semnată** ***A. Vlahuță.***

Republicată în *Armonia,* **an. I, nr. 9, 11 august 1881, p. 4 ; semnată** *A.* ***V.*** **; datată** *Tîrgovițte, februar.*

In volum e tipărită în edițiile 1887, 1892 şi 1894.

Textul a fost reprodus după ediția 1894.

PE DEAL

Apare în *Armonia,* **an. I, nr. 9, 11 august 1881, p. 4 ; semnată** *A. V.*; **datată** *Pucioasa, 11 iulie 1881.*

Republicată în *Convorbiri literare,* **an. XVII, nr. 1, 1 aprilie 1883, pp. 33—34, cu aceeaşi semnătură şi datare.**

In volum e tipărită în edițiile 1887, 1892 şi 1894.

Textul a fost reprodus după ediția 1894.

LUNA ŞI NOAPTEA

Apare în *Armonia,* an. I, nr. 10, 21 august 1881, p. 4 ; semnata *A. V.;* datată *Poeneşti, 7 august;* cu titlul *Noaptea, regina lunii.*

Republicată în *Familia,* an. XVII, nr. 67, 6/18 sept. 1881, p 430 ; semnată *A. V.,* cu titlul *Noaptea, regina Lunei* şi subtitlurile *Luna, Noaptea ;* în *Convorbiri literare,* an. XVII, nr. 1, 1 aprilie 1883, p. 34 ; semnată *A. V.;* datată *Poeneşti, 7 august 1881 ;* cu titlul *Luna şi noaptea* şi subtitlurile *Luna, Noaptea.* In 1889, *Familia* reproduce pentru a doua oară poezia — de data aceasta după ediţia din 1887 — cu titlul *Luna şi noaptea* şi indicaţiile *Luna, Noaptea (Familia,* an. XXV, nr. 23, 4/16 iunie 1889, p. 265 ; semnată *Al. Vlahuţă).*

In volum e tipărită în ediţiile 1887, 1892 şi 1894.

Textul a fost reprodus după ediţia 1894.

DORMI IN PACE

Apare în ziarul tîrgoviştean *Unirea,* a cărui colecţie nu s-a păstrat. De aici o reproduce *Binele public,* an. VI, nr. 48 (1.404), 28 ianuarie 1884, pp. 2—3 ; semnată *A. V.;* datată *Tîrgovişte, 1883, noiembrie,* cu, titlul *Dormi...,* însoţită de următoarea notiţă introductivă : *„Găsim în* Unirea, *ziar din Tîrgovişte, următoarea bucată de versuri, plină de nerv şi bogată în cugetare. Se pare că spiritul puternic care a insuflat pe Cătina, Cîrlova şi Heliade trăieşte încă în Tîrgovişte ; boala anemiei literare, foarte răspîndită prin toate oraşele ţării, nu bîntuie, ca pe aiurea, prin vechea capitală a Basarabilor.*

Versificaţia poemei, ce e dreptul, nu e perfectă, dar cît de preţios e fondul! Şi pentru un asemenea fond preţios o reproducem cu plăcere în coloanele ziarului nostru."

Republicată în *Convorbiri literare,* an. XVIII, nr. 1, aprilie 1884, pp. 33—34, cu titlul *Dormi în pace ;* semnată *A. Vlahuţă ;* şi în *Epoca,* an. I, nr. 79, 23 februarie 1886, p. 2, la rubrica literară : „Foiţa ziarului *Epoca"* ; semnată *A. V.;* cu titlul *Dormi, iubito...*

în volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

Delavrancea îşi aminteşte împrejurările în care Vlahuţă i-a citit poezia *Dormi, iubito : „Era noapte, la lumina slabă a unei lumînări. Privirea lui pierdută într-o lume nebuloasă, glasul lui vibram [...], imobilitatea lui de statuă, şi imensa putere de a melancoliza a versurilor lui care se desfăşurau unele după altele ca talazurile unei mări"* (Barbu Delavrancea, *Cum l-am cunoscut,* prefaţă la volumul *Icoane şterse* în „Biblioteca pentru toţi").

LA VATRA RECE

Apare în *Unirea.* De aici o reproduce *Binele public,* an. VI, nr. 52 (1.408), 3—4 februarie 1884, p. 3 ; semnată *A. V.;* datată *Tîrgovişte, 15 decembrie 1883,* cu indicaţia periodicului din care e luată, în paranteze, la sfîrşit, sub datare.

Poezia este reprodusă în numeroase publicaţii : *Convorbiri literare,* an. XVIII, nr. 1, aprilie 1884, pp. 35—36, semnată *A. Vlahuţă,* cu titlul *Oblonitu-mi-a fereastă; Romînia liberă,* număr literar, an. I, nr. 7, 28 octombrie 1884, p. 82 ; semnată *A. Vlahuţă; Almanahul literar şi ilustrat,* an. I, 1886, pp. 167—169 ; semnată *A. Vlahuţă; Epoca,* an. I, 1886, nr. 67, 9 februarie, p. 2, la rubrica literară „Foiţa ziarului *Epoca",* semnată *A. V.,* cu titlul *La vatra rece; Antologie — bucăţi alese din scriitorii veacului XVIII şi XIX, cu o prefaţă de d-nul N. Beldiceanu,* pp. 46—47, Iaşi, Ed. Librăriei Şaraga, 1893, cu titlul *La vatra rece; Luceafărul,* an. IV, 1905, nr. 2, p. 48, cu tttlul *La vatra rece; Revista copiilor şi a tinerimei,* an. VII, nr. 48, 6 decembrie 1919, p. 645, cu prilejul morţii poetului. In numărul precedent, C. Costaforu publicase un scurt articol despre A. Vlahuţă, scris a doua zi după moartea poetului.

Ultimele cinci strofe din cele şase care, începînd cu ediţia din 1909, n-au mai apărut la sfîrşitul poeziei, se tipăresc cu titlul *Cîntec (Postum)* în *Graiul nostru* (Bîrlad), an. I, nr. 2, mai 1925, p. 19.

In volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) **şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".**

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

Poezia prezintă multe variante, de la un periodic la altul, în decursul numeroaselor ei republicări.

In *Binele public* **poezia începe cu şase strofe care nu mai apar după aceea :**

„Ci sfîrşeşte-te odată
Iarnă silnică şi lungă,
Fi-ţi-ar viaţa măsurată
Cu avutul meu din pungă.

Că amarnic mă pătrunde
Gerul tău şi-al sărăciei,
Du-te — duci-te-ai pe unde
Dracu şi-a-nţărcat copiii,

Căci de iarba cîmpului
Mult făcutu-i-s-a dor,
Şi de frunza codrului,
Şi de soare tuturor.

Mi-abureşte răsuflarea,
Jur că nu-i mai ger afară,
Mi-a-ngheţat şi cugetarea,
Cu cerneala-n călimară.

Of ! Ş-aş seri o poezie,
Să-mi vărs furia, în spume,
Pe urîta sărăcie,
Şi pe iarnă, şi pe lume.

Dar e frig aşa-n odaie
Parcă n-a fost foc de-un veac,
Şi cu greu stihul se taie
Cînd ai griji... şi-un ban de leac

Tot în *Binele public,* **ca şi în** *Romînia liberă,* **mai apar la sfîrşitul poeziei şapte strofe :**

„Ah ! mai vin-odată, soare,
Peste albele grămezi !
Iarbă, flori — nerăbdătoare —
Stau mijite sub zăpezi.

Şi-n odaia mea-ţi presară
Caldă pulbere de aur,
Umple-mi sufletul de vară,
Tu, al vieţelor tezaur,

Firea moartă o învie,
Şi din crivăţul turbat,
Fă-mi zeiir. — IaraS pustie,
Pleacă •— că ra-am săturat,.,

Vie mierla-n abătuţii *
Codri, de pustiu să-i scape,
Frînge-ţi gheaţa-n sloi, şi du-ţi-i,
Că-mi înăduşi cele ape.

Gîrlă, scoate-ţi unda-a faţX,
Rîndunica sâ ţi-o vadă.
Pînă cînd atîta viaţă
Nămolită sub zăpadă ?

I'lnă cînd plecau robiei
î-iomaÎDotoUvci lenie }
VsrS. 'suflet dă C*:-;pH'i,
<u „1,

Sa tresalte-» revărsarea
^Vlor fierbinţi, di*.
Ab,' ce cluke-i oezmterda
Ardăccl ş-o floare
Dintrc-un fi

.... u Almanahul Uter» si ilustrai, Epoca,
tn *Convorbi* ... şase strofe din acest
ediţiile 1887, 1892, 1 I H odaia me,,i
i, fiind omisa cea de-a d^- ... trei *«ote P«
Numai în *Binele* *fM«>}**
care nu le mai înrilmm dupa .c~a

„Vin, din ramuri, primăvara,
Promoroaca sa mi-0 scuturi,
Şi din poala ta presară
Flori pe cîrap, şi-n aer fluturi.

Pleacă, iarnă, ori mi-ngheaţă
Inima dc toţ îu mine,
Ducă-mi vintu-ţi cea viaţă,
Ca să na mai ştiu dc tine.

Taro-i fvig, şi Întoarcă
P„ cfîrsite e în sfeşnic,
> *t£U* «ingv şi cugetarea,
Somn „ctiuburat şi vecmic 1

-,, , ,,CMM mn î» •«*••** "d«u«
« In *SimU* f^ *bStnii>'.*

DIN PRAG...

Apare în *Unirea,* an. I. Reprodusă în *Binele public,* an. VI, nr. 56 (1.412), 9 februarie 1884, p. 3 ; semnată *A. V.;* datată *1883, noiembrie.* în paranteză, la sfîrşit, se indică periodicul după care se face reproducerea.

Republicată în *Romînia libera, număr literar,* an. I, nr. 4; 7 octombrie 1884, p. 42 ; semnată *A. V. ;* datată *Ttrgovistea, 1883, noiembrie.*

In volum e tipăriră în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) si a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

DIN TRECUT

Apare în *Convorbiri literare,* an. XVIII, nr. 1, aprilie 1884, pp. 34—35 ; semnată *A. Vlahuţă.*

In volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

RĂSPUNS LA O CRONICĂ RIMATĂ

Apare în *Romînia liberă,* an. VIII, nr. 2.124, 5 august 1884, p. 2 la rubrica *„Foiţa Romîniei libere" ;* semnată *A. Vlahuţă,* cu titlul *Răspuns la cronica-ţi rimată* şi cu indicaţia *Către Don Padil.* Această poezie răspunde cronicii rimate *Este cer sau nu e ? Domnului A. Vlahuţă,* publicată tot în *Romînia liberă,* nr. 2.118 din 29 iulie 1884, p. 2.

Poezia respectivă era o satiră, destul de modest realizată artistic, în care Don Padil (Duiliu Zamfirescu) critica lipsa de selecţie a valorilor în literatura vremii, desconsiderarea scriitorilor talentaţi şi supralicitarea nulităţilor :

„Tu, sărman de tine,
Ai cer ca oricine
Şi poţi fi confrate
Chiar cu Nenea State,
Şi cu toţi Canilii, călăreţi pe trestii,
Cîţi umplu Parnasul c-un sobor de bestii..."

Problema este dezbătută şi în schimbul *âe* scrisori în pcoz», ttin acelaşi an, dintre Don Padil (Duiliu Zamfirescu) şi A. Vlahuţă.

Poezia lui Vlahuţă este republicată în *Familia,* an. XXIII, nr, 45, 8/20 noiembrie 1887, pp. 529–530, cu titlul *Răspuns la cronita-ţi rimată. Către Don Padil;* semnată *A. Vlahuţă.* (In numărul anterior, 44, 1/13 noiembrie 1887, p. 524, *Familia* publicase, la rubrica „Salon", şi poezia lui Don Padil.)

Cu titlul *Răspuns la o cronică rimată* şi fără subtitlul *Către Don Padil,* poezia apare în primele trei ediţii, 1887, 1892, şi 1894.

Textul a fost reprodus după ediţia 1894.

In afară de modificări mărunte, trebuie reţinută o deosebire însemnată între versiunea din periodice *(Romînia liberă* şi *Familia)* şi cea din volum.

In volum figurează două strofe inexistente în periodice : strofele 8 şi 9 (versurile 29—36) :

„C-o idioată nesimţire
Îşi rîd de tot ce-i demn şi sfînt,
Le toacă gura în neştire,
Se bat cu morile de vînt.

Şi pe cînd tu-ntr-o sferă mică,
Ca vai de lume, te strecori,
Ei strălucesc, şi se ridică,
De goi ce sînt şi de uşori."

LA ICOANA

Apare în *Romînia liberă, număr literar,* an. I, nr. 1, 16 septembrie 1884, p. *7* ; semnată *Al. VI.*

Republicată în *Războiul romîn,* an. VII, 29 septembrie 1884, p. 3 ; în *Calendarul literar ilustrat* pe anul 1894—1895, pp. 44—45 ; semnată *A. Vlahuţă ;* în *Antologie* de N. Beldiceanu, Iaşi, 1893, şi în *Autorii romîni moderni...,* Craiova, 1895.

în volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

S-a păstrat şi un fragment de manuscris, cu unele versuri în plus faţă de versiunea definitivă.

iu muiiu&cm, poezia începea cu uruiatuaieie versuri, caic a-au mai 'ost ti^âme :

„Ş-o tot bate vînt de ducă şi din sat în sat o mînă,
Trăgănat şi moale, glasu-i vorbe uenţelese-ngîiiă —
Pare-un cîntec în surdină, lin, adormitor de dulce,
Dintr-un piept pe care pruncul pune capul să se culce,
Cuminţit de-atîta farmec. Ochiu-i limpede deschis,

In lumina lui răsfrînge bucuria unui vis ;
Pironit în gol, priveşte zîmbkor şi plin de milă ;
Buza-i ca prin somn mişcata, rîde parc-un rîs în silă,
E robită de-aiurirea unei vecinice păreri,
Ş-împietrit-îi stă pe faţă zâmbetul unei dureri.
N-o-ntrebaţi ce tain-adîneă în zdrobitu-i suflet poartă,
Că-n mormînt, în grea uitare, zace-n piept ininia-i moartă."

Semnificativă ni se parc reacţia lui Titu Maiorescu faţă de această poezie. Nicolac Petraşeu notează eronat în monografia sa despre Emincitu : *„Vlabitţă citise anul acela la Maiorescu-versurile* La icoana, *cînd Maiorescu zisese la sfîrşitul lecturei cu un accent curios şi aşa* **de** *neaşteptat : «Emincscn redivivus /»** în realitate faptele nu s-au petrecut astfel. Dimpotrivă, dosarul" poeziei *La icoană* ne demonstrează clar rezistenţa „Junimii" faţă de unele din lucrările lui Vlahuţă. Dacă *Dormi în pace* îşi aflase ioc în coloanele *Convorbirilor, La icoană* nu putea să aibă aceeaşi soartă. Scrise amîndouă într-un interval scurt de timp, ele reprezintă momente diferite ale gîndirii lui Vlahuţă. *Dormi în pace* - realizează împăcarea, resemnarea, acceptarea soartei tragice. în *La icoană,* revolta împotriva divinităţii este exprimată făţiş, fără rezervă. Chiar ' Vlahuţă ne dă câteva indicaţii preţioase în acest sens, ajutîndu-ne să înţelegem nu numai geneza, ci şi semnificaţia poeziilor : *„Intre acestea două din armă (Dormi în pace* şi *La icoană* — n.n.j *este o foarte sifinsă legătură.* La icoană *s-a născut din* Dormi în pace. *

Scriind la ea am simţit că efectul estetic e mult mai puternic, strunind de la o vreme revolta şi domolind-o în împăcare religioasă. Poezia era astfel isprăvită, dar în sufletul meu, sentimentul de revoltă clocotea încă prisoselnic şi nesatisfă-c.it. N-a fost nevoie să-i caut mult forma expresivă. în start timp după aceea conţinutul ***meu*** *sufletesc apărea întreg în* La icoană." Din corespondenţa lut Vlahuţă rezultă că Titu Maiorescu a vrut să-1 determine să modifice poezia. Nu ştim cu precizie în ce direcţie s-au îndreptat obiecţiile lui Titu Maiorescu, dar ***se*** pare că transformările succesive n-au rcuţit să altereze fondul lucrării. De aceea, *La icoană* rărrune un timp printre Mrtiile lui Titu Maiorescu. După o aşteptare zadarnică, Ja 10 septembrie 1884, Vlahuţă, aflat în Bucureşti, îi cere printr-o scrisoare lui Titu Maiorescu poezia, sub pretextul că ar vrea să o copieze : , *„Stimabile domnule Maiorescu. Vă rog, dacă mai aveţi poezia* La icoană, *cum o refăcusem în urmă, împrumutaţi-mi-o s-o copiez şi eu."* După câteva zile, poezia avea să apară în *Romînia liberă.*

SONET

[Lăsaţi-mă singurătăţii melc]

Sonetul *[Lăsaţi-mă singurătăţii mele]* apare în *Romînia liberă, număr literar,* an. I, nr. 2, 23 septembrie 1884, p. 19 ; semnat *A. Vlahuţă.* împreună cu alte trei sonete *([Ce mult aş vrea să mai iubesc o dată], [Dar nu-nţelegi că e cu neputinţă]* şi *[Vuind s-azvîrl şuvoaiele devalej),* este republicat în *Epoca,* an. I, nr. 61, 2 februarie 1886, p. 2, la rubrica „Foiţa ziarului *Epoca" ;* semnat *A.V.,* sub titlul general *Sonete,* şi numerotate de la I la IV : acesta fiind notat cu IV.

Republicat în Lazăr Şeineanu, *Autorii romîni moderni. Bucăţi alese în versuri şi proză din principalii scriitori ai secolului al XlX-lca, însoţite de notiţe bibliografice şi de un supliment... pentru uzul şcoalclor secundare de ambe sexe. Bucuresci, 1891, p.* 142.

în volum e tipărit în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţii 1915.

NU CAT>\...

Apare în *Roxrinia liberă, număr literar,* an. I, nr. 3, 30 septembrie 1884, p. 25 ; semnată *A. Vlahuţă.* Republicat în *Familia,* an. XX, nr. 41, 7/19 octombrie 1884, p. 485, cu aceeaşi semnătură.

în volum e tipărită în ton re ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui «{in colecţia „P.îhlioteca pentru toţi".

Textul a fon reprodus cupă ediţia 1955.

LUI EMINESCU

Apare îa *România liberă, număr literar,* an. I, nr. 5, 14 octombrie 1884, p. 49 ; semnată *A.V.*

Republicată în *Familia,* an. XXV, nr. 26, 25 iunie/7 iulie 1889, p. 312 ; semnată *A. Vlahuţă.* In revista specială, număr unic, *Eminescu,* cu subtitlul *Ziar comemorativ, septembrie 1890.* Numărul acesta unic, festiv, cuprindea :

p. 1 : *Glossa; Eminescu* de B. P. Hasdeu, *Lui Eminescu* de A. Vlahuţă, *Sonet (Veneţia)* şi fragmentul corespunzător din studiul lui Gherea (semnat *Ion Gherea).*

p. 2 : *Geniu ţi nefericire* (poezii de N. Beldiceanu), *Poetul Eminescu* dc T. Maiorescu (datat *Bucureşti, octombrie 1889), Melancolie* şi fragment din studiul Iui Ion Gherea, *Lui X* (poezie de Veronica Miele, 28 august 1885).

p. 3 : *în nirvana* de I. L. Caragiale, *Eminescu ţi critica* (fragment din acelaşi studiu al lui Gherea).

p. 4 : *Mihail Eminescu* (note biografice, semnate *L.), Mai am un singur dor, Bibliografie.*

Republicată în Lazăr Şeineanu, *Autorii romîni moderni...,* Ed. III, Craiova, 1S95 ; în numărul comemorativ închinat lui Eminescu de revista *Floare albastră,* 15 iunie 1899, p. 1, şi în *Omagiu lui Mihail Eminescu,* Bucureşti, 1909, pp. 80—81.

In volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia din 1915.

Iată împrejurările în care a fost scrisă această poezie.

După întoarcerea sa din străinătate în martie 1884 Eminescu rămîne o vreme la Bucureşti. După aceea se stabileşte la Iaşi. Plecarea lui Eminescu îi dădea lui Maiorescu — după cum singur spunea — posibilitatea „să răsufle" şi să se gîndească la „treburile" sale. * Cu toate că-1 lăsase pe Eminescu în părăsire într-o mizerabilă cameră de hotel din Iaşi, socotind că poetul manifesta numai „avariţie de bani" (vezi *Însemnări zilnice,* voi. II, p. 241), şi că deci nu trebuie să se intereseze de situaţia lui materială, ideologul „Junimii" nu simţea nici cea mai mică mustrare de conştiinţă.

* Vezi în acest sens scrisoarea ciute Emilia Maiortscu în *Studii şi documente literare,* voi. VI, pp. 50—53 (traducerea romînească). Tot aici se dau si amănunte asupra comportării lui Eminescu. *„Lipsit de voinţă ; nu face nimic reindemuat, nechemat, neadus, la masă, la bărbierit,'*

Afiîndu-se la Iaşi în iunie 1881, Alexandru Vlahuţă se intîlneşte cu Eminescu. Impresionat de starea sănătăţii marelui poet, el îi trimite o scrisoare lui Titu Maiorescu.

Scrisoarea lui Vlahuţă, redactată de altfel în termeni foarte prevenitori, se situa la antipodul părerilor lui Maiorescu despre starea psihică şi situaţia materială a lui Eminescu. Titu Maiorescu susţinea atlt în *Însemnări* cît şi în scrisori că Eminescu dă dovadă de o *„bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existenţă, imposibil de înlăturat nici* **cu** *argumente raţionale. Trebuie să aţteptăm aşadar refacerea sistemului său nervos în stare normală. Zgîrccnia şi lăcomie de bani* **ca** *totală lipsă* **a***'Oricărei demnităţi personale"* * şi socotea că-şi făcuse datoria intervenind pentru o sinecură în favoarea lui Eminescu.

Cu totul de altă părere decît Titu Maiorescu, Alexandru Vlahuţă spune în scrisoarea lui că lipsa de ocupaţie îl demoralizează pe Eminescu şi că în nici un caz nu poate fi vorba de a ptivi cu linişte evoluţia bolii poetului. Scrisoarea constituie deci indirect o polemică cu Titu Maiorescu. Alexandru Vlahuţă începea deei să-şi manifeste opiniile şi să-l înfrunte pe Titu Maiorescu, somîndu-1 aproape să întreprindă ceva pentru Eminescu. Reproducem integral textul **, deoarece este foarte puţin cunoscut şi marchează — insistăm asupra acestui fapt — începutul războiului, mai întîi mocnit, şi, nu mult după aceea, din ce în ce mai făţiş, dintre Vlahuţă şi Maiorescu, război care se va solda cu o duşmănie ireconciliabilă :

„Stimabile domnule Maiorescu. Am văiut pe Eminescu, şi-am stal cu el o zi. Mi-a fost cu neputinţă să-l înduplec **a** *veni cu mine la ţntră.* **La** *ce — zicea el — să mai porţi prin lume un om mort!*

Doarme puţin, vorbeşte puţin şi sînt zile în care uită să mănînce. Şi cu toate astea ss îngraşă – asta-l amăreşte mult. Grozav'l tulbură şi-l demoralizează lipsa de ocupaţie hrănitoare. El o spune adesea. De aci, poate, în mare parte vădita umilinţă — sfiala copilărească din vorba şi mişcările lui. E mişcător pîn' la Iaci îmi cînd vezi la ce e redusă viaţa lui. Toată existenţa i

* Vezi scrisoarea în *Studii si documente literare,* voi. VI, p. 51. Esenţa scrisorii o aflăm în *Însemnări,* voi. II, p. 241 : *„Eminescu, care are memoria întreagă, dar (este) fără voinţă, are nelinişte In privinţa existenţei sale, avariţie de bani".*

** A fost publicată mai întîi în *Studii si documente literare,* voi. III, p. 124.

se *încheie inlr-o* dinamica' *foarte reslrînsă si înceată — cît* u *trebuie cuiva ca să tiu fie mort. Citeşte tare puţin —• căci îl oboseşte. Nu scrie nimica. S-a încercat — mi-a spus — dar i-a fost cu neputinţă. L-ar trage inima la un post de revizor.*

*l-am propus locul de la azil şi S-fta Ecaterina * la care eu — dacă e să mi sc dea — aş renunţa cu o adevărată mulţămire pentru Eminescu ; l-ar primi şi i-ar prii mult.*

In tot cazul — grăbiţi a-l numi undeva. Altfel îl pierdem — fără nădejde dc întoarcere.

«Sînt grozav de demoralizat — mi-a spus de nenumărate ori cît am stat cu el — aş vrea să adorm şi să nu mă mai diştept. Cum nu poate ornai să moară cînd vrea ! Nit mS-nduplcc la acte cte viol •aţa cu mine însumi.»

*E nespus dc sjîşietor." ***

Ce atitudine a avut Titu Maiorescu faţă de aceste rînduri atît de elocvente în dramatismul lor şi atît de drastice în fond î Scrisoarea nu i-a provocat o reacţie deosebită şi nici nu l-a făcut să ia vreo măsură. Aflat într-o călătorie prin Elveţia, la înapoierea în ţară notează sumar : *„Acasă, toiul în regulă, cetit un nesftrfit teanc de jurnale şi de scrisori, în noaptea de vineri spre sîmbătă"* Scrisoarea lui Vlahuţă se afla probabil printre cele citite de Maiorescu. De atunci Maiorescu începe să devină din ce în ce mai rezervat faţă de Vlahuţă. La repetatele apeluri ale acestuia din urmă, aflat şi el într-o situaţie materială

* Vlahtiţi* se afia încă în mv.vinrînt la Tîrgovişte. Din toamna anului. 1S34 însă avea să ramînii fără post, din pricina faptului cil gimnaziul de acolo îşi schimbase profilul. în vara acelui an căuta un loc de profesor la aceste instituţii.

»«s Vezi în acest sens şr scrisoarea îui Fminesfii către Chihici Rîvneanui, datata *laţi, 20 octombrie 1S84 : „Sănătatea mea scîrţîie într-una, ca o moară de mult stricată, ba poate ireparabilă. Săptămîaa aceasta am avut friguri ţi dureri dc cap ; cît despre picioare — ele sint într-o stare aţa de plîns, precum erau la Uucureţli. O triştă iarnă mă aţteapiă ţi o tristă viaţă' (Studii ţi documente literare,* voi. IV, p. 160). N. Petraşcu, care a mers o dată cu Vlahuţă sa-î vizivci-e pe Fral-iescu, lăsat şi el o descriere elocventă privitoare la starea poetului :

„...l-am găsit într-o cameră din fundul curţii unui otel. Am ridicat cele trei trepte ale scării deasupra unui pcdiţor ţi văzlnd perdelele lăsate, am privit printr-o mică dezehizătură dintre ele. Eminescu dormea pe o canapea îngustă de muşama neagră cu bustul gol. Era cald... După ce mai vorbirăm cu el, i-am propus o plimbare la Qopou, cu trăsura, pe care el o primi surîzînd. Pe diurn, Eminescu vorbi puţin dînd numai cile un răspuns scurt" (N. Petraşcu, *Mihail Eminescu,* 1933. pp. 57—58).

Titu Maiorescu : *însemnări zilnice,* voi. II, p. 259.

disperată, Maiorescu se menţine doar la simple lâgăduieli. Â intuit oare Vlahuţă această rezervă ? De buna seamă că da, de vreme ce, din toamna acestui an, este tot mai evidentă îndepărtarea sa de *Convorbiri literare.* Atunci cînd scrie poezia *Lui Eminescu,* nu o mai trimite *Convorbirilor literare,* ci *Romîniei libere.*

Lui Eminescu reprezintă afirmarea publică a adevărurilor cuprinse în scrisoarea către Titu Maiorescu şi datată *iunie 1884.* Că poezia a fost scrisă sub impresia vizitei de la Iaşi, nu încape îndoială. Pentru a dovedi afirmaţia noastră, cititorul este rugat să compare scrisoarea citată integral mai sus cu strofa : *„Şi te-nţeleg — te simt aproape : I Cu aceeaşi suferinţă-n faţă, I Cu ochii gînditori şi galeţi, I Sătul de trudnica-ţi viaţă",* care nu reprezenta altceva decît imaginea versificată a celor relatate lui Titu Maiorescu.

SONET
[Dar nu-nţelegi că e cu neputinţă]

Sonetul apare în *Convorbiri literare,* an. XVIII, nr. 11, februarie 1885, p. 459 ; semnat *A. Vlahuţă.* Republicat cu indicaţia // în grupul celor patru sonete din *Epoca,* an. I, nr. 61, 2 februarie 1886, p. 2 ; semnate *A. V.* (vezi nota de la sonetul *[Lăsaţi-mă singurătăţii mele]).*

în volum este tipărit în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

A MELE VISURI...

Apare în *Convorbiri literare,* an. XVIII, nr. 11, februane 1885, pp. 459—460 ; semnată *A. Vlahuţă.*

Republicată în *Săptămâna ilustrată,* an. I, nr. 6, 14 februarie 1893, p. 42, semnată *Al. Vlahuţă,* şi în *Familia,* an. XXIX, nr. 41, 10/22 octombrie 1893, p. 487 ; semnată ***A.*** *Vlahuţă.*

In volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

SONET
[Vuind s-azvîrl şuvoaiele devale]

Sonetul apare în *Revista literară (Literatorul),* an. VI, nr. 11, 23 aprilie 1885, p. 166 ; semnat ***A. Vlahuţă.*** Republicat cu indicaţia /// în grupul celor patru sonete apărute în ziarul *Epoca,* an. I, nr. 61, 2 februarie 1886, p. 2 ; semnat *A.V.* (vezi nota de la sonetul *[Lăsaţi-mă singurătăţii mele]) ;* şi în N. Beldiceami, *Antologie...,* Iaşi, 1893, cu titlul *Nopte de vară.*

In volum este tipărit în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

DE LA FEREASTRA

Apare în *Revista literară,* an. VI, nr. 14, 19 mai 1885, pp. 309—312 ; semnată *A. Vlahuţă.*

începîud cu volumul din 1887, e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (5 896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

NU-I DE-AJUNS

Apare în *Revista literară,* an. VI, nr. 17, 9 iunie 1885, p. 369 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

Republicată în *Epoca,* an. I, nr. 73, 16 februarie 1886, p. 2, la rubrica : „Foiţa ziarului *Epoca",* cu titlul *13 strofe,* semnată *A.V.* Mai apare în *Familia,* an. XXII, nr. 18, 4/16 mai 1886, p. 209, cu titlul *13 strofe,* semnată *A. Vlahuţă.*

ta volum e tipăriră în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui diu colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia din 1915.

CE TE UIŢI CU OCHII GALEŞI ?...

Apare în *Convorbiri literare,* an. XIX, nr. 7, octombrie 1835, pp. 603—605 ; semnată *A. Vlahuţă* j cu titlul Ce te *uiţi }...*

ilfpt

în volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celei din colecţia .„Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

PE ALBUMUL D-REî...

Apare în *Convorbiri literare,* an. XIX, nr. 7, octombrie 1885, p. 605 ; semnată ***A.*** *Vlahuţă ;* cu titlul *Pe albumul â-şoarei E...*

în volum aste tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

ÎN AMURG...

Apare în *Epoca,* an. 1, nr. 18, 8 decembrie 1885, p. 2, la rubrica „Foiţa ziarului *Epoca" ;* semnată *A. Vlahuţă,* cu titlul *Cugetări...*

Republicată în *Almanahul literar ilustrat,* an. II, 1887, pp. 127—129.

în volum e tipărita în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi". Titlul *In amurg* apare doar în ultima ediţie, cea din 1915.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

ÎN PĂDURE

Apare în *Epoca,* la rubrica „Partea literară", an. I, or. 38, 3 ianuarie 1886, p. 3 ; semnată ***A.*** *Vlahuţă.*

Republicată în *Familia,* an. XXII, nr. 4, 26 ianuarie/7 februarie 1SS6, p. 37, cu aceeaşi semnătură, şi în *Antologie, bucăţi alese din scriitorii veacului XVIII ji XIX, cu o prefaţă de d-nul N. Beldiceanu,* pp. 45—46, Iaşi, Ed. librăriei Şaraga, 1893, şi în *Calendarul literar ilustrat pe anul 1894—1895* (Editura tipografiei ziarului *Independentul),* p. 96, semnată *Al. Vlahuţă* ; şi î» I.a?,ăr Şeineanu, *Autorii rommi moderni..,*

In volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) si a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi", Poezia s-a păstrat şi în manuscris.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

SONET
[Ce mult aş vrea să mai iubesc o dată]

Sonetul este primul din cele patru sonete pe care Ie publică grupate în *Epoca,* an. I, nr. 61, 2 februarie 1886, p. 2, la rubrica „Foiţa ziarului *Epoca"* ; semnat *A.V.* (vezi nota de la sonetul *Lăsaţi-mă singurătăţii mele).*

In volum e tipărit în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

CE DOR...

Apare în *Lupta,* an. III, nr. 117, 23 noiembrie 1S86, p. 3 ; semnată *A. Vlahuţă.*

In volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi",

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

MELANCOLIE

. Apare în *Epoca ilustrată,* an. I, 1 ianuarie 1886.

Republicată în *Almanahul literar ilustrat,* an. II, 1887, p. 77, şi în *Romînia liberă,* 25 decembrie 1887/6 ianuarie 1888, p. 2, care o reproduce după volumul din 1887.

în volum c tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896).

Testul a fost reprodus după ediţia 19) 5.

DELENDUM...

Apare în *Lupta,* an. IV, nr. 199, 6' manie 1887, p. 2 ; scnm.ua *A. Vlahuţă,* cu titlul *Delendum* (fără cele trei puncte de suspensie).

în volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Asupra semnificaţiei acestei poezii în contextul operei iui Vlahuţă, vezi *Studiul introductiv.*

MAMEI

Apare în *Lupta literară,* an. I, nr. 1, 19 aprilie 1887, pp. 4—5 ; semnată *A. Vlahuţă.*

Republicată în ziarul socialist *Lampa,* an. I, nr. 14, 26 aprilie 1887, p. 3. Pe pagina întîi, la „Informaţiuni", se spunea : *„Duminica trecută, 19 aprilie, a apărut in Bucureşti primul număr al revistei literare săptămînale* Lupta literară, *redactată de d-nii Delavrancea, A.* ***Vlahuţă,*** *P. Ispirescu, Constantin Miile,* O. *Carp etc. [...] Reproducem după dînsa pe pagina a 3-a o poezie a d-lui A.* ***Vlahuţă,*** *intitulată* Mamei, *pentru ca cititorii noştri să aibă ocaziunea a gusta dulceaţa şi frumuseţea limbei în care se scrie la această revistă, precum şi sublimitatea sentimentelor poetului."* Reprodusă şi în *Romînia liberă* din 25 decembrie 1887/6 ianuarie 1888, p. 2, şi în *Familia,* an. XXV, nr. 14, 2—14 aprilie 1889, p. 157 ; semnată *Al. Vlahuţă.*

în volum e tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

Nu avem încă elemente sigure privitoare la ascendenţa familiei scriitorului. îutr-o scrisoare către un prieten, Alexandru Vlahuţă a acreditat o versiune privind originea mamei sale şi împrejurările căsătoriei ei, versiune care, în lipsa uuor atestări oficiale, poate fi deocamdată acceptată :

*„Mama nu e născută dincolo. Pe la începutul veacului trecut, cam prin a doua decenie, a descălecat la Plopana, în judeţul 7'****u****tova, un tinăr înalt, brun, frumos la chip şi blînd la vorbă, a luat pe acolo o moşioarâ în arendă, şi peste vreo doi am s-a căsătorit cu fata unui boiernaş din Bîrlad, Duca mi se paie.*

J'V el il el-em* Pelresat ;/ era d;n tlrtfov /•••/. Mana /...) la vîrsta de țațe **ani** a fost dată la m'năstirea Ag«p>a. Acolo a învățat carte. Acolo, cînd era de 17 ani, **s-a** dus la plimbare conu Neculai Vlahuță dc la Vietății, a văzut-o, i-a plăcut — «era frumoasă» — spune ți azi tata cînd pomenește de vremurile acelea, a cerut-o ți astfel în loc să fie mireasa lui Hristos, a fost mama mea." *

Neculai și Ecaterina Vlahuță s-au stabilit deci în Pleșești. Pînă acum asupra părinților scriitorului nu se cunoștea nici un act oficial. Recent am descoperit un document din anul 1845 în care întîlnim pentru prima dată numele lui Neculai Vlahuță. în catagrafia județului Tutova, ocolul Simila, comuna Pleșești, doi locuitori figurează cu mențiunea „argați la Neculai Vlahuță".[1]* Nu știm însă nici acum cu precizie care era întinderea averii lui Neculai Vlahuță ***, dar nu poate fi vorba decît de o proprietate mică, deoarece satul era așezat pe moșia medelniccresei Eufrosina Racliș****.

în orice caz, starea materială a familiei Vlahuță cunoaște după 1860 un declin evident, care duce, în jurul anului 1370, la vînzarea averii și mutarea părinților într-o comună relativ apropiată : Poenești. Biografii pun această sărăcie pe seama neglijenței lui Neculai Vlahuță, om lipsit de spirit practic.

Neculai Vlahuță a încetat din viață la 8 mai 1909. In ultimii ani ai vieții sale a îmbrăcat rasa monahală la mănăstirea Agapia ca și soția sa (care a decedat la 2 septembrie 1898). Un portret al lui Neculai Vlahuță, datînd din anul 1902, cînd împlinea 100 de ani, pictai de Nicolae Grigorescu, i-a aparținut lui A. Vlahuță. Tabloul se filă astăzi la Muzeul „Vasile Pîrvan" din Bîrlad, donat de scriitor la 12 decembrie 1917 ; reproduceri ale acestui tablou aflăm în : A. Vlahuță, *Pictorul Grigorescu,* ed. 1910, p. 242.

* Scrisoare catre George Movoiarui, publicata de I. Gh, Opîițan în *A. Vlahuță — Otntfl,* p. 18.

** „Gheorgbe Drăguș șt Ioan Nedelea", vezi *Catagrafia Tutov&,* p. MS, Transportul 1423, op. 1615/cortdica 961. Arhivele Statului, Direcția Reg.onala Iași. Menționăm că. în condica pe anul 1838 satul Pleșești nu apare la ocolul Simiia. Probabil această așezare s-a statornicit abia în jurul anului /340.

*** Se afirmi „100 de pogoane", cifră care, cu aproximație ar putea corespunde realității (Veii lon Gorun, *A. Vlahuță,* p. 7).

**** Vezi condica citată. (Cercetările la Arhivele Statului din lați au fosn îfttri'prinse *' Î961.)

CUM CURGE VREMEA...

Apare în *Lupta literară,* supliment al ziarului *Lupta,* an. I, nr. 2, 26 aprilie 1887, pp. 17—18 ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Romînia liberă,* 25 decembrie 1887, p. 2, cu următoarea notă : *„Azi a apărut un elegant volum* ***de poezii,*** *edite* ***ți*** *inedite,* ***de*** *A. Vlahuță. Drept orice laudă reproducem cîteva bucăți".* Se publică : *Mamei, Ce fericiți am fi-mpreună!, Melancolie, Cum curge vremea.* Reprodusă și în *Familia,* an. XXIV, nr, 3, 17—29 ianuarie 1888, p. 26 ; semnată *Al. Vlahuță.*

în volum e tipărită în toate edițiile, cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celei din colecția „Biblioteca pentru toți".

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

CE FERICIȚI AM FI-MPREUNĂ !

Apare în *Romlnul,* an. XXXI, nr. 26, 27 iunie 1887, p. 1 ; semnată *A. Vlahuță.* Numărul a fost tipărit pentru ajutorarea sinistraților în urina incendiului din Botoșani. Mai colaborează la acest număr Delavrancea și Teleor.

Republicată în *Familia,* an. XXIII, nr. 26, 28 iunie/10 iulie 1887, p. 302 ; semnată *A. Vlahuță.* Reprodusă și în *Romînia liberă,* 25 decembrie 1887 (ulterior apariției în volum).

în volum e tipărită îu toate edițiile cu excepția volumului *Iubire* (1896) și a celui din colecția „Biblioteca pentru toți".

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

IERTARE

Apare în primul număr al publicației *Revista nouă,* an. I, nr. 1, 15 decembrie 1887, pp. 19—21 ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Familia,* an. XXIII, nr. 52, 27 decembrie 1887/8 ianuarie 1888, p. 613; semnată *A, Vlahuță.* La rubrica „Literatură și arte", unde este anunțata *Revista nouă,* se dă, printre altele, informația următoare : *în broșura aceasta (R?r*

vista nouă, n.n.) *d-l Delavrancea a scris o novelă (Hagi-Tudose), d-l Vlahuţă o poezie (Iertare), pe care o reproducem în nr. de acum al foii noastre",*

în volum este tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

Poezia a stîrnit, mai ales prin principiul etic afirmat în final, comentarii ostile. în revista *Familia,* an. XXIV, nr. 2, 10—22 ianuarie 1888, pp. 19—20, se publică poezia *Nu-i iertare — Răspuns la „Iertare" de Vlahuţă,* de Iosif Roman. Invocînd imperative de natură „etică" şi „patriotică", Iosif Roman, neînţeiegînd sensul critic al poeziei lui Vlahuţă, în versuri ridicole, pledează pătimaş pentru „puritate" şi „castitate". Reproducem cîteva fragmente din poezie :

„Ce preţ are forma plastic-naturală
Dacă nu-i sublimă, castă şi morală ?

Să urmaţi virtutea, ce-i supremul bun,
Şi-omenimei scump odor comun.
Dalbe lăcrimioare, drăgălaşi albi crini,
Ce frumos vă şade de candoare plini !
Candide copile-a mamelor odor,
Să purtaţi curatul florilor color...

Desfrînări, păcatul, fie cît de dulce,
Castitatea casei nu-i permis s-o spurce.
Patria romînă, a ei societate
Cer familii bune, mame onorate,
Şi-nălţînd stindardul mîndru de morală,
Să-i urmaţi fidele, strige-vă cu falä :
«Frumuseţea lumii nu vă-ndreptăţeşte
Să călcaţi credinţa ce ne fericeşte ;
Mamelor virtuoase, junelor curate,
Nu-i permis să ierte astfel de păcate !»"

în numărul următor din *Familia* (an. XXIV, nr. 3, 17—29 ianuarie 1888) întîlnim la rubrica „Salon — Din viaţa de Bucureşti", sub semnătura *A. C, o* dare de seamă asupra primului număr din *Revista nouă,* în care se spune printre altele : *„Apoi d-l Vlahuţă îşi cere 'iertare» pentru poema sub acest titlu, care păcătuieşte prin lipsa fondului etic moral şi al varietăţii situaţiunii în societatea astfel cum este organizată, sau mai bine zis dezorganizata astăzi la noi".*

LINIŞTE

Apare în *Revista nouă,* an. I, nr. 2, 15 ianuarie 1888, pp. 51—54 ; semnată *A. Vlahuţă,* cu dedicaţia : *Amicului meu Delavrancea.* După cum ne informează *Familia,* an. XXIII, nr. 48, 29 noiembrie/11 decembrie 1887, p. 575, care reproduce ştirea după ziarul *Romînia,* poezia a fost citită mai întîi la obişnuita întîlnire dintre colaboratorii revistei ; „Sîmbătă, 21 noiembrie (1887, n.n.), *Întrunirea literară a* Revistei nouă *de sub direcţiunea d-lui Hasdeu a fost foarte interesantă,* spune *Romînia. [...] D-l. Vlahuţă a citit o frumoasă bucată în versuri intitulată* Linişte *şi dedicată amicului său Delavrancea."*

t

Republicată în *Familia,* an. XXIV, nr. 13, 27 martie / 8 aprilie 1888, pp. 145—146 ; semnată *A. Vlahuţă* ; şi în *Parnasul rornîn,* culegere de poezii, Braşov, 1892, *Antologie* de N. Bcîdiceanu, Iaşi, 1893, Lazăr Şeineanu, *Autorii romîni moderni,* Craiova, 1895, şi în *Amicul poporului, calendariu pe anul comun 1898,* an. XXXVIII, Sibiu, pp. 101—104, semnată *Al. Vlahuţă.*

în volum este tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia din 1915.

HOMO HQMINI LUPUS

Apare în *Revista nouă,* an. I, nr. 3, 15 februarie 1888, pp. 89—90; semnată *A. Vlahuţă.*

în volum este tipărită în toate ediţiile, cu excepţia volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

IN FERICIRE

I

Apare în *Revista nouă,* an. I, nr. 5, 15 aprilie 1888, p. 177 ; semnată *A. Vlahuţă.*

Republicată în *Familia,* an. XXIV, nr. 17, 24 aprilie/6 mai 1888, p. 193, cu aceeaşi semnătură.

în volum e tipărită în toate ediţiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

Apare în *Revista nouă,* an. I, nr. 6, 15 mai 1888, p. 209 ; semnată *A. Vlahuță.*

în volum e tipărită în toate edițiile începînd din 1894 (cu excepția ediției 1915).

Textul a fost reprodus după ediția 1909

IU

Apare în *Revista noua,* an. I, nr. 7, 15 iunie 1888, p. 260 ; semnat *A. Vlahuță.*

în volum e tipărită în edițiile 1S99, 1904, 1909.

Textul a fost reprodus după ediția 1909.

TOT ALTE VREMI...

Apare în *Revista nouă,* an. I, nr. 10, 15 octombrie 1888, p. 384, sub titlul *In fericire* – ***IV*** ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Universul ilustrat,* an. VI, nr. 14, 4 aprilie 1897, p. 3, sub titlul *In fericire,* semnată *A. Vlahuță,* şi în *Familia,* an. XXXIV, nr. 35, 30 august/11 septembrie 1398, p. 411, cu titlul *în fericire* (fără nici o altă indicație) ; semnată *A.* ***Vla-****huță.*

în volum e tipărită în toate edițiile începînd cu 1894, cu excepția volumului ***Iubire*** (1896) şi a celui din colecția „-Biblioteca pentru toți".

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

IULIA HASDEU

Apare în *Revista nouă,* an. I, nr. 11, 15 noiembrie 1888, *p,* 413 ; cu titlul *A fost de neiertat;* semnată *A. Vlahuță.*

în volum e tipărită în toate edițiile începînd din 1894, cu excepția volumului *Iubire* (1896) şi a celui din colecția „Biblioteca pentru toți". Titlul *lulia Hasdeu* apare din 1S99.

Textul a fost reprodus după ediția 1915,

Poezia a fost scrisă cu prilejul timpuriei încetări din viață (17 septembrie 1888) a luliei Hasdeu, fiica lui B. P. Hasdeu. aflată ia începutul carierei, sale scriitoriceşti. Ir> acelaşi numa> din *Revista nouă se* publică articolul *lulia B. P. Hasdeu* de C. Ionescu-Gion, desenul *D-soara Hasdeu* ***pe*** *catafalc* de Henția şi *Povestea crinului* de B. P. Hasdeu.

Despre lulia Hasdeu vezi articolul *„Burgeons d'Avril" de lulia Hasdeu* de Gala Galaction, în *Opere,* voi. II, E.P.L., 1961, pp. 132—138, ediție îngrijită de Teodor Vîrgolici.

ÎN MÎNASTIRE

Apare în *Revista nouă,* an. II, nr. 11 şi 12, decembrie 1SS9 şi ianuarie 1890, pp. 415—416 ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Familia,* an. XXVI, nr. 39 din 30 septembrie/12 octombrie 1890, pp. 461—462, semnată *A. Vlahuță,* şi în *Vieața,* an. II, nr. 13, 7 mai 1895, p. »7 ; semnată *A.V. ;* datată *1889,* cu indicația /—//.

în volum e tipărită începînd cu ediția *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția din 1915.

Tema este frecventă în opera lui Vlahuță ; vezi în acest sens schița *Epraxia în* voi. II al ediției.

PROFILURI

Apar în ziarul *Naționalul* din anul 1891, la rubrica „Cronica", semnate *Sandu,* cu titlul *Profiluri,* şi numerotate (de la; 1 la 7). Numărul sub care au fost tipărite în *Naționalul* nu corespunde cu cel din volumul de proză *Din goana vieții,* unde au fost publicate pentru prima dată în volum. Profilul nr. 4, *Daniil, bătrînul stareț,* a apărut şi în volumele de poezie, începînd cu 1896, cu titlul *Pocăință.*

Textul a fost reprodus pentru profilurile 1—3, 5—7, după *Din goana vieții,* 1896 — corectînd unele evidente greşeli de tipar — şi pentru nr. 4, după ediția 1915.

Ordinea publicării este aceea dată de Vlahuță în volumul *Din goana vieții.*

No. 1, *Danul, bătrîml stariț,* apare în *Naționalul, au.* îi, nr. 45, 4 august 1891, p. 2, sub nr. 4, şi în *Sâptâmîna ilustrată,* an. I, nr. 6, 14 februarie 1893, p. 43, cu titlul *Profiluri,* semnat *A. Vlahuță.*

No. 2, *Mişti iese la primblare,* în *Naționalul,* an. II, nr. 28, 14 iulie 1891, p. 2, tot sub nr. 2.

No. 3, *Dancu zvîrle jos gazeta,* apare în *Naționalul,* an. II, nr. 39, 28 iulie 1891, p. 2, tot sub nr. 3.

No. 4, *Sander, fantele de tobă,* apare în *Naționalul,* an. II, nr. 50, 11 august 1891, p. 2, sub nr. 5.

No. 5, *Ramzes suflă-n luminare,* apare în *Naționalul,* an, II, nr. 57, 20 august 1891, p. 2, sub nr. 6. Reprodus în ziarul *Independentul literar-iU'.strat,* an. II, nr. 216 (304), 4 octombrie 1892, p. 2, semnat *A. Vlahuță,* cu titlul *Profil.*

No. 6, *Baraboi se ia de gînduri,* apare în *Naționalul,* an. II, nr. 62, 25 august 1891, p. 2, sub nr. 7.

No. 7, *Damian, poetul liric,* apare în *Naționalul,* an II, nr. 22, 7 iulie 1891, p. 2, sub nr. 1. Republicat în *Independentul literar-ilustrat,* an. II, 145 (233), 5 iulie 1892, p. 3 ; semnat *A.* ***Vlahuță.***

UNDE NI SÎNT VISĂTORII?...

Poezia a fost citită la sfîrşitul conferinței *Curentul Eminescu,* pe care Vlahuță a ținut-o în sala Ateneului Romîn în ziua de 12 martie 1892. (Asupra desfăşurării conferinței, vezi nota la *Curentul Eminescu,* în volumul al II-lea al ediției de față.)

Apare în *Convorbiri literare,* număr jubiliar pentru împlinirea a 25 de ani, an. XXV, nr. 11 şi 12, martie 1892, pp. 1.036—1.039, cu titlul *Nu ştiu... e melancolia* ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Adevărul,* an. V, nr. 1.148, luni, 13 aprilie 1892, pp. 2—3 ; semnată *A. Vlahuță,* cu titlul *Nu ştiu... e melancolia* şi cu indicația la sfîrşit *Din „Convorbiri literare", număr jubiliar.*

Republicată în *Familia,* an. XXVIII, nr. 17, 26 aprilie/8 mai 1892, pp. 193—194 ; semnată *A Vlahuță;* cu titlul *Unde ni sînt visătorii* şi în *Parnasul romîn, culegere de poezii,* Braşov, 1892, pp. 239—242, cu titlul *Nu ştiu... e melancolia.* De îsemenea, poezia este tipărită la sfîrşitul volumului *Curentul Eminescu şi o poezie nouă,* 1892, cu titlul *Unde ni sînt visătorii*

In volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896). Textul a fost reprodus după ediția 1915.

S-a păstrat şi manuscrisul poeziei la sfîrşitul unei scrisori datate 1892, ianuar 7, trimisă lui Paul Bujor. în scrisoare, poezia nu are titlu. Vlahuță îl roagă pe Paul Bujor să-i găsească el un titlu.

VECHILOR ATENEIŞTI

Apare în *Calendarul pentru toți romînii* pe 1892, an. XVII, p. 141, fără semnătură. La p. 147, *la darea de seamă despre jubileul Ateneului, se anunță publicarea poeziei lui Vlahuță „în corpul acestui calendar" şi în *Ateneul Romîn,* nr. *2,* 15 februarie 1894, pp. 127—129, semnat *A.* ***Vlahuță,*** însoțit de următoarea notă : *„Socotim interesant de a păstra în* Analele Ateneului *frumoasa poezie ce d-l A.* ***Vlahuță*** *a citit la serbările jubileului de 25 ani a instituțiunii noastre".*

Sărbătorirea a avut loc în zilele de 24—25 noiembrie 1890. Poezia lui Vlahuță a fost citită în ziua de 25 noiembrie, în cadrul celei de-a treia manifestări ce a avut loc cu acest prilej.

In volum poezia e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

Ateneul Romîn s-a înființat în anul 1865, fiind una din cele mai vechi instituții de cultură din țara noastră. Nucleul său a pornit dc la conferințele publice pe care C. Esarcu le inaugurează la Bucureşti în ziua de 2 ianuarie 1865. Activitatea Ateneului consta în conferințe publice ținute de oameni de Ştiință, scriitori. Printre conferențiarii care trecuseră pe la tribuna Ateneului, în răstimpul de 25 de ani de la înființarea lui, menționăm : B. P. Hasdeu, A. I. Odobescu, Gr. Tocilescu, Dumitrescu-Iaşi, Em. Bacaloglu, Dr. Davila, Dr. Felix, Dr. Buicliu, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, A. Vlahuță etc, etc. Din 1873, în urma propunerii lui C. Esarcu, se ia hotărîrea construirii unei clădiri, a cărei piatră fundamentală se aşază abia în 1886. Ateneul Romîn a fost inaugurat, după mari greutăți, prin subscripția publică, în 1888. Activitatea Ateneului a însemnat un factor de

frrGg.tes pentru cultura romînească. (Despre Ateneul Romîn vezi o evocare în *Spicuiri* de Radu D. Rosctti, E.S.P.L.A., 1958, pp. 160—164.)

Vlahuţă a ţinut patru conferinţe în cadrul Ateneului Romîn. Prima, despre poeziile lui Eminescu, în februarie 1886, cea de-a doua, intitulată *Mişcarea literară,* la 19 februarie 1887, *Curentul Eminescu,* în ziua de 12 martie 1892, iar cea de-a patra, *Onestitatea în artă,* Ia 7 martie 1893. A participat de asemenea la serata literară de sîmbătă, 9 mai 1892, alături de I. L. Caragiale, care a vorbit despre *Gâşte şi gîşte literare,* iar Vlahuţă despre *Publicul cetitor faţă cu operele literare,* şi la şezătoarea literară din 18 aprilie 1893, în vederea sprijinirii tînărului compozitor Dumitru Kiriak (vezi nota asupra, poeziei *Iubire).*

IUBIRE

Introducerea şi prima parte a poemului au fost citi» de A. Vlahuţă în cadrul şezătorii pe care a organizat-o în vederea ajutorării compozitorului Dumitru Kiriak, pe atunci student lipsit de mijloace materiale, la Conservatorul din Paris. Şezătoarea a avut loc în sala Ateneului în ziua de 18 aprilie 1893. Programul ei a constat din : conferinţa doctorului Urechiă despre *Şarlatanismul în medicină,* conferinţa lui Barbu Ştefănescu Delavrancea despre *Un poet nou şi necunoscut* — O. *Carp* şi poemul *Iubire,* recitat de Vlahuţă. în *Lupta* (20 aprilie 1893, p. 3) se spune : *„D-l Vlahuţă a cetit, într-un mod admirabil, o poezie a sa, intitulată* Iubire", iar *Adevărul* (21 aprilie 1893, p. 3) încheie ampla relatare despre această şezătoare astfel : *„Publicul a aplaudat des pe conferenţiari şi în special acest cap de operă a d-lui Vlahuţă".*

Poezia se afla sub tipar, deoarece miercuri 21 aprilie, aşa cum ne informează *Lupta* din 20 aprilie 1893, a apărut revista *Literatură şi ştiinţă.* în primul număr (voi. I, pp. 291—295, 1893) apare introducerea şi prima parte a poemului, semnat ***A.*** *Vlahuţă,* însoţit de următoarea notă : *„Acesta e titlul unui lung poem, la care autorul lucrează încă şi din care ne-a dat începutul pentru volumul 1 al publicaţiunei ce întreprindem".*

Introducerea şi prima parte au fost republicate în *Familia,* an. XXXIII, nr. 13, 16—28 martie 1897, p. 123 ; semnat ***A.*** *Vlahuţă.* în acelaşi număr, la pagina 132, la rubrica „Literatură şi artă".

«*- ;

* •

,

găsim minatoare» notiţă : *„Numerele 116—117 din * Biblioteca pentru toţi», care se publică în editura librăriei Carol Miillcr din Bucureşti, conţin o culegere de poezii sub titlul* Iubire *de d-l* ***A.*** *Vlahuţă, scrise în anii 1888—1895, prin urmare sînt cele mai none lucrări poetice ale autorului. Din ele scoatem una pentru nr. presintt al foii noastre."*

Restul poemului a apărut astfel : *Iubire* II, în *Vieaţa,* an. I, nr. 23, 1 mai 1894, p. 2 ; semnat ***A.*** *VUhuţă ; Iubire* III, IV, în *Vieaţa,* an. I, nr. 37, 23 octombrie 1894, p. 3 ; semnat ***A.*** *Vlahuţă,* iar *In iuliu,* cu menţiunea : *fragment din „Iubire",* în *Vieaţa,* an. II, nr. 5, 12 martie 1896, p. 2 ; semnat ***A.*** *VUhuţă.*

In volum e tipărită începînd cu ediţia. *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediţia 1915. -

în *Literatură şi ştiinţă* şi în *Vieaţa* poezia apare în versuri lungi ; două versuri «lin volum formează un vers în revistă.

SONET
[Sîut zece ani. Ce curios îmi pare]

Sonetul apare în *Vieaţa,* an. I, nr. 1, 28 noiembrie 1893, p. 4 ; semnat *A. Vlahuţă.*

Republicat în revisw bîrn.deană *Paloda,* nr. 25, 19 decembrie 1893, p. 2, în cadrul unui articol intitulat *Poeţi şi reviste,* la „Partea literară".

în volum e tipărit în toate ediţiile, începînd cu *Iubire* (1896). în ediţiile din 1909 şi 1915 este primul în ordinea celor unsprezece sonete.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

TACTICA...

Apare în *Lumea ilustrată,* au. II, nr. 11—12 (broşura VI), 1893, număr special, p. 161, semnată *A. Vlahuţă,* cu titlul *Seara, pe lună.*

în volum e tipărită în *Iubire* (1896) şi „Biblioteca peutru toţi", cu titlul *Tactică.*

Textul a fost reprodus după *Iubire* (1896).

SONET
[Cît ne iubeam, şi cum credeam odată]

Sonetul apare în *Vieaţa,* an. I, nr. 8, 16 ianuarie 1894, p. 3 ; semnat *A. Vlahuţă.*

în volum e tipărită în toate ediţiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

SONET
[A revenit frumoasa primăvară]

Sonetul apare în *Vieaţa,* au. I, nr. 19, 3 aprilie 1894, p. 4 ; semnat *A. Vlahuţă.* Republicat în *Familia,* an. XXX, nr. 16, 17/29 aprilie 1894, p. 184, semnat *A. Vlahuţă,* şi în *Revista copiilor ţi a tinerimei,* an. VII, nr. 48, 6 decembrie 1919, p. 645.

In volum e tipărit în toate ediţiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

V1EOR

Apare în *Vieaţa,* an. I, nr. 20, 10 aprilie 1894, pp. 1—2 ; semnată *A. Vlahuţă.*

In volum e tipărită în toate ediţiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

PRIMA LECŢIE

Apare în *Vieaţa, „număr excepţional, tipării cu ocazia sărbătorilor presei"* (indicaţia apare pe prima pagină, sus), din mai 1894, p. 1 ; semnată *A. Vlahuţă.* Deşi numărul acesta, nedatat, este inserat în volumul aflat la Biblioteca Academiei R.P.R., între numărul din 17 şi ce! din 24 aprilie, el trebuie datat după 15 mai, deoarece în *Vieaţa,* nr. 25 din 15 mai 1894, la ultima pagină, apare un anunţ cu litere aldine : *„Cu ocaziunea serbărilor presei,* Vieaţa *va scoale, in ajară ie numărul său obişnuit, un nurhăr excepţional. El va cuprinde între altele o poezie de A. Vlahuţă, intitulată* Prima lecţie."

Republicată în *Familia,* an. XXX, nr. 43, 23 octombrie/4 noiembrie 1894, p. 508, semnată *A. Vlahuţă,* şi în *Revista Lipovei,* an. I, nr. 4, 11/23 noiembrie 1895, p. 1, semnată *A. Vlahuţă.*

în volum e tipărită în toate ediţiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

DO UT DES...

Apare în *Vieaţa,* an. I, nr. 33, 25 septembrie 1894, pp. 1—2, în cuprinsul articolului *Geneza unei poezii* ; semnată *A. Vlahuţă.* In acest număr al *Vieţii* sînt publicate trei poezii de Vlahuţă : *Do ut des..., Icoane şterse* (p. 3) şi *Ananghie* (p. 4).

Nu e tipărită decît în volumul *Iubire* (1896) şi în colecţia „Biblioteca pentru toţi".

Textul e reprodus după *Iubire* (1896).

ICOANE ŞTERSE

Apare în *Vieaţa,* an. I, nr. 33, 25 septembrie 1894, p. 3 ; semnată *A.V.* In volum e tipărită în toate ediţiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

ANANGHIE

Apare în *Vieaţa,* an. I, nr. 33, 25 septembrie 1894, p. 4 ; semnată *L. Ascar.*

Republicată în *Revista Lipovei,* an. I, nr. 2, 26 octombrie/ 7 noiembrie 1895, p. 1, semnată *A. Vlahuţă,* şi în *Tribuna transporturilor, organul Uniunii sindicale a muncitorilor de transport pe apă şi uscat din Romînia,* an. I, nr. 3, 18/1 mai 1913, p. 4, semnată *A. Vlahuţă.*

î.u volum e tipărită numai în *Iubire* (1896) colecția „Biblioteca pentru toți".

Textul a fost reprodus după *Iubire* (1896).

PAR BASME...

Apare în *Vieața,* an. I, nr. 44, 11 decembrie 1894, p. 2 ; semnată *A. Vlahuță.*

In volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

VANITAS

Apare în *Vieața,* an. I, nr. 46, 25 decembrie 3894, p, 4; semnată *A. Vlahuță.*

în volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

PILDE VECHI...

Apare în *Vieața,* an. I, nr. 48, 8 ianuarie 1895, pp. 2—3 ; semnată *A. V.* Republicată în *Revista Lipovei,* an. I, nr. 2, 26 octombrie/7 noiembrie 1895, p. 1 ; semnată *A. Vlahuță.*

în volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

ETERNUL CÎNTEC

Apare în *Vieața,* an. II, nr. 1, 12 februarie 1895, p. 2 ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Tribuna,* an. XII, nr. 38, 17 februarie/l martie 1895, la rubrica „Foița *Tribunei",* p. 1, semnat *A. Vlahuță,* în-soțit de o prezentare elogioasă a revistei cu prilejul unui an de la apariția ei.

în volum-poezia e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

TU EȘTI POET...

Apare în *Vieața,* an. II, nr. 2, 19 februarie 1895, p. 2 ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Familia,* an. XXXII, nr. 26, 30 iunie/12 iulie 1896, p. 302, semnată *A. Vlahuță,* și în *Calendarul „Biblioteca pentru toți"* din 1897j p. 172.

In volum e, tipărită în toate edițiile, începînd cu anul 1S96.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

NEHOTARÎRE...

Apare în *Vieața,* an. II, nr. 4, 5 martie 1895, p. 8. Poezia este semnată cu inițialele ***L.*** *A.,* de la pseudonimul cunoscut ***L.*** *Ascar.*

E tipărită numai în volumul *Iubire* (1896) și în colecția „Biblio-teca pentru toți".

Textul a fost reprodus după *Iubire* (1896).

ÎN IULIU

Apare în *Vieața,* an. II, nr. 5, 12 martie 1895, p. 2 ; semnată *A. Vlahuță ;* cu subtitlul, în paranteză, *Fragment din „Iubire".* Este scrisă în vers lung ; două versuri din forma actuală formează unul singur în *Vieața.*

În volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896).

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

ÎN ÎNTUNERIC

Apare în *Vieața,* an. II, nr. 7, 26 martie 1895, pp. 2—3 ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Tribuna,* an. XII, nr. 71, 29 martie/10 aprilie 1895, p. 1 ; semnată *A. Vlahuță ;* cu indicarea revistei *Vieața,* după care s-a făcut reproducerea.

în volum e tipărită în toate edițiile, începînd cu *Iubire* (1896) şi cu cea din colecția „Biblioteca pentru toți".

Textul **a** fost reprodus după ediția 1915.

Poezia s-a păstrat şi în manuscris, reprodus în facsimil de Al. Bojin în *„Studiu biobibliografic",* pp. 69—70, cu indicația : *„Manuscrisul poeziei se află la Şerban Cioculescu".* '

SONET
[M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine]

Sonetul apare în *Vieața,* an. II, nr. 23, 1 octombrie 1895, p. 2, cu titlul *Din depărtare ;* semnat *A. Vlahuță,*

Republicat cu acelaşi titlu în *Foaia pentru toți,* **an.** I, nr. 7, 5 februarie 1897, p. 50, semnat *A. Vlahuță,* în *Ecoul Expoziției,* an. I, nr. 13, 2 septembrie 1906, p. 3, semnat *Al. Vlahuță,* în *Calendarul Minerva,* 1906, p. 85, cu titlul *Sonet* ; semnat *Al, Vlahuță.*

în volum e tipărit în toate edițiile, începînd cu *Iubire,* cu titlul *Din depărtare.* Din 1899 apare numai cu titlul *Sonet,* fără *Din depărtare.*

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET
[Din tot ce ne-a fost drag mai înainte]

Apare cu titlul *Sonet* în *Povestea vorbei,* an. I, nr. 5, 7 noiembrie 1896, p. 1 ; semnat *A. Vlahuță.*

în volum e tipărit începînd cu ediția 1899.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET
[Cîți ochi frumoşi şi visători, poete]

Sonetul apare în *Povestea vorbei,* an. I, nr. 9, 5 decembrie 1896 (pe revistă este tipărită greşit data 28 noiembrie), p. 1, cu titlul *Flori uscate ;* semnat *A. Vlahuță.*

Republicat **in** *Luceafărul,* **an.** IV, 1905, nr. 2, p. 48.

în volum e tipărit în toate edițiile, începînd din 1899.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SONET
[Vrăjit, tot şesul elocoteşte-n soare]

Apare în *Gazeta săteanului,* an. XIV, nr. 20 (283), 20 noiembrie 1897, p. 436, cu titlul *în şes ;* semnat *A. Vlahuță.*

Republicat în *Literatură şi artă romînă,* an. II, nr. 1, 25 noiembrie 1897, p. 25, cu acelaşi titlu şi aceeaşi semnătură.

Reprodus şi în *Amicul poporului,* calendar ilustrat pe anul 1900, p. 46, Sibiu, întocmit de I. Popovici.

îii volum e tipărit în toate edițiile, începînd din 1899.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

SĂMĂNA TORUL

Apare în *Semănătorul,* an. I, nr. 1, 2 decembrie 1901, p. 2, cu titlul *Semănătorul ;* semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Luceafărul,* an. IV, nr. 2, 1905, p. 48.

în volum e tipărită în 1909 şi 1915.

Textul **a** fost reprodus după ediția 1915.

Poezia este o profesiune de credință privitoare la curentul literar, al cărui program se definea în noua revistă.

PARTEA CEA MAI BUNĂ...

Apare în *Semănătorul,* an. I, nr. 7, 13 ianuarie 1902, p. 111 ; semnat */. Baltă.*

în volum e tipărită în edițiile 1909 şi 1915.

Textul a fost reprodus după ediția 1915.

TRECI *ZI, TRUCA* NOAPTE..,

Apare în *Semănătorul,* an. I, -voi. II, nr. 33, 10 noiembrie 1902, p. 97 ; semnată *A. Vlahuţă.*

în volum e tipărită în ediţiile 1909 şi 1915.

Textul a fost reprodus după 1915.

SFÎNTA MUNCĂ

Apare în *Familia,* număr jubiliar la a patruzecea aniversare, 1865—1904 ; an. XL, nr. 21—22, 27 mai (9 iunie) 1904, p. 244 ; semnată *A. Vlahuţă ;* datată *30 aprilie 1904,* cu titlul ***Sfinta muncă...***

în volum e tipărită în 1909 şi 1915. în fruntea volumului din 1915, poezia este dată fără titlu ; se indică numai în sumar.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

Manuscrisul aflat la Biblioteca Raională din Sibiu (reprodus în *Studiul biobibliografic* citat, p. 103) poartă titlul şi data *30 april 1904.*

Versul 5, în manuscris şi în *Familia* se înfăţişează astfel : ***„Cît** de urgisit să ţii".*

INTER ARMA...

Apare în *Sămănătorul,* an. V, nr. 9, 26 februarie 1906, p. 161 ; semnată *A. Vlahuţă,* datată *1} febr. 1906.*

In volum e tipărită în ediţiile 1909 şi 1915.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

1907

Apare în *Viaţa romînească,* an. II, nr. 5, mai 1907, pp. 236—241 ; semnată *A. Vlahuţă.*

Republicată în numeroase periodice, după cum urmează : *Adevărul,* an. XIX, nr. 6.381, 30 mai 1907, p. 1, cu indicaţia *„Reproducere din* Viaţa romînească *din laţi, an. 11, nr. S, mai" ; Viaţa literară ţi artistică,* an. I, nr. 21, 3 iunie 1907, pp. 165—166 ;

îa rubrica „Notiţe şi informaţiuni" (p. 172) se spune : *„Reproducem şi noi din* Viaţa romînească *poezia* 1907 *a d-ltii Al. Vlahuţă. Locul de frunte ce-l ocupă d. Vlahuţă în republica literelor şi în întreaga noastră prefacere culturală dă acestei poezii o însemnătate istorică."*

în *Viaţa literară şi artistică* poezia este precedată de o prezentare de cîteva rînduri — procedeu obişnuit al revistei — sub titlul *Preludii :*

„Ce repede îngroapă buna opinie publică pe scriitorii în viaţă I O pauză scurtă în activitate, un semn cît de mic de ostenite şi bănuiala apropiatei tale încetări se iveşte. Vreun tovarăş milos scoate vestea — ţi toţi ceilalţi o repetă şi-o răspîndesc — că izvorul a secat şi seînteia sfînta s-a stins. Şi-un cîntec de bucurie, rece şi ironic, trece peste tine şi peste munca ta, ca un vînt peste ţărîna proaspătă a mormîntului.

Dar iată o rază puternică luminează iarăşi întregul orizont literar. E raza ta, a celui crezut adormit. Şi lumea te primeşte cu alai şi te binecuvintează, cum binecuvintezi un răsărit de soare după o noapte de chinuri, cum saluţi un izvor limpede după o lungă rătăcire prin deşert. Iar corul de mici trufaşi, de limbuţi clevetitori, toată ceata noilor stăpîni, orbiţi de atîta lumină, amuţesc şi-şi reiau locşorul umil de mai r.ainte. Pasări plouate, adăpostite sub streşina casei tale."

în numărul următor (10 iunie 1907, p. 180), îa rubrica „Notiţe şi informaţiuni", se spune : *„Poezia d-lui Vlahuţă, apărută în numărul nostru trecut, este la ordinea zilei. Presa întreagă o discută. Ziarele conservatoare se mulţumesc cu cîteva observaţii potrivnice, cerînd în mod laconic destituirea poetului din funcţiunea ce ocupă la Ministerul de culte. Cele guvernamentale iau poezia drept un manifest politic ţi polemizează cu poetul, parc-ar ţi un bărbat de stat. Prietenii scriu despre ea într-un ton cam apocaliptic, cum este articolul, din* Neamul romînesc. *In publicul cel mare interesul manifestat pentru această poezie a fost extraordinar."* Demn de subliniat este puternicul ecou pe care l-a avut poezia lui Vlahuţă în rîndurile mişcării muncitoreşti din ţara noastră. Astfel, în ziarul *Romînia muncitoare,* an. III, seria a îl-a, nr. 14, 3—10 iunie 1907, p. 4, se află următoarea notă : *„Cunoscutul poet, d. Al. Vlahuţă, a fost redeşteptat parcă de răscoalele ţărăneşti la o nouă viaţă. El a publicat în* Viaţa romînească *o frumoasă poezie, de o rară energie, în strofe admirabile, putrezi-*

ciunea * *societății noastre* ***și*** *nepăsarea regală față de mizeria populară.*

Această poezie putînd ***sluji de minune*** *ca bucată de* ***declamat*** *în seratele noastre literare, o* ***vom reproduce****-o și* ***noi în numărul*** *viitor, spre a* ***fi la îndemîna oricui."*** în numărul următor ***(Romînia muncitoare,*** an III, seria a Il-a, nr. 15, 10—17 iunie 1907, p. 2) se publică în foileton poezia lui Vlahuță, cu titlul *1907* și indicația ***„Reproducere din*** Viața romînească ***din Iași,*** *anul al Il-lea, no.* ***5, luna mai".***

într-adevăr, la seratele și întrunirile muncitorești se recita adeseori poezia *1907.* ***Romînia muncitoare*** arată că la serbarea muncitorilor din Turnu-Severin a fost declamată și această poezie a îui Vlahuță (vezi ***Romînia muncitoare,*** an. III, seria a Il-a, nr. 52, 24 februarie 1908). Cu prilejul comemorării a patru ani de la răscoalele țărănești, grupul muncitorilor socialiști din Romînia, aflați la Budapesta, a ținut în ziua de 13/26 martie o adunare festivă : ***„Poezia celebră*** 1907 *a* ***poetului Vlahuță recitată [...] a stîrnit emoție și aplauze" (Romînia muncitoare,*** an. VII, scria a Il-a, nr. 7, 27 martie 1911, p. 4).

Cu prilejul încetării din viață a scriitorului, ***Lumea nouă,*** organ a! partidului socialist și al Uniunii sindicale (nr. 9, 24 decembrie 1919, p. 1) reproduce poezia ***1907.***

în timp ce mișcarea muncitorească și presa ei a primit elogios, cu multă căldură, poezia lui Vlahuță, ea a fost respinsă de reprezentanții oficialității burghezo-moșierești.

Astfel, în articolul editorial intitulat în mod semnificativ *A cui e* ***vina*** ?, ziarul național-îiberal ***Voința națională,*** îuălțînd osanale regelui, aruncă vina asupra partidului conservator, asupra cetățenilor care au făcut posibilă venirea la putere a acelui ***„guvern bizantin"*** care *„a* ***împins jaful și nerușinarea dincolo de orice închipuire",*** și chiar asupra scriitorilor care au cîntat în struna guvernanților în formule junimiste sau semănătoriste. ***„Prin urmare, partidul național-liberal*** *și-a* ***făcut datoria și a spus adevărul țării*** *și* ***m-sale [...]. N-are deci dreptate d-l Al. Vlahuță*** *să* ***învinuiască amîndouă partidele*** *că* ***au ascuns adevărul" (Voința națională,*** an. XXIV, nr. 6.606, 2/15 iunie 1907).

C. Rîuleț, luîad apărarea lui Vlahuță, se situează de fapt pe aceeași poziție. în articolul ***Poezia politică*** *a* ***d-lui Vlahuță,*** publicat în ***Revista literară și politică, 20*** mai 1907, p. 1, ajunge

* Greșeală de tipsr * text.

să declare răspicat că *„maestrul Vlahuță a greșit".* Ii caută apoi scuze în faptul că nu a cunoscut bine realitatea, stînd departe de treburile cîrmuirii, și se consolează cu gîndul că răul produs nu e atît de mare. *„Marele căpitan"* (regele) să fie sigur că *„pentru întîia dată graiul poetului Alexandru Vlahuță nu găsește răsunet nici chiar în sufletele admiratorilor săi".*

Mihail Dragomirescu a căutat să anihileze valoarea poeziei : *„într-adevăr, această din urmă lucrare* — scrie el, referindu-se la *1907 – e de-o monotonie, de-o lungime, de-o imperfecție de formă (afară de vreo cîteva versuri) ce o face, pentru un gust delicat, aproape ilizibilă. Dar pe lîngă aceasta, concepția poeziei e cu desăvîrșire falsă. în ea, pe de o parte, ni se pune în scenă un personagiu real, regele, în același timp cu două personagii imaginare, alegorizate, Minciuna și Adevărul, întocmai precum face d. Ranetti în* Plugul și tunul — *și din capul locului sîntem izbiți de această grosolană incongruență..."*

Și criticul conchide : *„Așadar,* Anul 1907 *nu e poezie; și din punct de vedere poetic merită osînda. Ar trebui cel puțin să merite laudă pentru tendința ce exprimă. Dar această tendință e atît de evident falsă, că în fața oricărui om cu mintea întreagă apare ca o... îndrăzneală inutilă"* („Revista critică", în *Convorbiri,* 15 iulie—1 septembrie 1907, pp. 696—697).

în nr. 18 din 15 septembrie 1907, tot la rubrica „Revista critică", M. Dragomirescu, revenind asupra problemei, rezumă astfel ideile susținute de el :

„Prima întrebare: Adaugă 1907 *ceva la gloria lui Vlahuță cel cunoscut ? Și analiza mea a zis: nu! A doua întrebare: Este ea la înălțimea «Marelui anonim »* ? Și aceeași analiză a răspuns: de loc I Și acest «nu» și acest «de loc» implică în același timp afirmarea că Vlahuță, cu asemenea lucrări, își pătează renumele, nu și-l înalță"* (p. 737).

în articolul *Ibrăileanu și Mehedinți sau Kebes și Plato (Două ipostaze ale artei cu tendință),* publicat în nr. 23 (1 decembrie 1907), vorbind despre polemica dintre cei doi și mai ales despre articolul lui Mehedinți *Politica și literatura (Conv, Ut-,* XLI, 20), M. Dragomirescu afirmă că : „Noi vrem pămînt ! *a lui Coșbuc a întunecat în conștiința generală capodopere ca* Noaptea de vară și Nunta. Zamfirei, *iar Vlahuță și Caragiale pare că nu trăiesc in mintea multora decît prin ai lor* 1907, *deși altele sînt*

A Cu acest pseudonim fuseseră semnate fabulele lui I. L. Caragiale

operele lor care întemeiază cu adevărat valoarea lor de scriitori. „Atît slaba, ca operă poetică,* 1907, *a lui Vlahuță, cît ți energica poezie din* Sonetele *lui Cerna sînt, ca elemente de influențare politică, ca mijloc în vederea unui scop, tot atît de primejdioase [...]. Nu pentru că* 1907 *este frumoasă s-a bucurat de întinsa publicație a unui ziar ca* Adevărul *ți de aprecierea d-lui Iorga ți a atîtor alții, care nu văd în țara aceasta decît putreziciune ți minciună. Și iarăți, nu pentru frumusețea, de altminteri reală, a* Sonetelor *lui Cerna au fost publicate ți lăudate de ziarele democratice sau mai mult sau mai puțin antimilitariste, ci pentru că aceste bucăți de versuri satisfăceau pornirile mai mult sau mai puțin pătimașe de natură politică ale atîtor și atîtor oameni, care văd în opera poetică un mijloc, iar nit un scop".*

Pe aceeaşi poziție se situa şi revista *Viața nouă,* condusă de Ovid Densusianu. într-o notă nesemnată din 1 aprilie 1909, vorbind despre volumul atunci apărut, *Viața nouă,* scria :

„D. Vlahuță ne dă prilej să ne convingem încă o dată de ce n-au ajuns să se convingă mulți, că nu versurile care privesc actualitatea, care au făcut mult zgomot, rămîn mai puțin atinse de rugina timpului. Iată poezia 1907, *de care s-a vorbit atîta după răscoale — citiți-o acum și comparați-o cu altele. Veți avea impresia de ceva ce a trecut ți nu vă mai poate mișca, dacă cumva v-a mișcat cînd a apărut acum doi ani. Și cînd poetul zice :*

«Nu ți-ai iubit poporul, maiestate» (e citată toată strofa, n.n.), *sau cînd vrea să stăruie mai mult asupra nepăsării acelui rege despre care e vorba, adaugă*

«C-acestea nu *l-au deșteptat pe rege»* (se citează şi această strofă, n.n.), *acel «nu» subliniat și toate cuvintele nu ne mai dau impresiunea de poezie, ci de rechizitoriu, de acuzațiune care ar avea nevoie de un comentar pentru ca să sc vadă întmcît este îndreptățită ; de altfel, nu știu dacă singur d. Vlahuță mai crede că ce spune d-sa în versuri ar putea fi scris în proză fără să nu găsească dezaprobarea celor mai mulți.*

Ar fi mirat poate pe unii lipsa acestei poezii în volumul nou al d-lui Vlahuță, dar celelalte n-ar fi pierdut o tovarășă de regretat" (p. 78).

Alături de publicațiile muncitoreşti, scriitori şi ziarişti cu o atitudine progresistă, democratică au înțeles însemnătatea poeziei şi au prețuit atitudinea curajoasă a autorului ei.

În nr. din 31 mai, C. Miile publica în *Adevărul* articolul *Un om,* **în** care spunea : *„In țara noastră, cu suflete mici și pline de josnicie, desigur că poetul care a avut curajul să spună regelui adevărul va fi lovit. Ce va păți Vlahuță, nu putem ști, dar desigur încercarea cel puțin se va face ca să i se plătească scump acest curagiu. Ce au a face urmările ? Poetul și-a făcut datoria [...]"'*

în ziua de 1 iunie, deci două zile după reproducerea poeziei, *Adevărul* publică şi **o** notă elogioasă : „Anul 1907 *va rămîne o dată importantă în istoria Romîniei moderne, dar și versurile d-lui Vlahuță, pentru care d-sa a ales acest titlu, vor rămîne o faptă importantă, pe care istoria o va înregistra-o necontestat".*

în ziua următoare, la 2 iunie, ziarul tipăreşte o caricatură cu titlul : *Chestia zilei: Rezultatele de la colegiul al III-lea.* Textul e următorul :

„Ministrul de interne: Sire, țărănimea a dat guvernului toate cele 38 de mandate de deputați.

Regele: Asta este inc-un dovad că tomnu Flahuță n-are treptate !!"

Peste câteva săptămîni, la 23 iunie, ziarul publică un interesant interviu : *O vizită la Vlahuță.* Scriitorul a declarat :

„Sînt gînduri pe cari de la o vreme și să vrei nu le mai poți ascunde. Vine un moment cînd tot sufletul tău e ca un arc întins, dureros de întins! Și atunci cuvîntul îți smulge gîndul și-l duce — îl duce în lume! Mă apăsau de mult cele spuse în 1907 ; trebuiau spuse ! *Și ce bine m-am simțit după ce le-am spus !... l-a durut rău pe unii și-au țipat ca din gură de șarpe. Nu-i nimic. Are să le treacă. Și are să le facă bine. Cei mai mulți s-au prefăcut numai că-i doare. Și aceia s-au văitat și mai tare. Dar cîți nu și-au găsit cugetul lor în acele versuri!*

Ce-mi pasă de ura celor puternici și de micile lor răzbunări! Eu prețuiesc viața prin binele pe care-l pot face, prin adevărul pe care-l pot spune, prin sentimentul demnității și mîndriei mele personale, iar nu prin foloasele pe care le-aț putea avea, de orice fel ar fi ele și oricît de ușor s-ar căpăta. Cunosc și eu cărările cari duc la onoruri și la așa-numitele «situații strălucite». Niciodată nu m-au ispitit. Umble sănătoși pe ele cei cărora viața nu le poate da alie mulțumiri!"

La întrebarea reporterului, care-i cerea să-i tălmăcească sensul poeziei, Vlahuță răspunde :

„N-as dori să se crează că retractez ceva, căci n-am nimic de retractat."

în revista *Dumineca,* din 10 iunie 1907, p. 3, se publică următoarea notă nesemnată, intitulată *Alexandru Vlahuţă :*

„După o tăcere îndelungată, distinsul maestru a apărut din nou, tot aşa de impetuos şi viguros, ca şi în anii cei de glorie, dînd celor setoşi de adevăr puternica poezie 1907, *publicată în* Viaţa romînească *şi reprodusă mai de toate ziarele şi revistele şi, mai ales, comentată. Vlahuţă a ştiut să prinză momentul, să se inspire din viaţa trăită, şi în sculpturalele sale versuri imprimă cu putere pecetea actualităţii."*

In gazeta *Săptămîna,* G. Panu ia atitudine în general favorabilă poemului lui Vlahuţă.

„Dacă voiţi, versurile d-lui Vlahuţă sînt mai mult o fabulă, o fabulă foarte transparentă, cu aluzii de actualitate. Este şi o morală care se poate trage, dar morala nu o arată autorul nici la urmă, cum se obişnuieşte în fabulă, ci o designează în corpul lucrării, o morală pesimistă, o constatare dureroasă a unei stări, care, după poet, nu are remediu, nu are soluţii. [...]

D. Vlahuţă a fost, natură simţitoare de poet, impresionat mult mai adine decît noi de răscoala ţăranilor. La el contrastul dintre fastul jubileului din anul trecut, unde s-au spus atîtea neghiobii şi s-au înscenat atîtea nimicuri, şi între dezastrul social din anul acesta a luat o formă poate exagerată, dar în fond justă.

Nu numai d. Vlahuţă a fost izbit de acest contrast, noi cu toţii l-am simţit. /.../

Eu cred că d. Vlahuţă are dreptate cînd crede că toţi sîntem vinovaţi de aceasta ; toţi, înţeleg partidele..." (Adevărul şi Minciuna, Versuri de d. Vlahuţă, articol publicat în *Săptămîna,* an. VII, nr. 40, 2 iunie 1907, pp. 462—464).

Viaţa romînească a răspuns atacurilor presei reacţionare, căutînd însă să nu-şi asume întreaga răspundere a publicării ei şi să-i confere un caracter de fabulă mai accentuat. Sub titlul ironic : *Literatura „incendiară", „anarhistă" etc.* se ascunde o replica usturătoare dată celor care vor să treacă sub tăcere realităţile sociale. Semnînd cu iniţialele G. /. cronica literară respectivă, Garabet Ibrăileanu denunţa faptul că ziarele politice ale vremii, lipsite în general de preocupări literare, s-au dedat unei furibunde campanii împotriva lui A. Vlahuţă, care a scris poezia *1907.*

„Desigur că ar fi fost mai potrivit ca ziariştii noştri să discute poezia d-lui Vlahuţă cu un tratat de estetică în mînă, şi nu cu Dreptul constituţional *al d-lui Disescu, dar tioi sîntem mulţumiţi şi cu atîta: Bine că s-au dedat la «critica literară» şi aşa cum pot! Numai de nu s-ar opri chiar de la început."*

în continuare el arăta cum acelaşi scandal s-a făcut şi în jurul nuvelei *Moş Gheorghe la expoziţie* de Spiridon Popescu.

Şi conchidea ironic : *„Scriitori romîni, nu cîntaţi suferinţele poporului, că sînteţi «incendiari» şi «anarhişti»! Scriitori romîni, nu zugrăviţi în operele voastre decît personagii fericite, politicieni junimişti, oameni pentru care lumea aceasta e cea mai hună cu putinţă din lumile cu putinţă bune — altminteri, sînteţi «incendiari» şi «anarhişti» !" (Viaţa romînească,* an. II, nr. 6, iunie 1907, p. 466.)

în acelaşi număr al revistei, la rubrica „Miscelaneea", sub titlul *1907,* se făceau următoarele precizări : *„Poezia d-lui Vlahuţă, publicată în n-rul trecut al* Vicţei romîneşti, *a dat naştere unei literaturi întregi de incriminaţiuni, atît împotriva veteranului poeziei romîneşti, cît şi împotriva noastră, şi în fruntea campaniei acesteia s-au pus tocmai cavalerii «artei pure», lealii şi credincioşii colaboratori ai* Epocii, *cari ne învinuiau atîta că sîntem '«politiciani» şi că nu facem literatură decît pentru a servi un anume ^partid".*

într-un fel, totuşi, nota are aerul unei scuze, unei încercări de a declina răspunderea redacţiei :

„Crede serios Epoca *et Co. că o* revistă literară *poate refuza unui Vlahuţă publicarea vreunei poezii, oricare ar fi ea ?*

Dacă o revistă literară trebuie să-şi asume toată răspunderea pentru articolele teoretice ce le publică, ea vădit nu poate trata o poezie sau o nuvelă ca un articol de gazetă şi nu poate fi responsabilă în această privinţă decît doar din punctul de vedere al criteriului său de artă."

Apare numai în ediţia 1909, după care am reprodus textul.

Ni s-au păstrat şi două manuscrise ale acestei poezii : ciorna în creion, cu multe ştersături, şi copia în cerneală, reprczentînd o redactare finală care poartă data *10 mai 1907.*

în ciornă, poezia are un alt titlu care a fost apoi şters (sau poate subtitlu) : *Al lămuririi foc...,* titlul definitiv fiind *1907.*

Redactarea primă cuprinde şi unele implicaţii mai directe la realităţile momentului şi atacuri mai precise la adresa lui Carol I. în versul 25 (strofa *7), în loc de „cuprinsul", se spune „regatul", iar finalul strofei a 18-a era următorul :

„Părăzi, decor de teatru, luminaţii,
Tot ce pe vulg şi pe copii înşală,
întruchipează slava ta regală,
Isprava ta ş-a două generaţii."

Manuscrisul ciornă are un alt final. După ultima strofă, cunoscută din versiunea tipărită, se mai afla un catren, menit să înfăţişeze din nou apariţia Adevărului. Aceste ultime versuri au cunoscut mai multe variante :

„Şi-apasă inima. Ce tare-i bate,
Se uită în juru-i — nimeni. Mutate
Ar vrea să afle. Ca dintr-o casă-n flăcări se răpede."

Această strofă este ştearsă în parte, iar ideea reluată în altă variantă :

„De afară o lumină mare bate,
Dar ce-i lumina asta în cetate ?"

Ştergînd cel de-al doilea vers, poetul scrie :

„Ca-n faţa unui spectru-mărmureşte,
Din flăcări Adevărul îl priveşte,
Cu braţele pe piept încrucişate."

Renunţînd şi la această redactare, Vlahuţă a dat o ultimă formă acestei strofe, pe care a întăturat-o însă în versiunea tipărită :

„A, ce lumină-aici !... De unde bate ?...
Ca-n faţa unui spectru-ncreroeneşte :
în prag stă Adevărul şi-l priveşte,
Cu braţele pe piept încrucişate."

Manuscrisul mai prezintă şi alte modificări faţă de forma tipărită, fără a avea o importanţă deosebită.

Poezia *1907* reprezintă o dată importantă în creaţia lui Vlahuţă. De aceea, asupra împrejurărilor în care a fost scrisă şi a semnificaţiei ei, ca şi asupra polemicii iscate în urma publicării, cititorul află o analiză detaliată în *Studiul introductiv.*

Plf

CUVÎNTUL

Apare în *Viaţa romînească,* an. II, nr. 6, iunie 1907, pp. 391—392 ; semnat *A. Vlahuţă.*

Republicată în *Calendarul Minerva,* 1908, pp. 49—50 ; semnat *A. Vlahuţă.*

în volum e tipărită în ediţia din 1909 şi 1915.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

S-a păstrat şi în manuscris, reprodus în *Studiul biobibliografic* citat, pp. 79—80, cu indicaţia *„Manuscrisul se află la familia Vlahuţă".* Este dedicată unui prieten şi poartă indicaţia 2 *iunie 1907.*

NUNQUAM RIDENTI

Apare în *Viaţa romînească,* an. II, nr. 8, august 1907, pp. 168—169 ; semnat ***A. Vlahuţă ;*** în sumar : *A. Vlahuţă.*

în volum poezia apare în ediţiile 1909 şi 1915.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

DREPTATE

Apare în *Viaţa romînească,* an. III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 29; semnat *A. Vlahuţă.*

îa volum e tipărită în ediţiile 1909 şi 1915. Din volumul de poezii din 1909, apărut în Editura Minerva, e reprodusă în *Calendarul Minerva* pe 1909, p. 58.

S-a păstrat şi manuscrisul : o ciornă în creion pe o scrisoare a lui Goga către Vlahuţă, datată *Sibiu, 19 dec. 1907.*

Textul a fost reprodus după ediţia 1915.

Printre manuscrisele lui Vlahuţă se găseşte următoarea însemnare, sub forma unei cugetări, care poate fi pusă în legătură cu poezia *Dreptate.*

„Dreptatea-i chezăşia vieţii —
nici o ţară, nici o alcătuire a noastră
pe pămînt nu poate trăi
fără dreptate."

SLĂVIT E VERSUL...

Apare în *Universul,* an. XXVIII, -„, ,22 23 • *u* • P- *1;* semnată *A. Vlahuţă.* I„ volL' - ™ 1910, «Pa eare a fost reprodus textul ' * 1915-

TRIUMFUL AŞTEPTĂRII

Apare în *Romînul* (Arad), an. I, nr. 81, 10/23 aprilie 1911, p. 1 ; semnată *A. Vlahuţă* ; datată *1911.*

Republicată în ziarul *Libertatea* (Orăştie), an. X, nr. 17, 14/27 aprilie 1911, p. 4 ; în *Naţiunea,* an. I, nr. 4, mai 1911, p. 98 ; semnat *A. Vlahuţă,* cu indicaţia, în paranteză, *Romînul* în *Lumea nouă,* supliment la *Romînia muncitoare,* nr. 18, an. I, nr. 3, 8 mai 1911, p. 18, cu indicaţia *1911* ; semnată *A. Vlahuţă.* La pagina 24 există o notiţă în care se spune : *„Versurile* Triumful aşteptării *le reproducem din ziarul de peste munţi,* Romînul". Reprodusă şi în *Tineretul socialist,* nr. 12, 1 septembrie 1919, p. 3 ; semnată *A. Vlahuţă.*

în volum e tipărită în ediţia 1915, după care a fost dat textul ediţiei de faţă.

Poezia ni s-a păstrat şi în manuscris, într-un caiet de însemnări zilnice al lui Vlahuţă. în acest caiet, reprodus în ediţia de faţă, voi. al III-lea, se prezintă şi împrejurările în care a fost scrisă poezia.

NOAPTE DE IARNĂ

Apare în *Flacăra,* an. I IA A CL semnat *A. Vlahuţă.* ' ' 1912, p. •

în volum e tipărită în ediţia 1915 *A* - «ul- P care am reprodus

VALURI...

Apare în *Flacăra,* . IV, 1 _ „ jubiliar,, cu titlul *Căratul* XZTTvhluT' * "

în volum e tipărită în ediţia din 1915, după care am reprodus textul.

Pentru a întregi şi preciza imaginea atitudinii lui Vlahuţă faţă de primul război mondial, ne referim la corespondenţa sa. într-o scrisoare către Cristu Grecescu, poetul îşi exprimă teama crescîndă în faţa pericolului iminent ce se profila din ce în ce mai neîndurător. Scrisoarea datează din 27 octombrie 1912 şi cuprinde esenţa poeziei *Valuri.* Perioada de elaborare a poeziei a fost deci îndelungată, ideea cristalizîndu-se cu doi ani înainte de apariţia ei în *Flacăra.*

27 oct. 1912

Frate Cristule,

Aţ fi venit, dar vremea urîtă, veştile grozave de pe cîmpul de război, atîtea ş-atîtea gînduri despre ce poate s-aducă ziua de mîine bietului nostru neam (care are şi el o mulţime de bube turceşti în administraţie, în justiţie, în toată păcătoasa conducere a destinelor lui), îţi spun drept c-aşa m-am abătut, m-am îmbolnăvit sufleteşte, că nu mai am chef de nimic. Aştept în fiecare dimineaţă gazetele; cum vin, mă-nchid sus, în odaie, citesc, mă mir, mă necăjesc... Şi toată ziua nu mai sînt bun de nimic. Ş-a doua zi, da capo.

Săracii turci! Prăbuşirea marii lor împărăţii mă umple de-o melancolie adîncă, amestecată cu nu ştiu ce sentiment de inexorabilă universală dreptate, care parcă-mi şopteşte mereu aceste două cuvinte: scadenţa minciunilor. Ah, aceste două cuvinte ar trebui scrise cu litere de foc pe la toate răspîntiile şi pe frontispiciul tuturor aşezămintelor noastre! Căci tare mă tem şi pentru noi de o scadenţă generală şi irevocabilă a minciunilor.

Iartă-mă, dragă Cristule, că-ţi scriu gînduri aşa de urîte, U vremea asta în zadar aş cînta altele.

Pînă nu s-o face puţină linişte în sufletul meu, nu mă urnesc de-aici.

Te îmbrăţişez,
A. VLAHUŢĂ

TRADUCERI DIN ADA NEGRI

Traducerile lui Vlahuță din Ada Negri au apărut în cursul anilor 1897, 1898, 1899 în ***Gazeta săteanului*** şi au fost reproduse în ***Semănătorul*** din anii 1901 şi 1902. Nu a fost reprodusă în ***Semănătorul*** poezia ***Mutare silită.*** în revista ***Semănătorul*** a apărut pentru prima dată numai poezia ***Durere.*** Poezia ***După un an*** a văzut lumina tiparului mai întîi în ***Familia.***

în ***Gazeta săteanului*** fiecare poezie avea la sfîrşit indicaţia volumului din care a fost tradusă : ***Tempesta*** sau ***Fatalitâ*** de Ada Negri şi menţiunea : ***Tradusă de A. Vlahuţă.*** în ***Semănătorul*** fiecare poezie avea indicaţia, în subtitlu, ***Din Ada Negri*** şi era semnată, la sfîrşit, ***A. Vlahuţă,*** cu excepţiile ce vor fi arătate.

Dăm mai jos data apariţiei fiecărei poezii :

Ţie, mamă... — ***Gazeta săteanului,*** an. XIV, nr. 17 (280), 5 octombrie 1897, p. 328, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 17, 24 martie 1902, pp. 261—263 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

In noapte — ***6azeta săteanului,*** an. XIV, nr. 18 (281), 20 octombrie 1897, p. 350, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 15, 10 martie 1902, p. 238 ; semnată ***A.V.***

La ţară — ***Gazeta săteanului,*** an. XIV, nr. 19 (282), 5 noiembrie 1897, p. 383, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 9, 27 ianuarie 1902, pp. 142—143 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

Ceas de liniţte — ***Gazeta săteanului,*** an. XIV, nr. 20 (283), 20 noiembrie 1897, p. 438, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 13, 24 februarie 1902, p. 201 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

Floarea gîndului — ***Gazeta săteanului,*** an. XIV, nr. 21 (284), 5 decembrie 1897, p. 445, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 7, 13 ianuarie 1902, pp. 107—108 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

Logodnica — ***Gazeta săteanului,*** an. XIV, nr. 21 (284), 5 decembrie 1897, p. 454, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 14, 3 martie 1902, pp. 218—2d9 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

Mutare silită — ***Gazeta săteanului,*** an. XIV, nr. 22—23 (285—286), 20 decembrie 1897 şi 5 ianuarie 1898, p. 477,'şi în ***Lumea nouă,*** supliment gratuit la ***Romînia muncitoare,*** an. I, nr. 8, 16 octombrie 1911, p. 61, cu indicaţia ***de Ada Negri;*** semnată ***Al. Vlahuţă.***

Fără ritm — ***Gazeta săteanului,*** an. XIV, nr. 24 (287), 20 ianuarie 1898, p. 539, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 24, 12 mai 1902, pp. 379—381 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

Muncitorul — ***Gazeta săteanului,*** an. XIV, nr. 24 (287), 20 ianuarie 1898, p. 550, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 15, 10 martie 1902, pp. 228—230 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

Nu te mai întoarce... — ***Gazeta săteanului,*** an. XV, nr. 3 (290), 5 martie 1898, p. 74, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 22, 28 aprilie 1902, pp. 347—348 ; semnată ***A. Vlahuţă.***

După un an — ***Familia,*** an. XXXIV, nr. 14, 5/17 aprilie 1898, p. 157 ; ***Literatură ţi artă română,*** an. IV, 1899—1900, nr. 5-6-7, martie-aprilie-mai 1900, p. 332, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 6, 6 ianuarie 1902, p. 90 ; semnată ***A.V.***

Copil — ***Gazeta săteanului,*** an. XV, nr. 6 (293), 20 aprilie 1898, p. 142 ; ***Semănătorul,*** an. I, nr. 12, 17 februarie 1902, pp. 185—188, semnată A ***Vlahuţă ; Foaia tînărului,*** cercul ***Tineretului muncitor,*** an. II, nr. 4, iulie 1911, p. 2, cu indicaţia ***traducere de Al. Vlahuţă.*** Poezia este transpusă în proză, fără modificări esenţiale. Cuvintele ***„ţi speriate, oasele-i pe moarte îţi amintesc robia strămoşească"*** sînt culese cu caractere cursive.

Cîntec de primăvară — ***Gazeta săteanului,*** an. XV, nr. 8 (295), 20 mai 1898, p. 211, şi ***Semănătorul,*** an. I, nr. 11, 10 februarie 1902, p. 168 ; semnată ***Ada,*** fără altă menţiune.

Proletar — ***Gazeta săteanului,*** an. XV, nr. 18 (305), 20 octombrie 1898, pp. 396—397 ; ***Semănătorul,*** an. I, nr. 10, 3 februarie 1902, pp. 158—159, semnată ***A. Vlahuţă ; Romînia muncitoare,*** an. I, nr. 8, 24 februarie 1902, p. 3, cu indicaţia ***Tradusă de A. Vlahuţă (Gazeta săteanului); Calendarul muncii pe anul 1907,*** pp. 96—98 ; ***Lumea nouă,*** supliment la ***Romînia muncitoare,*** nr. 27, an. I, nr. 14, 1 mai 1911, p. 25.

Durerea — ***Semănătorul,*** an. I, nr. 6, 6 ianuarie 1902, p. 91, semnată ***A.V.***

în volum, traducerile din Ada Negri au fost tipărite în ediţiile 1904, 1909 şi 1915.

Textul a fost reprodus după ediţia 1915 (cu excepţiile arătate în ***Notă asupra ediţiei).***

Fără să avem mărturii directe, putem presupune că Vlahuţă a tradus poeziile Adei Negri fiind atras de conţinutul protestatar al acestora, ca şi de simpatia pe care poeta o arată celor oprimaţi, în această privinţă, sînt semnificative rîndurile din articolul poetului, intitulat ***Ada Negri,*** apărut în ***Gazeta săteanului,*** an. XV, nr. **12** şi **13 (299—300), 20** iulie şi **5** august **1898,** p. **284 * :** ***„Pătrunsa şi vibrînd toată de adîncile sujerinţi ale poporului, mai mult decît de propriile ei dureri, ea [...] a scos, de la primele încercări, accente de o mişcătoare sinceritate, strigăte de acelea pe cari numai durerea adevărată ştie să le dea, versuri ce par a izbucni din sufletul unui popor întreg. Iată pentru ce, nu numai în Italia, dar şi în străinătate, în Franţa mai ales, unde e atît de admirată, cînd vorbesc criticii despre ca, o numesc cu drept cuvînt*** «la prophetesse du peuplc»."

Poetul traduce cu multă libertate, schimbînd cuvintele, imaginile şi intervenind uneori chiar în titlurile poeziilor. Este deosebit de semnificativă, în acest sens, modificarea titlului ***Disoccupato,*** care în italiană are sensul de „fără lucru, şomer", în ***Proletarul.***

Din cele opt volume de poezii ale Adei Negri, Vlahuţă a cunoscut, în perioada realizării traducerilor, numai primele două volume : ***Fatalită,*** Milano, **1892,** şi ***Tempeste,*** Milano, **1896,** din care a tradus şaisprezece poezii (trei din ***Fatalită : Floarea gîndului, Durerea*** şi ***Cîntec de primăvară*** ; treisprezece din ***Tempeste : Ţie, mamă, In noapte, Ceas de linişte, La ţară, Logodnica, Mutare silită, După un an, Muncitorul, Fără ritm, Şi cei din urmă ca şi cei dintîi, Nu te mai întoarce, Copil*** şi ***Proletar).***

Vlahuţă nu a fost primul traducător în limba romînă al poeziilor Adei Negri. Personalitatea şi opera poetei au început să fie cunoscute în ţara noastră prin periodicele literare aflate pe poziţiile clasei muncitoare. Astfel, în ***Lumea nouă literară ilustrată,*** an. II, nr. **17, 3** martie **1896,** pp. **1—2,** a apărut un articol despre Ada Negri, însoţit de o fotografie a poetei. Articolul avea la sfîrşit indicaţia : ***După Dora l^ande.*** (Acest articol, cu aceeaşi indicaţie, datat ***1896,*** mai apare şi în ***Calendarul muncii pe anul 1914,*** pp. **119—125.)** în aceeaşi revistă ***Lumea nouă literară ilustrată*** (an. II, nr. **28, 19** mai **1896,** p. **8)** se publică traducerea în proză a poemelor ***Nefericirea, Pentru cei nefericiţi, Sfîrşitul răs-***

* **Articolul,** cu unele modificări, este tipărit, sub forma unei note introductive, înaintea traducerilor, în volumul dc poezii din 1909, reprodus şi în prerenra ediţie.

coalei, Expulzarea, j . ,î,,;,l traducerilor se află iniţialele ***C.Z.B.,*** cu care iscc\i, ,,,,i Constantin Z. Buzdugan, colaborator al acestei reviste, traducătorul ***Internaţionalei*** în limba romînă. O altă traducere ,j, N,,i, intitulată ***„Poveste scurtă*** (de astă dată în vers^i,-^ ,\, lumina tiparului în aceeaşi revistă (an. II, nr. 51, 26 ,; 1896, p. 2). Tălmăcirea aparţine lui A. Steuerman. Fap,t , ij,i, Adei Negri a fost răspîndită mai întîi de presa liter^ muncitorească din ţara noastră este cît se poate de semnifica,j,_ _ Steuerman a mai tradus alte două poezii din Ada Neg,; ***Enigma*** şi ***Străina,*** tipărite în 1896 în revista ***Povestea vorl,^*** 3, 26 octombrie, p. 6, şi nr. 6, 14 noiembrie, p. 7 j i g97 a apărut în ***Convorbiri literare,*** an. XXXI, mai 18g,, _ 402, poezia ***Mama,*** tradusă de Constantin Calmuski.

Traducerile lui Vlahuţă din opera poetică a Adei Negri au avut ecou. în ***Gaz>anului,*** an. XIV, nr. 21 (284), 5 decembrie 1897, p. 447, j traduceri de-ale lui Vlahuţă, se publică Poezia ***Adei Negri*** de I. Găvânescu, din care cităm cîteva versur^ poeta era socotită o apărătoare a oropsiţilor .

> "5-a. o Jeanne d'Arc a poeziei,
> ^ ochi de geniu inspiraţi,
> dici stindardul, rupt de soartă,
> Al celor mici şi apăsaţi."

Tot în ***Gazeta s«,l,i,*** XV, nr. 18 (305), 20 octombrie 1898, se publică fotografia poetei pe o pagină întreagă, intercalată între două pag;,^ ,tul poeziei ***Proletar.*** Datorită conţinutului lor protestat, traducerile lui Vlahuţă au fost republicate de presa muncitore ,i,I,i : ***Romînia muncitoare, Lumea nouă, supliment gr,i, [, Romînia muncitoare, Foaia tînărului*** etc. (vezi notele bibliog,f;)_ £), emenea, aceste ttaduceri se recitau la seratele şi ş,ătorile muncitoreşti din capitală şi provincie, ***„două cu deosebire^*** Muncitorul ***şi*** Proletarul, ***se recitau la festivităţile mişcării socialiste"*** (vezi Barbu Lăzăreanu, ***Glose şi comentarii de istoriog,f, Uterară şi folclor,*** p. 347) şi vedeau lumina tiparului în diferite periodice cu orientare democratică.

Traducerile lui Vl,ă , lîngă valoarea lor literară, şi o deosebită importanţa , întregirea profilului moral al scriitorului. Preferinţa lui pentru opera Adei Negri şi mai ales pentru poeziile cu un Pr,unţat caracter umanist este determinată de puternicele afinităţi ,jj,t, ,; Joi poeţi. Pentru ilustrarea celor

afirmate se pot cita cuvintele lui Ion Bianu, din raportul ţinut in faţa Academiei Romîne asupra volumului de poezii al lui Vlahuţă : *„Aceste înclinări simpatice către cei necăjiţi explică si simpatia lui Vlahuţă pentru poeta lombardă Ada Negri, o scriitoare care ţi ea a vărsat destule lacrimi pentru soarta sclavilor moderni ţi a gloatei muncitoare".*

ÎN PERIODICE

DOMNIŞOAREI G.

Apare în *Lyra romînă,* an. I, nr. 11, 22 februarie 1880, pp. 86—87 ; semnată *A. Vlahuţă* ; datată *Tîrgovişte, 1880, februarie 6.*

Textul a fost reprodus după *Lyra romînă.*

AH! CÎNTĂ-MI MEREU

Apare în *Lyra romînă,* an. I, nr. 13, 6 martie 1880, p. 103 ; semnată *A.V.* ; datată *Tîrgovişte, 19 feb. 1880;* cu subtitlul *D-şoarei M. G.*

Textul a fost reprodus după *Lyra romînă.*

DORUL, CU-A TA MINĂ... OMUL

Poeziile *Dorul, Cu-a ta mîna...* şi *Omul* au apărut toate trei în acelaşi număr din *Convorbiri literare,* an. XIV, nr. 5, 1 august 1880, pp. 198—199 ; semnate *A.V.*

Dintre acestea, *Dorul* a fost republicată şi în *Armonia,* an. II, **nr.** 2, 6 iunie 1882 ; datat *Pceneşti, febr. 1879* ; nesemnat.

Textul poeziilor *Omul* şi *Cu-a ta mînă...* a fost reprodus după *Convorbiri literare,* **tar** textul poeziei *Dorul,* după *Armonia.*

în *Convorbiri literare,* an. XII, nr. 1, 1 aprilie 1878, p. 40, **Ia** *Corespondenţă* aflăm următorul răspuns : *„D-lui A.V. în B. Multă uşurinţă la versificare, limbă frumoasă dar altă... nimic. Nu vă descurajaţi însă."*

Privitor la debutul său în paginile acestei publicaţii Vlahuţă a spus : *„Cînd eram în clasa a şaptea liceală* deci în anul 1877—1878, n.n.) *d-l Iacob Negruzzi mi-a publicat în* Convorbiri literare o *poezie şi mi-a scris o scrisoare —- prima. încurajare şi*

una din cele mai plăcute amintiri din viața mea literară." (Răspunsul lui Alexandru Vlahuță la o anchetă literară în *Foaia pentru toți,* an. I, nr. 22, 21 mai 1897, p. 169.) Pînă acum nu știm cu precizie care a fost prima poezie publicată în *Convorbiri literare.* In *Studiul biobibliografic* alcătuit de Al. Bojin este trecută în acest sens poezia *Sfîrșitul toamnei,* apărută la 1 februarie 1878, dar ea este anterioară răspunsului din aprilie 1878. Argumentele aduse sînt neîntemeiate. Părerea noastră este că A. Vlahuță a folosit un alt pseudonim încă neidentificat.

DOR DE DUCA

PENTRU OCHII TAI RĂPIT-A1...

Ambele poez.i au apărut în *Convorbiri literare,* an. XIV nr 6 1 septembne 1880, pp. 242-243 ; semnate *A.V*

Ulttma este republicată în *Armonia,* an. I, nr. 35, 7 martie 1882, semnata *A.V.*

iJerarf-rT ... fost reprodus după *Convorbiri l'te,a,e,* tar *Pentru ochu tăi răpit-ai...,* după *Armonia.*

ȘI MĂ-NTREBI...

ACROSTIH

Ambele poezii au apărut în *Convorbiri literare,* an. XIV, nr. 9, 1 decembrie 1880, pp. 362—363 ; semnate *A.V.*

Cele două poezii au fost republicate în *Armonia.* Prima, în nr. 18 din 2 noiembrie 1881, p. 3, cu indicația *Tîrgoviște, septembrie 1880 ;* semnată *A.* Cealaltă, în nr. 37 din 7 martie 18S2 ; semnată *A.V.*

Textul a fost reprodus după *Armonia.*

OCHII STRĂLUCITORI

Apare în *Convorbiri literare,* an. XV, nr. 1, 1 aprilie 1881, pp. 40—41 ; semnată *A. Vlahuță.*

Republicată în *Armonia,* an. 1, nr. 35, 7 martie 1882 ; semnată *A.V.* ; datată *Tîrgoviște, martie 1882.*

Textul a fost reprodus după *Armonia.*

VIERME FUDUL

Apare în *Armonia,* an. I, nr. 1, 24 mai 1881, p. 3, cu titlul *Lutul gînditor* și dedicată *D-lui I.N.* ; semnată *A.V.* ; datată *Tîrgoviște, februarie 3. Armonia* o reproduce din ziarul *Unirea.*

Republicată în *Romînia,* an. I, nr. 16, 5 aprilie 1884, p. 3, cu titlul *Vierme fudul,* semnat *A.V.,* cu indicația, în paranteză, *Unirea.*

Textul a fost reprodus după *Romînia.*

Vlahuță a vrut să publice poezia și în *Convorbiri literare.* De aceea, puțin timp după apariția ei în *Armonia,* o trimite lui Iacob Negruzzi, căruia îi era dedicată poezia, însoțind-o cu cîteva rînduri.

„Stimate domnule redactor,

De găsiți ceva bun în aceste versuri, dați-mi voie să le închin d-voastră, spre semn de adine respect și vie recunoștință ce vă păstrez. De nu veți respinge-o în totul, voi îndrepta fără întârziere greșelile ce mi se vor arăta.

Cu deosebit respect,
VIA HUȚA"

în scrisoare urmează textul poeziei *Lutul gînditor.*

Poezia nu a apărut în *Convorbiri literare* decît în 1920, după moartea poetului, în numărul 10—11 (an. LII, octombrie-noiembrie, pp. 577—578, datat *12 feb. 1881).* Nicolae Iorga a emis ipoteza că organul junimist n-a inserat această poezie în paginile sale din pricina atacurilor antireligioase exprimate aici (Iorga, *Istoria literaturii contemporane,* voi. I, p. 348).

Poezia s-a păstrat și în manuscris, în scrisoarea trimisă lui Iacob Negruzzi.

LA STATUA LUI IOAN ELIADE RĂDULESCU

Apiue în *Aimvnia,* an. I, nr. 21, 22 noiembrie 1881, p. 1 ; semnat *A.V.*

Republicată în *Timpul,* an. VI, nr. 258, 26 noiembrie 1881, p. 2, la sfîrșitul relatării despre solemnitatea dezvelirii statuii lui Eliade Rădulcscu : *„Sfîrșim, dînd pentru azi o poezie din* Armonia *și discursurile pronunțate în numele presei de d. Teodorescu,*

şi în acela al Universităţilor de d-i N. lonescu, promiţînd a reproduce şi pe cele ce se vor mai publica". Urmează poezia *La statua lui Ioan Eliade Rădulescu* şi cele două discursuri.

Reprodusă şt în *Amicul familiei* (Gherla), an, Vî, nr. 3, 1/13 februarie 1882, p. 23, semnată *A.V.*

Textul a fost reprodus după *Armonia.*

Statuia lui Ion Eliade Rădulescu din Piaţa Universităţii, operă a sculptorului italian Ferrari, a fost dezvelită sîmbătă, 21 noiembrie 1881, ora 1 d.a. Dezvelirea statuii a fost o adevărată sărbătoare. Ea festivităţi au luat parte mii de oameni, personalităţi de seamă ale vieţii culturale au ţinut discursuri, din toate colţurile ţării s-au primit telegrame. Au vorbit printre alţii : B. P. Hasdeu (în numele comitetului de organizare), V.A. Urechiă, ministrul Instrucţiunii Publice etc.

Vlahuţă se afla atunci la Tîrgovişte şi nu a putut participa la festivităţi, după cum reiese din scrisoarea către profesorul Gcorge I. Buşilă, fostul său coleg de liceu :

„N-am venit pentru inaugurarea la Bucureşti, pentru că stam şi stau încă cumplit de rău cu paralele.

M-am mărginit în a saluta statuia cu o poezie, vezi Timpul *de joi, 26 noiembrie"* (Scrisoarea către Buşilă, Tîrgovişte, 30 noiembrie 1883).

Vlahuţă a mai publicat despre statuia lui Ion Eliade Rădulescu şi articolul O *datorie de împlinii* în *Armonia* (an. I, nr. 9, S noiembrie 1SS1) din care reproducem aceste fragmente,

„La 21 noiembrie va avea loc, în capitală, dezvelirea statuei lui Heliade. Marele om este, după cum se ştie, copil al bătrînii noastre cetăţi. Tîrgoviştea l-a văzut năseîndu-se, Tîrgoviştea — prin aspectul său melancolic şi impunător, prin mormanele ei de ruine cu vorbiri falnice despre trecut şi despre strămoşeasca slavă — a aprins desigur în sufletul să<i prima seînteie poetică, primul avînt nobil de patriotism, primele idei generoase şi fecunde, din a căror puternică manifestare atît de temeinice şi de salutarii rezultate au izvorît mai tîrziu pentru naţiune, în decursul unei întregi jumătăţi de veac, cît a durat activitatea cetăţenească şi literară a lui Heliade.

.Datoria deci ne impune mai întii ca romîni şi al doilea ca mgoviştem, ca copii ai aceluiaşi oraş unde el s-a născut şi unde a văzut strecurîndu-se anii copilăriei sale, un legitim orgoliu sa resimţim, o amintire duioasă veşnic să-i păstrăm în inimă şi cu ocaziunea solemnă a inaugurării statuii lui, să facem ca o manifestare impozantă din parte-ne, prin depunerea unei coroane şi prin participarea unei delegaţiuni cît mai numeroase la sărbătoare, să ne dovedească şi recunoştinţa şi mîndria de a fi nu numai romîni, dar în acelaşi timp şi tîrgovişteni."

Personalitatea lui Ion Eliade Rădulescu a fost adeseori cîatată în versuri de poeţii noştri. Dintre numeroasele ode închinate lui, semnalăm în special *La Heliade* de Mihail Eminescu, publicată în *Familia,* an. III, nr. 25, 18/30 iunie 1867, din care cităm cîteva versuri din prima' strofă •

„De mi-ar permite-Apolon s-aleg dintre cunune,
Ghirlanda n-aş alege-o de flori pîăpînde, june,
Ci falnica cunună a bardului bătrîn ;
Eu n-aş alege lira vibrîndă de iubire,
Ci ceea care falnic îmi cîntă de mărire..."

Deşi n-a avut o admiraţie fără rezerve pentru Ion Eliade Rădulescu, deşi a văzut contradicţiile, greşelile şi mai ales rătăcirile din ultima perioadă a activităţii sale, Eminescu a vorbit totuşi cu respect deosebit de *„părintele literaturii noastre",* cum î-a numit el. La moartea lui Ion Eliade Rădulescu, Eminescu, aflat la Viena, a scris o odă rămasă în manuscris. Tot Eminescu va saluta în *Timpul* (ziarul care publică poezia lui Vlahuţă) din 20 noiembrie 1881 articolul în care spune printre altele : *„Ca promotor al culturii, ca membru activ al întreprinderilor literare din vremea sa, meritul său nici nu poate fi pus în discuţie, căci e fără îndoială nepreţuit de mare".*

Şi Al. Macedonski a nutrit o mare dragoste faţă de Ion Eliade Rădulescu (vezi pentru aceasta *Studiu! introductiv).*

MĂ VISASEM ÎNTR-UN NOR

Apare în *Armonia,* an. I, nr. 24, 13 decembrie 1S81, p. 3 ; semnată *A.V.* ; datată *1879, octombrie 19, Bucureşti;* dedicata *Amicului meu C. Alessandrescu.*

Textul a fost reprodus după *Armonia.*

U Alessandreseu a lost învăţător ia Tîrgovişte si a condus Ja început ziarul *Armonia. Din 27* septembrie 1881 el figurează printre cei şapte care alcătuiesc comitetul din care făcea parte şi Vlahuţă.

SCRISOARE CĂTRA UN BĂTRÎN

Apare în *Armonia,* an. I, 2 mai 1882, nr. 42, p. 3 ; semnată *A.V.* ; datată *1882,* cu titlul *Scrisoare unui bătrîn.*

Republicată în *Convorbiri literare,* an. XVII, nr. 1, 1 aprilie 1883, pp. 32—33 ; semnată *A.V. ;* datată *Tîrgovişte, 1882,* cu titlul *Scrisoare către un bătrîn.*

Textul a fost reprodus după *Convorbiri literare.*

Vlahuţă, care se afla pe atunci la Tîrgovişte, nu mai trimisese la *Convorbiri literare* nici o poezie de peste un an de zile. Ultima scrisoare data din 12 februarie 1881 şi conţinea poezia *Lutul gînditor,* dedicată lui Iacob Negruzzi. în orice caz, rîndurile care însoţesc *Scrisoare către un bătrîn* sînt redactate în termeni prevenitori şi caută în acelaşi timp să explice sensul poeziei :

„Stimate domnule redactor,

Permiteţi tînărului dv. şcolar ca, după un an aproape de tăcere, să vină iarăşi cu slabele lui prinoase şi să abuzeze iarăşi de răbdarea şi bunătatea dv.

Intre bucăţile ce vă trămit e una, Scrisoare unui bătrîn, *care nu pare a fi decît ţipătul unei uri personale, şi ca atare nevrednică de a figura în bătrîna şi serioasa dv. revistă.*

In realitate însă nu e aşa. Poate că am tras puţin cu coada ochiului pe de lături, însă sîmburele concepţiei mele, vă mărturisesc cu sinceritate, a fost cu totul abstract, obiectiv, străin de patimile înguste ale zilei.

Am vrut să fac o poezie în sensul acesta, iar nu să insult; şi lucrarea a ieşit astfel, pentru că am năzuit la reliefuri, am căutat să stabilesc o antiteză între ceea ce trebuie şi ceea ce văd, între adevărata şi venerabila icoană a bătrîneţii şi între ruginiţii (nu ruginitul) de cari zilnic ne lovim. Oricum, dacă unele versuri numai *ar împiedica publicarea, le puteţi tăia."*

Poezia aceasta ne permite să cunoaştem mai îndeaproape re-1Jitiile lui Vlahuţă cu oficialităţile din Tîrgovişte şi să luminăm

un capitol al biografiei sale. Stabilit la Tîrgovişte în anul 1879, spre sfîrşitul anului Vlahuţă este recomandat prefecturii pentru postul de profesor de limba latină şi romînă la gimnaziul „Văcărescu" din localitate. * Se prezintă la catedră marţi, 22 ianuarie 1880. Predă limba romînă la clasele I—II şi limba latină la clasele I—IV. De la 12 mai 1880 şi pînă la sfîrşitul anului şcolar .suplineşte la clasele I-—IV. De la 12 mai 1880 şi pînă îa sfîrşitul anului şcolar suplineşte la clasele I—IV pe profesorul de limba franceză. La Muzeul de istorie din Tîrgovişte se află condica de prezenţă a gimnaziului „Văcărescu" pe anii 1879—1883. Cercetînd-o, observăm că Vlahuţă nu manifesta — aşa cum adesea s-a afirmat — o pasiune deosebită pentru învăţămînt. Dimpotrivă, îndelungilc sale perioade de concediu (probabil necesare şi pentru prezentarea sa la examenele facultăţii cîc drept), absenţele repetate ne îndreptăţesc să credem că el socotea îr.văţămîntul doar ca un mijloc de a-şi cîştiga existenţa, în anul şcolar 1SSÎ—ÎSS2 predă tot latina şi romînă şi suplineşte întîinplător un profesor de matematici. Aceeaşi situaţie şi în anul următor. Dar ia 10 noiembrie 1882 semnătura sa apare pentru ultima dată în condica liceului. Atitudinea sa critică a contribuit la această măsură samavolnică.

în articolul O *neiertată necuviinţă* Vlahuţă descrie astfel împrejurările îndepărtării sale din învăţămînt :

„In una din ţedinţele consiliului judeţean d-nu Nichiforescu face o interpelare: profesorii de la gimnaziu lipsesc fără nici un control. Se numeşte o comisiune pentru a cerceta faptul.

Ne pomenim deci sîmbăta trecută la 9 ore dim. cu d-nii Bucşeneanu, Niţă Andronescu şi Nichiforescu constituiţi în comisie de anchetare la gimnaziu. După o scurtă cercetare a condicii de prezenţă, se găseşte dc cuviinţă ca să meargă ţi d-lor prin clase. Toarte bine.

Să facem lecţiunea în clasa a IV-a. Intră onor. comisiune. Aşteptăm ca vreunul din erudiţii membri să facă vreo întrebare în limba latină pentru a pipăi cu propriul lui deget pulsul situaţiunei. Vai, ce accepţiune!

Fără multă socoteală, d^nu Nichiforescu mă pofteşte să-i las singuri în clasă ca să parlamenteze dumnealor cu şcolarii. *Măr-*

* Apud Ion Nigoescu, *Începuturile culturale ţi literare ale lui Al. Vlahuţă,* mo.

tmisesc că am rămas înmărmurit. Pentru a evita orice explicaţiuni însă în faţa elevilor, am ieşit.

Acum să ne explicăm. Admitem că comisia, în lipsă de informaţiuni îndestulătoare ţi temeinice din partea d-lui director Bruneanu în privinţa frecventărei profesorilor, ar fi voit să cerceteze pe şcolari. Faptul e deja absurd ţi înjositor din capul locului.

Incalificabilă însă şi de toţi condamnată devine linia de purtare a comisiunei din moment ce — pentru aceasta — scoate pe profesor din clasă, întrerupmâu-i cursul. Să afle d-nii că un profesor pe catedră este un preot în altar şi că nici ministrul, nici regele nu-şi poate permite să-l scoată afară în timpul slujbei. Fost-a Tell, a cărui purtare cu profesorii a rămas de poveste, şi cu toate acestea el niciodată nu şi-a permis, ca ministru, ceea cc d-ntd Nichiforescu şi-a permis ca simplu membru în consiliul judeţean.

Nu, domnilor, nu e bine să aruncaţi in toate cu noroi. Tăiaţi, cc nu vă place, tăiaţi dacă puteţi, dar nu batjocoriţi!

Profesorul pe catedră este o altă persoană. Oricît de multe păcate ar avea el în afară, acolo este sfînt, acolo nimeni nu trebuie să fie mai mare decît el. Dator eşti să-i respecţi slujba de ai fi cel mai înalt suveran de pe faţa pămîntului. [...]

Da, d-lor, foarte rău aţi făcut! De ce nu v-aţi gîndit că între profesori şi şcolari e un oareşicare raport şi că nimărui, nici chiar celui ce nu-l poate pricepe, nu-i e permis să-l zdruncine. Sub nici un pretext n-aţi fi putut face ceea ce aţi făcut. Grozavă necinste aduce numelui d-voastră modul vulgar şi nesocotit cu care aţi procedat. Rău foarte aţi făcut, ţi e sfîşietor cînd vede cineva o aşa completă necompetinţă şi nepricepere în oameni cu poziţia şi cu pretenţiile d-voastră. Fiţi suverani, cum vă credeţi, dar nu mai faceţi un astfel de uz de nenorocita dv. suveranitate, că o mînjiţi de tot.

Lăsaţi pe profesori să-şi facă lecţiunea în linişte. Aveţi răbdare să iasă din clasă şi pe urmă faceţi ce poftiţi. Daţi foc şcoalei, puneţi pe profesor în lanţuri şi trîntiţi-l în ocnă, faceţi orice, dacă sinteţi de părere că e de ajuns să te crezi suveran *pentru a fi atotputernic"* (vezi *Armonia,* an. II, nr. 24, joi 4 noiembrie 1882, p. 2).

Abia după un an va fi reintegrat în învăţămînt. între 20 octombrie 1S81 si 6 octombrie 1 883 a funcţionat ca profesor la şcoala militară de la Mîuăstirea Uealuiui. * Din momentul îndepărtării sale de ia liceu îmbrăţişează prolcsia de avocat, pentru care se pare că nu avea o chemare deosebită. Primul său proces — de calomnie prin presă — s-a soldat cu un insucces. **

Vlahuţă era posesorul unei diplome de avocat eliberată de baroul din Tîrgovişte, după cum singur ne spune în *Dincă C. Buleandră.* *** Moravurile avocaţilor de provincie, întîlniţi atît la Tîrgovişte cît şi la Galaţi, unde se pare că Vlahuţă a pledat, de asemeni fără succes, i-au inspirat cîteva lucrări literare.

Deoarece nu are altă soluţie rămîne totuşi în barou pînă în vara anului 1884. ****

DORUL CRAIULUI ZARAF

Apare în *Epoca,* an. I, nr, 238, 10 septembrie 1886, p. 2 ; semnat V.

Poezia de faţă nu a fost cunoscută pînă acum. A fost semnalată de Al. Bojin în *Studiu biobibliografic,* 1959. Ea se integrează campaniei antidinastice pe care a dus-o Vlahuţă în paginile ziarelor *Epoca* şi *Lupta* în anii respectivi. Apărută la douăzeci de zile după pamfletul *Visul regelui,* ea precede cu cîteva luni *Auri sacra fames.* Toate aceste trei lucrări sînt îndreptate împotriva avariţiei şi lăcomiei regelui Carol I. *Dorul craiului Zaraf* completează imaginea luptei pe care A. Vlahuţă a dus-o împotriva monarhiei.

Textul a fost reprodus după *Epoca.*

* La 10 decembrie 1883 este din nou suplinitor, numire aprobată de minister la 14 februarie 1884. La începutul anului 1884 nu se mai prezintă la catedra : *„D-l Vlahuţă si-a găsit alte ocupaţii în Bucureşti, unde deja se găseşte*',* *se* spune într-un raport şcolar (apud Ion Negoescu, lucrarea citată).

-** Vezi *Armonia,* 6 ianuarie 1883, p. 1, îa „Cronică".

*** In listele de alegători, colegiul al treilea, pentru Cameră, din „Urbea Tîrgovişte, Mahalaua Voivozilor", se află şi numele lui Alexandru Vlahuţă. In anul 1881 şi 1882 este trecut ca „profesor" cu 18 lei impozit pe profesiune, iar în anul 1883 ca „advocat" cu 12 lei impozit, ceea ce denotă o scădere a veniturilor, şi aşa destul de reduse. (Pentru aceasta vezi Arhivele Statului — Tîrgovişte, dosarele 7—101/1881—1882. Cercetările au fose întreprinse în mai 1961.)

**** Ultima scrisoare trimisă din Tîrgovişte care se cunoaşte este datată *3 august 1884* ; după aceea ti aflăm la Bucureşti pentru scurtă vreme şi apoi, toamna şi iarna, Ia Dobrovăţ, unde locuia sora sa, căsătorită cu directorul penitenciarului din acea localitate.

TARA DE PRIPAS

Apare în *Epoca,* an. I, „r. ,59, 4-16 or octombrie 1S86, p. 2 semnată *Mirmidon.*

Textul a fost reprodus după *Epoca.*

SONET

[Dar tu ţ-ei fi mai aducînd aminte ?.,.]

Sonetul apare în *Vieaţa,* an. I, ar. 3, 12 decembrie 1893, p. 2 ; semnat *A. Vlahuţă.*

Împreună cu sonetul *[Sunt zece ani. Ce curios îmi pare],* a fost reprodus în revista bîrlădeană *Paloda,* nr. 25, 19 decembrie 1893, p. 2 (vezi nota asupra sonetului respectiv).

Textul a fost reprodus după *Vieaţa.*

CÎND N-AM CE SCRIE...

Apare în *Vieaţa,* an. II nr 31 *or* • L • ' ^ noiembrie ^95, p. 2; semnată *Mirmidon.*

Textul a f,,, reprodus după *Vieaţa.*

VIS DE-O CLIPA

Apare în *Vieaţa,* an 11 **nr** *M* •» *A* » • ' 2' 3 decembr' « 1895, p. 6 ; semnatS *Mirmidon.*

Textul a f,,, reprodus după *Vieaţa,*

ÎN ZILE GRELE

Apare în *Neamul romînesc,* an XII **nr** *v* oo r **L**

r > cu titlul *Dm zile grele* • î, *Munca inteiecluală,* an. î, nr. 5, 1 decembrie 1919, p. 92, cu titlul *în y.ilc grele...,* si în *Luceafărul,* nr. 1, 1.919, p. 2, datată *Iaşi, f9t7,* semnată *A. Vlahuţă,* cu titlul *Din zile grele.* Textul a fost reprodus după *Neamul romînesc,* deoarece avem certitudinea că Vlahuţă a văzut corectura versiunii tipărite de revistă.

Ni s-a păstrat o ciornă în creion, conţinînd mai ales versuri din primele două strofe. în păstrarea profesoarei Alexandrina Tutoveanu din Bîrlad se află manuscrisul poeziei *In zile grele,* forma recopiată pentru tipar de Vlahuţă, cu indicaţia de culegere dată de G. Tutoveanu. Sînt trei file scrise cu creionul, numerotate, semnate *A. Vlahuţă.*

Puternic emoţionat de eroismul ostaşilor noştri, oameni simpli care se jertfesc pentru apărarea patriei, Vlahuţă îi scria lui Cristu Grecescu :

„Săracii ostaşi, cari s-au luptat aşa de frumos. Oameni de la ţară, împresuraţi de nevoie, şi ce nobili sunt în faţa morţii! Nu sîntem vrednici nici talpa bocancilor să le-o sărutăm."

în ianuarie 1917, Vlahuţă se afla la Iaşi împreună cu familia sa. îi trimite lui Nicolae Iorga, pe atunci director al ziarului *Neamul romînesc,* care se afla şi el la Iaşi, poezia *în zile grele.* Printr-o scrisoare datată 25 *februarie 1917,* Nicolae Iorga îi răspunde următoarele :

„Mult stimate şi dragă domnule Vlahuţă,

Mulţămesc din inimă pentru frumosul dar ce-l aduci foii noastre, prin care căutăm să ne facem folositori acestei vieţi necăjite. Şi eu cred că orice s-ar întîmpla, supt ochii noştri sau ai altora, mai fericiţi, «Viaţa cea nouă o să răsară».

Poezia se pune în lucru mîine dimineaţă ; la amiază vei avea corectura acasă şi poimîine apare."

SUPT LEGEA TUNULUI

Apare în *Drum drept,* an. XII, nr. 3, 15 aprilie 1917, pp. 33—34 ; semnată *A. Vlahuţă.* în acelaşi număr al revistei, pe pagina următoare poeziei, se află următoarea cugetare, semnată *A.V. :*

„Durerile sunt ca vijeliile : înțelese flăcările mari, pe cele mici-le sting,"

Republicată în *Revista critică,* 1918, pp. 83—84, şi în *Calendarul Dacia,* 1920, pp. 51—52 ; semnată *A. Vlahuţă,* datată ***laţi,*** *1917.* (Calendarul apare după moartea poetului, dar fusese dat la tipar dinainte.)

Textul a fost reprodus după *Drum drept.*

FUSTĂ SCURTĂ, GHETE ALBE, BUZE ROŞII

Apare în *Neamul românesc,* an. XII, nr. 314, *laţi, 15 noiembrie 1917,* p. 1 ; semnată *Baltazar,* cu titlul *La primblare.*

Republicată în *Calendarul nostru pe 1918* (Bîrlad), p. 130, semnată *A.V.,* cu titlul *Fustă scurtă, ghete albe, buze roţii...,* datată *Bîrlad, 1917.*

Textul a fost dat după *Calendarul nostru pe 1918.*

Nu am putut cerceta direct manuscrisul. L-am găsit însă reprodus, în facsimil, de I. Gr. Oprişan, la p. 237 a lucrării sale *A. Vlahuţă* (Bucureşti, 1937). în manuscris poezia e datată *Bîrlad, 1917* şi semnată *A.V.* Drept titlu figurează refrenul : ***Fustă*** *scurtă, ghete albe, buze roţii...*

Vers 10 — în locul cuvintelor *„rănile-i deschise",* în manuscris figurează *„rănile ce singerează".*

Pentru a întregi imaginea lui Vlahuţă asupra primului război mondial şi a afla geneza acestor ultime trei poezii, cititorul va trebui să consulte filele din carnetele de însemnări zilnice din anii 1916—1919 aflate în volumul al III-lea al ediţiei de faţă.

într-un articol mai puţin cunoscut, semnat de Mihail Sadoveanu, scris cu prilejul morţii lui Vlahuţă ***(Opinia,*** an. XVI, nr. 3.792, 5 decembrie 1919, p. 1), întîlnim un elocvent portret al scriitorului din perioada în care a scris aceste trei poezii. Ne aflam la Iaşi, în timpul războiului : ***„Aici l-am revăzut, trist, deţi zîmbea : dîrz încă, deşi moartea lovise la poarta inimii lui... In glasul lui, mai tremurat, parcă vibra o durere ascunsă. în ochii-i negri se amestecau funebrele tablouri ale rătăcirii lui."*** Admirabilele rînduri sînt grăitoare pentru suferinţele morale pe care scriitorul le cunoscuse în timpul războiului şi i-au inspirat aceste trei poezii.

în acelaşi sens pledează şi o sugestivă amintire a lui Nicolae Iorga despre starea sufletească a lui Vlahuţă din acei ani : ***„Cu carul cu boi venise de la moşioara sa din Rîmnicul-Sărat Vlahuţă şi, aşezat într-un colţ liniştit al laşului, de unde s-a dus apoi la Bîrladul originii sale, el era, nu numai un bun prieten şi un bun sfătuitor, dar în acelaşi timp spiritul cel mai încrezător în biruinţa care nu putea lipsi [...] nu vedea înaintea sa decît o mână de români cari, cu ultimele puteri, luptă în tranşeele disperării contra unui duşman odios" (O viaţă de om,*** voi. II, pp. 255—256).

Cele două portrete contemporane ne ajută să înţelegem mai bine sensul acestor poezii străbătute de un fierbinte patriotism, de dragoste faţă de cei ce şi-au jertfit viaţa în tranşee şi de dispreţ pentru profitorii războiului.

POSTUME

SĂ PLEC?

Poezia se află în manuscris la Arhivele Statului, în dosarul înregistrat sub nr. 3.049, 25.V.1957, fond „Achiziţii noi" ; semnată *A.V.,* datată *Tîrgovişte, 1880, ianuar 20.* A mai fost tipărită în *Studiul biobibliografic* de Al. Bojin, p. 22. Pentru prima dată ◦ fost semnalată într-o informaţie publicată în presă.

Textul a fost reprodus după manuscris.

CÎRMACII

Apare în *Luceafărul,* revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., *◦- I, nr. IV, 1 septembrie 1958, pp. 8—9, număr închinat centenarului naşterii lui *A. Vlahuţă.* Poezia, datată *Tîrgovişte 1881, iunie* este însoţită de un facsimil şi de un comentariu intitulat ; O *inedită revelatoare,* semnat de Emilia Milicescu. în acest comentariu se arată că poezia a fost scrisă pe albumul Elenei Grecescu din Tîrgovişte.

Textul a fost reprodus după *Luceafărul.*

UN SUFLET LARG SĂ MĂ-NŢELEAGĂ

A fost publicată în *Luceafărul* din 15 iulie 1961, p. 9, în cadrul articolului *Alexandru Vlahuţă în Muzeul literaturii romîne* de Constandina Brezu,

Poezia se află în manuscris la Muzeul literaturii romîne. Este datată *14 august 1903, Constanţa.*

lextul a fost reprodus după manuscris.

Poezia de faţă se referă la apropiata căsătorie a poetului cu Ruxanda Gîlcă (vezi *Tabloul cronologic).*

INDICE CRONOLOGIC AL POEZIILOR LUI VLAHUȚĂ*

1380

Să plec ?
D-şoarei G.
Ah ! cîntă-mi mereu
Cu-a ta mînă...
Dorul
Omul
Dor de ducă
Pentru ochii tăi răpit-ai..
Şi mă-ntrebi...
Acrostih

1881

Păcatul
Ieri, azi, mîine
Ochii strălucitori
Vierme fudul
Armida
Cîrmacii
Pe deal
Luna si noaptea
De ce plîng nu mă-ntreba

* în acest indice sînt incluse şi poeziile nepublicare în volumul de faţă.

La statua lui Ioan Eliade Rădulescu
Albumul meu
Iubitului meu părinte
Mă visasem într-un nor
Unui... glumeț (?)

1883

Scrisoare către un bătrîn
Pe albumul doamnei E.S. (publicată în 1883, aprilie cu indicația 4 mai 1882)

1834

Dormi în pace
La vatra rece
Din prag...
Din trecut
La aniversara „Junimei" din 1884
Răspuns la o cronică rimată
La icoană
Sonet (Lăsați-mă singurătății mele)
Nu căta...
Lui Eminescu

1885

Sonet (Dar nu-nțelegi că e cu neputință)
A mele visuri...
Sonet (Vuind s-azvîrl șuvoaiele devale)
De la fereastră
Nu-i de-ajuns
Ce te uiți cu ochii galeși ?...
Pe albumul d-rei...
în amurg...

1886

în pădure
Sonet (Ce mult aș vrea să mai iubesc o datai
Dorul craiului Zaraf
Tara de pripas

m

Ce dor...
Melancolie

im

Dclendum...
Mamei
Cum curge vremea...
Ce fericiți am fi-mpreună !
Iertare...

1888

Liniște
Homo homini lupus
în fericire I
în fericire II
In fericire III
Tot alte vremi...
Iulia Hasdeu (A fost de neiertat)

1889

în mînăstire

1891

Profiluri, No. 1 (DaniiI, bătrînul stariț)
No. 2 (Mișu iese la primblare)
No. 3 (Dancu zvîrle jos gazeta)
No. 4 (Sander, fantele de tobă)
No. 5 (Ramzes suflă-n luminare)
No. 6 (Baraboi se ia de gînduri)
No. 7 (Damian, poetul liric)

1803

Unde ni sînt visătorii ?...
Vechilor ateneiști

1833

Iubire
Sonet (Sînt zece ani. Ce curios îmi pare)

Sonet (Dar tu ţ-ei fi mai aducînd aminte ?...)
Tactică...

1894

Unui duşman
Sonet (Cît ne iubeam, şi cum credeam odată)
Sonet (A revenit frumoasa primăvară)
Vifor
Hristos a înviat
Prima lecţie
Eroilor martiri
Liga domnişoarelor romîne
Do ut des...
Icoane şterse
Ananghie
Par basme...
Vanitas

1805

Pilde vechi...
întreabî-te...
Eternul cîntec
Tu eşti poet...
Nehotărîre...
tn iuliu
In întuneric
Sonet (M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine)
Cînd n-am ce scrie...
Vis de-o clipă

1896

Sonet (Din tot ce ne-a fost drag mai înainte)
Sonet (Cîţi ochi frumoşi şi visători, poete)

1897

Ţie, mamă...
In noapte •
La ţară

Sonet (Vrăjit, tot şesul clocoteste-n soare)

:1
: ff

Ceas de linişte
Floarea gîndului
Logodnica
Mutare silită

1898

Fără ritm
Muncitorul
Şi cei din urmă ca şi cei dintîi
Nu te mai întoarce...
După un an
Copil
Cîntec de primăvară
Proletar

1901

Sămănătorul

1902

Durerea
Partea cea mai buni...
Treci zi, treci noapte...

1903

Un suflet larg să mă-nţeleagă

1904

Sfînta nwncă

1980

Inter arma..

1901

1907
Cuvîntul
Nunquam ridenti

19C8

Dreptate

1910

Slăvit e versul...

Î911

Triumful aşteptării

1913

Noapte de iarnă

1914

Valuri...

mu

In zile grele
Supt legea tunului
Fustă seurtă, ghete albe, buze roşii

INDICE ALFABETIC AL TITLURILOR *

Acrostih 240
Ah! cintă-mi mereu . 232
A fost de neiertat (vezi ***îulu*** *Hasde* 92
A mele visuri 34
Ananghie 154

Cea? *de linişte* 206
Ce dor 54
Ce fericiţi am fi-mpreună 69
Ce te uiţi (vezi *Ce te uiţi ochii galeşi* 44
Ce te uiţi cu ochii galeşi ,44
Cînd n-am ce scrie... . 255
Cîntec de primăvară . 225
Cîrmacii 267
Copil 221
Cu-a ta mînă 235
Cugetări (vezi *In amurg.* 48
Cum curge vremea... . 67
Cuvîntul 184

De *la fereastră* 36
Delendum 60
Din depărtare (vezi *Sonet [M-•am regăsit Ce dor mi-cra de mine])* . 168
Din prag 15
Din trecut 19

*** Titlurile definitive aşz cum apar în ediţie — sînt culese cursiv.**

Din zile grele (vezi *In zile grele*) 259-
Dor de ducă . 237
Dormi (vezi *Dormi în pace*) 9
Dormi, iubito (vezi *Dormi pace*) 9
Dormi în pace 9
Dorul . . . 234
Dorul craiului Zaraf 251
Do ut des... 151
Dreptate 188
D-soarei G. 230
După un an 220
Durerea 228

Eternul cîntec 160'

fără ritm . 212.
Floarea gîndului 207
Flori uscate (vezi *Sonet [Cîţi ochi frumoşi si visători, poete])* . . . 170
fustă scurtă, ghete albe, 'buze roşii ' 262.

HOOTO *homini lupus* 81

Icoane şterse . • 4
I'ri, azi, mîine 72
Iertare. 176
Inter arma... . 128
Iubire 130
Iubire I 135
Iubire II . 137
Iubire IU . . 139
Iubire IV 92
lulia Hasdeu .

Împăratul (vezi *Valuri...)* . 195
In amurg. 48
In fericire I. 83
In fericire II. 86
In fericire III. 88
In fericire IV (vezi *Tot alte vremi...)* 90
In inliu 164

In întuneric. 166
In mînăstire. 93
In noapte. 202
In pădure. 51
în şes (vezi *Sonet [Vrăjit, tot ţesul clocoteţte-n soare])*. 171
In zile grele. 258

"La icoană. 25
La primblare (vezi *Fustă scurtă, ghete albe, buze roţii)*. 263
La statua lui Ioan Eliade Rădulescu . . . 244
La ţară. 203
La vatra rece. . . . .'13
Linişte. . . . ."76
Logodnica. 208
Lui Eminescu. 3J
Luna ţi noaptea. 7
Lutul gînditor (vezi *Vierme fudul)* . . . 243

Mamei. 64
Mă visasem într-un nor. 246
Melancolie. 58
Muncitorul. 215
Mutare silită. 210

TXehotărîre. 163
Noaptea, regina lunii (vezi *Luna şi noaptea)*. 7
Noapte de iarnă. 193
Noapte de vară (vezi *Sonet [Vuind s-azvîrl şuvoaiele devale])*. 3:
Nu căta. . . . . .2'
Nu-i de-ajuns. 4
Nunquam ridenti. 18
Nu ştiu, e melancolia (vezi *Unde ni sînt visătorii (...)*. 12
Nu te mai întoarce. 21

Oblonitu-mi-a fereastra (vezi *La vatra rece)*. I
Ochii strălucitori. 24
1907. 17

Omul . . . . , . 236
Omul şi păcatul (vezi *Păcatul)* 3

Par *basme* . . . . 156.
Partea cea mai bună 173
Păcatul 3
Pe albumul d-rei 47
Pe albumul d-rei E... (vezi *Pe albumul d-rei...)* 47
Pe deal 5
Pentru ochii tăi răpit-ai 23S
Pilde vechi 158
Pocăinţă (vezi *Profiluri No. 1 : Daniil, bătrînul stariţ)* 97
Prima lecţie 148
Profiluri No. 1 *(Daniil, bătrinul stariţ)* . . 97
No. 2 *(Mişu iese la primblare)* . . 101
No. 3 *(Dancu zvîrle jos gazeta)* . 104
No. 4 *(Sander, fantele de tobă).* . 108
No. 5 *(Ramzes suflă-n luminare)* . 112
No. 6 *(Baraboi se ia de gînduri)* . 115
No. 7 *(Damian, poetul liric)* . . 118
Proletar 226

'Răspuns la o cronică rimată 21
Răspuns la cronica-ţi rimată (vezi *Răspuns la o cronică rimată)* 21

Sămănătorul 172
Scrisoare către un bătrîn 248
Seara, pe lună (vezi *Tactică...)* 142
Să plect 263
Sfîntă muncă 175
Slăvit e versul 190
Sonet (A revenit frumoasa primăvară) . . 145
Sonet (Ce mult aş vrea să mai iubesc o dată) 53
Sonet (Cît ne iubeam şi cum credeam odată) 144
Sonet (Cîţi ochi frumoşi şi visători, poete) . 170
Sonet (Dar nu-nţelegi că e cu neputinţă) . . 33
Sonet (Dar tu ţ-ei fi mai aducînd aminte ?...) 254
Sonet (Din tot ce ne-a fost drag mai înainte) 169
Sonet (Lăsaţi-mă singurătăţii mele) . . . 28
Sonet (M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine) 168
Sonet (Sînt zece ani. Ce curios îmi pare) . 141
Sonet (Vrăjit, tot şesul clocoteşte-n soare) • 171
Sonet (Vuind s-azvîrl şuvoaiele devale) . 35
Supt legea tunului 260

Şi *mă-ntrebi* 239

tactică 142
Tot alte vremi 90
Treci zi, treci noapte... 174
„13 strofe" (vezi *Nu-i de-ajuns)* 41
Triumful aşteptării 192
Tu eşti poet 162

Ţara de pripas 252
Ţie, mamă... • 200

Unde ni sînt visătorii • 121
Un suflet larg să mă-nţeleagă 271

~Valuri 195
Vanitas 157
Vechilor ateneişti . 125
Vierme fudul • 242
Viermele zeu (vezi *Vierme fudu* 243
Vifor . . . . . .
Vis *de-o clipă*

INDICE ALFABETIC AL PRIMULUI VERS *

Acei ce v-ați legat viața *(Vechilor aleneiști)* 125
Aceleași visuri — te lasă, si vin iarăși *(Treci zi, treci noapte.)* 174
Acum, cînd nu ne mai iubim *(Din trecui)* . 19
A fost să mi te-arăți în cale *(In fericire, {)* 83
Alintîndu-și mustăcioara *(Do ut des.,,)* . . 151
A mele visuri risipite *(A mele visuri...)* . . 34
Am privit de sus pămîntul Siivîrtindu-sc sub mine *(Mă visasem într-un nor)* . . . 246
Ard, zi și noapte, marile furnale *(Supt legea Vanului)* 260
A revenit frumoasa primăvară *(Sonet)* . . 145
Așa-i : spre bolțile tăriei *(Răspuns la o cronică rimată)* 21
As-noapte-mi apăru la căpăta. (T.) *(Durerea)* ' **22**'d
Aur, subt a mea privire *(Dorul craiului Zaraf)* 251

Baraboi sc ia de gînduri *(Profiluri, No. 6)* . IÎ5

Ca-n basme-i a cuvîntului putere *(Ciivintid)* 5 8-1
Ce dor trebui să te cuprindă *(Ce dor...)* . . 54
Ce frumoasă ești ! Cu cîtă voluptate își mlădie *(Iertare...)* 72
Ce mult aș vrea să mai iubesc o dată *(Sonet)* Di
Ce proști mai sîntem amîndoi *(Nehoiărîre..,)* 163
Ce te uiți cu ochii galeși la copacii triști și goi *(Ce te uiți cu ochii galeși;...)* 44

* **Poeziile care au în paranteză indicația T. sîar i.-adu <îin Ada Negri.**

Ce v-eți fi mirînd de mine *(Cînd n-am ce scrie...)* 255
Ciuli urechile și, fiuturînd din cap *(Nunquam ridenti)* 186
Cînd, cu ochii duși pe carte *(De la fereastră)* 36
Cînd, noaptea, stau și cuget (T.) *(După un an)* *220*
Cît ne iubeam, și cum credeam odată *(Sonet)* 144
Cîți ochi frumoși și. visători, poete *(Sonet)* . 170
Codru-i mort. Copaci cu ramuri putrede și înnegrite *(La statua lui Ioan Eliade Rădulescu)* 244
Copil ce ești !... Te simți bolnav, se vede *(Vanitas)* 157
Cu-a ta mînă, înger dulce *(Cu-a ta mină...)* . 235
Cum curge vremea și ne-r.groapă *(Cum curge vremea...)* 67
Cum m-adîncește-n visuri lăuntrul tău feeric *(In pădure)* 51

Damian, poetul liric *(Profiluri, No. 7)* . . 118
Dancu zvîrle jos gazeta *(Profiluri, No. 3)* . 104
Daniil, bătrînul stariț *(Profiluri, No. 1)* . 97
Dar nu-nțelegi că e cu neputință *(Sonet)* . . 33
Dar tu ț-ei fi mai aducînd aminte ?... *(Sonet)* 254
Dați-mi o sapă, un țăpoi, o greblă (T.) *(La țară)* 203
De cei de jos — de morți — ce-ți pasă *(Pe albumul d-rei...)* 47
...De ce-mi stat pururea în cale *(Tactică...)* . 142
De cînd știe lumea-ntreagă *(Dor de ducă)* . 237
Din bordei — de lîngă vatra unde stă nenorocirea *(Cîrmacii)* 267
Din cer cad sărutări în noaptea asta (T.) *(Ceas de liniște)* 206
Din potiru-n care tainic își deschide (T.) *(Floarea gîndului)* 207
Din tot cc ne-a fost drag mai înainte *(Sonet)* 169
Din vremile apuse ș-atît de fericite *(Mamei)* . 64

Dormi, iubito, dormi în pace. N-am venit să-ți tulbur somnul *(Dormi în pace)* . . . 9
Dumitru-și mai număr-o dată *(Vifor)* . . . 146

E drept, sunt tare. Pe stîncoasa cale (T.) *(Ție, mama...)*. 200
El zise : „Plec — si munții si oceanul (T.) *(Logodnica)*. 208
Eram pribeag pe-o lume obscură și pustie *(Acrostih)*. 240
Eu vreau cîntări de veselie *(Tu ești poet...)* . 162
E vechi de cînd lumea, dar celui de-l cîntă *(Eternul cîntec)*. 160

Greu la deal, și greu la vale *(Ananghie)* . . 154

Haide, suflete, ridică-ți leghioanele de gînduri *(Delendum...)*. 60

Ia nu-ți mai mistui viața *(In fericire, III)* . 88
Ieri !... cenușa ce păstrează forma încă neschimbată *(Ieri, azi, mîine)* 4
Iubire, sete de viață *(Iubire)*. 128
Iubire ! Sfîntă, veșnică iubire (T.) *(Cîntec de primăvara)*. 225

îmi arde inima de dor *(Dorul)* 234
înalt, vînjos, brun, cu cămașa ruptă (T.) *(Proletar)*. 226
Încet răsunetul de clopot *(In mînăstire)* . . 93
In colțișorul ei, stăpînă *(Prima lecție)* . . 148
întristătoare povești, nespus de iubite-ntr-o vreme *(Melancolie)*. 58
In urma mea se deștepta orașul (T.) *(Muncitorul)*. 215
In vers e mîntuirea cînd n-ai nimic de spus *(Slăvit e versul...)*. 190

Lăsați-mă singurătății mele *(Sonet)* . . . 28
Lut însuflețit de raza vecinicei dumnezeiri *(Vierme fudul)*. 242

M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine *(Sonet)* 168
Menită din leagăn de blînda-ți ursită *(Ah! ctntă-mi mereu)*. 232
Minciuna stă cu regele Ia masă *(1907)* . • 178
Mișu iese la primblare *(Profiluri, No. 2)* , . 101
Mînat de soartă pe-a vieții valuri *(Omul)* . 236

Ne-a risipit furtuna pe drumul pribegiei *(In zile grele)*. 258
Nebiruit e omul ce luptă cu credință *(Triumful așteptării)*. 192
Negreșit, ești prea frumoasă *(Nu-i de-ajuns)*. 41
Neliniștit, pipernicit și palid (T.) *(Copil)* . . 221
Noaptea s-a lăsat pe vale, și cătunu-i adormit *(La icoană)*. 25
Noapte, tu ești sclava neagră a veciei, iară eu *(Luna și noaptea)*. 7
Noi nu ne-am spus-o, dar vezi bine *(Ce fericiți am fi-mpreună!)*. 69
Nu căta mistuitoarei *(Nu căta...)* 29
Nu, nu te mai întoarce. E zadarnic !... (T.) *(Nu te mai întoarce...)*. 218
Nu știu, e melancolia secolului care moare *(Unde ni sînt visătorii f...)* 121

Oblonitu-mi-a fereastra *(La vatra rece)* . . 13
Ochi, strălucitoare stele *(Ochii strălucitori)* . 241
O, dar e mișelnic lucru singur zilele să-ți curmi *(Din prag...)*. 15
O-ntîlnești mereu, ai crede-o trasă-n mii de exemplare *(Fustă scurtă, ghete albe, buze roșii)*. 262
Orașul doarme-n miezul zilei *(în iuliu)* . . 164

Păcătuit-a omul în vremuri fericite *(Păcatul)* 3
Par basme cîte ți le-nșiri *(Par basme...)* . . 156
Părul alb e lucru mare pentru cine vrea să știe *(Scrisoare către un bătrîn)* . . . 248
Pășește-n țarină sămănătorul *(Sămănătorul)* . 172
Pe catafalc întinsă, de flori împresurată *(Iulia Hasdeu)*. 92

Pe cer cîţiva nouri încă, palizi, zdrenţuiţi de soare *(Pe deal)* . . . . . .
Pentru ochii tăi răpit-ai *(Pentru- ochii tăi răpit-ai...)* . . . . 23 S
Pe-o prăpastie mă legăn *(tn întuneric)* . 166
Privesc de la fereastră, gînditor *(Icoane şterse)* 153
Puteam să mă întunec stingher şi fără parte *(In fericire, II)* 86

Ramzes suflă-n luminare *(Profiluri, No. 5)* 112

Sander, fantele de tobă *(Profiluri, No. 4)* 108
S-a întunecat şi plouă *(Vis de-o clipă)* . 257
Să plec? Ah, mult e dureros *(Să plec?)* . 265
Sărmanii oameni, n-au plătit chiria (T.) *(Mu tare silită)* . ,. 210
Sfîntă muncă e aceea *(Sfîntă muncă)* . 175
Sfînt lăcaşul de la Putna mîndru străluceşte-n soare *(Dreptate)* 188
Sînt zece ani. Ce curios îmi pare *(Sonet)* . 141
Sta Poezia-n sfîntă ei cetate *(Inter arma...)* 176
Stînd la geam c-o floare-n mînă *(Partea cea mas hună...)* 173
Suferinţa mea, iubito *(Pilde vechi...)* . 158

Şi mă-ntrebi de te-am iubit *(Şi mă-nlrehi...)* 239

Te-ador, ş-a mea gîndire în veci neadormită *(D-şoarei G.)* 230
Tinere, ce-ţi stringi în palme tâmplele înfierbîntate *(Linişte)* 76
Tot alte vremi s-au aşternut *(Tot alte vremi...)* 90
Tot mai citesc măiastra-ţi carte *(Lui Eminescu)* 31
Trece prin odaia-nchisă (T.) *(Fără ritm)* . 212

Un cîntec tremură în depărtare (T.) *(In noapte)* 202
Un suflet larg să mă-nţeleagă *(Un suflet larg să mă-nţeleagă)* 271
Un vechi toîbaş de vorbe late *(Ţara de pripas)* 252

V isînd împăratul să rupă hotarele cc-l îngrădeau *(Valuri...)* • • • • • ' . '
VW şuieră în noapte, vaiete bocesc prin ramuri *(Noapte de iarnă)* . . • • •
Vîslas ce-aleargă împins în zare *(In amurg...)*
Vrăjit, tot şesul clocoteşte-n soare *(Sonet)* . •
Vuind s-azvîrl şuvoaiele dcvale *(Sonet)* . •

Zadarnic ! - Lupta se-nteţeşte *(Homo homini lupus)* . . . .

TABLA ILUSTRAȚIILOR

A. Vlahuță . . . IV-V
Ulița copilăriei în Bîrlad 1.XTV-LX.V
Bîrlad. Casa în care a locuit Vlahuță în primele clase ale școlii 22-23
Facsimil dintr-un carnet de însemnări : Vlahuță relatează cum a primit Caragiale poezia *Triumful așteptării* 86-87
Facsimilul poeziei *Triumful așteptării* 182-183
Ciorna poeziei *In zile grele* (facsimil) . 214-215
Ultimele două strofe scrise de Vlahuță, înainte de moarte . . . . . 246—247

CUPRINSUL

Studiu introductiv . . . . .

POEZII PUBLICATE IN TIMPUL VIEȚII AUTORULUI

A. în volume

Păcatul . . . .
Ieri, azi, mîine 4
Pe deal . . . . •
Luna şi noaptea . . . . '
Dormi în pace . . . . $
La vatra rece J8
Din prag 15
Din trecut . . . . W
Răspuns la o cronică rimată 21
La icoană 25
Sonet [Lăsați-mă singurătății mele] . . . 28
Nu căta 20
Lui Eminescu 31
Sonet [Dar nu-nțelegi că e cu neputință] . . 33
A mele visuri 34
Sonet [Vuind s-azvîrl şuvoaiele devalc] . . 35
De la fereastră 36
Nu-i de-ajuns 41
Ce te uiți cu ochii galeşi ? . . . . <14
Pe albumul d-rei 47
în amurg 48
în pădure 51
Sonet [Ce mult aş vrea să mai iubesc o dată] 53

Ce dor 54
Melancolie. 58
Delendum... 60
Mamei 64
Cum curge vremea 67
Ce fericiți am fi-mpreun 69
Iertare... 72
Linişte 76
Homo homini lupus 81
în fericire I 83
II . 86
III. 88
Tot alte vremi... 90
lulia Hasdeu . 92
In mînăstire 93
Profiluri 97
No. 1 . . 97
No. 2 . . 101
No. 3 . . 104
No. 4 . . 108
No. 5 . . 112
No. 6 . . 115
No. 7 . . 118
Unde ni sînt visătorii 121
Vechilor ateneişti 125
Iubire . 128
I 130
II 135
III 137
IV 139
Sonet [Sînt zece ani. Ce curios îmi pare] 141
Tactică 142
Sonet [Cît ne iubeam, şi cum credeam odată' 144
Sonet [A revenit frumoasa primăvară] **145**
Vifor . 146
Prima lecție 148
Do ut des... . 151
Icoane şterse . 153
Ananghie . 154
Par basme... 156
Vanitas 157

Pilde vechi... 158
Eternul cîntec 160
Tu eşti poet... 162
Nehotărîre... 163
In iuliu 164
In întuneric 166
Sonet [M-am regăsit. Ce dor mi-era de mine 168
Sonet [Din tot ce ne-a fost drag mai înainte] 169
Sonet [Cîți ochi frumoşi şi visători, poete] 170
Sonet [Vrăjit, tot şesul clocoteşte-n soare] 171
Sămănătorul 172
Partea cea mai bună 173
Treci zi, treci noapte.... 174
Sfîntă muncă 175
Inter arma 176
1907. 178
Cuvîntul 184
Nunquam ridenti 186
Dreptate 188
Slăvit e versul 190
Triumful aşteptării 192
Noapte de iarnă 193
Valuri 195

Traduceri din Ada Negri

200
Ție, mama 2Q2
în noapte . . . . ^
* f 1«* . ; . 2 0 6
Ceas de linişte gQ7
Floarea gîndului . . . . . •
Logodnica . . . .
Mutare silita . . . .
Fara ritm . . . .
215
Muncitorul . . . .
Nu te mai întoarce . . . .
^unan . . . .:Si
cop . . . \ 0 0 5
Cîntec de primăvara . . . .
Proletar 2
Durerea . . . .

B. în periodice

ÎHoarei G. 230
Ah ! cîntă-rai mereu 282
Dorul 234
Cu-a ta roînă 235
Omul 230
Dor de ducă . . . . 23?
Peniru ochii răi răpît-ai 238
Şi ma-ntrebi 239
Acrostih 240
Ochii strălucitori 241
Vierme fudul 242
La statua lui îoaa Eiiade Răduiescu . . . 244
Mă visasem într-un nor 24G
Scrisoare catră un bătrîn 248
Dorul craiului Zaraf 251
Ţara de pripas 252
Sonet [Dar tu ţ-ei fi mai aducînJ aminte ?...] 254
Cînd n-am ce scrie... . . . . . « 255
Vis de-o clipă 257
în *zile* grele 258
Supt legea tunului 260
Pustă scurtă, ghete albe, buze roşii . . . 262

POSTUME

Să plec ? 265
Cirnucii . . . . 26?
Uu suflet larg să mă-nţeleagă 271

NOTE 278
INDICI 339

Indice cronologic al poeziilor lui Vlahuţă . 341
Indice alfabetic al titlurilor 347
Indice alfabetic al primului vers 352
Tabla Uttstraţiîfar 359